

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ
И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Aralık / December / Декабрь 2022 Yıl / Year / Год 5 Sayı / Issue / Выпуск 1

E-ISSN: 2667-4262

udekadjournal@gmail.com

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD), yılda iki kere yayınlanan uluslararası hakemli ve elektronik bir dergidir. UDEKAD dil, edebiyat ve kültür alanında çalışmaların yayımlandığı bir dergidir. Bu kapsamda özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, kitap tanıtma çalışmaları yayımlanır. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayımlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirileri de yayımlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. UDEKAD'da yayımlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları UDEKAD'a aittir. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.

UDEKAD'ın tarandığı dizinler / UDEKAD is indexing by: TÜBİTAK Ulakbim TR Dizin, Index Copernicus, MLA (Modern Language Association) International Bibliography, Brill Linguistic Bibliography, ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences) ISI Database (International Scientific Indexing), RSCI (Russian Science Citation Index), CyberLeninka, MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals), Root Indexing, Research Bible (Academic Resource Index), Scilit, Asos Index, I2OR (International Institute Of Organized Reserarch), IdealOnline, İSAM, DRJI (Directory of Research Journals Indexing), Google Scholar, ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), BASE (Bielefeld Academic Search Engine), WorldCat (OCLC), OpenAIRE, EuroPub Database.

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Esenboğa Kampüsü

06760 Çubuk/ANKARA

İletişim / Contact

Dr. Reşat ŞAKAR 03129061425

E-posta: udekadjournal@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/udekad>

Editörden

Değerli Bilim İnsanları,

Yayın hayatında sekizinci sayısını yayımlayarak beşinci yılına giren UDEKAD (*Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*) ailesi olarak nitelikli çalışmaları bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğu içerisindeyiz. Dergimizin en önemli amacı uluslararası standartlarda, bütün dilleri, edebiyatları içine alan ve daha geniş bir çerçevede kültürü de kapsayan bilimin diğer alanlarını okuyucularımızla buluşturarak bilim dünyasına hizmet etmektir. Dergimizin ilk sayısından itibaren olduğu gibi, tarafımıza gelen çalışmalara titiz ve nesnel bir şekilde yaklaşarak, alanında uzman hakemlerin incelemesi sonucunda 8 makaleyi okurlarımızın istifadesine sunmaktayız. Hiçbir kurum ve kuruluştan destek almadan tamamen bilimin öncelenmesi düsturuyla akademiye yeni bir soluk getirme arzusu yayıncılığımızın en temel prensiplerinden olmaya devam etmektedir. Yazıların değerlendirilmesinde özverili bir şekilde katkı sunan kıymetli hakemlerimize özellikle şükranlarımı sunmak istiyorum. Bu vesileyle dergimizin 8. sayısının çıkarılma aşamasında önemli desteklerini gördüğümüz dergi yayın kuruluna, editoryal süreci azami dikkatle takip eden editör ekibine, yazarlarımıza ve DergiPark'a, kısacası gayret gösteren, katkı sunan herkese teşekkür eder saygılar sunarım.

Editör

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

DERGİ YÖNETİMİ

Baş Editor / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

Editör Yardımcıları/Assistant Editors

Dr. Kamil KARASU

Dil Editörleri / Language Editors

Arş. Gör. Esat TOSUN (İngilizce)

Arş. Gör. Özge SEBAT (Rusça)

Dizin Sorumlusu / Index Manager

Arş. Gör. Özge SEBAT

Mizanpajcı/Designer

Dr. Mahmut TUTAM

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU (President of Atatürk Culture, Language and History Higher Institution, Turkey)

Prof. Dr. Larisa Viktorovna RATSİBURSKAYA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Ass. Prof. Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra University, Iran)

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Social Science University, Turkey)

Ass. Prof. Dr. Jui-Cheng CHANG (National Chengchi University, Taiwan)

Dr. Kamil KARASU (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Dr. Kübra ÇAĞLIYAN ŞAKAR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Volume: 5, Sayı / Issue: 1, 2022

DANIŞMA KURULU (ADVISORY BOARD)

Prof. Dr. Derya ÖRS (Ambassador of the Republic of Turkey in Tehran)

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN (Rector of Social Sciences University of Ankara, Turkey)

Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU (President of Atatürk Culture, Language and History Higher Institution, Turkey)

Prof. Dr. Larisa Viktorovna RATSİBURSKAYA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Prof. Dr. Fedor İvanoviç PANKOV (Moscow State University, Russia)

Prof. Dr. Türkan OLCAY (İstanbul University, Turkey)

Prof. Dr. Olga Viktorovna DEDOVA (Moscow State University, Russia)

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Prof. Dr. Emine İNANIR (Istanbul University, Turkey)

Prof. Dr. Irina Sergeyevna YUHNOVA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ (Ankara Social Science University, Turkey)

Prof. Dr. Yıldız DEVECİ BOZKUŞ (Ankara University, Turkey)

Assoc. Prof. Dr. Oxana BLASHKİV (Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Poland)

Assoc. Prof. Dr. Olga Nikolayevna GRİGORYEVA (Moscow State University, Russia)

Assoc. Prof. Dr. Muhammet Enes KALA (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Assoc. Prof. Dr. Olga Klimkina (Taras Shevchenko National University of Kiev, Ukraine)

Assoc. Prof. Dr. Mustafa ALTUN (Sakarya University, Turkey)

Ass. Prof. Dr. Chang Jue-CHENG (National Chengchi University, Taiwan)

Ass. Prof. Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra University, Iran)

Ass. Prof. Dr. Abdullah HACİBEKİROĞLU (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey)

Ass. Prof. Dr. Muhammet TAŞKESENLİGİL (Erzurum Atatürk University, Turkey)

BU SAYININ HAKEMLERİ (REFEREES OF THIS ISSUE)*

- Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. İlyas KARSLI (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami BAKIRCI (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdulhakim TUĞLUK (İğdır Üniversitesi)
Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Haluk ÖNER (Bartın Üniversitesi)
Doç. Dr. Leyla Çiğdem DALKILIÇ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Özlem KASAP (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Ramis KARABULUT (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Senem CEYLAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Serpil SOYDAN (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Zeynep YILMAZ KURT (İnönü Üniversitesi)
Dr. Bülent ÇAĞLAKPINAR (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Can ŞAHİN (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Dr. Kenan YERLİ (Sakarya Üniversitesi)
Dr. Şekip AKTAY (Giresun Üniversitesi)
Dr. Zeynep TEK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

* Bu sayıda yer alan hakemler unvanlara göre ve aynı unvandaki isimler alfabetik olarak sıralanmıştır.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

I - Araştırma Makaleleri / Research Articles

Mehmet BAKİ

GÜNÜMÜZ FRANSIZ ÖYKÜCÜLÜĞÜ BAĞLAMINDA ANNIE SAUMONT'UN LA RIVIÈRE (IRMAK) ADLI KISA ÖYKÜSÜNDE ANLATININ YAPISI

THE STRUCTURE OF THE NARRATIVE IN ANNIE SAUMONT'S SHORT STORY *LA RIVIÈRE (THE RIVER)* IN THE CONTEXT OF THE CONTEMPORARY FRENCH STORYTELLERS

(1-14)

Eren BOLAT

THE VOYAGE OF ARCHETYPES: A COMPARATIVE STUDY ON ACHEBE'S THINGS FALL APART AND THE BOOK OF DEDE KORKUT

ARKETİPLERİN YOLCULUĞU: ACHEBE'NİN THINGS FALL APART ROMANI VE DEDE KORKUT KİTABI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

(15-22)

Sinan UYGUR

ARTVIN-AHISKA AĞIZLARINDAKİ /-(Y)ANÇA(Y/Ğ)I/ BİÇİMBİRİMİ ÜZERİNE
ON THE MORPHEME /-(Y)ANÇA(Y/Ğ)I/ IN ARTVIN AND AHISKA DIALECTS

(23-37)

Esra ELMACIOĞLU

DİLE AİT ÖGELERİN KÜLTÜRDİLBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ
A CULTURAL LINGUISTIC EXAMINATION OF LANGUAGE ELEMENTS

(38-50)

Murat ÖZCAN & Fatma Ülkü KAVRUK

DOĞU-BATI EKSENİNDE ŞARKİYATÇI SÖYLEM ÇEVİRİLERİ: KURGUSAL FREMEN DİLİ ÖRNEĞİ

TRANSLATIONS OF THE ORIENTALIST DISCOURSE WITHIN THE EASTERN AND WESTERN PERSPECTIVES: THE CASE OF THE FICTIONAL FREMEN LANGUAGE

(51-62)

Fatma TOPDAŞ ÇELİK

ÖMER SEYFETTİN'İN "PİÇ" ADLI ÖYKÜSÜNDE BENLİK VE KİMLİK SORUNSALI

THE ISSUES OF SELFNESS AND IDENTITY IN THE STORY "PİÇ" BY ÖMER SEYFETTİN

(63-74)

UZELKAD

Cilt / Volume: 5, Sayı / Issue: 1, 2022

Funda BULUT

***YOK(SUL)LUĞUN KISKACINDA BİR ÖYKÜ: NEVZAT ÜSTÜN'ÜN "AKREP ÜRETİM
ÇİFTLİĞİ" ÜZERİNE***

**A STORY IN THE GRIP OF POVERTY: ON NEVZAT ÜSTÜN'S "AKREP ÜRETİM
ÇİFTLİĞİ"**

(75-87)

Yusuf GÖKKAPLAN

GERÇEKÇİ BİR SÖYLEMİN ANALİZİ: BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE
ANALYSIS OF A REALISTIC DISCOURSE: BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE

(88-103)

ZİDEKAD

Cilt / Volume: 5, Sayı / Issue: 1, 2022

YAZAR REHBERİ

1. Yayın İlkeleri

- a. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) uluslararası hakemli bir dergi olup, özel sayılar dışında yılda 2 sayı yayınlanır.
- b. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi, dil, edebiyat ve kültür araştırmaları üzerine yazı yayınlayan bir dergidir.
- c. Çalışmalarda özgünlük ve alana katkı sağlama ölçütleri aranır.
- d. Dergimize makale gönderen/gönderecek üyelerin, kullanıcı kimlik bilgilerine **Orcid Numarası'nı** da eklemeleri gerekmektedir.
- e. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olmalıdır.
- f. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne yayınlanması için makale göndermek isteyenlerin, çalışmalarını <https://dergipark.org.tr/en/pub/udekad> adresinde yer alan Makale Takip Sistemi'ne üye olarak, buradan göndermeleri gerekir.
- g. Editör Kurulu'nun özel kararı dışında, özetleri 130 kelimedenden az, 200 kelimedenden fazla; ana metni 2200 kelimedenden az, 6000 kelimedenden fazla olan makaleler değerlendirmeye alınmaz.
- h. Makalelerle birlikte <http://www.ithenticate.com/> sitesinden alınacak benzerlik raporu (hiçbir filtreleme yapılmamalı) da ek dosya olarak yüklenmeli ya da dergimizin mail adresine gönderilmelidir. (Y. Lisans/Doktora öğrencileri danışmanları aracılığıyla veya herhangi bir öğretim üyesinin hesabı ile benzerlik raporu alabilirler. Bağlı bulunulan üniversitenin iThenticate aboneliği varsa söz konusu siteden ücretsiz olarak benzerlik raporu alınabilir).
- i. Herhangi bir yazının UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'nin elektronik sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazının değerlendirilme süreci başlar. Yazılar için telif ücreti ödenmez.
- j. UDEKAD elektronik bir dergidir. Bu yüzden başvurunun yapılmasından yazının yayınlanması aşamasına kadar uzanan süreçteki tüm işlemler elektronik ortamda gerçekleşir.

- k. Yayınlanması için UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
- l. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.
- m. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'nin yayın dili Türkçedir. Ancak belli bir sayıda İngilizce ve Rusça dillerinden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.
- n. Makale takip sistemine yüklenecek olan makalenin başında **en fazla 200 kelimeden** oluşan *Türkçe ve İngilizce özet*, 3-5 kelimelik anahtar kelime / keywords; *Türkçe ve İngilizce başlığa* yer verilmelidir. Türkçe ve İngilizce öz çalışmanın amacını, kapsamını ve sonuçlarını yansıtmalı, okuyucunun makalenin içeriğini kısa zamanda belirlemesine imkân vermelidir. Yabancı dilde yazılan makalelerde – Türkçe ve İngilizceye ek olarak – makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler yer almalıdır. Yabancı dildeki özetlerde dil yanlışları olmamasına özen gösterilmelidir. Özet içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir. Özet, 10 punto olarak yazılmalıdır. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Bu noktada örnek olarak “TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, Medical Subject Headings, CAB Theasarus, JISCT, ERIC v.b.” gibi kaynaklar kullanılabilir.
- o. İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir **başlık** olmalı, büyük harflerle 12 punto **koyu** yazı karakteriyle ortadan hizalanarak ve **paragraf başı** ve **girinti** olmadan yazılmalıdır. Başlığın mümkün olduğunca kısa olmasına özen gösterilmelidir.
- p. Makale içerisindeki başlıklar koyu, her bir kelimesinin sadece ilk harfi büyük, sola dayalı olmalı, başka hiçbir biçimlendirmeye yer verilmemelidir.
- q. Ana metin, IBM uyumlu bilgisayar ve Microsoft Word yazılım programı kullanılarak **30** sayfayı geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
- r. Bir makalede sıra ile öz, ana metnin bölümleri, İngilizce genişletilmiş özet (Summary), kaynakça ve (varsa) ekler bulunmalıdır. “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri mutlaka bulunmalıdır. “Sonuç”, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı; ana çizgileriyle

ve öz olarak verilmelidir. Makalenin hazırlanmasında geçerli bilimsel yöntemlere uyulmalı, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir düzen içinde verilmelidir. Metinde sözü edilmeyen hususlara “Sonuç”ta yer verilmemelidir. Belli bir düzen sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir.

- s. Makale **yayıma kabul edildikten sonra**, çalışmanın sonuç bölümünden sonra makalenin yaklaşık **%5-15’i (500-750 kelimedenden oluşan)** kadar İngilizce genişletilmiş özet (extended abstract) bulunmalıdır. Genişletilmiş özet, “öz”de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerini içermelidir. Makalenizin yurt dışında atıf alabilmesi için bu önemlidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Genişletilmiş özetinde metin içindeki bilgilere göndermede (Örn. Sayfa 2’de belirtildiği gibi; giriş kısmında da dile getirdiğimiz gibi vs.) bulunulmamalıdır. İngilizce yazılan makalelerde Summary bulunmasına gerek yoktur.
- t. Bir araştırma kurumu/kuruluşu tarafından desteklenen çalışmalarda (BAP, TÜBİTAK, Kalkınma Bakanlığı vb.), söz konusu kurumun/kuruluşun ve projenin adı, varsa, tarihi ve sayısı dipnotla belirtilmelidir.
- u. Kongre ve sempozyum bildirimlerinde toplantının adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.
- v. **Kitap tanıtımı** ve **çevirilerde** “başlık, anahtar kelimeler ve öz”ün İngilizcesi mutlaka bulunmalıdır. Kitap tanıtımlarında yazının başında, tanıtılacak kitabın kapak resmi ve künyesi (basım tarihi, kaçınıcı baskı olduğu, basım yeri bilgileri) bulunmalıdır. Çevirilerde çeviri yapılan kitabın/yayımın künyesi dipnotla belirtilmelidir.
- w. Atıf ve kaynakça yazımında dergimizin kurallarına göre hazırlanmayan makaleler düzeltilmedikçe **kabul edilmeyecektir.**

2. Yazım Kuralları

- a. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir: Kaynak göstermede kullanılan format, APA (American Psychological Association) Style 7th Edition’dır. Gerek alıntılmalarda gerekse de kaynakça kısmında yazarlar, Amerikan Psikoloji Derneği’nin yayımladığı Amerikan Psikoloji Derneği Yayım Kılavuzu’nda belirtilen yazım kurallarını ve formatını takip etmelidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx>.

Kâğıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	2,5 cm
Alt Kenar Boşluk	2,5 cm
Sol Kenar Boşluk	2,5 cm
Sağ Kenar Boşluk	2,5 cm
Yazı Tipi	Times News Roman
Yazı Tipi Stili	Normal
Yazı Boyutu (normal metin)	12
Yazı Boyutu (dipnot metni)	10
Tablo-grafik	10
Paragraf Girintisi (İlk Satır)	1 cm
Paragraf Aralığı	Önce 6 nk, sonra 0 nk (Tablo ve grafiklerde önce ve sonra 0 nk)
Satır Aralığı	(1,15)
Kaynakça	Asılı ve girinti 0,63 cm, Hizalama: Her iki yana yasla, Aralık önce 6 nk, sonra 0 nk, satır aralığı 1,15 cm.

- b.** Özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi de, yazıyla birlikte gönderilmelidir.
- c.** Satır sonunda heceleme yapılmamalıdır. Paragraf başlarında “TAB” tuşu yerine “ENTER” veya “RETURN” tuşu kullanılmalıdır. Noktalama işaretleri kendilerinden önceki kelimelere bitişik yazılmalıdır. Söz konusu işaretlerden sonra bir harflik boşluk bırakılmalıdır.
- d.** Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir. Dipnotlar, sadece yapılması zorunlu açıklamalar için kullanılır ve “DİPNOT” komutuyla otomatik olarak verilir. Buradaki atıflar da parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası gelecek şekilde düzenlenmelidir. **Örnek:** (Kaya, 2000, s. 15). Dipnotta kullanılan eser kaynakçaya mutlaka konulmalıdır.

- e. **Alıntılar:** Makalede birebir yapılan alıntılar tırnak içinde verilmeli ve alıntının sonunda kaynağı parantez içinde APA kurallarına göre belirtilmelidir. **Beş** satırdan az alıntılar cümle arasında italik olarak, **beş** satırdan uzun alıntılar ise sayfanın solundan 1 cm içeride ve satır başı girintisi 0,5 cm olacak şekilde blok hâlinde **italik** olarak verilmelidir. Birebir olmayan alıntılarının sonunda sadece parantez içerisinde kaynak gösterilmelidir.
- f. **Resimler** parlak, sert (yüksek kontrastlı) olmalıdır. Ayrıca şekiller için verilen kurallara uyulmalıdır. **Şekil, tablo ve fotoğraflar** yazım alanı dışına taşmamalı, gerekiyorsa her biri ayrı bir sayfada yer almalıdır. Şekil ve tablolar numaralandırılmalı ve içeriğine göre adlandırılmalıdır. Numara ve başlıklar, şekillerin altına, tabloların üstüne gelecek biçimde kelimelerin yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılmalıdır. Tablolar, “WORD” programındaki tablo komutuyla yapılmalıdır. Zorunlu durumlarda ise “EXCEL” tabloları kullanılabilir. Gerektiğinde açıklayıcı dipnotlar veya kısaltmalar, şekil ve tabloların hemen altında verilmelidir. Şekil, tablo ve resimler **on sayfa**yı aşmamalıdır.
- g. Kısaltma kullanılacaksa Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu’nda belirtilen kısaltmalar esas alınmalıdır.
- h. Makalede atıf sistemi olarak APA kullanılmalıdır. Makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır.

Kaynak Gösterme

Metin içi göndermelerde (atıflarda) ve kaynakçada **APA sistemi** esas alınmıştır.

1. Metin içi Kaynak Gösterme (Atıf)

Makalede yapılacak atıflar, ilgili yerden hemen sonra, parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası sırasıyla verilmelidir. Cümle sonunda verilen atıflarda nokta, atıf parantezinden sonra konulmalıdır.

Tek Yazar, Tek Çalışma

* İlgili yerden hemen sonra parantez içinde yazarın soyadı, eserin/çalışmanın yayım yılı ve sayfa numarası verilmelidir.

Örnek: (Karahan, 1996, s. 37)

* Yazarın adı ilgili cümle içinde geçiyorsa parantez içinde tarih ve sayfanın belirtilmesi yeterlidir.

Örnek: Karahan’a (1996, s. 37) göre...

* Metin içinde, cümlede yazar ve yayım yılı belirtiliyor ise ayrıca parantez içinde yazar ve tarih verilmez.

* Kaynağın tamamına yapılan atıflarda parantez içinde yazar soyadı ve yayım yılı yazılır.

Örnek: (Karahan, 1996)

* Atıfta bulunulan kaynak ciltlerden oluşuyorsa cilt numarası, sayfa numarasından önce ve Romen rakamlarıyla yazılır.

Örnek: (Dal, 1955, II/30)

* Bir kaynakta birbirini izleyen sayfalara atıfta bulunuluyorsa sayfa numaraları arasına kısa çizgi (-), farklı sayfalara atıf söz konusu ise virgül (,) konur.

Örnek: (Karahan, 1996, s. 37-45), (Karahan, 1996, s. 103, 106, 124)

İki Yazarlı Çalışma

* İki yazar varsa her ikisinin de soyadı yazılır ve araya ampersant (&) işareti konur.

Örnek: (Kubryakova & Klobukov, 1998, s. 15)

İkiden Fazla Yazarlı Çalışma

* İkiden fazla yazarlı çalışmalarda ilk iki yazarın soyadı araya ampersant (&) işareti konarak yazılır, ikinci yazarın soyadından sonra “vd.” kısaltması eklenir.

Örnek: (Şvedova & Uluhanov vd., 1980, s. 157)

Bir Yazarın Aynı Yıl Yaptığı Çalışmalar

* Bir yazarın aynı yıl yaptığı çalışmalar, yıldan sonra a, b, c... harfleri eklenmek suretiyle ayırt edilir.

Örnek: (Klobukov, 2016a, s. 25), (Klobukov, 2016b, s.78)

Soyadları Aynı Yazarların Çalışmaları

* Soyadları aynı olan iki yazarın aynı yılda veya farklı yıllarda yaptığı çalışmalar yazarların soyadları yazıldıktan sonra adlarının ilk harflerinin kısaltılması yoluyla belirtilir.

Örnek: (Çelik, A. 2007, s. 46), (Çelik, H. 2003, s. 27)

Birden Fazla Çalışma

* Birden fazla çalışma kaynak gösterilecekse çalışmalar aynı parantez içinde, yayım yılı en eski tarihli olandan yeni olana doğru, birbirinden noktalı virgülle ayrılarak sıralanır.

Örnek: (Korkmaz, 1982, s. 120; Karahan, 1996, s. 15)

Alıntılanan ya da Aktaran Kaynak

* Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama bazı güçlükler nedeniyle ulaşılamamışsa, göndermede alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir.

Örnek: (İnalcık, 1955, s. 74'ten aktaran; Çelik, 2007, s. 25)

Tüzel Kişi Yazarlı Kitaplar

Örnek: (TDK, 2012, s. 35), (TTK, 2006, s. 30)

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

* Yazar veya kurum adı belirtilmemişse doğrudan kaynağın adı veya kısaltması (italik) yazılır. Kısaltma yapılmışsa “Kaynakça”da mutlaka açılımıyla birlikte verilmelidir.

Örnek: (*Büyük Kültür Ansiklopedisi*, I/59) veya (BKA, I/59)

Elektronik Kaynaklar

* Yayım yılı biliniyorsa: (Bucak, 2000, s. 7)

* Yayım yılı bilinmiyorsa belgeye erişim yılı yazılır: (Demir, 2018, s. 14)

Yayım Yılı Bulunmayan Basılı Kaynaklar

* Bir basılı kaynakta yayım tarihi kaydı yoksa yerine köşeli parantez içinde “t.y.” kısaltması kullanılır.

Örnek: (Demir, [t.y.], s. 14)

Yasa ve Yönetmelikler

* Yasa veya yönetmeliğin adı ve kabul edildiği yıl parantez içinde verilir. Kısaltma da yapılabilir.

Örnek: (Millî Eğitim Kanunu, 1991) veya (MEK, 1991).

2. Kaynakça

Makalede kullanılan bütün kaynaklar “Kaynakça”ya alınmalı, makalenin konusu ile ilgili olsa dahi, yazıda değinilmeyen belge ve eserler kaynakçaya dâhil edilmemelidir.

Kaynaklar ana metnin sonunda yazar soyadlarına göre (Soyadı Kanunundan öncekiler için yazar adı esas alınır.) alfabetik olarak verilmelidir. Eser adları italik yazılmalıdır. Kaynaklar, mutlaka Latin alfabesi ile yazılmış olmalıdır.

2.1. Kitaplar ve Kitap Niteliğindeki Kaynaklar

Tek Yazarlı Kitaplar

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Basım Yılı). *Kitabın Adı (İtalik)*. Yayınevi.

Örnek: Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

İki Yazarlı Kitaplar

İki yazarlı eserlerde her iki yazar da verilir ve araya ampersant (&) işareti konur.

Örnek: Taner, R. & Bezirci, A. (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. Gözlem Yayınları.

İkiden Fazla Yazarlı Kitaplar

İkiden fazla yazarlı eserlerde yalnızca ilk iki yazar belirtilir, diğerleri için “vd.” kısaltması kullanılır.

Örnek: Şvedova, N. & Uluhanov, İ. vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Nauka.

Bir Yazarın Aynı Yıl Yayımlanmış Kitapları

Bir yazarın aynı yıl yayımlanan eserlerini ayırt etmek için harfler kullanılır.

Örnek: Bondarko, A. (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Nauka.

Bondarko, A. (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Nauka.

Bir Yazara Ait Birden Fazla Kitap

Aynı yazara ait birden çok eser yayım yılına göre kronolojik olarak sıralanır.

Tüzel Kişi (Kurum) Yazarlı Kitaplar

Tüzel Kişi (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Yayınevi.

Örnek: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. TDK Yay.

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

Örnek: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). Dergâh Yay.

Çeviri Kitap

Çeviri bir kitap söz konusuysa çevirenin/çevirenlerin adı eser adından sonra “çev.” kısaltmasıyla belirtilir.

Örnek: Fischer, S. R. (1999). *Dilin Tarihi*. çev. Muhtesim Güvenç. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kitap İçinde Bölüm

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Basım Yılı). “Bölüm Adı”. *Kitap Adı (İtalik)*. ed. Adı Soyadı. Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Klobukov, E. (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Nauka. s. 402-585.

2.2. Süreli Yayınlar

Dergi Makaleleri

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Yıl). “Makalenin Başlığı”. *Derginin Adı (Varsa)* Cilt No (Sayısı), Sayfa Aralığı.

Örnek: Ergün, M. (2009). “Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları ve Reformlar”. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2 (1), s. 31-56.

Gazeteler

Yazarın Soyadı, Adının Baş harfi (Yıl. Ay. Gün). “Yazının Başlığı”. *Gazetenin Adı*. (varsa) Sayfa numarası.

Örnek: Köse, P. (2017.11.16). “İdam sehпасından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski”. *Yeni Şafak*.

Mülakat ve Röportajlar

Mülakat ve röportajlarda yazar adı olarak bunları yapan kişiler verilir.

Örnek: Yağmur, Ö. (2019.01.21). “Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs’te”. *Hürriyet*.

2.3. Tezler

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Tarih). *Tez Başlığı*. Tez Tipi. Üniversite Adı.

Örnek: Uğurlu, M. (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.4. Bildiriler

Yayımlanmış Bildiriler

Yazar Soyadı, Adının baş harfi (Tarih). “Bildiri Adı”. *Kitabın Adı (Varsa editör/hazırlayan)*. Etkinliğin Tarihi. Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Güllüdağ, N. (2009). Artvin ağızdaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Türk Dil Kurumu yay. s. 237-249.

Yayımlanmamış Bildiriler

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Tarih). “Bildiri Adı”. *Etkinliğin Adı*. Etkinliğin Yapıldığı Şehir.

Örnek: Santhanam, E. & Martin, K. vd. (2001). “Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project”. *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

2.5. Elektronik Kaynaklar

DOI Numarası Olan Elektronik Kaynaklar

Eğer yayım ile eşleştirilmiş DOI numarası varsa künyede verilmelidir.

Örnek: Yaylalı, Y. (2018). “Emîrî Divan’ında Geçen Şahsiyetler”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63), s. 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

DOI Numarası Olmayan Elektronik Kaynaklar

Web ortamında yayımlanmış dergilerden yapılan alıntılarda yayımın künyesi, erişim adresi ve tarihi yazılır.

Yazar Soyadı, Adının baş harfi (Yayım Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı* Cilt No (Sayı): Sayfa Aralığı. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Özdemir, Ç. (2018). “Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi”. *Seta Analiz* (230), s. 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-kitaplar

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Yayım yılı). *İnternet Belgesinin Başlığı*. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Akkuş, M. (2018). *Nefi Divanı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* Yayım yılı yoksa siteye erişim tarihi yıl ay ve gün olarak parantez içinde yazılır.

Örnek: Berkutova, V. (2018). “Feminitivı v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt”. *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*. <https://www.psyart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect>. [18.12.2018].

AUTHOR GUIDE

1. Editorial Principles

- a.** UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) is an international peer-reviewed journal, published twice a year except for special numbers.
- b.** UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) is a journal that publishes articles on language, literature and culture research.
- c.** In the studies, criteria of originality and contributing to the field are sought.
- d.** Members who sent/send articles to our journal need to add their Orcid Number to their user credentials.

- e. The articles submitted to UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) should not have been published anywhere before or should not be accepted for publication.
- f. Those who want to submit articles for the publication of UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) should send their work as a member of the Article Tracking System at <https://dergipark.org.tr/en/pub/udekad>.
- g. Except for the special decision of the Editorial Board, the abstracts of articles less than 130 words or more than 200 words and the main text less than 2200 words or more than 6000 words are not taken into consideration.
- h. Similarity report (no filtering should be done) from <http://www.ithenticate.com/> should be uploaded as an additional file or sent to our journal's e-mail address. (MS / PhD students can get similarity report through their advisors or with the account of any faculty member. If the affiliated university has an iThenticate subscription, a similarity report can be obtained free of charge).
- i. The addition of any text to the electronic system of the UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) is accepted as an application for publication and the process of evaluation of the article begins. No royalties are paid for articles.
- j. UDEKAD is an electronic journal. As a result, all the processes from the application to the publication of the article take place in the electronic environment.
- k. The publication rights of the publication sent to UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) will be transferred to the journal. These articles can not be published, reproduced, or used without reference to another publication without permission from the editor of the journal.
- l. Any possible legal, economic and ethical responsibility arising from the writings sent to the UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) Journal belongs to the authors even if the mentioned article is published. The journal does not accept any liability.
- m. UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Research) is published in Turkish. However in English and Russian Languages articles will also be evaluated and published if they are deemed appropriate by the referees.
- n. At the beginning of the article, which will be uploaded to the article tracking system, **up to 200 words** in Turkish and English abstract, 3-5 words for keywords; **Turkish**

and English titles should be included. It should reflect the purpose, scope and outcome of the study in English and allow readers to quickly determine the content of the article. Articles written in foreign languages - in addition to Turkish and English - must include title, abstract and keywords in the article language. Care should be taken not to have language mistakes in foreign summaries. Abstract and Key Words must comply with international standards such as Medical Subject Headings, CAB Thesaurus, JISCT, ERIC.

- o.* It should be compatible with the content, it should be the title that best expresses it, and it should be written in capital letters, aligned with 12 pt bold and without the beginning of the paragraph and indentation. The head should be as short as possible.
- p.* Titles in the article should be bold, only the first letter of each word should be capital, left aligned and no other formatting should be included.
- q.* The main text should not exceed 30 pages using IBM compatible computer and Microsoft Word software program.
- r.* In studies supported by a research institution / organization, the name of the institution / organization and the project, if any, date and number, should be indicated in footnotes.
- s.* Book title and translations should include the title, keywords and abstract in English. At the beginning of the manuscript, the cover image and the identification of the book to be introduced (date of publication, edition of the book, information about the place of publication) should be included in the book introductions. In the translations, the title of the translated book / publication should be indicated with a footnote.
- t.* The name, place and date of the congress or symposium should be indicated in the reports or articles.
- u.* Articles which are not prepared according to the rules of our journal will not be accepted unless they are corrected.

2. Writing Rules

- a.** Manuscripts should be written in Microsoft Word and the page structure should be arranged as follows: The format used for referencing is APA (American Psychological Association) Style 7th Edition. In both quotations and bibliography, authors should follow the spelling rules and format specified in the American Psychological Association's Publication Guide published by the American Psychological Association.

Paper Size

A4 Vertical

Top Margin	2,5 cm
Bottom Margin	2,5 cm
Left Margin	2,5 cm
Right Margin	2,5 cm
Font	Times News Roman
Font Style	Normal
Type Size (Regular Text)	12
Type Size (Footnote Text)	10
Table-graphic	10
Paragraph Entry (First Line)	1 cm
Paragraph Spacing	Before 6 nk, after 0 nk (Table and graphic – before and after 0 nk)
Line Spacing	1,15
References	Hanging and indentation 0.63 cm, Alignment: Justify, Range before 6 nk, then 0 nk, line spacing 1.15 cm.

- b.** In the special font used articles, the font used should be sent with the article.
- c.** Do not spell at the end of the line. At the beginning of the paragraph, “ENTER” or “RETURN” key should be used instead of “TAB” key. Punctuation should be written adjacent to the preceding words. The space must be followed by one letter.
- d.** Manuscripts should not include details such as page numbers, headers and footers. Footnotes are used only for mandatory explanations and are given automatically with the “NOTE” command. References should be written in brackets with the surname of the author, year of publication and page number. Example: (Kaya, 2000, s. 15). The work used in the footnote should be included in the bibliography.
- e.** Citations should be given in citation marks and the source should be indicated in parenthesis according to APA rules. Citations less than five lines should be italicized between sentences and citations longer than five lines should be italicized 1 cm from the left of the page and

in block form with 0.5 cm indentation. At the end of non-verbal citations, only references should be given in parentheses.

- f.** Images should be bright, hard (high contrast). In addition, the rules given for the figures must be followed. Figures, tables and photographs should not extend beyond the writing area, if necessary, each should be on a separate page. Figures and tables should be numbered and named according to their contents. Numbers and titles should be capitalized with only the first letters of the words under the figures and above the tables. Tables should be made with the table command in the WORD program. In compulsory cases, "EXCEL" tables can be used. If necessary, explanatory footnotes or abbreviations should be given just below the figures and tables. Figures, tables and images should not exceed ten pages.
- g.** In terms of spelling and punctuation, Turkish Language Institution Spelling Guide should be based on beyond exceptions required by the article or topic.
- h.** APA should be used as the citation reference system. At the end of the article, there must be a bibliography.

Citations

The APA system is based on in-text references and references.

1. In-text citation (Citation)

Citations to be made in the article should be given in brackets immediately after the relevant place, in the order of the author's surname, year of publication and page number. For citations given at the end of the sentence, the period should be placed after the reference parenthesis.

Single Author, Single Study

* The author's surname, the year of publication and the page number of the work should be given in parenthesis immediately after the relevant place.

Example: (Karahana, 1996, s. 37)

* If the author's name is mentioned in the relevant sentence, it is sufficient to specify the date and page in parentheses.

Example: According to Karahana (1996, s. 37)...

* If the author and the publication year are specified in the text, the author and date are not given in parenthesis.

* In the references to the entire source, the surname of the author and the year of publication are written in parenthesis.

Example: (Karahan, 1996)

* If the cited source consists of volumes, the volume number is written before the page number and in Roman numerals.

Example: (Dal, 1955, II / 30)

* If a source is referenced to successive pages, a hyphen (-) is inserted between the page numbers, and a comma (,) is placed if it is referenced to different pages.

Example: (Karahan, 1996, s. 37-45), (Karahan, 1996, s. 103, 106, 124)

Two-Author Work

* If there are two authors, the surnames of both are written and a ampersand (&) is inserted.

Example: (Kubryakova & Klobukov, 1998, s. 15)

Working with More Than Two Authors

* In the works with more than two authors, the surnames of the first two authors are written with a ampersand (&) and the abbreviation “et al. Eklen is added after the surname of the second author.

Example: (Şvedova & Uluhanov et al. 1980, s. 157)

Author's Works in the Same Year

* The works of an author in the same year are distinguished by adding the letters a, b, c after the year.

Example: (Klobukov, 2016a, s. 25), (Klobukov, 2016b, s. 78)

Works of the same authors

* The works of two authors whose surnames are the same in the same year or in different years are indicated by shortening the first letters of their names after the surnames of the authors.

Example: (Çelik, A. 2007, s. 46), (Çelik, H. 2003, s. 27)

Multiple Works

* If more than one study is to be cited, the works are listed in the same parenthesis, separated from the oldest date to the new one, separated by semicolons.

Example: (Korkmaz, 1982, s. 120; Karahan, 1996, s. 15)

Citing or Transferring Source

* In the studies it is essential to reach the primary sources, but if it is not reached due to some difficulties, the reference quoted or transmitted is indicated.

Example: (Transferring from Inalcik, 1955, s. 74; Çelik, 2007, s. 25)

Books with Legal Entity Author

Example: (TDK, 2012, s. 35), (TTK, 2006, s. 30)

Books with No Author or Institution Name

* If the name of the author or institution is not specified, the name or abbreviation (italic) of the source is written directly. If the abbreviation is made, “Bibliography” should be given with its opening.

Example: (Great Culture Encyclopedia, I / 59) or (RDA, I / 59)

Electronic Resources

* Year of publication is known: (Bucak, 2000, s. 7)

* If the publication year is not known, the year of access to the document is written: (Demir, 2018, s. 14)

Printed Sources with No Publication Year

* If there is no publication date record in a printed source, the abbreviation “t.y. içinde” is used in square brackets.

Example: (Demir [t.y.], s. 14)

Laws and Regulations

* The name of the law or regulation and the year in which it is accepted is given in parentheses. Abbreviation can also be made.

Example: (National Education Act, 1991) or (MEK, 1991).

2. References

All references used in the article should be included in the “Bibliography”. References should be given at the end of the main text in alphabetical order according to the surnames of the author. Names of works should be written in italics. References should be written in Latin alphabet.

2.1. Books

Single Author Books

Author's Surname, Name (Publication Year). Title of the Book (Italic). Place of Publication: Publisher.

Example: Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Two Author Books

In the works with two authors, both authors are given and an ampersand (&) is placed between them.

Example: Taner, R. & Bezirci, A. (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. Gözlem Yayınları.

Books with More Than Two Authors

For works with more than two authors, only the first two authors are indicated, for others the abbreviation “et al.” is used.

Example: Şvedova, N. & Uluhanov, İ. vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Nauka.

An Author's Books Published Same Year

Letters are used to distinguish an author's works published in the same year.

Example:

Bondarko, A. (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Nauka.

Bondarko, A. (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Nauka.

Multiple Books of One Author

Multiple works of the same author are listed in chronological order by the year of publication.

Books with Legal Entity Author

Legal Entity (Year of Publication). *Book Title*. Publisher.

Example: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. TDK Yay.

Books with No Author or Institution Name

Example: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). Dergâh Yay.

Translation Book

In the case of a translation book, the name of the translator (s) is indicated by the abbreviation “trans.” after the title.

Example: Fischer, S. R. (1999). *Dilin Tarihi*. trans. Muhtesim Güvenç. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Chapter in a Book

Author's Surname, Name (Publication Year). “Section name”. *Book Title* (Italic). ed. Name and surname. Publisher. Page Range.

Example: Klobukov, E. (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Nauka. s. 402-585.

2.2. Periodicals

Journal Articles

Author's Surname, Name (Year). “Title of Article”. *Journal Name*, Volume No (Number): Page Range.

Example: Ergün, M. (2009). “Westernization Efforts and Reforms in Russian Education”. *Journal of Theoretical Educational Sciences*, 2 (1), s. 31-56.

Newspapers

Author's Surname, Name (Year, Month, Day). “Title of Manuscript”. *Name of the newspaper*. (if applicable) Page number.

Example: Köse, P. (2017.11.16). “İdam sehpasından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski”. *Yeni Şafak*.

Interviews

In interviews, the persons who do these are given as the author's name.

Example: Yağmur, Ö. (2019.01.21). “Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs’te”. *Hürriyet*.

2.3. Theses

Author's Surname, Name (Date). *Thesis Title*. Thesis Type. University Name.

Example: Uğurlu, M. (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.4. Proceedings

Published Papers

Author Surname, Name (Date). Name of the paper. *Title of the book* (if any). Date of the event. Publisher. Page Range.

Example: Güllüdağ, N. (2009). Artvin ağzındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Türk Dil Kurumu yay. s. 237-249.

Unpublished Papers

Author's Surname, Name (Date). Name of the paper. *Name of the event*. The City of the Event.

Example: Santhanam, E. & Martin, K. vd. (2001). “Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project”. *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

2.5. Electronic Resources

Electronic Resources with DOI Number

If there is a DOI number paired with the publication, it must be given on the tag.

Example: Yaylalı, Y. (2018). “Emîrî Divan’ında Geçen Şahsiyetler”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63), s. 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

Electronic Resources Without DOI Number

The excerpts from journals published on the web environment include the title, access address and date of the publication.

Author Surname, Name (Publication Year). "Article Name". *Journal Title* Volume No (Issue): Page Range. Electronic address [Access Date].

Example: Özdemir, Ç. (2018). "Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi". *Seta Analiz* (230), s. 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-books

Author's Surname, Name (Publication Year). *Title of the Internet Document*. Electronic address [Access Date].

Example: Akkuş, M. (2018). *Nefi Divanı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* If there is no publication year, the date of access to the site is written in parentheses as the year, month and day.

Example: Berkutova, V. (2018). "Feminitivı v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt". *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*. <https://www.psyart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect> [18.12.2018].

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	<p>Cilt: 5, Sayı: 1, 2022</p> <p>Vol: 5, Issue: 1, 2022</p> <p>Sayfa – Page: 1-14</p> <p>E-ISSN: 2667-4262</p>
---	--

GÜNÜMÜZ FRANSIZ ÖYKÜCÜLÜĞÜ BAĞLAMINDA ANNIE SAUMONT’UN LA RIVIÈRE (IRMAK*) ADLI KISA ÖYKÜSÜNDE ANLATININ YAPISI**
THE STRUCTURE OF THE NARRATIVE IN ANNIE SAUMONT’S SHORT STORY LA RIVIÈRE (THE RIVER) IN THE CONTEXT OF THE CONTEMPORARY FRENCH STORYTELLERS

Mehmet BAKİ***

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 29.09.2021</p> <p> Kabul: 17.02.2022</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: <i>Annie Saumont, La rivièrè, Günümüz Fransız öykücülüğü, Gaston Bachelard, Anlatı yapısı.</i></p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Annie Saumont’un <i>La rivièrè (Irmak)</i> adlı kısa öyküsü, dışöyküsel anlatıcı-yazarın sesiyle aktarılır ve konusu biri yetişkin, diğeri çocuk yaşta olan iki kişinin balık tutma serüveni üzerinedir. Yazarın öykücülük serüvenin gelişim evresi içinde yer alır. Çağdaş yazım uygulamaları ve farklı güzelduyusal biçimiyle Fransız öykücülüğüne örnek teşkil eden bir yapıdadır. Bu öykü, yanmetinsel içeriğiyle bağdaşık olması, olay örgüsünün Bachelard’ın <i>L’eau et les rêves (Su ve Düşler)</i> adlı yapıtından hareketle kurgulanması gibi uygulamaları içermesiyle ayrıcalıklı bir değer taşır. Farklı öykü uygulamalarını, çocuk diline özgü dilsel yapıları ve noktalama imlerini önemsenmeden kullanması çağdaş Fransız öykücülüğüne yeni bakış açıları kazandırır. Bu çalışmaya konu olan öyküde sırasıyla yazarın biçemi, dilsel özellikleri, öykünün kurmaca yapısı, ana izlekleri ve anlatı yerlemleri (kişi, uzam ve zaman) çözümlenmeye çalışılacak. Gérard Genette ile öteki kuramcılarının yapısalıcı öykü çözümlene yöntem ve yaklaşımlarından yararlanılacaktır.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 29.09.2021</p> <p> Accepted: 17.02.2022</p> <hr/> <p>Keywords: <i>Annie Saumont, La rivièrè, Contemporary French storytelling, Gaston Bachelard, Narrative structure.</i></p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Annie Saumont’s short story <i>La rivièrè (The River)</i> is narrated by an extradiegetic author-narrator and the short story is about an adventure of two fishers, one of them is a young child the other is an adult. It takes place in the development phase of the writer’s storytelling adventure. It has a structure that serves as an example of French storytelling with its different aesthetic form and contemporary writing techniques. This short story has a special value because of including some techniques such as the compatibility of its paratextual content with the creation of the plot based on Bachelard’s work <i>L’eau et les rêves (The Water and Dreams)</i>. It has given new perspectives to the development of modern French storytelling with its practical orientations, such as a writer’s different story practices, and her use of linguistic structures and punctuation marks, peculiar to children’s language and disregarding regular punctuation rules. In this current study, the style, and linguistic features of the author, the fictional structure of the story, its main themes and narrative coordinates (person, time, and place), will be analyzed respectively. In this study, we will use structuralist methods and approaches of Gérard Genette and others theorists.</p>

* Yazarın Türkçeye çevrilmemiş kitaplarından yapılan alıntılar ve diğèr yabancı kaynaklardan yapılan alıntılar makale yazarı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

** Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda hazırlanan “Günümüz Fransız Öyküsünde Yapısal Çözümleme” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü. Aydın / Türkiye, E-mail: mbaky2004@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4490-0364>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Baki, M. (2022). Günümüz Fransız Öykücülüğü Bağlamında Annie Saumont’un *La Rivièrè (Irmak)* Adlı Kısa Öyküsünde Anlatının Yapısı. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1002246>.

Extended Abstract

The story, which is one of the communication arts, is revealed with the existence of man on earth in terms of its evolutionary history. It is in constant change and has various criteria, such as the short story. From time to time, it was attempted to be defined and classified by the theorists and faced variable definitions. For example, it can be defined as a short literary genre in which it is described in a way that gives the reader a nice-sensory pleasure in the framework of a fictional world. Sometimes it displays a thought, sometimes a real, an unreal, or a plausible event consisting of life experiences, and knowledge fictionalized together with the person, space and time elements, without getting into details and by concentrating on it completely.

The short story is written according to several technical rules. It is known for its affinity to poetry in terms of some of its lyric arts (figure of speech) and the dramatic structure it contains. It does not evocate spiritual and philosophical propositions like a novel. It differs from other genres because of its main features such as the originality of the subject, the small number of people, the absence of legend and fairy tale features, the fact that the event constitutes a relatively short period of time, and the fast narrative rhythm. It is a combination of impressive and evoking images in the mind of its author that gives importance to comply with condensation, reasonability, and coherency.

Annie Saumont is one of the modernist famous storytellers in France. When writing her stories, her style is not linear and progressive. That's why, in the short story of *La rivière*, her style is very innovative and vibrant. She uses well the possibilities offered by the French language and carries a prudent concern about it. Instead of a simple and flat narrative, it applies to purified expressions, images, symbols, metaphors, and evocations free of unnecessary words. By leaving some missing information, she asks, thus, the reader, in her world of imagination, to make a collaboration. As in the art of poetry, Saumont proposes that a small number of words in this short story are loaded with intense meanings and she diligently toils on the words to sound good. She tries to show not only what appears through the language, but also what is invisible to the implicit lector, between the lines as much as possible. She handles the language with care like a good jeweler.

The title "River" of this short story exactly overlaps with its content and evokes profound meanings. In the words of the French literary critic Gérard Genette, it has a paratextual content with the creation of the plot based on Bachelard's work *L'eau et les rêves* (*The Water and Dreams*). It has given new perspectives to the development of modern French storytelling with its practical orientations, such as the different story practices of the writer, and her use of linguistic structures and punctuation marks peculiar to children's language and its application disregarding the regular punctuation rules.

At the same time, *La rivière* has both a theme, an imaginary person who testifies to the actions of the characters, and metaphorical features. Its narration is designed in the style of an open story. Its subject matter resembles anecdotes that could be published in the newspaper. Its manner of fiction is based on the image of water and dreams, in accordance with the content of Gaston Bachelard's work *L'eau et les rêves* (1942) (*The Water and Dreams*) (2006). The Water that is the source of life and one of the images of the consciousness of existence, is also an internal symbol of psychology in *La rivière*, Saumont uses the practice of intertextual relationships in several places and conjectures this short story from an innovative point of view.

The plot of this short story does not begin at the moment when the narrator's voice begins to speak, but with a dialogue between two protagonists, one of them is a young child (Joseph) and the other is an adult (Vincent). It is narrated by the extradiegetic first-person narrator who carries the full weight of the narrative story. She (female anonymous narrator) never participates in the story as a person. She hides herself behind characters and pushes the narrative forward. It ends with an open ending. Friendship, dreaming of happiness, sacrifice in love, pessimism, lack of family love, becoming a victim of ignorance are among its main themes handled.

As a modern short story, *La rivière* is written in Chehov's style. Its setting is related to the narrative coordinates (person, time, and place). Its main protagonists are ordinary, familiar to the readers, rather than being extraordinary people. They form the backbone of the plot of the short story in which the author organizes the conflicting situation through them. In addition to the primary heroes, there are also some secondary characters. Except for a village where two main characters live, the dominant place in *La rivière*, open and usually euphoric

for the protagonists, is a river with beautiful nature. At the same time, this place is the space in which the story begins and ends. The time story covers a month, and the narrative time is less than a day. The integrity of the characters with the environment and their problems of existence and individualization are also reflected in the perception of limited space where the main event which takes place in a short time as a momentous dream, and which is presented as life-enlivening.

Giriş

İnsanlığın kendi belleğini korumak için yarattığı bir araç olan yazın, söylemin göndericisidir ve yazarlar tarafından türsel çeşitlilikler halinde aktarılır. İletişim sanatlarından olan öykü, artsüremsel geçmişi bakımından insanın yeryüzünde var oluşuyla birlikte ortaya çıkar. Toplumun düşünsel, ekinsel, deneyimsel, yaşamsal, duyusal bilgi birikimini bireylere ve sonraki kuşaklara, ilkin dilin sözel ifade biçimiyle aktarır. Yazının bulunuşuyla da, yazılı olarak günümüze kadar ulaşmış bir türdür. İnsan yaşamında önemli bir yer tutar. Bu nedenle öykü-insan birlikteliği birbiriyle koşutluk gösteren, birbirinden ayrılmaz bütünün iki asıl ögesidir.

Yazarının usundaki bir yığın imgenin birleşimi olan öykü, sürekli bir değişim içinde ve çeşitli ölçütlere sahiptir. Zaman zaman Grojnowski, Goyet, Godenne, Todorov gibi bazı Fransız kuramcılar tarafından değişken tanımlamalarla ve sınıflandırmalarla karşı karşıya kalmıştır. Kurmaca bir dünya çerçevesinde, kimi zaman bir düşünceyi sergilemek, kimi zaman yaşamsal deneyim ve bilgi birikimlerinden oluşan gerçek, gerçek dışı ya da gerçeğe benzer bir olgunun, kişi, uzam ve zaman öğeleriyle birlikte, üzerinde durulan konu ve verilmek istenen iletilere uygun bir biçimde kurgulanmış, ayrıntıya girmeden ve tümüyle yoğunlaştırarak okuyucuya güzellik duyusal haz verecek biçimde anlatıldığı yazınsal kısa bir tür olarak tanımlanabilir. Todorov'un (1995) deyişiyse; “*öykü, genel olarak, kıvrımları ve katları olan, ayrıca çeşitli gelişmelerle karmaşık hale getirilmiş bulunan kuruluşlar birleşimidir*” (s. 154).

Öykünün alt türlerinden olan kısa öykü, kendisine özgü bir takım uygulamalı kurallara göre yazılır. İçerdiği bazı söz sanatları ve dramatik yapısı bakımından şiire yakınlığıyla bilinir. Plisnier öykü konusunda şu düşünceye vurgu yapar: “Öykü, yaratıcısına doruk noktası noktasına ulaştığı anda dramı yakalamasına olanak sağlayan bir anlatı biçimidir” (1975, s. 102). Roman gibi tinbilimsel (fr. psychologique) ve felsefi gelişmeleri körüklemeyiz. Okura, kendinde uyuklayan yazarı ortaya çıkarma olanağı sağlama özgürlüğünü verir; “(...) okuyucusunu anında ve yoğun bir şekilde etkilemeyi hedefler: bakış açısını değiştirmeye çalışır, onu varlıkları ve olayları yeniden düşünmeye, dış dünyayı, iç yaşamı yeni bir ışıkla algılamaya davet eder. Birkaç sözcükle çok şey söyleyerek kendini isteyerek farkındalığa adar” (Grojnowski, 1993, s. 12). Olay örgüsünün (fr. intrigue) aslını sunan bir anlatı içerdiğinden, yoğunlaşma, akla yatkınlık ve tutarlılık ölçütlerine uymayı önemser. Etkileyici ve çağrıştıdır. Tek başına her şeyin olası olduğu küçük bir dünyayı oluşturur. Konusunun özgün oluşu, kişilerin az sayıda olması, söylence ve masal özellikleri içermemesi, olayın nispeten kısa bir zaman dönemini kapsaması ve anlatı dizeminin hızlı olması gibi özellikleriyle öteki yazınsal türlerden ayrılır. Hem daha yeni, gittikçe kendisini yazınsal düzlemde yaratanların hem de okurların ilgisini çekmesiyle, özellikle konu çeşitliliği bakımından güncelliğe daha bir önem vermesiyle çağımıza damgasını vuran türler arasındaki saygın yerini korumaktadır. Fransa’da küçümsenen ve romana oranla daha az yeğlenen bir türdür.

1. Öykünün Biçemi ve Dili

Annie Saumont çizgisel ve klasik bir şekilde yazmayı sevmeyen bir öykücüdür. Biçemi oldukça yenilikçi ve canlıdır. Yazar, sıradan olayla farklı açıdan yüzleşsin diye, öyküde eksik olan bilgileri okurun imgelem dünyasına bırakarak işbirliği (fr. complice) yapmasını ister. Böylece onu, kendi iç devingenliğine ve öykünün olay örgüsünü kavramaya daha erken güdüler:

Ben olayların dışında kalmaya, okuyucuyu göstermeden gördürtmeye, ama hiçbir şeyi açıklamadan, iletileri aktarmayı denemeden, okuyucuyu kendisinin görmesini istediğim şeyi görebileceği bir konuma sokmaya çalışıyorum (...). Açıklama yapmak söz konusu değil, en fazla örgeleri, ölçütleri vermeliyiz. Boşlukları doldurmak okuyucuya kalmıştır. (...) Okuyucu takipte kalsın diye esas olanı anlatmaya yine de inanarak, gereksiz olan her şeyi kaldırmaya, en az olası olanını anlatmaya her zaman özen göstermek gerekir. Kurulması zor bir denge bu, az şeyle çok şey anlatmak ama aslında öykü tam da bu (Beaumier, 1997, s. 132).

Yazar, öyküleme öğelerini daha yoğunlaştırılmış hale getirmek için, bu öyküde dilin yaratıcılığını olabildiğince zorlar. Fransız dilinin kendisine sunduğu olanakları iyi kullanır. Bu konuda sağduyusal bir kaygı da taşır. Yalın ve düz bir anlatım yerine, gereksiz olan sözcüklerden arındırılmış betimlemelere, imgelere, simgelere, eğretilemelere (fr. métaphores), çağrışımlara başvurur. Şiir sanatında olduğu gibi az sayıda sözcüklere yoğun anlamlar yükler, sözcüklerin kulağa hoş gelmesini önemser. Öyküyü gereksiz ağırlıklardan kurtaran bir anlatıyı egemen kılar. Aysu Erden'e göre "*kısa öykü dilinin (...) şiirsellik, bilişsellik, göndergesellik ve duygusalılık içeren işlevleri vardır*" (2002, s. 26). Öykünün dil yapısını, sahnelediği karakterlerin toplumsal, ekinel ve bilişsel (fr. cognitif) özelliklerine göre biçimlendirir. Haykırışlar, çığlıklar, ağlamalar, acı, ustaca kurulmuş tümcelerin sözdizimi (fr. syntaxe) çok daha içe işleyecek biçimde duyulmasını sağlar. Düzgün kurulmamış, askıda kalmış, şiirsel bir yapı oluşturmak için çok kısa ve kesik kesik tümceler, sözcelemeler (fr. énonciation), bazen de dolaylı aktarımları öğelerine böler. Tümce yapılarını tersyüz eder, anlatımı daha canlı, gerçeğe daha yakın hale getirmek için nokta ve virgülün dışında noktalama imleri (fr. ponctuations) kullanmayı önemsemez. Tümceleri, dilbilgisi bakımından kurallı değildir ve eksiltilidir (fr. elliptique). Dikkat çekmek istediği noktalama imini, sözcüğü ya da tümceyi zaman zaman yineler. Kara mizaha (fr. humour noir) kadar varan yazı dilini, sözlü dil ile birlikte kullanır. Halk dili, deyimsel terimlerden oluşan sözcüklere yer verir. Bağlaçsız yapıları, kişi adlarında kısaltmaları (örneğin "Josef" adlı karakteri "Jo" diye kısaltması gibi) kullanmayı yeğler.

Saumont, dil aracılığıyla görüneni değil, satır aralarındaki görünmeyeni de olabildiğince örtük okura (fr. lecteur implicite) göstermeye çalışır. Özenle seçilmiş sözcükler ve dilin anlam katmanlarıyla iç içe örülen bir yapı egemendir. Okuru birkaç sayfada, mesafeli bir biçimde, bir anlayışın, bir ekinin, genellikle gerçeğe benzer bir dünya algısının içine sokar. Böylece onun olaylara daha duyarlı bakmasını ve ilgiyle yaklaşmasını kolaylaştırır. Ona yeni ufuklar açar ve düşünce boyutunda da bir takım değer yargıları kazandırmayı amaçlar. Tüm bunlar, yazarın biçiminin belirgin özellikleri arsında yer alırlar. Açıkçası yazar, dili iyi bir kuyumcu gibi işler. Kendisine özgü bu uygulamalarıyla öykünün, insan ile iletişime daha dönük bir yapı

kazanmasına katkı sağlar. Ayrıca Le Clézio'da olduğu gibi, konuşma dilinde kullanılan soru biçimleri, dillerdeki kimi olumsuzluk öğelerinin atılması, karşılıklı konuşmalarda kişi adlarının kullanımına çokça yer verilmesi, öyküyü dram sanatına yaklaştırır. Yazar, iki nokta üst üste yerine virgül koyar ve tırnak açma yerine yalnızca bir büyük seslem kullanır. Öykü kişilerine ilişkin öyküleme, paragraf girişleri daima içeriden verilir. Küçürek anlatılarda (fr. récits minimaux) olduğu gibi, öyküde dört yerde konuşma çizgileri kullanarak okura, konuşmanın akışından hareketle doldurması için sözcük boşluğu bırakır:

Karıncaların onu rahatsız ettiğini haykırıyor; sürtükler devam ederlerse birazdan kötek yiyecekler — -cekler ve soluk almadan, Söyle, Vincent, kayık satın almak istemez miydin harika olurdu, söyle Vincent bir gün denizci olabileceğime inanıyor musun? Yavaş Joseph, önce yüzmeyi öğrenmen gerekirdi (Saumont, 1990, ss. 55-56).

Birden canlanan çocuk, ayağa kalkar ve el hareketi yapar ve anlatır, Düşman olan ve düello eden iki arkadaşın öyküsüydü ve — -an biri var (Saumont, 1990, s. 57).

Öyküde, serbest dolaylı anlatımla (fr. discours indirect libre) konuşma biçiminde abartılı ifadeler yer verilmez. Öyküleme (fr. narration) karşılıklı konuşmaların ağırlıkta olduğu bir yapıdadır. Yazar, düzyazı ile karşılıklı konuşmalar arasındaki sınırları ortadan kaldırır ve onları metnin bir parçası gibi sunar. Yazı dilinin yanı sıra, ağırlıkta konuşma dilini ve Fransız dilinin sesbilimsel (fr. phonétique) kaynaklarını kullanır. Bir kahramanın düşünce ve sözlerini, dolaysız anlatımdan farklı olarak “söylemek”, “düşünmek” gibi eylem kalıpları kullanarak aktarır. Böylece anlatıların çizgiselliğini (fr. linéarité) kırmaya yardımcı olan, dünyaya farklı bir bakış açısı öneren karışım etkisini vurgulayan ve metinle harmanlanmış bir yapı oluşturur: “*Hava güzel, dedi Vincent. (...) Kahretsin su besberrak, baksana. Bir gün bunun gibi mutlu olmak zorundayız*” (Saumont, 1990, s. 62).

2. Öykünün Adı, Yapısı ve Öne Çıkan İzlekleri

La rivière adlı öykü, yazarın *Le pont, la rivère* adlı öykü kitabının ikinci öyküsüdür. Bu öyküye yazar tarafından somut anlamda denize kavuşan bir akarsu türü olan, Türkçede “ırmak” sözcüğünü karşılayan Fransızca “rivière” adı verilmiştir. Bu ad, öykünün içeriği ile birebir örtüşür ve okurda farklı işlevlere sahip derin yan anlamları (fr. connotations) çağırır. Bir anlamda öyküye kimlik de kazandırır. Aynı zamanda hem bir izlek (fr. thème), hem karakterlerin eylemlerine tanıklık eden imgesel bir kişi konumunda, hem de eğretilmeli (fr. métaphorique) özelliklere iyedir. Genette'in ifadesiyle bir yanmetin (fr. paratexte) (1987, s. 7) işlevi görevi gören bu başlık, başlangıç ve bitiş süreci boyunca ana metnin anlamsal ilişkisini içerisinde bütünleyen, ona şeklini veren ve amacının ne olduğu konusunda bilgilendiren öğeleri içerir. Ayrıca okurun ilgisini çekmek ve onu konunun içeriğine yöneltmek gibi işlevlere sahiptir. Anlatıcı, okumakta olduğu Bachelard'ın yapıtına göndergesel bir bağlamla ve suyun özelliklerini içeren bir paragrafla, öykünün anlatısının ırmak ile yakından ilintili olduğunu okuyucuya duyumsatır. Bu ad, eğretilmeli olarak su gibi akan yaşamın acı-tatlı, mutlu-mutsuz, güldürücü-hüzünlü, gerçek-düşsel yönlerini simgeleyen, geçmişle geleceği, eski ile yeniye birbirine bağlayan ekinsel ve geleneksel gibi imlemelere anıştırmada (fr. allusion) bulunan yananlamsal bir anabezek (fr. leitmotiv) işlevi görür. Yerinel (fr. allégorique) olarak yaşamda her şeyin aktığını, durağan bir şeyin olmadığını gösteren gerçeğin görüntüsünü simgeler.

Anlatının başlarında yazar, bu imgesel uzam ve anlatı kişilerinin varlığıyla, okuru giderek simgesel olarak çağrıştırılmış gerçeğe benzer bir olayın içine çekmeye çalışır: “Her şeyi göremiyordum, tahmin etmem, eksiklikleri tamamlamam, esas olanı seçmem, göstergeleri yorumlamam gerekiyordu. Yine de gerçeğe bağlı kalmaya özen gösteriyordum” (Saumont, 1990, s. 59).

La rivièrè, anlatısı toplam on dokuz sayfadan oluşan açık öykü tarzında kurgulanmıştır. Daniel Grojnowski “kısa anlatı olarak öykü, birkaç satır, birkaç sayfa, hatta birkaç on sayfa tutabilir” (2000: 16) der. Yazar öyküyü, her bir bölüm için numara vermek yerine paragraf girişlerini içe kaydırıp iki paragraf arasında boşluklar oluşturarak bölümlere ayırmıştır. Yapısı gereği olay bakımından daha az yoğun olduğundan, alıcı/okur ve anlatıcı/iletici arasındaki ilişki edilgen olmaktan çok etkindir. Kısılalığı nedeniyle bütününde bir olay örgüsünü kapsayamamaktadır. Ayrıca yazar her şeyi anlatmadığı için “(...) metnin ötesine açılma izlenimi verir. Okur, boşluğu tamamlamaya davet edilir” (Edvard, 1997, s. 39).

Konusu, gazete haberlerinde yer alabilecek gündelik bir olayı (fr. fait divers) andırır. Biri büyük öteki ondan biraz küçük iki çocuğun, köylerine yakın bir ırmak kıyısında balık tutma serüveninin öykülenmesi üzerine kuruludur. Ayrıca düşlem dayalı anlatılardaki (fr. récits oniriques) gibi gerçeklikle düş arasında ve okuru ikilemede bırakacak bir görünümü de çağrıştırır. Düş, korku, ölüm, sanrı gibi izlekler bu çağrışımı doğrular.

Sürekli yeni uygulamaları kullanmada yetenekli olan yazar, bu kısa öyküyü yirminci yüzyıl Fransız filozofu ve yazarı Gaston Bachelard’ın *L’eau et les rêves* (1942) (*Su ve Düşler*) (2006) adlı yapıtının içeriğine uygun olarak, su ve düş izleği üzerine yapılandırır. Bu bakımdan iç içe geçen bir yapı, hemen öykünün başında kendini gösterir. Bu bağlamda öykü, düş gören bir zihnin kurgusunun ürünü olduğundan, yapısı gereği karmaşık bir özelliğe iyedir. Öykü coğrafi adı verilmeyen, herhangi bir ırmağı simgeleyen uzamsal bir betimlemeyle başlar. Böylelikle yazar okurun dikkatini, suyun ve düşün insan psikolojisi üzerine olan hem tözsel hem de fizikötesi etkisinin önemi üzerine çekmeye çalışır. Başlangıç tümcesi, kalıplaşmış tümcelerin aksine küçük harflerle yazılmış bir “ve” bağlacıyla başlar. Uzam ve zaman olgularının verilmesiyle sonlandırılır. Bu tür bir başlangıç, okurda sanki önceden devam eden bir betimsel anlatının devamıymış gibi bir izlenim oluşturur. Böylece yazar, öyküye geleneksel öykü türünden çok farklı algılama biçemlerinin (fr. styles) varlığını duyumsatan yenilikçi bir bakış açısı katar:

Ve (ırmak) bazen ani bir sel haline gelir. O zaman ovayı istila edeceği açık görünüyor. Suyun çayırları ve sebze bahçelerini kaplayacağını. Ve hatta köyün evleri için, yakın zamanda döşenmiş meydanın çimlerdeki çiçek tarhları için, bir gün yıkılan eski kilisenin yerine inşa edilen şapel için, bir fırtına günü, daha önce hiç görmediğimiz gibi büyük bir sel günü için korkabiliriz/üzüntü duyabiliriz. Nehir yatağındaiken aldatıcı bir güçsüzlüğe sahiptir. Uyuyan ya da sadece hafif bir titreme ile girdaba dönüşmüş bir su gibidir. Su, altını ve gökyüzünü eritir. Ve onu gören seyre dalan, kendini yeniden arındırır, rahatlar. O saatlerde. Nehrin yavaş olduğu, nehrin sakin olduğu saatler. Temmuz ayının bu sabahında olduğu gibi (Saumont, 1990, s. 53).

Yazınsal türlerde anlatıcı, anlatının belkemiği ve en önemli ögesidir. İster sözle, ister yazıyla olsun, her anlatılan şey bir anlatıcı tarafından aktarılmak zorundadır. Yazardan farklı konumda olan anlatıcı ben, yazarın yarattığı bir karakterdir. O halde anlatıcı, yazardan farklı bir kişidir. Fakat okuma sırasında okur, yazarı değil de anlatıcıyı muhatap alır ve onun sesine kulak verir. Genette, *Figures III* adlı yapıtında anlatıcının anlatıdaki durumuna göre yazar-anlatıcı (fr. auteur-narrateur), kahraman-anlatıcı (fr. héros-narrateur), tanık-anlatıcı (fr. narrateur-témoin) terimlerini kullanır. Anlatıcının, anlattığı öykü ile olan ilişki türüne göre de benöyküsel anlatıcı (fr. narrateur homo-diégétique)”, dışöyküsel anlatıcı (fr. narrateur extradiégétique)”, içöyküsel anlatıcı (fr. narrateur intradiégétique) adlarını önerir (1972, ss. 252-266).

La rivière adlı öyküde anlatıcının kadın olması, aydın, ekinsel ve toplumsal bir birikime sahip olması, birinci tekil kişi adlı kullanıp olayları dışarıdan gözlemlemesi gibi özellikler yazarın kendisine göndermede bulunan ipuçları arasında sayılabilir. Öykülemeyi, yazar-anlatıcı işleviyle üçüncü tekil kişi adıyla devam ettirse de, öyküde anlatan ses, Genette’in deyiimiyle birinci tekil kişi dış öyküsel ben-anlatıcı (fr. narrateur extradiégétique à la première personne) (1972, s. 256) öykünün tüm ağırlığını taşır. Hiçbir zaman öyküye kişi olarak katılmaz. Kendini kişilerin arkasına saklar, anlatıyı öne iter. Kurguladığı öykünün kişilerine karşı mesafeli bir anlatıcıdır. Zaman zaman araya girerek yorum yapar, kimi olgu ve olayların altını çizer. Daha öznel bir algılama geliştirmek için, kendisiyle ilgili kısıtlı bilgi verir. Bu da okura, az sonra anlatacağı öykünün hangi algılama biçimiyle aktarıldığını bildirmek içindir. Daha ileriye gitmez ve okurun, onun yaşamı üzerine değil de anlatısındaki düşünce dizgesi üzerine bilgi edinmesini ister. Onu bu doğrultuda yönlendirir: “*Gördüm, duydum. Joseph’i geri çağırmasını, gevezeliklerini dinlememesini önerebildim. Çocuğun elinden tutmasını, onu eve götürmesini. Yerimden kıılmıdamadım*” (Saumont, 1990, ss.68-69).

Rus kuramcı Roman Jakobson’dan esinlenen Genette, *Figures III* adlı yapıtında anlatıcının asıl anlatma işlevinin dışında dört işlevinin daha olduğundan söz eder. Bunlar: “yönetme işlevi (fr. fonction de régie)”, “iletişim işlevi (fr. fonction de communication)”, “tanıklığa dayanan işlev (fr. fonction testimoniale)” ve “düşünsel işlev (fr. fonction idéologique)” (1972, ss. 261-263). Bu bağlamda *La Rivière* adlı öyküde anlatıcı, başkışilerin bakış açısını ve söylemlerini kullanmaz. İstemli olarak kenara çekilip sözü kahramanlara verir. Öykünün içeriği ve seyri üzerine okurla iletişime geçerek sınırlı bilgi verir. Ondan, öykünün kurmaca mantığını çözmesine yardımcı olmak için kendi yorumlarını katmakla düşünbilimsel bir işlev (fr. fonction idéologique) görür. Anlatı boyunca sekiz kez araya girer. Bu araya girmelere ilişkin söylemsel yapılar, ilk paragraf giriş hizasıyla aynı olacak biçimde düzenlenir. Ne yaptığı konusunda iç söyleşi (fr. monologue) ve bilinç akışı uygulamaları aracılığıyla okuru bilgilendirir. İmgeleme yetisi (fr. imagination), duyları ve düş gücü aracılığıyla kafasında düş kurar gibi öykünün olay örgüsünü kurguladığını okura söyler. Olaylar ile öykü kişileri üzerine kısa yorumlarda bulunur. Ayrıca okura, önceki anlatıyı kavrayabilmesi için düşünme, algılama zamanı yaratır ve dikkatini canlı tutmayı amaçlar.

Öte yandan yazar Genette’in *Palimpseste, la littérature au second degré* (1982) adlı yapıtında üst metinsellik (fr. métatextualité) bölümünde değindiği, yeniötesi yazının metinlerarası uygulamalarından olan ve genellikle ince alay (fr. ironie) için kullanılan

üstkurmaca (fr. *métafiction*) yöntemine başvurur. Yazar-anlatıcı anlattığı öykünün oluşma süreciyle ilgili okura zaman zaman bir takım bilgiler verir. Amacı, gerçek ile kurmaca arasındaki ilişkiyi sorgulatarak, okurun dikkatini öyküde anlatılanın gerçek olmadığını ve onun yanılması olan bir kurmacadan ibaret olduğuna çekmektir: “Onları gördüm. Her gün ırmak kıyısına giderdim. Okurdum. Kalın yaprakları olan bir çalılığa saklanmayı yeğlemiştim. Bachelard’ı okuyordum. Gözlerimizde, sudur düşleyen. Gözlerimi kaldırdım. Gördüm. Konuştuklarını duydum. Gerçekmiş gibi göstermeye çalışırken kurgulayacağım bir öyküyü burada yazdığımdan dolayı benden şüphelenmeniz haksızlık olur” (Saumont, 1990, s. 55). Araya girmelerin oluşturduğu bu türden duraksamalar, doğal olarak anlatının hızını da yavaşlatır.

Gerçekte şiir gibi sanatın özünü temsil eden ve bilinçle ilişkiler dizgesi kuran metinler gibi, bu öykünün ana konularındandır imgelem. Yazar, usunda, imgelem aracılığıyla canlandırdığı iç gerçekliğinin dışavurumu olan kurgu yardımıyla öyküye yeni bir boyut kazandırır. İmgelemine, düşsel dünyasındaki çağrışımlara göre kullanır ve onlara istedikleri anlamları yükler. Şöyle ki su eğretilemesinin, bir anlamda hem onun sanatsal bilincini, hem düşüncesinin kökensel bilinci olan düşü simgelediği söylenebilir. Bachelard’ın dediği gibi, okuru yeni bir düzleme taşır: “Suyun maddesel imgeleminin özel bir imgelem türü olduğunu kabul etmesi gerekecektir” (2006, s. 12). Düşsel imgeleme yetisi ve düş gücünün bağımsız olarak işlemesiyle gerçek dışı imgeler yarattığına ve gerçek yaşantıların yansılmasından oluşan yaşantıları doğurduğuna göndermede bulunur: “Ben isterdim ki – bu benim ilk düşüncem olmuştu- bir ressam gibi göstereyim” (Saumont, 1990, s. 67).

Saumont, yeniötesi yazına (fr. *littérature postmoderne*) özgü bir yöntem olan metinlerarası ilişkiler uygulayımını birkaç yerde kullanarak, öyküsünü varsıllaştırır. Çünkü “kısa öyküler metinlerarası olma özelliğine sahiptirler” (Erden, 2002, ss.355-356). Anlatıcı, öykünün kurmaca yapısına yön veren tümcelerini Bachelard’a iye olduğunu kendi ağzıyla itiraf eder: “Toprak suyunun deniz suyuna göre üstünlüğü, modern söylenebilimcilerin gözünden kaçmasa bile. Bunu söyleyen Bachelard’dır” (Saumont, 1990, s. 58). Yine Bachelard’ın kitabına özgü bir başka alıntıda da yazar, okuruna gerçeği sorgulamasını önermeyi anıştıran bir ifade yerleştirir. Bu, gerçeğin arayışıyla ilintili bir sorgulamadır. Bu sorgulama gerçeğe benzer bu kurgusal yaşam süresince, “gerçek neyi, nerde, ne zaman ve nasıl gördüysek oradadır” gibi bir anlam üretir. Böylece yazar okuru, okumakta olduğu öykünün yinelemesi olmayan değişken yaşam gibi gerçek olmasa da, gerçeğe benzer olduğu iletisini verir: “Duydum gördüm. Bachelard’ın kitabında okumuştum Gerçek nerede: Gökyüzünde mi yoksa suların dibinde mi?” (Saumont, 1990, s. 61). Öyküleme boyunca olayları ve durumları, suya ilişkin özellikler içeren okuduğu kitap ile bağdaştırmayı sürdürür. Örneğin, düş görme gücünün yardımıyla ırmağın kıyısında, başkahramanlardan Vincent ile sevdiği genç kızın bir zamanlar su gibi geçip giden geçmiş yaşantılarıyla şimdi arasında geriye dönük yaşanmış bir olguyla kurulan bağ. Burada Bachelard’ın yapıtından; “Suyun acısı sonsuzdur” (Saumont, 1990, s. 66) alıntısını, öykü kişilerinden Vincent’in önceden ırmak kıyısında bulunduğu, sonradan terk ettiği eski kız arkadaşının suda boğulma olayını anlatmadan önce kullanır. Böylece suyun yaşam kaynağı olduğu gibi, bir yaşama son verecek özelliklerinin de olduğunu anıştıran bir iletiyi vermeye çalışır. Yani yaşamın kaynağı ve varlığın bilincinin imlerinden olan su, bu öyküde aynı

zamanda içsel bir tinbilim simgesidir. Öykülemeadaki sessizlik anları, suyun uymasına benzetilir. Öyle ki ırmağın durgun suyu, ölümü ve yaşamın durmasını simgeler. Anlatıcı, Bachelard gibi usunda tasarladığı imgeleri maddeleştirerek görünür ve bilinir hale dönüştürür. Böylece suyu yaşam ve ölümle bir tutar:

Hayal dünyasında, biçime, dönüşüme ve maddeye egemen olan üç neden birleşir, hem de öylesine birleşir ki, birbirinden ayrılmaz olur. (...) İşte bu yüzden su, güzelliği ve bağlılığı içeren ölümün maddesidir. Yalnızca su, güzelliği koruyarak uyuyabilir; yalnızca su, yansımalarını koruyarak ölebilir, hareketsizleşebilir. Böylelikle, sevdiğimiz her şeye güzellik katan temsili ve yinelemeci bir tür narsisizm doğar. İnsan kendi geçmişinde yansır, her imge onun için bir anı olur (Bachelard, 2006, s. 79).

Daha sonra anlatıcı, Bachelard'ın kitabını okurken düşündüğünü değil, gördüğünü anlattığından söz eder. Bu anlattığının önceden kendi başından geçmediğini söyler. Yaptığının yalnızca kişiler ve bezem (fr. motif) üzerine yalın bir bakış olduğuna dikkati çeker ve okuru, öykünün gerçekliğine inandırmaya çabalar:

Her şeyi anlattım. Susma anlarının dışında her şeyi söyledim. Küçük çocuk ırmaktan etkilenmiş olarak sustuğu zaman. Belki heyecanlandı. Belki genç yaşına rağmen tuhaf bir üzüntüye yakalanmış. Suyun acısı sonsuzdur. Vincent sevdiğini ve sonrasında nefret ettiğinde sandığı bu kızla birlikte mutlu anları yeniden yaşadığı zaman (burada kurguluyorum); ve pişmanlıkları ya da belki vicdan azapları yeniden içini kaplıyordu (fakat kurguluyorum). Gördüğümü anlattım. Su ve Düşler'i okurken düşündüğü mü değil. Önceden olmuş olduğum şeyi değil. Önceki hafta, önceki ay. Ne olmayı düşündüğüm şeyi. Kitabı okuduktan ve suyun kenarındaki tüm bu saatlerden sonra (Saumont, 1990, s. 66).

Anlatıcı, başlarda anlattığı öykünün düşsel bir kurgu değil de gerçek bir öykü olduğuna okuru inandırmaya çalışsa da, sonlara doğru alay edercesine anlatılanların gerçek değil bir düş olduğunu örtük biçimde ortaya koyar ve okuma hızını yavaşlatarak önceki anlatımları algılamaya yöneltir: “*Kitabımı kapattım. Su ve Düşler'i. Artık canım okumak istemiyordu. Artık canım rüya görmemek istemiyor*” (Saumont, 1990, s. 69). Öykü açık bir sonla biter. Bu son, anlatıcının ırmak kıyısına balık avlamaya gelen iki çocuğun ayrılmak üzere köylerine geri dönmek için yola koyulmalarını bildirmesinden anlaşılır. Okuduğu kitaptan alıntı yaparak, fantastik öykülerde olduğu gibi, her zaman gerçek ile düş gören arasındaki sınırda kuşku olacağına bir göndermede bulunur: “*Bütün bunlar kafamdan geçmiş olabilirdi. Yanıtı bulamadan suya baktım. Sessiz su uyuyan su dibine inilemeyecek su bazen ani bir selde yükselen*” (Saumont, 1990, s. 71).

Her öykünün kendisine özgü bir iletisi vardır. Emin Özdemir'in deyişiyle “*öyküde ya açık ya örtük bir ileti vardır*” ve “*bu da bir olay ya da insanlık durumuna dönüştürülerek verilir öykünün dokusu içinde*” (1994, s. 220). Bu öykünün iletisi, başlığının konusuyla örtüşmesi ve özdeksel bir yapıya iye olan suyun yerineli olarak insanın tinsel yapısı üzerindeki düşlemsel etkisinin neler olabileceğiyle ilintili olduğu söylenebilir.

Öyküde yazar, sıklıkla çocuk bireylerin iç dünyasını açmaya çalışır. Ön düzlemde bu başkahramanların fiziksel ve tinsel iç dünyalarını, bunalımlarını, karamsarlıklarını, sevgide yetersizliklerini, mutluluklarını ve mutsuzluklarını, tedirginliklerini açıklar. Bunlar, aynı zamanda birbirleriyle bağıntılı olan öykünün içe yönelik ve soyut ana izlekleridirler. Bu izleklere arkadaşlık, mutluluk düşleri kurma, sevgide fedakârlık, aile sevgisinden yoksun olma, cehaletin kurbanı olma da eklenebilir. Aynı zamanda bu izlekler, dönemin Fransız toplumunda kırsal kesimde yaşayan genç kitlenin ekinsel ve toplumsal yapısının ve iletişimsel ilişkilerinin nasıl olduğuyla ilintili örtülü göndermeler olarak da görülebilir.

3. Anlatı Yerlemleri

Kendine özgü bildirisel özelliğe iye bir yazın metni, bir ya da daha fazla anlatı yerlemi (fr. coordonnée narrative) tarafından örgeleştirilmiş kesitlerden oluşan bir yapıdır. Bu yerlemlerin önemi konusunda Yücel (1993) şunları aktarır: “*Dünya konusunda her türlü bilginin en azından üç etkenin işlevi olduğu söylenebilir: dünyanın kendisi (uzam), onu ele alan özne (belli biri) ve her ikisinin de yer aldığı zaman (belli bir an). Bu üç öğeden birinde en ufak bir değişiklik oldu mu dünya aynı dünya değildir artık.*” (s. 17) Bu türden bir yapının anlatısını tamamlayıcı göstergeler kişi, zaman ve uzamdır. Bunlar, yazınsal yapıtlarda anlatıyı oluşturan anlamlı bağlantıları, dizgesel ve ayrıntılı biçimde ortaya çıkarır. Bu bağlamda *La rivièrè* adlı öykü, yukarıda anılan yerlemler çerçevesinde kurgulanmış bir öyküdür.

3. 1. Kişiler

Öykü, karakterler etrafında kurgulanır. Karakterler, metnin kurgusuna, yapısına, gerçekliğine uygun hareket ederler. Yazardan farklı olmalarına karşın, onun değer yargılarını, duygularını ve düşüncelerini aktaran kişilerdir. Romanda olduğu gibi, öykünün anlatısal evrenini belirten anlamsal yapılar olan zaman ve uzam yerlemleri içerisinde konumlanırlar. Anlatının eylem alanını kavramada etkin rol üstlenerek eylemi harekete geçiren öge işlevi görürler. Birincil derecede öneme iye dirler ve anlatının vazgeçilmez örgeleri arasında yer alırlar.

La rivièrè, kısa durum öyküsü tarzında yazıldığı için, kişi sayısı az olan bir öyküdür. Ana karakterleri, olağanüstü kişiler yerine günlük, sıradan, okura tanıdık gelebilecek kişilerdir. İçinde buldukları toplumun makyajsız ve doğal yansımalarıdır. Birincil öneme sahip kahramanların dışında ikinci dereceden kişilerin adları verilmemiştir. Nereli oldukları, yaşları, meslekleri üzerine bilgilendirmeler mevcut değildir. Bu kişilerin yalnızca cinsiyetlerinin ne oldukları belirtilmiş ve niteleme sıfatı sözcükleri aracılığıyla tanıtılırlar. Anlatıcı kişilerin yaşıyla, cinsiyetiyle, toplumsal ortamlarıyla, dilleriyle onların yaşamlarının içine nüfuz eder. Kişilerin davranışlarının nedenleri ve iç dünyaları öykünün anlaşılmasına yardımcı örgeler arasında yer alır. Birincil öneme sahip kişiler sadece adlarıyla vardır, soyadları yoktur. Bu adlar tarihsel (Vincent) ve dinsel (Joseph) içerikli birer simgesel gönderme gibi de algılanabilir. Çünkü öyküde onların mizaçlarına yakın özelliklere sahip oldukları görülür. Yazar bu adları birer im gibi kullanarak, onların gerçek değil birer kurmaca kişiler olduğuna adeta dikkat çeker. Ayrıca fiziksel ve tinsel tanımları olabildiğince indirgenmiştir. Fiziksel tanımlara ilişkin betimlemeler kişilerin giyim tarzları, boyları ile sınırlıdır. Tinsel betimlemeler ise daha çok davranış biçimleri, ekinsel ve toplumsal davranışlarıyla ilintilidir. Öykü kişilerinin tinsel

durumlarına, aralarındaki yakınlık ilişkilerine, karakter özelliklerine, birbirlerini tanımaya yönelik düşünsel yorumlarına ilişkin özellikler ön düzlemde.

Başkahramanları çocuk yaşta olan üç kişiden oluşur. Bunlar, öykünün olay örgüsünün omurgasını oluştururlar. Yazar, bunlar aracılığıyla öyküdeki çatışma durumunu örgenler. Bunlardan ilki, küçük çocuk Joseph'tir. Yetişkin olan öteki çocuğun neredeyse zıttı bir karakterdir. Okula giden, bilgili, yaramaz, hareketli, yerinde duramayan, kıpır kıpır, eğlenmeyi ve düşler kurmayı seven, açık düşünceli, duygu ve düşüncede olumlu olan, mutlu olan bu karakter günün birinde ünlü olmayı da arzular. Aynı zamanda meraklı, yüzme bilmediği halde deniz tutkusu olan, iyimser, sabırlı, dikkatli, iyi bir balıkçı, arkadaşlığı ve dostluğu önemseyen, şakacı, kara mizahı seven biridir.

Aksine ikincisi, ergen bir çocuk olan Joseph'in arkadaşı Vincent'dir. Kısmen serseri tipli, örselenmiş, karşı cinsle değil de hemcinsiyle iyi anlaşabilen, arkadaşlık ve dostluk kurabilecek deneyimi ve eğitimi yeterince olmayan, olumsuz düşünceleri olan biridir. Aynı zamanda özgür davranmayan, mutsuz, karamsar, tembel, biraz inatçı ve dik kafalı, sevgisini, üzüntüsünü pek belli etmeyi beceremeyen, içine kapanık, rahatına düşkün (örneğin, öğle uykusuna yatması bunun bir göstergesidir), acılı bir karaktere sahiptir.

Üçüncüsü, olay örgüsündeki serüvenlere katılmadan olayları dışarıdan gözlemlemeye çalışan bir kız çocuk anlatıcıdır. Bu anlatıcı kahramanın cinsiyeti dışında adına, yaşına, nereli olduğuna ve mesleğine ilişkin bilgiye rastlanmaz. Aile yapısı hakkında yok denecek kadar az bilgi verilir. Örneğin, romatizmalı vaftiz annesinin, kendisine bir iki kez çocukların Tanrı tarafından koruma altında olduklarını söylediğini anımsaması gibi.

İkincil öneme sahip kişilerden ilki, Vincent ile kız arkadaşını önceden tanıyan, aralarındaki ilişkiye kısmen tanık olan beyaz saçlı, iri ayakları olan, yürürken kumsalda izler bırakan, yıllardır yaz-kış her gün ırmak kıyısı boyunca başıboş dolaşıp duran, adı sanı olmayan yaşlı bir adamdır. Diğerleri anlatıcının vaftiz annesi ve Vincent'in bir zamanlar gönül arkadaşı olan, ırmakta boğulma tehlikesi geçiren ve ölü mü diri mi olduğu pek belli olmayan uzun saçlı kız arkadaşısıdır. Ayrıca uzaktan sesleri duyulan ve bunalımda olan bir çift.

3. 2. Zaman ve Uzam

Anlatılarda birbirini tamamlayan iki bileşke olan zaman ve uzam yerlemlerini birbirinden ayrı düşünmek olası değildir. Zaman, hem bireylerin yaşantısında, hem kurmaca yapıtlarda önemli bir yere sahiptir. Michel Butor (1960) "*her türlü kurmaca, uzamımıza bir yolculuk olarak girer*" (s. 50) söylemiyle uzamın anlatı içindeki önemini vurgular. Genette'in kuramsal çözümleme uygulayımına göre zaman kavramı, söylemde olayların zaman diziminin nasıl değiştirildiği ile ilgili olan düzen (fr. ordre), öyküdeki olaylardan hangilerinin özet olarak anlatılacağı, hangilerinin ayrıntılarıyla verileceği konusuna ilişkin olan, yani anlatı süresi ile öykü süresi arasındaki bağıntıyı içeren süre (fr. vitesse), öyküde bir olayın söylemde kaç kez anlatıldığı ya da birkaç kez meydana gelmiş bir olayın söylemde kaç kez anlatıldığını ele alan sıklık (fr. fréquence) (1972, ss. 77-105) yöntemleriyle incelenir.

La rivière, zamanın da uzamın da sınırlı olduğu bir öyküdür. Ana olay, bir düş anı gibi kısa bir zaman diliminde olup biter ve yaşamdan bir kesit gibi sunulur. Dekoru, anlatılan olayla

bağlantılıdır. “Kim, ne zaman, nerede, ne yapıyor” sorularına yanıt verir. Genette’in (1972, ss. 77, 123, 227) zamansal kuram çözümlemesinden hareketle, öyküde zaman anlam taşıyıcı olarak karakterlerin niyetleriyle örtüşür. Öykü zamanı (fr. temps de l’histoire) ile öyküleme zamanı (fr. temps de la narration) arasında uzun bir süre vardır. Anlatıcının “geçen ay” ifadesine göre yaklaşık bir aydır. Anlatıcı, anılarını öykü zamanına taşır. Öyküleme zamanında ise öykü zamanında meydana gelen olayları anımsar. Yazarın olayı algılayışı ve bir kurmaca anlatıcı aracılığıyla sunduğu öyküleme zamanı, anlatıcı tarafından herhangi bir “Temmuz sabahı” başlayıp aynı gün akşam olmadan sona erer. Dolayısıyla anlatı zamanının yaklaşık bir gün sürdüğü söylenebilir. Öyle ki sözü edilen bu zaman içindeki saatler süresince, öyküde yer alan olayların başat zamansal göstergesi olan ırmak da, öyküleme zamanı henüz başlamadığından, adeta ona uyum gösterircesine sakin ve yavaş akmaktadır. Bu öyküde yazar, olayların geçtiği zamanı, uzam gibi başkışilerin yaşanmışlıkları üzerine yoğunlaştırır.

Anlatının hızı anlatıcının sık sık araya girmesi, karakterlerin geçmişini şimdileştirici geriye dönüş (fr. analepse) uygulayımı ile kahramanlarla ilgili özet bilgilere ve karşılıklı konuşmalara çokça yer vermesiyle yavaşlar. Öykünün anlatısının söylem çözümlemesinde, Genette’in (1972), anlatılarda kullanılan söylem biçimi diye adlandırılabilen “*koşullandırım ulamı* (fr. *catégorie du mode*)”, öyküdeki anlatıcıların algılama biçimi olan “*görünüm ulamı* (fr. *catégorie de l’aspect*)” ve *öykü zamanı ile söylem zamanı arasındaki bağlantının ele alındığı* “*zaman ulamı* (fr. *catégorie du temps*)” (s. 74) gibi söylem biçimlerine yer verdiği görülür.

Anlatıcının birinci tekil kişi adlı “Ben” kullanımı öyküde, kişinin içinde yaşadığı zamandır. Bu da öznel zaman anlayışı demektir. Öykü kişisi için öznel olan zaman, okur için nesnel zaman olmaktadır. Öykünün anlatısında kullanılan geçmiş zaman, yalnızca basit bir geçmiş zaman olarak kullanılmaz; geçmiş zamanın çok karmaşık ve farklı derecelerini de içerir. Böyle bir durumda, tüm dikkatini olaya yoğunlaştırmış okuyucu; “*bütün olayları bu andan başlayarak, kendisinin de içinde yaşadığı, düşsel bir şimdiki zamana dönüştürür ve kendisini, aynı olaylara ve durumlara katılan veya hiç olmazsa onları, olduktan sonra değil, olurken gören bir kişi olarak hayal eder*” (Stevick, 1998, s. 242).

Anlatıcı, ara ara kullandığı fiilimsi zaman kullanımları aracılığıyla olayın ne zaman geçtiğini okuyucuya duyumsattırır. Genelde eylem zamanı şimdiki zaman değildir, özellikle hikâye bileşik zaman çok kullanılır. Şimdiki zaman ise yok denecek kadar azdır. Zamanın göreceli olduğunu ortaya koyan “geçen hafta”, “geçen ay”, “o zaman”, “Haziran ayı öğleden sonrası”, “yaz” gibi takvimsel ve mevsimsel zaman imleri söz konusudur. Bu zamansal göstergeler kahramanların tinsel yapısı üzerinde birtakım etkilere yol açar. Örneğin, havanın güzel olduğu bir günün Vincent’da tinsel yapısında esenliği çağrıştırmasına karşın, yağmurlu havanın egemen olduğu zamanın yaz tatilini etkileyeceği düşüncesi Joseph’de esenliksiz duygulara yol açar.

Öyküde uzamın öncelenecek başlatılması, yazarın insan-uzam ilişkisine verdiği önemin bir göstergesidir. Çünkü insan gelişimini, yaşadığı yerle kurduğu bağla gerçekleştirir. Bu bağlamda Bachelard (1996), “*ruhumuz bir oturma yeridir*” (s. 28) demekle insanın huzur bulması, onun tinsel bütünlüğü ve sağaltımı yakaladığı yerle bağlantılıdır. Öykü kahramanlarının bağlantıda olduğu uzam, yıkılan eski kilisenin yerine küçük bir kilisesi olan

bir köyün yakınından geçen ırmağın suyu ile beslenen, ovasında bostanların, çayırların, söğüt ağaçlarının olduğu bir doğaya iye kırsal yerleşim yerinin olduğu bir coğrafyadır. Olayların geçtiği ırmak ve çevresi, aynı zamanda her şeyin ve tüm karakterlerin etrafında döndüğü somut ve başat uzamdır.

Öykü kişilerinin çevre ile aralarındaki bütünsellik, varoluş ve bireyselleşme sıkıntıları uzam algısına da yansır. İki çocuğun, kıyısında balık tuttıkları ırmak her ikisi için de aynı uzam olmasına karşın, tinsel yapılarında farklı izler bırakır. Bu yer geniş uzam olması nedeniyle, çocuksu duyguların içinde kabardığı Joseph için daha eğlenceli ve esenlik vericidir (fr. euphorique). Örneğin, burada balık tutmayı, izcilerle tatil kampına gitmeye yeğlediğini ifade eder. Hoplar, zıplar, takla atar ve gelecekle ilgili düşler kurar. Yine, “denizlerde olup balina avlama” düşü bunlardan biridir. Bu kapsayan/açık uzam, doğası ve manzarasıyla, anlatıcı kişi için de bir sığınma, gözlemler yapma, kitap okuma ve kendini anlamlandırma ve kaygıdan uzak bir biçimde huzur bulduğu, düş kurma esiniyle tinsel durumunu beslediği bir barınma yeri gibidir.

ırmağın yer aldığı coğrafya, iki samimi arkadaşın gerçekte birlikte hoş zaman geçirdikleri ve iç açıcı doğasıyla onların tinsel sağaltımlarına katkı sağlayan bir yerdir. Her ikisinin de birlikte buraya gelmelerindeki asıl neden, balıkları tutup yemek değil, aksine hoş bir zaman geçirip can sıkıntısından az da olsa kurtulmaktır. Öte yandan bu yer, ikincil öneme sahip kahramanlardan olan ve kendisini ırmağa atarak boğulduğu söylenen Vincent’in sevgilisi genç kız için esenliksiz bir uzamdır (fr. espace disphorique). Bir anlamda ölümün uzamı, her zaman dar/kapalıdır. Yaşlı adam içinse bir gezinti ve zaman geçirme yeridir. Aynı zamanda kimi önemli ve yaşantılarda iz bırakan (örneğin, genç kızın özkıyaya (fr. suicide) yeltenmesi gibi) olaylara tanık olunan bir yeridir. Yine bu yer, öykünün başlatılıp sona erdirildiği uzamdır. Ayrıca öyküde su ile eşdeğer özelliği simgeleyen ırmak, eğretilmeli olarak anlatıcı-yazarın bilinçaltına özgü akıp giden düşsel zamanı anıştırdığı, yer aldığı coğrafya ise onun bilinçaltının nesnel yansımasını simgelediği söylenebilir.

Sonuç

La rivière adlı öykünün dışöyküsel ben anlatıcısının Gaston Bachelard’ın “L’eau et rêves (Su ve Düşler)” adlı yapıtına yönelttiği yanmetinsel ve metinlerarası göndermelerden yararlanarak, aynı zamanda okurun zihnini karıştıracak düşlemsel örgelere de başvurarak üstkurmaca yönteminin öne çıkmasını sağladığı görülmüştür.

Ayrıca Çehov tarzı “kesit/an öyküsü”ne uygun olarak örgenlenmiş öyküdeki ırmak, köy gibi doğanın parçaları olan açık ve kapsayan uzamların, başkahramanların tinsel durumları üzerinde genellikle sağaltıcı etkilerinin olduğu saptanmıştır.

Bununla birlikte, Saumont’un hem şiir hem de dram türlerine benzer bir biçimle anlatının dilsel yapısında almaşık bezekleri (fr. motifs alternés), yinelenmiş sözsel ve tümcesel geri dönüşleri, noktalama imleri ve öznel tercihiine bağlı olarak çocuk dilini öne çıkardığı gözlemlenmiştir.

Bunlara ek olarak, *La rivière*'in gerek anlatısındaki yalınlık ve inandırıcılığıyla, gerek yeniötesi ve Amerikan tarzı kısa öykü yazım uygulamalarını Fransız öyküsüne taşımasıyla okurun ilgisini çekecek başat bir öykü olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Bachelard, G. (1942). *L'eau et les rêves, Essai sur l'imagination de la matière*. Librairie José Corti.
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın Poetikası*. çev. Aykut Derman. Kesit Yayıncılık.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve düşler Maddenin imgelemi üzerine deneme*. çev. Olcay Kunal. Yapı Kredi Yayınları.
- Baki, M. (2005). *Günümüz Fransız Öyküsünde Yapısal Çözümleme*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beaumier, J.P. (1997). Annie Saumont: nouvelliste jusqu'au bout des ongles. *Nuit blanche, le magazine du livre*, 69, 130-133. <https://id.erudit.org/iderudit/21081ac>.
- Butor, M. (1960). *Essais sur le roman*. Gallimard, Coll. Idées.
- Edvard, F. (1997). *La Nouvelle*. Seuil.
- Erden, A. (2002). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*. Gendaş.
- Genette, G. (1972). *Figures III*. Édition Seuil.
- Genette, G. (1982). *Palimpsest, la littérature au second degré*. Édition Seuil.
- Genette, G. (1987). *Seuils*, Édition. Seuil.
- Godenne, R. (1975). *A propos de quelques Critiques du XXème siècle sur la Nouvelle*, in Cahiers de l'Association des Etudes Francaises, *La Nouvelle du XVIIIème siècle à nos jours*, Paris, Société d'Édition "Les Belles Lettres", 1975, no 27.
- Grojnowski, D. (2000). *Lire la nouvelle*. Nathan.
- Öykünün Penceresinden (1998). Özcan Karabulut (Ed). Era Yayınlar.
- Özdemir, E. (1944). *Yazınsal Türler*. Ümit Yayıncılık.
- Saumont, A. (1990). *Le pont, la rivière*. Editions A.M. Métailié.
- Stevick, P. (1988). *Roman Teorisi*. Sevim Kantarcıoğlu (çev). Gazi Üniversitesi.
- Todorov, T. (1995). *Yazın Kuramı*. Mehmet Rifat-Sema Rifat (çev). YKY.
- Todorov, T. (2012). *Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım*. Nederet Öztokat (çev). Metis Eleştiri.
- Tosun, N. (2011). *Modern Öykü Kuramı*. Hece Yayınları.
- Yücel, T. (1993). *Anlatı Yerlemleri*. YKY.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 5, Sayı: 1, 2022
	Vol: 5, Issue: 1, 2022
	Sayfa – Page: 15-22
	E-ISSN: 2667-4262
	

**THE VOYAGE OF ARCHETYPES: A COMPARATIVE STUDY ON ACHEBE’S
THINGS FALL APART AND THE BOOK OF DEDE KORKUT**

ARKEİPLERİN YOLCULUĞU: ACHEBE’NİN *THINGS FALL APART* ROMANI VE *DEDE KORKUT KİTABI* ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Eren BOLAT*

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 30.09.2021</p> <p>✓ Accepted: 07.02.2022</p>	<p>With the beginning of mankind’s adventure on earth, each society has created its own social, cultural, and religious systems. Although the first human existed in a single part of the world, the journey of mankind has veered to different continents. In this study, it is aimed to show the intercontinental voyage of certain archetypes by focusing on the reflection of Nigerian culture in Chinua Achebe’s <i>Things Fall Apart</i> in comparison to <i>The Book of Dede Korkut</i>. While making this cultural study between two separate nations, Igbo and Turkish cultures were compared in terms of religious, social, and literary features, regarding the concept of “collective unconscious” by Swiss psychiatrist C. Gustav Jung. As a result of this comparison, it has been observed that the two nations located on different continents have similar cultural characteristics, which validates the voyage of archetypes.</p>
<p>Keywords: Archetype, Culture, Achebe, Dede Korkut, Igbo, Turkish</p>	
<p>Research Article</p>	

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 30.09.2021</p> <p>✓ Kabul: 07.02.2022</p>	<p>Yeryüzünde insanoğlunun serüveninin başlamasıyla birlikte her toplum kendi sosyal, kültürel ve inançsal sistemini oluşturmuştur. Her ne kadar ilk insan dünyanın tek bir bölgesinde var olmuş olsa da insanoğlunun yolculuğu farklı kıtalara doğru seyretmiştir. Bu çalışmada da bir Afrika ülkesi olan Nijerya’nın kültürel öğelerinin Chinua Achebe’nin <i>Things Fall Apart</i> adlı romanındaki yansımaları <i>Dede Korkut Kitabı</i> ile karşılaştırarak belirli arketiplerin kıtalar arası yolcuğunun gösterilmesi amaçlanmıştır. Kıtalar arası bu kültürel karşılaştırma yapılırken İsviçreli psikiyatrist C. Gustav Jung’un “kolektif bilinçdışı” kavramı temel alınarak Igbo ve Türk kültürü dini, sosyal, sözlü edebiyat ve inançsal bağlamda karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda da farklı kıtalarda yer alan iki milletin kültürel bağlamda benzer özelliklere sahip olduğu gözlemlenmiştir.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Arketip, Kültür, Achebe, Dede Korkut, Igbo, Türk</p>	
<p>Araştırma Makalesi</p>	

* Asst. Prof. Dr., Hitit University, School of Foreign Languages, Department of Foreign Languages, Çorum / Türkiye, E-mail: embllit@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8148-522X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Bolat, E. (2022). The Voyage of Archetypes: A Comparative Study on Achebe’s *Things Fall Apart* and *The Book of Dede Korkut*. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 15-22. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.1002714>.

Introduction

Various nations and ideologies have particular notions regarding the beginning of modern man's life on Earth. Recent scientific research has revealed that modern humans' ancestors originated in Botswana, which is located in the south of Africa. Based on her genetic studies, Vanessa Hayes, professor of genetics, avers that "it has been clear for some time that anatomically modern humans appeared in Africa roughly 200,000 years ago" (qtd. in Brigs, 2019) and Botswana is the first homeland of humans. As opposed to Hayes, some scientists claim that human beings may have some other homelands. In deference to Hayes' genetic analysis, Chris Stringer claims that "it's over-reaching the data because you're only looking at one tiny part of the genome so it cannot give you the whole story of our origins" (qtd. in Brigs, 2019). Although it is impossible to say with hundred percent confidence from which homelands humans initially dispersed to the other continents, it is sure that people of diverse ethnicities from all over the world share similar characteristics.

Many aspects of Nigerian culture and numerous facts about local people's beliefs are interwoven throughout *Things Fall Apart*, one of the masterpieces of Nigerian writer Chinua Achebe. These diverse cultural elements that we encounter in Achebe's novel can also be traced in *The Book of Dede Korkut*, which is one of the building blocks of Turkish literature and encompasses various features of Turkish culture. When these works are scrutinized in-depth, it is discerned that Nigerian and Turkish people share diverse similitudes in terms of belief, tradition, and culture. The fact that two nations, seemingly thousands of kilometers apart and even on separate continents, have comparable and shared archetypes is reminiscent of Swiss writer C. Gustav Jung's concept of the collective unconscious, and validates Jung's hypothesis. According to Jung: "in addition to our immediate consciousness, there exists a second psychic system of a collective, universal, and impersonal nature which is identical in all individuals" (2014, p. 43). What Jung wants to convey with the concept of collective unconscious is the idea that humans share a common subconscious, including the memories of other people who were born before them and even live in a distant region of the world. As a result of his studies and observations on various religions, beliefs, and myths, Jung came across similar motifs in the cultures and lives of nations and communities that were not connected with each other and were almost impossible to even interact with. For Jung, "this collective unconscious does not develop individually but is inherited. It consists of pre-existent forms, the archetypes, which can only become conscious secondarily and which give definite form to certain psychic contents" (2014, p. 43). These archetypes, according to Jung, are the fundamental content of the collective unconscious. "The concept of the archetype, which is an indispensable correlate of the idea of the collective unconscious, indicates the existence of definite forms in the psyche which seem to be present always and everywhere. Mythological research calls them 'motifs'" (2014, p. 42). Based on Jung's theory, it is perceived that similar motifs can be found in the mythologies of various societies. "Comparative cultural studies have now demonstrated beyond question that similar mythic tales are to be found in every quarter of this earth" (Campbell, 1993, p. 13). For instance, Tulpar, the winged horse in Turkish mythology, and Pegasus in Greek mythology are almost identical motifs. Likewise, the snake and the human-shaped Shahmaran found in copious nations in the Mesopotamian region and the Medusa in Greek mythology also show similar

characteristics. Such similarities exist not only in regards to motifs or characters, but also manifest themselves in a religious context. In most beliefs, the faith that the first man was created from clay is prevalent. It is believed that Adam in Christianity and Islam, Nuwa in Chinese mythology, and Enkidu in *Epic of Gilgamesh* were created from clay. Although these figures are from different countries, they share corresponding features when it comes to the creation of the first man. Such instances abound, but for the purposes of this study, I will concentrate on the Igbo people's beliefs and culture reconsidering them in the Turkish context.

The Voyage of Archetypes: A Comparative Study on Achebe's *Things Fall Apart* and *The Book of Dede Korkut*

Achebe, the iconic West African writer, published his debut novel, *Things Fall Apart*, with an allusion to Irish poet W. B. Yeats' poem *The Second Coming*. In this novel, Achebe reflects the condition of Nigeria in the pre and postcolonial periods, hence, his novel has been studied more in the context of colonialism and postcolonialism. Understandably, Achebe's novel is mostly discussed in the aforementioned contexts, however, when we approach the novel from a different perspective, it is conceived that Achebe does not only show resistance to the colonial oppression but also conveys to the reader the local beliefs and cultures that were once dominant in his own country. Divergent from former studies, the focus of this research will be on Nigerian culture and belief rather than a postcolonial perspective. The archetypes in Nigerian culture will be examined in the Turkish context based on the *The Book of Dede Korkut* even though both nations are on different continents and are regarded to have little in common.

Upon perusing Achebe's novel, it is noticed that cultural and religious elements constitute the basic elements of the novel. Even from the beginning of the work, Achebe represents that the Igbo people have a society adhering to their beliefs. The Igbos believe in the power of prayer, which is one of the most essential aspects reflecting their beliefs. Okonkwo's father "Unoka prayed to their ancestors for life and health, and protection against their enemies" (Achebe, 1996, p. 5). The Igbos place a high value on prayer, which is also highly welcomed in Turkish culture. The power of prayer is also stressed throughout *The Book of Dede Korkut*. We encounter the following expression in the *Epic of Kam Püre's Son Bamsı Beyrek*: "Oghuz Beys held their faces to the sky, raised their hands and prayed" (Ergin, 2003, p. 37). In the narrative of *Dirse Han's Son Boğaçhan*, we understand the intensity of the belief in prayer. Dirse Han, performing certain rituals, has a child after receiving the prayer of a pious person. The circumstance illustrates that praying is very essential to the Turks. *Dede Korkut Book* lays emphasis on prayer because these stories were actually written during the period when the Turks converted to Islam although they were formed orally before Islam. That is why the influence of Islamic elements is felt throughout the book. Believing in the power of prayer is quite common in Turkish society since this is a religious imperative. The underlying reason for this situation is the following verse in the Quran: "Say, (To the disbelievers) In no way would my Lord care for you were it not for your invocation" (Quran, 25/77). Religion and religious discourses, which are significant factors in the design of social life and people's attitudes, also affect the lives and behaviors of individuals. That is why prayer is of great importance for Muslim Turks.

Sacrificing an animal before commencing a substantial work is also an essential ritual for the Igbo people, who believe in the power of prayer. Unoka tells that “before he puts any crop in the earth, he sacrifices a cock to Ani, the owner of all land” (Achebe, 1996, p. 13). Likewise, “Uchendu took the hen from her, slit its throat with a sharp knife and allowed some of the blood to fall on his ancestral staff” (1996, p. 93). A similar notion exists in Turkish culture, too. Before starting a new career or getting rid of mishaps and misfortunes, people sacrifice animals and shed blood as a kind of sacrifice. They believe that if they adhere to this ritual, they will be safer and their business will flourish. Furthermore, in Turkish culture, people make sacrifices in order to fulfill their aspirations. In the narrative of *Dirse Han's Son Boğaçhan*, Dirse Han “sacrificed a stallion, a camel, a ram” (Ergin, 2003, p. 13) in order to have a child. The ritual of sacrificing animals for a particular purpose is one of the religious parallels that both Turks and Igbos embrace.

Aside from religious affinities, certain parallels between Igbo and Turkish culture subsist in terms of customs and traditions. One of them is that the bride's family demands a bride price from the groom's family before the wedding. “Akuke's bride price was finally settled at twenty bags of cowries” (Achebe, 1996, p. 51). The bride price is considered as an allowance granted to address expenses relating to the girl's upbringing. As bride price, any property or money can be given to the bride's family by the groom or his family. In *Epic of Bamsı Beyrek*, we see that the bride's family demands certain things from the groom's family. Crazy Karçar demands several things from the groom's family: “Bring a thousand male camels, bring a thousand stallions that have never bred with a mare, bring a thousand rams, bring a thousand tailless and earless dogs, and bring a thousand fleas” (Ergin, 2003, p. 43). Such rituals persisted in Turkish culture, particularly in the Anatolian region, until ten or twenty years ago, and the tradition is still alive in some parts of Turkey, albeit to a lesser extent.

Igbos and Turks share comparable sentiments toward archetypal figures because they partake a common denominator in terms of belief and tradition (consuetudo). When comparing Igbo and Turkish cultures, it is observed that the “mother” figure occupies a prominent place in both. “Like any other archetype, the mother archetype appears under an almost infinite variety of aspects” (Jung, 1982, p. 109). In the novel, for example, we come across the following sentence: “A child cannot pay for its mother's milk” (Achebe, 1996, p. 117). This remark implies that children cannot pay for their mothers' rights, and it emphasizes the value of the mother by stressing breastfeeding. In Turkish culture, breastfeeding is also regarded to play a vital role in a child's life. In *Epic of Uruz Bey*, we see the following expression. “May my mother make her milk halal for me” (Ergin, 2003, p. 71). In fact, a mother might say, “I do not give my milk halal” (anonymous) if she perceives anything she does not want her child to do or to discourage them from doing something she does not really like. Although this conversation may appear mundane, it is a binding manifestation in the child's behaviors and life. In essence, the statement means that the mother has a significant deal of moral authority over her child. Although it sounds as a symbolic expression, the fact that the mother breastfeeds her children is morally vital for them.

With the proverbs and laconic expressions in his novel, Achebe also accentuates the role of the mother in Igbo society: “A child's fingers are not scalded by a piece of hot yam which

its mother puts into its palm” (1996, p. 47). It is indicated in this statement that youngsters who hearken to their mothers or elders and follow their guidelines would not suffer problems. A similar saying takes place in Turkish culture: “Those who do not take elders’ advice will fall oversleep”¹(anonymous). According to this adage, those who do not listen to elderly and experienced people (such as moms and fathers) would face troubles, and hence the elders’ advice should be heeded. Achebe especially draws attention to the role of mother and uses the following expression: “Mother is supreme” (1996, p. 95). In *The Book of Dede Korkut*, we also witness the emphasis on the mother’s role and supremacy. The following statement clarifies it: “Mother’s right is God’s right” (Ergin, 2003, p. 30). Turkish culture has also another laconic expression: “There is no beloved like a mother, there is no land like Baghdad” (anonymous). Both indicate the reverence for mothers and the belief that mothers are superior beings. One of the reasons for the mother’s centrality is that mothers serve as role models in the lives of their children, particularly in Igbo and Turkish cultures. The proverb in the novel supports this: “When mother-cow is chewing grass its young ones watch its mouth” (Achebe, 1996, p. 49). In *The Book of Dede Korkut*, it is emphasized that the children take their parents as role models while growing up. “The girl does not take advice when she does not see it in the mother” (Ergin, 2003, p. 9). Another Turkish aphorism that captures the essence of this proverb is: “Wherever the goat goes, so does the kid” (anonymous). In other words, as children grow up, they take their mothers as role models and this is a significant factor affecting their behaviors. Therefore, the place of mothers in their children’s lives is absolutely crucial in Igbo and Turkish societies.

One of the common themes in *Things Fall Apart* and *The Book of Dede Korkut* is the hero archetype. The character, who passes through certain difficulties and stages, can become a hero at the end of his difficult struggle. When analyzed in the context of the hero archetype, Okonkwo, the main character of *Things Fall Apart*, can be described as a hero, even though his fate resulted in an unwanted and forced suicide. “Okonkwo was well known throughout the nine villages and even beyond. His fame rested on solid personal achievements. As a young man of eighteen, he had brought honor to his village by throwing Amalinze the Cat, the great wrestler” (Achebe, 1996, p. 3). Okonkwo, a brave and courageous character, gets exiled for seven years after accidentally killing someone and then returns to his homeland. “Anyone in exile from the community is a nothing. From the other point of view, however, this exile is the first step of the quest” (Campbell, 2004, p. 356). This situation evokes the separation and returns phases of the hero’s journey. In contrast to *Things Fall Apart*, we come across more than one hero archetype in *The Book of Dede Korkut*, which contains numerous epic features. Boğaçhan, who won his name by defeating a bull, is one of these heroes. “This boy fought in the white square of Bayındır Han, your son killed a bull, let his name be Boğaç” (Ergin, 2003, p. 15). Bamsı Beyrek, who takes part in the story of *Kam Püre’s Son Bamsı Beyrek*, is also a character carrying features suitable for the heroic archetype. Bamsı Beyrek, who helped the people attacked by the infidels, achieved a great success by defeating the infidels. “The infidels were sharing akçe somewhere. Meanwhile, the gray boy, the lion of the braves’ square, the tiger of the wrestlers, has arrived. He struck the infidels with a sword, killed the infidels who rebelled, He fought and saved the property of the merchants” (2003, p. 39). However, valiant Beyrek

¹ Ulu sözü dinlemeyen uluya kalır/uyuyakalır (Anonymous).

was captured on the day of his marriage. Following the unforeseeable attack of the infidels on the wedding day, “Thirty-nine brave men and Beyrek were taken prisoners” (2003, p. 45) and Beyrek lived apart from his homeland for sixteen years. After leading a life of exile under hellacious conditions away from his homeland, Beyrek manages to return to his own home, which marks the completion of his epic journey. Being captured and returning to his own homeland refers to the hero’s separation and return phase. The protagonists in both *Things Fall Apart* and *The Book of Dede Korkut* develop into ideal figures who battle for their own people, endure certain difficulties, and ultimately transform themselves into heroes in the other’s eyes. “The courage to face the trials and to bring a whole new body of possibilities into the field of interpreted experience for other people to experience -- that is the hero’s deed” (Campbell-Moyers, 2011, p. 49). Regardless of their unique lives and adventures, Beyrek and Okonkwo can be called as heroes since they have shown the courage that a hero needs to have.

Achebe created various characters in his novel. While the tragic hero of the novel, Okonkwo, acts with his emotions, adheres strictly to his traditions and inclined towards violence, his close friend Obierika, who evokes the sage archetype in the novel, is a prudent, questioning, open-minded and reasonable character. Obierika carries the features of “the Sage archetype which is the provider of truth and understanding” (Wahlstrom, 1999, p. 133). Achebe makes the reader sense the tragic hero and sage archetypes with these binary opposite characters. When Okonkwo speaks to his friend Obierika about the need to kill Ikemefuna, he responds as follows: “If I were you I would have stayed at home. What you have done will not please the Earth. It is the kind of action for which the goddess wipes out whole families” (Achebe, 1996, p. 46). Obierika’s behavior matches up with the sage archetype, because after Ikemefuna’s death Okonkwo’s life changes in a drastic way. In *The Book of Dede Korkut*, the eponymous Dede Korkut is the most vivid incarnation of the sage archetype. Dede Korkut embodies the sage archetype in that he is respected by his community, names the babies, dispenses counsel, and brings the narrative to an end. Although we see the sage archetype extensively in *The Book of Dede Korkut*, the fact that we have encountered a similar archetypal motif in Achebe’s novel is a proof that both works intersect at a similar point.

Conclusion

Archetypes, one of Jung’s most well-known concepts, are universal forms existing in the collective unconscious that function as a guide for the individual in their mental journey and gain meaning mostly with a culture. Due to their dynamic connection with culture, archetypes prevail as cultural components of societies and permeate all aspects of culture. Based on Ziya Gökalp’s definition, the culture of a society includes all elements related to “people’s traditions, habits, customs, oral or written literature, language, music, religion, morality, aesthetics and economy” (2020, p. 76). Almost all of these elements are present in *Things Fall Apart*. Therefore, rather than analyzing it in a conventional postcolonial framework, it was aimed to compare this novel with *The Book of Dede Korkut* in terms of cultural elements. However, what sets this article distinctive is the comparison of Nigerian culture with Turkish culture, which has a totally different cultural structure yet remarkable affinities with Nigerian Igbo society. Various cultural elements such as the importance attributed to the mother, the ritual of sacrifice and charity performed in certain situations, and certain archetypal figures show the

intercontinental journey of archetypes in Turkish and Igbo cultures. Based on these similarities, it can be said that universal symbols and images originating from the collective unconscious may appear similar in different cultures and nations, and the details in this study also confirm this theory. For example, archetypal events (like marriage ceremonies and traditions in a society), archetypal figures (such as mother, sacred, devil), and archetypal motifs share a great deal of similarity in Igbo and Turkish cultures. Referencing Jung's notion of collective unconscious, it is intended to highlight the interconnections of both societies by means of a comparative study on the cultures and archetypes of two separate nations on different continents. Upon examining these parallels in terms of cultural, religious, traditional, and discursive aspects, it is a crystal clear fact that various peculiar cultures can share certain elements, which is the core premise of this study. Maybe human beings have crossed continents and created a world and culture of their own, however, they share similar archetypes with thousands of people who lived before them. The dispersal of human beings all over the world after the beginning of their adventure on earth could not prevent the journey of these archetypes.

Works Cited

- Achebe, C. (1996). *Things fall apart*. Heinemann.
- Briggs, H. (2019). *Origin of modern humans 'TRACED TO BOTSWANA'*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/science-environment-50210701>.
- Campbell, J. (1993). *Myths to live by*. New York: Penguin.
- Campbell, J. (2004). *The hero with a thousand faces*. Bollingen.
- Campbell, J.- Moyers, B. (2011). *The power of myth*. Knopf Doubleday Publishing.
- Ergin, M. (2003). *Dede korkut kitabı*. Hisar Kültür Gönüllüleri.
- Gökalp, Z. (2020). *Hars ve medeniyet*, Bilgeoğuz Yayınları.
- Jung, C. G. (1982). *Aspects of the feminine*. London Routledge
- Jung, C. G. (2014). *The collected works of C. G. Jung*. Eds. H. Read, M. Fordham, & G. Adler. Princeton Univ. Press.
- Quran*. Quran Translations. (n.d.). Retrieved September 19.2021, from <https://quran.wwpa.com/>.
- Wahlstrom, L. T. (1999). *Psychological applications in management the hero's journey*. Dissertation.com.

Secondary Sources

- Champion, E. A. (1974). The story of a man and his people: Chinua Achebe's *things fall apart*. *Negro American literature forum*, 8(4), 272-277. <https://doi.org/10.2307/3041158>
- Encyclopedia Britannica, inc. (n.d.) *Collective unconscious*. *Encyclopedia Britannica*. Retrieved September 21.2021, from <https://www.britannica.com/science/collective-unconscious>.

-
- Irele, F. A. (2000). The crisis of cultural memory in Chinua Achebe's *things fall apart*. *African Studies Quarterly*, 4.
- James, E. O. (1961). Superstitions and survivals. *Folklore*, 72 (1): 289-299. <http://www.jstor.org/stable/1258891>
- Okpala, J. C. (2002). Igbo metaphysics in Chinua Achebe's *things fall apart*. *Callaloo*, 25(2): 559-566. <http://www.jstor.org/stable/3300586>
- Wren, R. M. (1981). *Achebe's world: the historical and cultural context of the novels of Chinua Achebe*. Harlow: Longman

Conflict statement: The author of the article declares that he does not have any person or financial relationship that may be a party to this study, therefore there is no conflict of interest.

ARTVIN-AHISKA AĞIZLARINDAKİ /-(Y)ANÇA(Y/Ğ)I/ BİÇİMBİRİMİ ÜZERİNE
ON THE MORPHEME /-(Y)ANÇA(Y/Ğ)I/ IN ARTVIN AND AHISKA DIALECTS

Sinan UYGUR*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 18.11.2021</p> <p> Kabul: 19.05.2022</p> <p>Anahtar Kelimeler: <i>Artvin ağızları, Ahıska ağızları, Oğuzca dışı unsur, /-(y)Ança(y/ğ)i/ Biçimbirimi</i></p> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Artvin'den Ahıska'ya uzanan çizgide yer alan ağız bölgesi, her ne kadar Anadolu ağızlarının doğu grubu içinde değerlendirilmekteyse de içinde barındırdığı Oğuzca dışı dil unsurlarıyla bu ağızlardan ayrılmaktadır. Bu makalede ele alınıp incelenen /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbirimi de bahsedilen unsurlardan birini teşkil etmektedir. Çalışmamızda biçimbirimin evvela tarihi ve çağdaş Türk lehçeleri içinde yayılımı ele alınmış, sonra yapısı ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Bu biçimbirimin aynısı veya benzerlerinin tarihi lehçelerden Kıpçak, Harezm ve Çağatay Türkçelerinde; çağdaş lehçelerden ise Kazan Tatar, Karaçay-Malkar, Kumuk, Nogay, Kazak, Karakalpak, Kırgız, Özbek, Türkmen ve Yeni Uygur Türkçelerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Artvin-Ahıska ağızları hariç ölçünlü Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızlarında, Irak, Suriye, Gagauz ve Azerbaycan Türkçesi metinlerinde belirlenememiştir. Ancak az sayıda örnekte Gürcistan-Borçalı Terekeme-Karapapak Türkçesi ile Güney Azerbaycan Türkçesi ağızlarında Artvin-Ahıska ağızlarıyla paralel bir biçim ve kullanımla yer aldığı görülmüştür. Türkmen Türkçesindeki varlığını, Çağatay Türkçesinin tesiriyle açıklamak ve bu biçimbirimin Oğuz grubu lehçelerinde ortak unsur olmadığını iddia etmek doğru olacaktır. Dolayısıyla /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbiriminin Artvin, Ahıska ile Borçalı Terekeme-Karapapak ve Güney Azerbaycan ağızlarındaki kullanımının ancak bölgedeki Oğuz dışı Türk yerleşimleriyle izah edilmesi mümkün görülmektedir.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 18.11.2021</p> <p> Accepted: 19.05.2022</p> <p>Keywords: <i>Artvin Dialects, Akhıska Dialects, non-Oghuz language elements, the Suffix /-(y)Ança(y/ğ)i/</i></p> <p>Research Article</p>	<p>Although the Artvin-Ahıska dialects are considered within the Eastern group of Anatolian dialects, it differs from these dialects with its non-Oghuz language elements. The morpheme /-(y)Ança(y/ğ)i/ also constitutes one of the elements mentioned. In our study, firstly, the spread of the morpheme in historical and contemporary Turkish dialects is discussed, and then its structure and functions are emphasized. The same or similar morphemes are used in Kipchak, Khwarezm, Chagatai, Kazan Tatar, Karachay-Balkar, Kumuk, Nogay, Kazak, Karakalpak, Kyrgyz, Uzbek, Turkmen, and New Uyghur Turkish. Except for Artvin-Ahıska dialects, it could not be determined in standard Turkey Turkish and Turkey Turkish dialects, Iraqi, Syrian, Gagauz, and Azerbaijan Turkish texts. However, in a small number of examples, it has been seen that Georgia-Borchali Terekeme-Karapapak Turkish and South Azerbaijan Turkish dialects have a parallel form and usage with Artvin-Ahıska dialects. It would be correct to explain its existence in Turkmen Turkish with the influence of Chagatai Turkish and to claim that this morpheme is not a common element in Oghuz group dialects. Therefore, it seems possible to explain the use of the morpheme /-(y)Ança(y/ğ)i/ in the Artvin, Ahıska, Borchali Terekeme-Karapapak, and South Azerbaijan dialects only with the non-Oghuz Turkish settlements in the region.</p>

* Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balıkesir / Türkiye, E-mail: turkoloji@yahoo.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8021-0301>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Uygur, S. (2022). Artvin-Ahıska Ağızlarındaki /-(Y)ANÇA(Y/Ğ)I/ Biçimbirimi Üzerine. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 23-37. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.1025716>.

Extended Abstract

Although the dialect region, located on the line from Artvin to Ahıska, is considered within the eastern group of Anatolian dialects, it differs from these dialects with its non-Oghuz language elements. The morpheme /-(y)Ança(y/ğ)i/, which is discussed and analyzed in this article, also constitutes one of the elements mentioned. In our study, firstly, the spread of the morpheme in historical and contemporary Turkish dialects is discussed, then its structure and functions are emphasized.

The similarity of the suffix /-dİçak/ found in the Mamluk Kipchak Turkish texts Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lûgati't-Türkiyye and Kitâbu Bulğatu'l-Muş tâk Fî Luğati't-Türk ve'l-Kıfçak to the structure of the morpheme we discussed is remarkable. In *The Book of Dede Korkut*, which is one of the Old Anatolian Turkish works, the structure of /-(y)An çağda/ is similar to the formation of the morpheme /-(y)Ança(y/ğ)i/. The fact that this structure, which is commonly found in Chagatai Turkish and contemporary Kipchak Turkish dialects, has not been documented in another Old Anatolian Turkish text, contributes to the thoughts about the language of *The Book of Dede Korkut* and its geography. In Chagatai Turkish, it has been revealed that /-(A/U)r çağda/, /-GAn çağda/, /-GAn sayın/, /-GAn sayı/ and /-GAn çağı/ are used in accordance with the structure of the morpheme in question. This structure was also found in the works of the 18th century Turkmen poet Mahtumgulu Firaki, whose language was influenced by Chagatai Turkish.

It has been observed that the structure of the /-(y)Ança(y/ğ)i/ morpheme in Artvin-Ahıska dialects matches the structures of /-(y)An çağı/ in Southern Azerbaijani dialects, /-(y)An çağı/ in Turkmen Turkish, /-GAn çağı/ in Kazan Tatar Turkish, /-GAn çakı/ in Kumuk Turkish, /-GAn çoği/ in Uzbek Turkish, /-GAn şağı/ in Kazakh Turkish, /-GAn çağı/ in Kyrgyz Turkish.

Except for the Artvin-Ahıska dialects, it could not be determined in standard Turkey Turkish and Turkey Turkish dialects, and in Iraqi, Syrian, Gagauz, and Azerbaijan Turkish texts. In one example, it was determined that it was used in Georgian-Borçalı Terekeme-Karapapak Turkish.

Regarding the suffix structure, Pehlivan said that it gives the meaning of the affix '(i)rken' to the verb by coming to the end of the participles with the '-en' structure under the title of "SUPPLEMENTS THAT ARE NOT IN WRITTEN". Ersöz determined the first part of the morpheme as -(y)An participle suffix. She determined the second part of the suffix as "cai, çağı, çağı, çağé, çağı, çağı" is analyzed as a preposition used in the meanings of "meanwhile" and "meantime". Artvinli (2012, p. 1110) on the other hand, gives the examples of "galançagi" and "vurançagi" together, expressing that "çağ" is a word and claims that it adds the meaning of "while, thereat, at the time" and comes from the Persian word "çak". Hünerli identified this structure as "{-An} çağı/çağda" in the Oghuz group dialects and said, "It is a typical use of the word 'çak/çağ' after the verbal adjective." It is seen that the morpheme /-(y)Ança(y/ğ)i/ is formed by the pattern of the elements including the /-(y)An/ as participle suffix and followed by "çağ" meaning time in Mongolian and then comes the /+i/ as third person singular possessive suffix and /+Ø/ corresponding to the "locative case category in time".

As a result, this morpheme was determined by the researchers as /-(y)Ançağı/ in a small number of samples, and as /-(y)Ançayı/ in a small number of samples in central Artvin, Yusufeli, Ardanuç, Şavşat districts, and Ahıska dialects. It was recorded in one example in Borchali dialects. Although the morpheme could not be identified and documented in the Anatolian and Rumelian dialects of Turkey Turkish except for the above-mentioned region, the presence of similar and identical morphemes in Kipchak-Karluk dialects must be related to the ethnogenesis of the Artvin-Ahıska people. Some studies on the history of the mentioned region also confirm this result. The morpheme /-(y)Ança(ğ/y)i/ discussed here should also be added to the language data confirming this historical process.

Giriş

Türkiye Türkçesi ağızları içinde Artvin'den Ahıska'ya uzanan ağız bölgesi önemli bir yere sahiptir. Üzerine pek çok çalışma mevcut olmasına rağmen bunların bir kısmının bölge ağızına yabancı araştırmacılar, bir kısmının ise ağızlar üzerine gerekli alt yapısı bulunmayanlar

tarafından yapılmış olması, bu ağızların tam manasıyla kayıt altına alınamamasına, eldeki malzemelerin ise yeterince değerlendirilememesine neden olmuştur.

Bu makaleye konu edilen /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbirimi de izah edilen duruma örnek teşkil etmektedir. Artvin-Ahıska ağızlarına yabancı araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda biçimbirim ya derlenememiş veya derlemelerde yer alsa da incelemeye konu edilmemiş; yerli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda ise derlenememiş olsa da kendilerinin de ağız kullanıcısı olmaları sebebiyle yapı tespit edilmiş; ancak doğru tahlili yapılamamış ve Türk lehçeleri ile ilişkisi ortaya konamamıştır. Halbuki bu biçimbirim, Artvin-Ahıska ağızlarını Oğuzcadan ve bu ağızla beraber Artvin ve Ahıska'nın Türkçe konuşan ahalisini de Türkiye Türklerinin esas unsuru olan Oğuzlardan ayırmaktadır. Aşağıdaki tespitlerde de görüleceği üzere biçimbirimin tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinden Kıpçak-Karlık grubu Türk lehçeleri içinde işlek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir ki Artvin ve sürgündeki Ahıska ahalisinin etnogenezini bu Türk boylarıyla ilişkili kılmaktadır.

1. Yayılış Alanı

Yapılan taramada Eski Türkiye Türkçesi ve Standart Türkiye Türkçesinde /-(y)Ança(y/ğ)i/ yapısının kullanımına rastlanılamamıştır. Bununla birlikte bu yapının bir kısım Tarihî ve Çağdaş Türk Lehçesinde bu şekilde veya buna yakın biçimlerde kullanıldığı ve kullanılmaya devam ettiği görülmüştür.

1.1. Tarihî Türk Lehçeleri

Türkçenin yaklaşık 1300 yıllık yazılı tarihi içinde yer alan Köktürk, Uygur, Karahanlı Türkçelerinde bu yapıda bir kullanım tanıtlanmış değildir. Ancak Moğolların 13. yüzyıldan itibaren Türkistan, Deşt-i Kıpçak, İran ve Anadolu sahasındaki mevcudiyetlerini ve etkinliklerini artırmasıyla birlikte ki benzer yapılar çeşitli tarihî metinlerde görülmeye başlamıştır. Bunlardan ilki Memluk Kıpçak Türkçesindeki /-dİçak/ yapısıdır (Güner, 2013, s. 337). Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lûgati't-Türkiyye'de “gaş=kaş, geş=keş” eklerinin kullanımı izah edilirken “[*Türkmen diyaleğinde bi turdıçak denir ki <<bey durduğunda>> anlamınadır*]” (Atalay, 1945, s. 102) şeklinde verilen örnekte bu biçimbirimin Türkçeden –herhâlde Kıpçak Türkçesi kast ediliyor- farklı olduğu örneklendirilmiştir. Bu yapı Kitâbu Bulğatu'l-Muştaş Fî Luğati't-Türk ve'l-Kıfçak'ta da “eylediçak”, “oçurdiçak” (Al-Türk, 2012, s. 217) örneklerinde yer almaktadır.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden Dede Korkut Kitabı'nda /-(y)An çağda/ yapısı “Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyı”nda bir soylamada “*Aklı karalu seçilen çağda / Kalın Oğuzuñ gelini kızi bezenen çağda / Göksi gözel kaba tağlara gün degende / Big yigitler cılasunlar bir birine koyulan çağda*” (Ergin, 1997, s. 85) şeklinde geçmektedir. Aşağıda da görüleceği üzere Çağatay Türkçesi ve çağdaş Kıpçak Türkçesi lehçelerinde çokça rastlanan bu yapının başka bir Eski Anadolu Türkçesi metninde tevsik edilememiş olması Dede Korkut Kitabı'nın dili ve tabiatıyla oluşma coğrafyası ile ilgili düşüncelere katkı sağlayacak niteliktedir.

Tarihî Türk lehçelerinden Çağatay Türkçesinde ise /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbiriminin yapısıyla uyuşan oluşumları görmek mümkündür. Bunlardan ilki /-(A/U)r çağda/ yapısıdır ve Sibicâbî'nin Gülistan-ı Türki'sinde 30^a'nın 2. satırındaki “yarar çağda” (Berbercan, 2013, s.

118), 40^a'nın 2. satırındaki “bিরer çağda” (Berbercan, 2013, s. 128), Lutfi Divanı’ndaki 124. gazelindeki “öter çağda” (Karaağaç, 1997, s. 98) ve Haydar Tilbe’nin Mahzenü’l-Esrâr’ının 397. beytindeki “alur çağda” (Gözütok, 2008, s. 93) ifadelerinde tevsik edilmektedir. Hüseyin Baykara Divanı’nın 123. gazelindeki “güllenür çağda” (Yıldırım, 2002, s. 128), 177. gazelindeki “ister çağda” (Yıldırım, 2002, s. 165), Nevâyî’nin ilk divanının 53. gazelindeki “kayrulur çağda” (Özdarendeli, 2002, s. 185) örnekleri bu yapının Klasik Dönemde de yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir.

Çağatay Türkçesinde, /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbiriminin yapısına yakın bir diğer yapının ise /-GAN/ sıfat-fiil eki ile teşkil edildiği görülmektedir. Yusuf Emirî Divanı’nın 26. gazelindeki “gül açılğan çağda” (Köktekin, 2007, s. 61), 29. gazelindeki “külgen çağda” (Köktekin, 2007, s. 64) ifadeleri 15. yüzyılın başında kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Ses farklılığı arz etse de Çağatay Türkçesinde “çağ/çak” kelimesinin yanında yine Moğolcadan alıntı olan “zaman, vakit” anlamındaki “say” kelimesi de kullanılmaktadır. Bu kelimeyle kurulmuş /-GAN say+ın/ yapısı Lutfi Divanı’nda “bakқан sayın” şeklinde üç yerde geçmektedir (Karaağaç, 1997, s. 629); ancak ondan yaygın olan yapı /-GAN say+ı/ yapısıdır ki bunun burada ele alınan yapıyla denk olduğu görülmektedir. Hüseyin Baykara Divanı’nın 58. gazelindeki “bütğan sayı” (Yıldırım, 2002, s. 81), Nevayî’nin Ğarâ’ibü’s-Şığar’ının 292. gazelindeki “bakқан sayı” (Kut, 2003, s. 229) ile 601. gazeldeki “sargargan sayı” (Kut, 2003, s. 441); aynı müellifin Fevâidü’l-Kiber’inin 243. gazelindeki “zulm itken sayı” (Kaya, 1996, s. 232) ile 307. gazelindeki “açқан sayı” (Kaya, 1996, s. 290); Şiban Han Divânı’nın 36. gazeldeki “sorğan sayı” (Karasoy, 1998, s. 91), 129. gazelindeki “atқан sayı” (Karasoy, 1998, s. 157), 140. gazelindeki “kizlengen sayı” (Karasoy, 1998, s. 165); Babür’ün Vekâyi’sindeki “qılğan sayı” ve “barğan sayı” (Yıkılmaz, 2014, s. 94-95) örnekleri bu yapının yaygın ve kalıplaşmış olduğunu göstermektedir.

Son devir Çağatay Türkçesi temsilcilerinden Tabibii’nin şiirlerindeki “этқан чоғи” (Zoħidov, 1960, s. IV-I/160), “Тузулған чоғи” (Zoħidov, 1960, s. IV-I/162) “Кўрган чоғи” (Zoħidov, 1960: s. IV-I/172), Mutrib Ğonaharobiy’in (2013) “-im o’rtama” redifli gazelindeki “beixtiyor o’lg’an chog’i,” Muhammadrizo Ogahiy’in (2017) “qoshu ko’zing” redifli gazelindeki “usul etgan chog’i” ifadelerinde bu yapının yer aldığı müşahede edilmektedir.

Her ne kadar Türkmen olsa da eserlerinin dilinde Çağatay Türkçesi hissedilen 18. yüzyılın meşhur şairi Mahtumgulu Firaki’nin de “Magtımğulu, ile yayduñ nesihat, / Zınhar, yaman bilen bolmagın ülpet, / Huda berse sagadathı bir perzent, / Garrıgan çağında yaş eder seni” (Öznel Güder, 2016, s. 98) dizelerinde bu yapı tespit edilmektedir.

1.2. Çağdaş Türk Lehçeleri

Türk lehçeleri içinde ekin işlev, yapı ve işleklik olarak Artvin-Ahıska ağızlarına en yakın şekli Türkmen Türkçesinde mevcuttur. Durdı Baymıradov’un (1998) Övüncen adlı şiirindeki “Bir çala tansım geldi, yanı gün batan çağı, / Serçeleri sesin goyup, ukuda yatan çağı. Gicen yarma çenli oturdık biz gürlleşip, / Hal-yağdayı soraşdık, çay başında dertleşip.” dizelerinde görüleceği üzere bu biçimbirim /-(y)Inca/ ve /-(A/I)rken/ biçimbirimlerinin işlevine eşdeğerde kullanılmıştır. Fakat Türkmen Türkçesinde yapının tam olarak kaynaşmadığı “-(y)An çağında”

şeklinde de kullanılmasından anlaşılmaktadır. Allaguli Şair'in (1998) Çağında isimli şiirinde geçen "kepen çağında", "sepen çağında", "tapan çağında", "yapan çağında", "gapan çağında", "sıpan çağında", "depen çağında" yapıları bu duruma örnek verilebilir.

Artvin-Ahıska ağızlarındaki /-(y)Ança(y/ğ)i/ nin yapı, işlev ve işlerliğine bir başka yakın kullanıma ise Kazan Tatar Türkçesinde rastlanılmaktadır; ancak Artvin-Ahıska ağızlarından farklı olarak "çak~çağ" kelimesinin üzerine iyelik eklerinin yanı sıra bulunma, belirtme hâllerinin de geldiği görülmektedir. /-GAN çağı/ şekli Ömer Beşirov'un (2001) Avlak Öyde adlı hikayesindeki "Nek, min sifiyitim, sinin babannın alpavitta dungız kotken çağı!.." cümlesinde tam da Artvin-Ahıska ağızlarına denk bir kullanım gözlenmektedir. Segiyt Remiev'in (2001) Ul adlı şiirinde geçen "Kölgen çağı- güya bir sahra," mısrası da bu kullanıma bir örnek teşkil etmektedir.

Kumuk Türkçesinde /-GAN çakda/ 'nın yanında /-GAN çakı/ yapısının da kullanıldığı tespit edilmektedir. Hayrulla Davutov'un (2002) Şaytan Talada adlı hikayesindeki "Osman çalğan çaqı yerni gözleri bulan ölçey, biçerini tüşümüne tergebere...", Abusupyan Akay'ın (1917) Til Mas'alası adlı makalesinde "Maktaplarda bolğan çaqı öz tilibiz bulan yazılğan kitaplani oxutup, bolmağanda günlükge istanbulça yazılğan kitaplani oxutup turmağa biz de razi bolayıq." cümlesi ile Ş. Albörüyew'in (1964) Kaynar Yürekler adlı eserindeki "Olanı qattı yeli özüne yetişgen çaqı da bolup Tañçolpan da qartılladı." ifadelerinde /-GAN çakı/ yapısının /-(y)InCA/, /(-A/Irken) biçimbirimlerine eşdeğerde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Güney Azerbaycan ağızlarında /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbiriminin çoklukla kalıplaşmış bir biçimde "gün batan çağı" ifadesinde yer aldığı görülmektedir. Zencan'dan Mehdi Rezaei'nin (2015, 451-452) derlediği "didi men axşam güm batan çağınnan g'etmişda, güm batan çağınnan söb sâeti altıya kimin kumvaynı gezirem a tapbamişam." ifadesinde tanıtılan bu yapı, sosyal medyadan Erdebil (Camia Mecazi Erdebil, 2020) ve Koşaçay'dan (Qoshachay, 2021) da tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Memmedeli Ferzane'nin (2013, s. 319) Yekanat ve Hemedan'dan derlediği folklor malzemesi içindeki "Məhsulun yetişən çağı, bir də gördün ki, dolu tökülüb ağacları, bitkiləri qırıp yerə tökür." cümlesinde de bu yapı tevsik edilmiştir. Süheyla Nikhah'ın (1998) Kimsen? şiirindeki "Kahvenin buğunda dadlanan acı; / Yâki kızarmış güneşin batan çağı? / Kimsen? / Bağrıma gel darıhmalar düşen çağı" dizelerinde de bu yapının kullanıldığı görülmektedir. Ancak şunu söylemek gerek ki İran'dan derlenen onca metin içerisinde bu kadar az sayıda örneğin tespit edilebilmiş olması bu yapının İran Türk ağızları için yaygın olmadığını, ancak bölge etnogenezini belirleyici bir kullanım olduğunu göstermektedir.

Özbek Türkçesinde /-GAN çoğıda/, /-GAN çoğda/, yapılarının yanı sıra /-GAN çoği/ yapısı şekil ve işlev bakımından /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbirimiyle paralellik arz etmektedir. Sobir O'nar'ın (2018) Otamzamon Xangomalari adlı eserindeki "Жини кучли бўлган чоғи, ясаган кетмони обдон қизарғач, яланг оёғининг кафтини кетмонга босиб тураркан, оёқ тутаб, ҳаммаёқни ҳид босиб кетаркан." cümlesinde, Şodiyor Hazrat İsmat'ın (2012) Tuğılğan Kün adlı eserindeki "Онам ҳам пойлаб ўтирган чоғи, дарров сўроққа тута кетди" cümlesinde, Abdulhamit Parda'nın (2018, s. 239) "Nomalar" adlı eserindeki "«Ўрик гуллаганда» ёзилган чоғи" mısrasında; Abdulla Oripov'un (2009, s. 53) Menga Xuş Xabar Ayt adlı eserindeki "Ахир ўз аксини кўргайдир фақат, / Кўзуга ташлаган чоғи

кўзини.” mısralarında, Asom Ziyo’nun (2021, s. 94) Yillar İn’omi adlı eserindeki “Баъзида бетоблик қийнаган чоғи, Ҳис этдим кўркида маъюслик доғин.” mısralarında pek çok örneği görülen biçimbirimin Çağatay Türkçesinde olduğu gibi Özbek Türkçesinde de yaygın bir kullanıma sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kazak Türkçesinde /-GAn şağı/ yapısının kullanıldığı yapılan taramada tespit edilmiştir. Muhtar Äwezov’un Korğansızdın Küni adlı hikayesindeki “Еркектері өлгеннен бері қалған әйелдердің уйымынан босаған шағы осы бөтен кісілер келгенде гана болатын.” cümlesinde güzel bir örneğine rastlanmıştır (Tamir&Arıcan, 1997, s. 192). Аурғаса “Ал қазіргі кезінде Ноғайлы хандығының бір бөлегі Астраханьға, бірі Қазанға, бірі Өзбек Ордасына, қалғандары Ақ Ордаға ауып, бет-бетімен ыдырауға айналған шағы.” (Kazakh Corpus, 2020), “Бұл кезде Ноғай батырдың қартайған шағы.” (Kazakh Corpus, 2020), “Қазір бұның да көңілі қарайып, қанын торсыққа құйып алған шағы.” (Kazakh Corpus, 2020), “Хан көз алдында осы Жағанмен алғашқы кездескен шағы елестеп кетті.” (Kazakh Corpus, 2020) örnekleri de Kazak Türkçesinde bu yapının ne kadar yaygın kullanıldığını göstermektedir.

Kırgız Türkçesinde /-GAn çakta/ yapısının yanı sıra /-GAn çagi/ şeklinde kullanımının olduğu görülmektedir. Mollo Bağış’ın (2005) Salam Kat şiirinin “Caşыбız carım caşқа kelgen çagi, / Bolbosu eri-katın intımagı, / Alğanñ abalkıday bolbogon soñ, / Kötörүlbös көñүлдön küygön dagı.” mısralarındaki yapı Artvin-Ahıska ağızları ile aynı işlev ve yapıda kullanılmıştır. Ancak bu yapının Kırgız Türkçesinde kalıplaşmadığı üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden başka iyelik ekleriyle kullanılmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca Kubanıçbek Malikov’un (2005) Emneler Ketpeyt Esiñden adlı şiirinde yer alan “Calınduu on segizge kelgen çagiñ, / Cıyrırma beş can teñbey cürgön çagiñ / Süygönüñ say boyunan körүngөndө / Kol bulgap, körböсө da külgön çagyñ.” mısralarında da bu yapı tespit edilmiştir.

Yeni Uygur Türkçesinde /-GAn çağ(lar)da/ şeklinde bu yapı karşımıza çıkmaktadır. Zunun Kadiri’nin Xatiriler adlı eserinde geçen “Quşnaçım kir yuğan yaki nan yakқан çağlarda mollam ikki balini öyige yardeleşişке evetetti.” cümlesinde çokluk ekli kullanımı dikkat çekmektedir (Yılmaz, 2009, s. 80). Doğu Türkistan Uygur Ağızları adlı çalışmada da bu yapının Yeni Uygur Türkçesi ağızlarından Kaşgar ağzından derlenen “... дәқ алдирap гәp қılıp tu:ған çağда yәнә biy adәм çirip “bu nemä gәlve iken?” дәp so:di.” (Emet, 2008, s. 237) cümlesi ile Lobnor ağzından derlenen “taxu qıçqırған çağда biz yolğa çiqқан iduq.” (Emet, 2008, s. 355) cümlesinde kullanıldığı tanıtlanmıştır.

Başkurt Türkçesinde ise yaptığımız taramada sadece /-GAn sakta/ yapısı tespit edilebilmiştir.

1.3. Anadolu Ağızları

Türkiye Türkçesinin Anadolu ağızlarının büyük bir kısmının tarihî seyir içinde Oğuzca temelinde teşekkül ettiği görülmektedir. Ancak elimizdeki tarihî vesikalardan bölgeye Oğuzlar dışında da Türk unsurlarının yerleştiği, hatta Saatabago/Atabekyurdu adıyla devletleştiği anlaşılmaktadır (Kırzioğlu, 1992, s. 105; Dedeoğlu, 2018, s. 165; Kıldıroğlu, 2018, s. 40; Yalvar, 2020, s. 300). Osmanlılarla birlikte Anadolu Türk birliğinin sağlanmasıyla da ki bu

bölgede etnik olarak Oğuzlaşma, dil olarak da Oğuzcalaşma hızlanmış; Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ve merkezileşmeyle birlikte bu gelişme daha da görünür hâle gelmiştir.

Artvin ve Artvin ağızlarıyla tarihî ve kültürel bağları bulunan bugün ahali dünyaya dağıtılmış Ahıska Türklerinin ağızları da sürgün edildikleri coğrafyalarda kendi belirgin niteliklerini kaybetme olgusu ile karşı karşıyadır. Tarihî Ahıska bölgesinde –ki bu bölge Gürcü kaynaklarında Saatabago olarak adlandırılan, Osmanlı Devleti döneminde Çıldır Eyaleti içinde yer alan Ahıska, Ardahan ile Artvin’in ve Erzurum’un Çoruh boyu ilçelerinden meydana gelmektedir- ana dili Türkçe olanların ağızındaki dil malzemesi Türk dili tarihi açısından içinde Oğuzca dışı unsurları barındırması bakımından önem arz etmektedir. Bu önemli malzemenin biri olup burada ele alınan /-(y)Ança(y/ğ)i/ biçimbirimi, bugün Oğuzcalaşma ile birlikte kullanım sıklığı azalmış, ancak birkaç çalışmada kayıt altına alınabilmiştir. Bu biçimbirim, Acar’ın 1972 tarihli Artvin ve Yöresi Ağızları adlı doktora tezinde ne inceleme kısmında ne de metinler kısmında yer almaktadır. İlk olarak, Pehlivan’ın 1993 yılında yayınladığı Artvin-Ardanuç Ağızından Derlemeler adlı çalışmasının inceleme kısmında değerlendirilmiştir. Bu eserde biçimbirime “*gelirken-gelançaği/ Ben gelançaği o gediyerdi. yatarken – yatançaği Yatançaği etmek yeyilur mi? verirken - verançaği Parayı verançaği ben da ordaydum.*” (Pehlivan, 1993, s. 54) örnekleri verilmiştir.

Özkan’ın (1994, s. 57) sunduğu Ardanuç ve Yöresi Ağızları adlı yüksek lisans tezinde “Metinler” bölümünde örneğine rastlanmayan eke araştırmacının yerli olması hasebiyle ilgili çalışmanın “Yazı Dilinde Olmayan Ekler” bölümünde “*gelirken-gelançaği, yatarken-yatançaği, verirken-verançaği*” örnekleriyle yer verilmiştir. Uygur (1997, s. 91) tarafından hazırlanan Artvin İlinin Sarıbudak (Melo) Köyünün Ağzı adlı çalışmada da Zarf-fiiller başlığında ek, ele alınmış ve “*gelençaği gordum (gelirken gördüm)*” örneği verilmiştir. Polat’ın 2000’de hazırladığı Şavşat ve Yöresi Ağızları adlı yüksek lisans tezinde ise ne derlemelerde ne de inceleme bölümünde eke yer verilmiştir. Ancak bu Şavşat’ta ekin kullanılmadığı anlamına gelmemektedir. Tarafımızdan yapılan soruşturmalarda ekin Şavşat’ın hepsinde olmasa bile bir kısmında kullanıldığı tespit edilmiştir. Turan’ın (2006, s. 80) Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı adlı çalışmasında yirmi bir masaldan oluşan derlemelerde de ekin örneğine rastlanmamakla birlikte çalışma sahibinin ağız kullanıcısı olması hasebiyle ek tespit edilmiş ve Zarf-fiiller bölümünde “-(y)ançayı” şeklinde “*yi-yançayı Konuşma, paray al-ançayı duşurdi, soyli-yançayı yahalanmış.*” örnekleriyle verilmiştir. Artvinli’nin (2013, s. 1110) Yusufeli Külliyyâtı adlı çalışmasının 2. cildinde de bu biçimbirim ile ilgili “*Çağ sözünün ikinci işlevi ise eklendiği fiil-sözcüğe “-sırada, -anda, -zaman” anlamı katar ve çaği biçimini alır: gâlançaği (geldiği zaman, geldiği sırada, geldiği anda), vurançaği (vurduğu zaman, vurduğu sırada, vurduğunda)...*” açıklama ve örnekleri verilmiştir. Ertürk’ün (2015) hazırladığı Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı ile Koruk’un (2019) hazırladığı Yusufeli Ağzı adlı çalışmalarda biçimbirimin tespit edilememiş olduğu görülmektedir.

Bugün Türkiye sınırları dışında yer alan, ancak tarihî süreçte Artvin, Erzurum’un Çoruh boyu ilçeleri ile Ardahan’ın Merkez ve Posof ilçeleri ile münasebeti bulunan Ahıska ağızlarını Demiray (2011, s. 314) tabii olarak Anadolu ağızlarından Doğu Anadolu ağızlarının III. grubunda ele almıştır. Bu ilişkiyi gösteren bir hususiyeti de bu makalede ele alınan /-

(y)Ança(ğ/y)i/ yapısı oluşturmaktadır. Demiray'ın (2011, s. 476) metinlerinde sadece bir yerde, Adıgön Çeçla köyünde doğmuş Zahaddin Mamedov'dan derlenen “*yyıyánda qaşuğı vurançağı iki táne ásker gáldi qapiya*” cümlesinde geçmektedir.

Ersöz'ün hazırladığı Türkiye Ahıskalıları Ağzı adlı doktora çalışmasında biçimbirim, – (y)An sıfat-fiil eki ve “*cai, çağı, çağı, çađé, çağı, çağı*” farklı şekillileri biçiminde iki ayrı parça olarak tespit edilmiş ve ikinci kısmın edat olduğu ifade edilmiştir. Demiray'ın çalışmasına nisbeten oldukça çok örneği tespit edilen biçimbirimin Ahıska'nın Kılde (Ersöz, 2013, s. 75; 77; 257), Urael (Ersöz, 2013, s. 86), Muğaret (Ersöz, 2013, s. 182; 186); Niyala (Ersöz, 2013, s. 211) köylerinden göç edenlerden derlendiği görülmektedir.

Fatima Devrisheva'nın Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında) adlı eserinde biçimbirim “*Onnar ot biçmeye gedençağı bacileri aş ekmek götürende qazanın içine bir qurt düşiyer, o qurt ağuyimiş*” (Devrisheva, 2006, s. 36), ve “*Eskere gedençağı bibim bizinen qaldı, bizinen buraya geldi*” (Devrisheva, 2006, s. 75) cümlelerinde tevsik edilmiştir.

Bugün çoğunluğu Gürcistan, Azerbaycan ve İran'da bulunan, ancak bir kısmı Türkiye'de yaşayan Terekeme–Karapapakların ağızları da Türkiye Türkçesi ağızları içinde değerlendirilmektedirler. Gürcistan Borçalı Terekeme-Karapapakları üzerine ne yazık ki Türkiye'de çok az sayıda çalışma yapılmıştır. Güneş'in (2013, s. 436) doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğu Borçalı (Gürcistan) Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük) adlı çalışmasının Metinler kısmında, 1927 doğumlu Mehmet Ömerov'dan Voyefka'da derlenen bir koşmada bu yapı “*biná étdim néçe dağı / séyre çıhdım bahÇe bağı / hesdelenif yatan çağı / ana dedim ana dedim*” şeklinde geçmektedir. Ancak gerek bu çalışmada gerekse Türkiye'deki Terekeme-Karapapaklar üzerine yapılan çalışmalarda bundan başka bir örneğe rastlanılamamıştır¹.

Bahsettiğimiz bölgeye komşu ağız bölgelerini ele alan İbrahim Tosun'un (2016) Ardahan İli Ağızlarının Ses ve Şekil Özellikleri, Ahmet Bican Ercilasun'un (2002) Kars İli Ağızları, Efrasiyap Gemalmaz'ın (1995) Erzurum İli Ağızları, Turgut Günay'ın (2003) Rize İli Ağızları adlı çalışmaları da taranmış; ancak ekle ilgili bir bulguya rastlanmamıştır. Sonuç olarak bu biçimbirimin Artvin'in Merkez, Yusufeli, Ardanuç, Şavşat ilçeleri ile Ahıska'da yaygın olarak, Borçalı'da ise bir örnekte kullanıldığı tespit edilebilmiştir.

2. Yapısı

Ekin yapısıyla ilgili ilk açıklama denemesi Pehlivan'a (1993, s. 54) aittir. “*YAZI DİLİNDE OLMAYAN EKLER*” başlığı altında “*-çagi '-en' yapılı ortaçların sonuna gelerek, eyleme '(i)rken' ekinin anlamını verir.*” demektedir. Ersöz (2013, s. 219), biçimbirimin ilk kısmını –(y)An sıfat-fiil eki, “*cai, çağı, çağı, çađé, çağı, çağı*” olarak tespit ettiği ikinci kısmı ise “*-dığı zaman*”, “*-inca*” anlamlarında kullanılan edat olarak tahlil etmektedir. Artvinli ise (2012, s. 1110) “*gálançađı*”, “*vurançağı*” örneklerini birleşik vermekle birlikte “*çağ*”ın bir söz olduğunu ifade ederek “*-sırada, -anda, -zaman*” anlamı kattığını ve Farsça “*çák*” sözcüğünden geldiğini iddia etmektedir.

¹ Bkz. Örnek, Mehmet Oğuz (2011). *Muş-Bulanık Çevresi Karapapak Ağzı*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Güneş, Bahadır (2015). *Çıldır Karapapak-Terekeme Ağzı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, Trabzon: Serander.

Hünerli'nin (2012, s. 576) Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-fiiller isimli doktora tezinde bu yapı, tarihî ve çağdaş Oğuz grubu Türk lehçelerinde “{-An} çağ/çağda” şeklinde tespit edilmiş ve “Sıfat-fiil ekinin sonra ‘çak/çağ’ sözcüğünün tipik bir kullanımıdır.” açıklaması yapılmıştır. Bu son tahlilin yerinde olduğu görülmektedir. Hünerli'nin bir ağız değil de bir lehçe grubunu incelemeye tabi tutması, bu biçimbirim yapısını daha tutarlı tahlil etmesini sağlamıştır.

Artvin ve Ahıska ağızlarında işlek olarak kullanıldığı tespit edilen bu yapının biçimbilgisel incelemesi yapılacak olursa, ele alınan biçimbirimin ilk kısmını oluşturan /-(y)An/ sıfat-fiil ekinin ilgili bölge ağızlarında Türkiye Türkçesinden farklı olarak /-(y)AcAk/, /-Dik/ sıfat-fiillerinin yerine de kullanıldığı görülmektedir (Pehlivan, 1993, s. 55; Ersöz, 2013, s. 510-511). Bu kullanıma Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinde, günümüz Kıpçak Türkçesi lehçelerinin yanı sıra Azerbaycan Türkçesi ağızlarında da rastlanmaktadır (Doğan, 2012, s. 359). Üstüner (2000, s. 54) /-(y)An/ sıfat-fiil ekinin Anadolu ağızlarında -Dik / -DUk sıfat-fiil ekinin yerine kullanımını Azerbaycan Türkçesinden etkilenmeye bağlamaktadır; ancak bu kullanım kanaatimize göre etkilenmeden öte etnik yapı ile alakadar olsa gerektir.

Pehlivan'ın (1993, s. 55) verdiği “gelecek sene-gelan sene/Gelan sene Bursa'da oluruh”, “gideceği gün-gedan günü/habar edin, gedan guni gelurum”, “Sariyağın durdasi/Sari yazma ortasi/Benim yarım gelacah/Gelan cumaertasi” örnekleri, ek kalıplaşmasının nasıl bir kullanım sonucunda ortaya çıktığını açıklar niteliktedir.

Güneş'in (2013, s. 296) +/-(y)An+/ sıfat-fiil ekiyle alakadar Terekeme-Karapapak ağızlarındaki kullanımı üzerine ortaya koyduğu tespiti, Pehlivan'ın Artvin-Ardanuç ağızlarındaki tespiti ile paralellik arz etmektedir. Özellikle Güneş'in “götürülen günü (16-c/8) (götürüldüğü gün)” örneği tam da ekin teşekkül şeklini göstermektedir. /-(y)An+/ sıfat-fiil ekinin bu kullanımı ele alınan ağız bölgesini Türkiye Türkçesi ağızlarından ayırmakta; onun tarihi Kıpçak Türkçesi metinlerinin dili ile olan bağlantısını göstermektedir. “imâm iksütmek hâşılı az bolğan vaqtda revâ turur barçalar katında Ammâ arturmağ hâşılı artğan vaqtda revâ bolur, Muhammed İmâm katında” (Toparlı, 1992, s. 429) örneklerinde görüldüğü gibi Kıpçak Türkçesindeki kullanımı Artvin-Ahıska ağızlarındaki kullanımıyla eşdeğerdir.

Biçimbirimde yer alan “çağ” kelimesine gelince Türkçenin ilk dönem metinlerinde yer almayan kelimeye Uygurcada ancak Moğol yayılımından sonraki metinlerde rastlanmaktadır (Clauson, 1972, s. 403-404; Eren, 1999, s. 76). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde her ne kadar tespit edilmişse de (Tarama Sözlüğü, 2009, s. 783-785; Kanar, 2011, s. 164) 16. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış olan Abuşka Lugati'nde Çağatayca madde başları arasında yer almasından (Atalay, 1970, s. 226-227) kelimenin Osmanlı sahasında yeterince yaygınlaşmadığı anlaşılmaktadır. Bazı yayınlarda Türkçe veya Moğolcayla ortak bir kelime olarak gösterilse de (Räsänen, 1969, s. 95; Caferoğlu, 1993, s. 38; Nişanyan, 2009, s. 101; Türkçe Sözlük, 2010, s. 478; Tietsze, 2002, s. 462) Moğolcadan ödünçleme olduğu bugün için açıktır (Eren, 1999, s. 76; Gülensoy, 2007, s. 210).

Biçimbirimin bir kısmını da “çağ” kelimesinden sonra gelen 3. teklik şahıs iyelik eki /+(s)I/ oluşturmaktadır. Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinden bir kısmında da “çağ” kelimesine

3. teklik iyelik eki getirildiği görülmektedir. Ancak Artvin-Ahıska ağızlarının aksine bunların büyük bir kısmında bu kullanımın kalıplaşmadığı, zaman zaman gerek bundan önce çokluk ekinin getirilmesi, gerekse iyelik kategorisinde farklı iyelik eklerinin ulanmasından anlaşılmaktadır.

Tarih boyunca Türkçede zamanda bulunma hâli için çeşitli ek ve ek-edat kombinezonları kullanılmıştır (Alyılmaz, 1994, s. 58-61; Daşdemir, 2000, s. 113-115; Daşdemir, 2014, s. 75-76). Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde biçimbirimin /-(y)An çağı/, /-GAN çağı/, /-GAN çoği/, /-GAN çağı/, /-GAN şağı/, /-GAN çağıda/, /-GAN çağıda/ farklı şekillilerinde görüldüğü üzere bazı lehçelerde zamanda bulunma hâli /+Ø/ ile işaretlenmişken, bazılarında /+DA/ ile işaretlenmiştir. Artvin-Ahıska ağızlarındaki bu yapıya eklenen zamanda bulunma hâlinin Çağdaş Türk Lehçelerinden Kazan Tatar, Kumuk, Kazak, Özbek, Türkmen, Kırgız Türkçeleri ile denk olan /+Ø/'in olduğu görülmektedir.

3. İşlevi

/-(y)Ança(ğ/y)i/ biçimbirimi Artvin-Ahıska ağızlarında Türkiye Türkçesindeki /-(A/I)rken/, /-(y)IncA/, /-DIktA/ zarf-fiil eklerinin işleviyle kullanılmaktadır. Bir iş yapılırken bir başka işin de bu esnada cereyan ettiği ifade edilmek istendiğinde o esnada yapılmakta olan fiile eklenmektedir. Yani konu ettiğimiz biçimbirimin üzerine geldiği eylemin gerçekleşmesi sürmekte bu sırada da sonraki fiil meydana gelmektedir. “Ahmet gelânçağı oni gormiş” cümlesinde görüldüğü üzere “gelme” işi cereyan ederken bu arada “görme” işi meydana gelmiştir.

Artvin-Ahıska ağızlarında zarf-fiil olarak kullanılan bu biçimbirimin bağlı olduğu fiilin öznesi, /+Ø/ özne hâli ekini almakta ve bundan sonra bir özne gelmediği takdirde sonraki fiilin de öznesinin bu isim olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda verilen örnek cümle bu açıdan incelenecek olursa “Ahmet”in hem “gelme” işini hem de “görme” işini yaptığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Türkçenin zarf-fiil eklerinin işletimi ile bu biçimbirimin işletiminin aynı olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

1. Araştırmacılar tarafından bu biçimbirim, Artvin’in Merkez, Yusufeli, Ardanuç, Şavşat ilçeleri ile Ahıska ağızlarında az sayıda örnekte ekseri /-(y)Ançağı/, az da olsa /-(y)Ançayı/ şeklinde tespit edilebilmiştir. Borçalı ağızlarında ise bir örnekte kayda geçirilmiştir.

2. Biçimbirimin benzer ve aynı şekillilerinin tarihî lehçelerden Kıpçak, Harezm ve Çağatay Türkçelerinde kullanılmış olduğu bu lehçelerin metinlerinden tespit ve tevsik edilmektedir.

3. Biçimbirimin benzer ve aynı şekillilerine Çağdaş Türk Lehçelerinden Kumuk, Kazan Tatar, Başkurt, Kazak, Özbek, Kırgız ve Türkmen Türkçelerinde rastlanmaktadır. Azerbaycan Türkçesi, Irak Türkmen Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçelerinde bulunmayışına binaen Türkmen Türkçesindeki kullanımını, komşu Kıpçak-Karluk lehçelerinin etkisine bağlamak mümkün görülmektedir. İran’da farklı yerlerde kayda geçirilmiş az sayıdaki örneği ise savaşlar, göçler, zorunlu iskanlar gibi çeşitli saiklerle izah edilebilir.

4. Biçimbirimin /-(y)An/ “sıfat-fiil eki” + çağ “zaman, vakit anlamında Moğolca kökenli kelime”, /+i/ “3. teklik şahıs iyelik eki” ve /+Ø/ “zamanda bulunma hâli” unsurlarının kalıplaşmasıyla oluştuğu görülmektedir.

5. Biçimbirimin Türkiye Türkçesinin Anadolu ve Rumeli ağızları sahasında yukarıda sınırları belirtilmiş bölge haricinde tespit ve tevsik edilememesine rağmen Kıpçak-Karluğ lehçelerinde benzer ve aynı şekillerine rastlanması, Artvin-Ahıska ahalisinin etnogenezi ile ilişkili olmalıdır. Bahsedilen bölgenin tarihi üzerine yapılan bir kısım çalışma da bu sonucu doğrular niteliktedir (Kırzioğlu, 1992; Telliöğlü, 2009; Kıldıroğlu, 2018; Dedeoğlu, 2019; Yalvar, 2020). Bu tarihî süreci doğrulayan dil verilerine (Acar, 1972, s. 30; Ercilasun, 2002, s. 32; Özgür, 2002, s. 119-124; Zeyrek, 2004, s. 200; Demiray, 2011, s. 48-132; Uyğur, 2017a; Uyğur, 2017b) burada ele alınan /-(y)Ança(ğ/y)i/ biçimbirimi de eklenmelidir.

Kaynakça

- Acar, T. (1972). *Artvin ve Yöresi Ağızları*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Akay, A. (1917). *Til Mas'alası*. <http://qumuq.ru/qum/2016/02/24/til-masalasi-2/> [07.02.2020]
- Albörüyw, Ş. (1964). *Kaynar Yüreklər*. <https://til.im/tr-qm/knigi/literatura-na-kumykskom-yazyke/qainar-yurekler?gesek=16&latin=> [24.12.2021]
- Allaguli Şair (1998). Çağında. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Türkmenistan Edebiyatı*. C. 11. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11737,allagulisairpdf.pdf?0> [24.12.2021]
- Al-Turk, G. A. M. J. (2012). *Kitâbu Bulğatu 'l-Muštâk Fî luğati 't-Türk We 'l-Kıfçâk Üzerine Dil İncelemesi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi.
- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*. Atatürk Üniversitesi.
- Artvinli, T. (2013). *Yusufeli Külliyyâtı*. C. II. Yusufeli Belediyesi.
- Atalay, B. (1945). *et-Tuhfet-uz-Zekiyye fi 'l-Lûgati 't-Türkiyye*. Türk Dil Kurumu.
- Atalay, B. (1970). *Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü*. Ayyıldız.
- Baymiradov, D. (1998). Övüncen. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Türkmenistan Edebiyatı*. C. 11. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11804,durdibaymiradovpdf.pdf?0> [24.12.2021]
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fiilimsiler*. Türk Dil Kurumu.
- Berbercan, M. T. (2013). *Çağatayca Gülistan Tercümesi*. Hâkim.
- Beşirov, Ö. (2001). Avlak Oyde. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Tatar Edebiyatı*. C. 19. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/12230,omerbesirovpdf.pdf?0> [24.12.2021]
- Caferoğlu, A. (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Enderun.

- Camia Mecazi Erdebil (2020). *Gün Batan Çağı Erdebil Azerbaycan*.
<https://www.facebook.com/Jame.Majazi.Ardabil/photos/a.536474196444625/946682182090489/?type=1&theater> [12.01.2020]
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Clarendon Press.
- Daşdemir, M. (2000). *Dedem Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Daşdemir, M. (2014). *Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal – İşlevsel Söz Dizimi*. Eser Basım Yayın Dağıtım.
- Davutov, H. (2002). Şaytan Talada. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Kumuk Edebiyatı*. C. 20.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/12355,hayrulladavutovpdf.pdf?0> [24.12.2021]
- Dedeoğlu, A. (2018). *Ahıska Bölgesinde Kıpçakların Tarihi (XI-XVI. Yüzyıllar Arası)*. Doktora tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Demiray, E. (2011). *Ahıska Türkleri Ağzı*. Doktora tezi. Erciyes Üniversitesi.
- Devrisheva, F. (2006). *Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında)*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi.
- Doğan, T. (2012). “İran (Azerbaycan) Türk Ağızlarında –(y)An Eki”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 7/2 Spring. 353-370. Ankara.
- Emet, E. (2008). *Doğu Türkistan Uygur Ağızları*. Türk Dil Kurumu.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağızları*. Türk Dil Kurumu.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Bizim Büro.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*. Türk Dil Kurumu.
- Ersöz, S. (2013). *Türkiye Ahıskalılar Ağzı*. Doktora tezi. Ege Üniversitesi.
- Ertürk, H. (2015). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Demirkent (Erkinis) Köyü Ağzı*. Yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Ferzane, M. (2013). *Güney Azerbaycan Folkloru I Kitab*. İlm ve Tehsil.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağızları. I-II-III*. Türk Dil Kurumu.
- Gözütok, A. (2008). *Haydar Tilbe Mahzenü'l-Esrâr*. Fenomen.
- Günay, T. (2003). *Rize İli Ağızları*. Türk Dil Kurumu.
- Güner, G. (2013). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Kesit.
- Güneş, B. (2013). *Borçalı (Gürcistan) Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Doktora tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Güneş, B. (2015). *Çıldır Karapapak / Terekeme Ağzı (İnceleme – Metinler – Sözlük)*. Serander.

- Hünerli, B. (2012). *Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-füller*. Doktora tezi. Trakya Üniversitesi.
- Ismat, S. H. (2012). *Tuğilgan Kün*. <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/shodiyor-hazrat-ismat/shodiyor-hazrat-ismat-tugilgan-kun-hikoya/> [05.09.2021]
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. Say.
- Karaağaç, G. (1997). *Lutfi Divanı*. Türk Dil Kurumu.
- Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han Dîvânı*. Türk Dil Kurumu.
- Kaya, Ö. (1996). *‘Alî Şîr Nevâyî Fevâidü’l-Kiber*. Türk Dil Kurumu.
- Kazakh Corpus* (2020). http://web-corpora.net/KazakhCorpus/search/?interface_language=en [11.04.2020]
- Kıldıroğlu, M. (2018). Kişi, Yer, Boy Adlarına Göre Ahıska ve Çevresindeki Kıpçaklar Kumanlarla Diğer Türk Boylarının Bağlantıları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. Volume: 40, Winter-2018. 412-429.
- Kırzioğlu, F. (1992). *Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları’nda Kıpçaklar*. Türk Tarih Kurumu.
- Koruk, Ö. (2019). *Yusufeli Ağzı*. Yüksek lisans tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Köktekin, K. (2007). *Yusuf Emirî Divanı*. Fenomen.
- Kut, G. (2003). *‘Alî Şîr Nevâyî Ğarâ’ibü’s-Şîgar İnceleme - Karşılaştırmalı Metin*. Türk Dil Kurumu.
- Malikov, K. (2005). Emneler Ketpeyt Esiñden. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Kırgız Edebiyatı*. C. 31. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/13534,kubanicebmalikovpdf.pdf?0> [10.10.2021]
- Mollo Bağış (2005). Salam Kat. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Kırgız Edebiyatı*. C. 31. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/13506,mollabagispdf.pdf?0> [13.04.2020]
- Muhammadrizo Ogahiy (2017). *“qoshu ko’zing” Redifli Gazel*. <https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-mumtoz-sheriyati/ogahiy/> [31.10.2021]
- Mutrib Hönaharobiy (2013). *“-im o’rtama” Redifli Gazel*. <https://ziyouz.uz/ozbek-sheriyati/ozbek-mumtoz-sheriyati/mutrib-xonaxarobiy/> [31.10.2021]
- Nikhah, S. (1998). *Kimsen*. <https://ishiq.net/seir/23086/%DA%A9%DB%8C%D9%85%E2%80%8C%D8%B3%D9%86%D8%9F-%D8%B3%D9%87%DB%8C%D9%84%D8%A7-%D9%86%DB%8C%DA%A9%D8%AE%D9%88%D8%A7%D9%87.html> [24.12.2021]
- Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin Soyağacı*. Everest.
- O‘nar, S. (2018). *Otamzamon Xangomalari*. <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/sobir-onar/sobir-unar-otamzamon-hangomalari/> [05.09.2021]
- Oripov, A. (2009). *Menga Xuş Xabar Ayt Şe’rlar*. Ma’naviyat.

- Örnek, M. O. (2011). *Muş-Bulanık Çevresi Karapapak Ağızı*. Yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Özdarendeli, N. (2002). *Ali Şîr Nevâyî İlk Divan İnceleme-Metin-Dizin*. Trakya Üniversitesi.
- Özgür, C. (2002). Doğu Karadeniz Ağızlarında Kıpçakça Üzerine Tespitler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. S. 13. s. 119-124.
- Özkan, İ. E. (1994). *Ardanuç ve Yöresi Ağızları*. Yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi.
- Öznel Güder, N. (2016). *Mahtumkulu Güldeste*. Salon.
- Parda, A. (2018). *Nomalar*. Faylasuflar.
- Pehlivan, S. Ş. (1993). *Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler (İnceleme, Derlemeler, Sözlük)*. ÖN-MAT.
- Polat, F. (2000). *Şavşat ve Yöresi Ağızları*. Yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi.
- Qoshachay (2021). *Gün Batan Çağı*.
<https://www.facebook.com/qoshachay.az/posts/1102978336392345/> [24.12.2021]
- Räsänen, M. (1969). *Versuch Einnes Etymologischen Wörterbuchs Der Türkssprachen*. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Remiyev, S. (2001). *Ul. Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*. Tatar Edebiyatı. C. 19.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/12240,segiytremievpdf.pdf?0> [24.12.2021]
- Rezaei, M. (2015). *İran-Zencan Bölgesi, Kaydar ve Yöresi Ağızları*. Gazi Üniversitesi.
- Tamir, F. & Arıcan, H. (1997). *Muhtar Avezov Seçilmiş Hikayeler*. Türksoy.
- Tarama Sözlüğü* (2009). Türk Dil Kurumu.
- Tellioğlu, İ. (2009). *XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*. Serander.
- Tietsze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. C. I. Simurg.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk ve 's-Selâtîn*. Türk Dil Kurumu.
- Tosun, İ. (2016). *Ardahan İli Ağızlarının Ses ve Şekil Özellikleri*. Payda.
- Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağızı*. Türk Dil Kurumu.
- Türkçe Sözlük* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uyğur, S. (1997). *Artvin İlinin Sarıbudak (Melo) Köyünün Ağızı*. Lisans bitirme tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Uyğur, S.(2017a). 1595 Tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da Geçen Türkçe Kökenli Kişi Adları Üzerine. *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*. Kafkasya Özel Sayısı. 587-635.
- Uyğur, S. (2017b). Ahıska-Ardahan-Artvin-Batum-Rize-Trabzon Hattında /+(a)y/ ~ /+a/ Eki. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*. 2017, C. 2, S. 2. 457-473.

- Üstüner, A. (2000). *Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. Türk Dil Kurumu.
- Yalvar, C. (2020). Gürcü Kaynaklarında İlk Kez Görülmelerinden Moğol İstilasına Kadar Gürcistan'da Kıpçaklar ve Çevre Bölgeler Üzerindeki Etkileri. *Türk Dünyası Araştırmaları*. C. 124, S. 245. 279-306.
- Yıkılmaz, A. (2014). *Bâbürnâme'de Fiilimsiler*. Doktora tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Yıldırım, T. (2002). *Hüseyin Baykara Divanı*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, C. (2009). *Yeni Uygur Türkçesi Zunun Kadiri Eserleri (Giriş - İnceleme - Metin - Çeviri)*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi.
- Zeyrek, Y. (2004). *Posof'un Çizgileri*. Kozan Ofset.
- Ziyo, A. (2021). *Yillar İn'omi Şe'rlar, Xikmatlar, Doston*. Adabiyot.
- Zoħidov, V. (1960). *Özbek Adabiyati Tört Tomlik, Törtinçi Tom Birinçi Kitob*. ÖzSSR Davlat Badiiy Adabiyat Naşriyati.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	<i>Cilt: 5, Sayı: 1, 2022</i>
	<i>Vol: 5, Issue: 1, 2022</i>
	<i>Sayfa – Page: 38-50</i>
	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

DİLE AİT ÖGELERİN KÜLTÜRDİLBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

A CULTURAL LINGUISTIC EXAMINATION OF LANGUAGE ELEMENTS

Esra ELMACIOĞLU*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 08.12.2021</p> <p>✓ Kabul: 25.04.2022</p> <p>Anahtar Kelimeler: Dilbilim, Kültürdilbilim, Rusça, Kültürel Etkileşim, Yozlaşma.</p> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Bir ulusun bireylerinin o ulusla olan bağlarını oluşturan en önemli öğelerden, etkenlerden biri dildir. Dil, insani çerçevede ele alındığında, sadece bir gereksinimin açıklanması olarak kullanılan bir araç olmaktan öte, insana özgü tüm duyguların yansıtılma sürecine eşlik eden bir kavramı açıklar. Herhangi bir toplumun dilini analiz edebilmek için o toplumun tarihiyle birlikte etkileşim içerisinde olduğu diğer toplumların, o dil üzerinde sağladığı etki de gözletilmelidir. Rus dilinin gelişimsel süreci de Vinogradov ve Şahmatov gibi önemli bilim insanları tarafından tarihsel bağlamda sınıflandırılmıştır. XXI. yüzyılda ise dil ve kültür arasındaki etkileşimin dil üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışan kültürdilbilim fenomeninin ortaya çıkmasıyla dil ve kültürün birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği gerçeği kabul edilmektedir. Bu çalışmada, dilin toplumlara özgü kültürel değerleri taşımasındaki önemiyle birlikte, bu önemin hangi kültürel ve etkileşimsel etmenler sonucunda bozulmaya maruz kaldığı, bozulmaların önlenmesi amacıyla yapılması gerekenlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 08.12.2021</p> <p>✓ Accepted: 25.04.2022</p> <p>Keywords: Linguistics, Cultural Linguistics, Russian, Cultural Interaction, Corruption.</p> <p>Research Article</p>	<p>Language is one of the most important components or factors in forming relations in society. When language is considered in a human context, it refers to a concept that accompanies the process of reflecting all human emotions, rather than being a tool only used as an expression of a need. In order to be able to analyze the language of a particular society, issues such as the influence other societies have on it and on that language when they interact should also be taken into account. The developmental process of the Russian language has also been classified in the historical context related to important scholars such as Vinogradov and Shahmatov. In the 21st century, with the emergence of the phenomenon of cultural linguistics, which tries to reveal the effect of the interaction between language and culture on language, the fact that language and culture cannot be considered independently of each other is fully accepted. In this study, it is aimed to reveal the importance of language in carrying cultural values specific to societies, as a result of which important cultural and interactional factors are exposed to deterioration, and what needs to be done to prevent deterioration.</p>

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yozgat / Türkiye, E-mail: esraelmacioglu@hotmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4689-6060>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Elmacioğlu, E. (2022). Dile Ait Ögelerin Kültürdilbilimsel Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 38-50. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1034152>.

Extended Abstract

Language, which is one of the most effective elements in revealing the national characteristics of societies, is started to be discussed within the framework of cultural and historical concepts in the light of scientific researches made at the end of the twentieth century. These studies lead to the development of interdisciplinary fields in order to analyze the connections between language and culture. As a result of the research conducted within the framework of these concepts, cultural approaches emerge with the view that language and culture cannot be handled in a separate context. The perspective of cultural linguistics approaches is shaped around three different disciplines such as ethnolinguistics, sociolinguistics and cultural linguistics. Basically, these branches of science deal with language and culture from different perspectives. They examine the structuring of traditional forms of culture with the perspective of cultural linguistics, ethnolinguistics, mythology, folklore, ethnography and linguistics. These approaches, which are put forward with a common perspective by different disciplines examining language and culture, develop in cooperation. Language should also be accepted as the cultural code of traditional lifestyles and the cultural memory of nations. In this context, negative changes in the language of any nation will also harm the culture. Prevention of language deterioration depends on the determination of possible changes and the measures to be taken in the light of these determinations. When intercultural language and cultural exchange are considered in general, they should first be described as an indicator of harmony. The continuation of this harmony between the fields in which any culture or language affects the other language is possible when the target culture and language are handled by adaptation to the existing rules and structure. Adapting the structuring process of linguistic and cultural transitions to current conditions can be achieved through a holistic study and research in this area. In such a context, research on common approaches of disciplines such as cultural linguistics and its supporting ethnological and sociolinguistics can be given as an example.

In this study, which is a cultural linguistic research, the negative changes on language have been examined under the titles of literary language-elite culture, dialects and dialects-folk culture, simple folk language-popular culture, slang-subcultures. Along with these titles, it has been tried to convey what are the mistakes made in the spoken and written Russian language, the importance of preserving dialects and idiolects, the negative effects of slang on the representatives of culture, the research sample of the Belarusian Vitebsk Region of Maslova, a scientist working in the field of cultural linguistics. As a result of our research, the social-commercial activities and technological developments of the nations with each other are considered as one of the main reasons for the change of language with influences from outside. In order for this change to reflect positively on the target language, the necessity of revising that language in accordance with the current grammar and social structure should be taken into consideration. If regulations are not made in this context, as a result of these changes, the negative effect that occurs mostly in the language is primarily reflected on the spoken language, and the wrong uses of language become stereotyped over time. The spread of misused patterns also permeates the written language that creates artistic and scientific texts used by the elite of the society. In our research, it is revealed first of all under which headings these factors that cause language deterioration are discussed. It is observed that anti-humanist actions, which are the most important of these factors, cause young people to lose their culture of speech and traditional cultural codes, and also facilitate deterioration in the moral structure of the existing culture. Another important factor is the existence of a new computer language based on the use of electronic devices, which are at the center of our lives, and the existence of technical terms used in this context, as a result of technological developments. The penetration of all these negative effects into the target language as a synthesis is one of the main reasons for the corruption in culture. In the light of all these changes, this study guides the negative effects on the languages and cultures of nations and the precautions to be taken as a result of these effects.

Giriş

21. yüzyılda dilbilim, dili sadece iletişim ve kavrama aracı olarak değil, ulusların kültürel kodlarını içerisinde barındıran bir olgu olarak araştırmaktadır. Dilin ulusların kültürel kodlarının taşıyıcısı olarak kabul edildiği yaklaşımın temelleri, Wilhelm Von Humboldt ve Aleksandr Afanasyeviç Potebnya gibi önemli dilbilimcilerin çalışmaları ile atılmıştır (Maslova, 2004).

Ünlü dilbilimci Humboldt dil-kültür bağlantısı üzerine; *'Diller, kendi başlarına ve bağımsız olarak doğmamakta, bağlı oldukları kültür çevrelerinin özelliklerine göre ve özelliklerle birlikte gelişmektedirler'* (Doğan 2003: 155) ifadesini kullanır. Johann Gottfried von Herder'e göre ise: *'Dil kültürün aktarım aracıdır. Kültür ise bir topluluğun, bir toplumun yaşam biçimidir'* (Doğan, 2003).

Bu verilen tanımlarla ele alınacak olursa, dil ve kültürün, insanoğlunun ve toplumların yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli olan besinlerden, bunların elde edilmesine, giyim kuşam ve barınmalarından, tarım-hayvancılık, balıkçılık gibi uğraşlarına, aile yapılarından geleneklerine, müzik, dans, yazılı ve sözlü yapıtlarına, bireylerin birbirleri ile ilişkilerinde geçerli olan kurallara, selamlaşma biçimlerine kadar uzanan çok geniş bir çerçevede ele alınması gerekliliği ortaya çıkar. Bu bağlamda, budunkültürel öge olarak adlandırılan milli kültür öğelerinden oluşan dil birimlerinden söz etmekte fayda bulunmaktadır. İçerik bakımından dil veya konuşmaya ait olan budunkültürel öğeler üçe ayrılır: 1- Halkın somut kültürünü yansıtan budunkültürel öğeler; 2- Halkın manevi değerlerini yansıtan değer sistemini içeren budunkültürel öğeler; 3- Halkın iletişim kültürünü yansıtan iletişim ve davranış kurallarını içeren budunkültürel öğelerdir (Ahmetjanova, 2014). Kısaca farklı toplumların farklı yaşam biçimleri vardır. Farklı toplumlar yaşadıkları ortamın coğrafi koşullarına göre yaşam biçimleri oluşturur ve bu biçimler budunkültürel öğelerin ortaya konulmasına yardımcı olur. Örneğin; Bir Eskimo'nun yemek yiyişinden (etin bir ucunu ısırmışken, kalan kısmını bıçakla kesmesi) bir Afrikalının kine (çanaktaki yemeği dört parmağıyla alarak ağzına götürmesine), Uzakdoğuların çift çubukla karınlarını doyurmalarına, çatal bıçak kullanan uluslara kadar yemek yeme biçimlerindeki farklılıklar, selamlaşmalarında da kendini gösterir. Benzer bir biçimde, Türk ve Rus kültürlerindeki misafir davetlerinde, selamlaşma, taziye ya da yemek yeme biçiminde farklılıklar görülebilir. Uzakdoğu ülkelerinde selamlaşma ve teşekkür için belin bükülmesi ve iki elin üst üste çatılarak göğse götürülmesi söz konusu iken, Türk kültüründe iki veya daha fazla sarılma, kucaklaşma ya da öpüşme selam verilen kişiye duyulan yakınlığa göre değişebilmekte ve samimiyet göstergesi olarak algılanabilmektedir (Doğan, 2003).

Dil bir kültür olgusudur, zira: 1) dil, atalarımızdan miras aldığımız kültürün bileşen parçasıdır; 2) dil, kültürü benimsediğimiz temel bir araçtır; 3) dil, tüm kültür niteliği taşıyan olgulardan en önemlisidir, kültürün özü olan bilimi, dini, edebiyatı anlamak istiyorsak, bu olguları dile benzer bir şekilde oluşan kodlar olarak incelemek zorundayız; doğal dil her şeyden çok daha geliştirilmiş bir modele sahiptir. Bu yüzden, kültürün bütünüyle anlaşılması sadece doğal dil aracılığıyla mümkündür (Mosiyenko, 2014). Bu bakış açısıyla, herhangi bir toplumun dilini, o toplumun dilinin her biri farklı kullanan bölgelerine ya da gruplarına göre sınıflandırma yapma ihtiyacı ortaya çıkar. Rus dilini örnek gösterirsek, Vinogradov ve Şahmatov geçmişte dili tarihsel gelişim süreci içerisinde ele almış, dönemlere göre sınıflandırma yapmışlardır. Vinogradov'un sınıflandırması:

- Milli Devirden Önceki Rus Edebi Dili (XI.-XVII yüzyıllar)
- Rus Milli Dilinin Oluşumu (XVII.-XIX. yüzyılın ilk çeyreği) şeklindedir.

Şahmatov ise yine benzer biçimde tarihsel çerçevede;

- Kadim Dönem (XI.-XIV. yüzyıllar)
- Geçiş Dönemi (XIV.-XVII. yüzyıllar)
- Yeni Dönem (XVII. XIX. yüzyıllar) şeklinde sıralamıştır (Vinogradov, 2001).

Bu sınıflandırmalar Rus Dili Tarihi açısından oldukça önemlidir. Rus Dili kültürbilim açısından incelendiğinde eski dönemlerde yapılan çalışmalarda ‘Kilise Slav Dili’, ‘Kadim Rus Dili’, ‘Eski Slav Dili’ gibi ayrımlar kullanılmıştır (Özer, 2004). Zaman içerisinde araştırmalar daha da detaylandırılıp; Dil kendi içerisinde ‘Edebi Dil’ (*Literaturniy yazık, Литературный язык*), ‘Lehçe ve Ağızlar’ (*Dialekti i gavori, Диалекты и говоры*), ‘Basit Dil’ (*Prostoreçıye, Просторечие*) ve ‘Argo’ (*Argo, Арго*) olmak üzere farklı bir sınıflandırmaya tabi tutulur. N.İ. Tolstoy ise kültürü dört farklı grupta ele almaktadır; ‘Elit Kültür’ (*Elitarnaya kultura, Элитарная Культура*), ‘Kırsal Kültür’ (*Derevenskaya kultura, Деревенская культура*), ‘Şehir Kültürü’ (*Gorodskaya kultura, Городская культура*) ve ‘Profesyonel Kültür’ (*Professionalnaya kultura, Профессиональная Культура*). Bu çalışmada ise dil ve kültür, ortak bir yaklaşım içerisinde kültürbilim açısından ele alınacağından;

- Edebi Dil - Elit Kültür
- Lehçe ve Ağızlar - Halk Kültürü (*Narodnaya kultura, Народная культура*)
- Basit Halk Dili - Halk için Kültür (*Kultura dlya naroda, Культура для народа*)
- Argo - Alt Kültürler başlıkları altında açıklanacaktır (Maslova, 1997).

Bu eşleştirmeler kültür yapısı ve dilin kullanım özelliklerine göre yapılmıştır. Ancak herhangi bir toplumda, bu sınırlandırmaların sabit bir düzende kalması birbirini etkilememesi imkânsızdır. Her dil, bir yandan kendi içinde söyleyiş ve anlatım kolaylıklarına yönelmesiyle, yeni türetmelerle, toplumdaki gelişmelerle başkalaşmaya uğrarken, bir yandan da başka uluslarla sıkı ilişkiler, yabancı kültürlerin etkisi altına girme, savaşlar ve güç dengeleri nedeni ile değişime uğrar (Doğan, 2003). Dil dışarıdan aldığı etkiler sonucu farklılaşır, bu onun kültürünü de etkiler. Dil ve kültür üzerinde gerçekleşen bu değişim, kültürel yozlaşma ya da dil yozlaşması olarak adlandırılabilir. Bu etkileşimin örneklerinden birini, V.A. Maslova’nın Slav dilleri üzerine çalıştığı Beyaz Rusya’nın Vitebsk Bölgesindeki araştırması ortaya koymaktadır. Maslova, bu bölgede yaşayan gençlerin dili yanlış kullanmasına sebep olan olumsuz etkenleri şu şekilde tespit etmiştir;

- Ulusun genç temsilcileri kitle kültürünün ve satanizm gibi anti hümanist hareketlerin etkisi altında kalmışlardır.
- Beyaz Rusya’ya özgü gelenekler günümüzde muhafaza edilememektedir.
- Gençler ahlaki değerlerden yoksun bir şekilde büyümektedirler.
- Suç dünyası gençlerin gözünde idealize edildiğinden, kullandıkları dil üzerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Bu olumsuzlukların ortaya çıkardığı sonuçlar için, gençlerin konuşma tarzlarındaki değişikliklerden örnekler verilebilir:

• Geleneksel ve profesyonel kullanılan sözcüklerin alışımından öğrencilere özgü, sosyolekt olarak adlandırılan yeni bir grup dili ortaya çıkmıştır.

Örneğin; kelime anlamı sabunlamak olan *namilitsiya* (*намылиться*) fiili argoda gece kulübü anlamında kullanılan *bulkotriyas* (*булкотряс*) ifadesi *namilitsiya na bulkotriyas* birleşik yapısıyla, diskooya gitmek anlamında kullanılan *shodit na diskoteku* (*сходить на дискотеку*) yerine kullanılmaktadır.

• Suçlulara özgü dilin de gençler üzerinde önemli etkileri ortaya çıkmıştır.

Örneğin; *Kapusta* (*капуста*) lahana anlamındaki kelimenin, *dengi* (*деньги*) para sözcüğünün yerine tercih edilmesi.

Düzen sağlamak için kullanılan *militseyskaya dubinka* (*милицейская дубинка*) polis joru ifadesi yerine insancillaştırıcı *gumanizator* (*Гуманизатор*) ya da demokratikleştirici *demokratizator* (*демократизатор*) gibi kalıpların türetilmesi.

• Lehçelere özgü kelimeler ile profesyonel anlamda kullanılan kelimelerin karışımından yeni kelimeler türetildiği gözlenmiştir.

Örneğin; *Popast v militsiyu* (*попаст в милицию*) Polise yakalanmak ifadesi karşılığında *zaskoçits* (*заскочить*)¹ ya da *zaskoçit* (*заскочить*)² kelimeleri oluşturulmuştur.

İçkili meclis kurmak ifadesi olan *ustroit pyanku* (*устроить пьянку*) kalıbı ise şişe topu çevirmek ifadesini karşılama gereken *butulbol pagulyats* (*В бутылбол пагуляць*) gibi alışım bir kelime grubu ile aktarılmaktadır (Maslova, 2004).

Bu araştırma Beyaz Rusya’da yapılmış olmasına rağmen dillerin ve kültürlerin maruz kaldığı olumsuz koşullar birçok ulusta benzerlik göstermektedir. Gençlerin dili üzerine yapılan bu araştırmaların yanı sıra kültürdilbilim açısından halk ve elit tabakanın kullandığı dillerde farklılaşmalar da ortaya çıkmaktadır.

Edebi Dil – Elit Kültür

Bir dil, kendi içerisinde konuşma ve yazı dili olmak üzere iki ana başlık altında ele alınabilir. Yazı dili, eserlerde, kitaplarda, yazışmalarda kullanılan ve kültürü devam ettiren medeniyet dilidir. Ona edebi dil, resmi dil veya ortak dil de denilebilir. Edebi dil üzerine birçok tartışma olmasına rağmen bazı milletlerin dillerinde henüz böyle bir ayırım söz konusu değildir. Ancak edebi dil kavramı şu şekilde özetlenebilir; Edebi dil herhangi bir ulusun standart ve resmi bir şekilde belirlenip, kullanılmakta olan dilinin yazılı biçimidir (Burıkin, 2002).

Toplumlarda elit olarak adlandırdığımız grup edebi dili ve elit kültürü kullanmakta olan sanat, bilim-teknik gibi işlerle uğraşan aydın kişilerdir. Ancak çevresel faktörlerin de etkisi ile edebi dilin formunda da bozulmalar gözlenmektedir. Edebi dil ve elit kültür üzerine çalışma yapan bilim insanları E. Goldın ve O. B. Sirotina bu farklılaşmaları ortaya koydukları orta edebikültür (*sredneliteraturnaya kultura* -среднелитературная культура) kavramı üzerine araştırmalarında ortaya koymaktadırlar. Bu çalışmalarda, orta edebikültüre ait eğitimli

¹ Belarusçada uğramak, atlamak anlamında kullanılan argo kelime.

² Rusçada atlamak, uğramak anlamında kullanılan argo kelime.

şahısların, kelimeleri kendilerine has özgür bir telaffuzla kullandıkları, bazı üslupları ihmal ettikleri, konuşmalarında yabancı kelimelere sıklıkla başvurdukları ve başlıca resmi kuralları ihlal ettikleri gözlenmiştir (Maslova, 2004). Maslova da Vitebsk bölgesinde yaşayan aydın kesimin konuşma kültüründe gözle görülür bir deformasyon olduğunu saptamış, bu kesimin temsilcileri aydınların, bilim adamlarının, ekonomistlerin konuşmalarında gereksiz yinelemeler olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Örneğin; *servisnoye obslujivaniye* (сервисное обслуживание) servis servisi biçiminde çevrilebilen kalıp Türkçede servis hizmetleri olarak iki farklı kelime ile kullanılabilir. *Рыночный маркетинг* (рыночный маркетинг) Pazar pazarlama yinelemesi de aynı biçimde piyasa pazarlaması olarak kullanılmalıdır (Maslova, 2004). Rusça kullanımlarına bakıldığında, bu iki ifadede de kelime tekrarları göze çarpmaktadır.

Bunun yanı sıra konuşma dilinin edebi dil üzerindeki etkisi sadece basın dilinde değil, bilimsel ve sanatsal metinlerde de görülmektedir. Tarihsel bağlamda, herhangi bir toplumda konuşulan ve yazılan dilin sözcük varlığını ortaya koyabilmek için gazete haber dillerinin incelenmesi de farklı bir yöntem olarak kullanılabilir. Maslova, yapmış olduğu araştırmada bu gibi örnekler de yer vermiştir. Örneğin 1999 yılında Voronej Devlet Üniversitesi'nin yılda iki kez çıkardığı *Vestnik* dergisinde yer alan bir çalışmada şöyle bir cümle geçmektedir;

Literanurniye danniyе svidetelstvuyut ob uluçşenii fiziologičeskogo sostoyaniya nasekomih pri oslablenii ih kormvih rasteniy (Литературные данные свидетельствуют об улучшении физиологического состояния насекомых при ослаблении их кормовых растений). Edebi veriler, bitkilerin yemlerinin azaltılması durumunda, haşaratların fizyolojik olarak iyileştiğini ortaya koymaktadır (Maslova, 2004).

Araştırmacı sözü edilen örnekle, farklı alanlara ait terminoloji ve konuşma dilinin karışması ile ortaya çıkan ifade bozukluğuna işaret etmektedir. Edebi dil, bir toplumun herkes tarafından net bir şekilde anlaşılması ve bilinmesi gereken bir olgusu iken, bu tarz hatalı kullanımlar etkisini zayıflatmaktadır.

Lehçe ve Ağızlar – Halk Kültürü

Merkezden uzaklaşan dil toplulukları dil içi ve dil dışı etkenlerle, kimi zaman farklı doğa koşullarıyla, yabancı kültürün etkisiyle ve zaman zaman bir kapalı bölge oluşturarak farklılaşırlar, bunun sonucunda lehçeler (*dialekti-диалекты*) doğar. Aynı lehçe içerisinde küçük ayrımlar gösteren kullanımlara ise ağız (*gavori-говоры*) denir. Her dil, farklı bir dil ailesinden gelir ve kendi içerisinde kullanıma özelliklerine göre sınıflandırılır. Örneğin Rus Dilini;

- Dil ailesi ----- Hint-Avrupa Dil Ailesi
- Dil topluluğu ----- Baltık-Slav Dilleri
- Lehçe ----- Rusya Rusçası
- Ağız(şive) ----- Moskova'da Konuşulan Rusça
- Birey Dili ----- Puşkin'in Şiirlerinde Kullandığı Dil

Başlıkları altında sınıflandırabiliriz. Bir ülkede, konuşulan lehçe ve ağızlar içerisinde yaygınlaşan ve egemen olana ortak dil denir (Bayraktar, 2004). Lehçelerin ait olduğu topluluğun dilsel kimliğinin öğrenilmesi dilin bugünü ve geleceğine temel olan geçmişinin korunması açısından önemlidir. Edebi dili kullanan halk ile lehçeyi kullanan halk o dili farklı bir şekilde ifade etmektedir. N. İ. Tolstoy'a göre: '*Tüm ulus kültürleri lehçeler üzerinde kuruludur*' (Maslova, 2004). Bir dilde ne kadar çok lehçe varsa kültürü o kadar zengindir. Örneğin, Rus dilinde 'ev' kelimesi farklı bölgelerde farklı şekilde ifade edilmektedir; "*Dom, izba, hata, horomi, kuren*" (Дом, изба, хата, хоромы, курень) tüm bu kelimeler aslında insanların içinde barındığı yer, konut, hane anlamındadır. Ancak tek tek incelenecek olunursa, her birinin Rusya'nın farklı bir bölgesinde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Dom: Herhangi sıradan bir bina.

İzba: Köyde bulunan doğranmış ahşaptan yapılan ev. Rusya'nın kuzey ve güneydoğu bölgelerinde kullanılmaktadır.

Hata: Kilden yapılan, beyaz badanalı ev ve özellikle Ukrayna, Beyaz Rusya ve Rusya'nın güneyindeki yerlerde kullanılmaktadır. .

Horomi: Genellikle iki katlı, büyük evler için kullanılır. Yazlık ve kışlık evler için de kullanılabilir. *Hram* (Храм) = Eski Rusça kilise kelimesinden geldiği düşünülmektedir.

Kuren: Hata ile aynı anlamdadır, güney kesimlerde kullanılmaktadır. Çağatay Türkçesinden, eski Özbekçede var olan "Küran" (kalabalık, kabile, erkek grubu ve fırın v.b.) kelimesinden geldiği ileri sürülmektedir (Nazvaniye jilişça, Erişim).

Aynı anlama sahip tek bir kelimenin bile, her bölgede farklı bir kültürden etkilenip farklı şekilde kullanılması, coğrafi konumun kültür ve dil üzerinde çok büyük etkisi olduğu varsayımını desteklemektedir.

Araştırmacı Maslova, *Kültürdilbilime Giriş* başlıklı çalışmasında, A. M. Peşkovski'nin dilin lehçelere göre farklı kullanım biçimlerini: "konuşmayı organizmamızın yürüyüş veya nefes alma gibi diğer alışkanlık süreçleri ile karşılaştıracak olursak, aydının konuşması köylünün konuşmasından, ip cambazının yürüyüşü sıradan bir insanın yürüyüşünden, bir dervişin nefes alması herhangi birinin nefes almasından farklı olduğu gibi farklılık gösterecektir" ifadesine değinir (1997). Rusça, Beyaz Rusya, Kazakistan, Ukrayna ve Rusya gibi ülkelerde iki yüz milyon kadar kişinin ana dili olarak kullanılmaktadır. Bu sayı, Rusçanın bu kadar geniş topraklar ve farklı ülkelerde konuşulmasının, büyük lehçe farklılıklarını, bununla beraber de zengin bir kültürü içinde barındırdığının göstergesidir. Profesör Maslova, Vitebsk Bölgesinde Rus lehçelerini kullanan ve eski gelenekleri koruyarak günümüze kadar yaşatan yüz civarında köyün olduğunu tespit etmiştir. Bu bölgenin coğrafi durumundan dolayı çok farklı lehçe ve ağızlara sahip sakinleri de geniş bir yelpaze olarak karşımıza çıkar: Beyaz Rus ağzı, birbirine karışmış ağızlar, Smolensk yakınlarında Vitebsk-Smolensk ağzı, Pskov sınırlarında Vitebsk-Pskov ağzı ve eski gelenekleri devam ettiren köylerde basit eski bir Rus ağzı kullanılmaktadır (Maslova, 2004). Bu ağızların korunması kültürel değerlerin devam ettirilmesi açısından çok önemlidir.

Halk kültürü-halk dili ve edebi dil-elit kültür kültürdilbilimin incelediği bu iki farklı alan karşılıklı olarak birbirlerini etkiler ve besler. Bu alanlar, kültürel kodların bağlı bulunduğu lehçe ve ağızların korunması açısından önem arz etmektedir. Dili, kendi alanında öne çıkaran en önemli özelliklerinden biri de var olduğu toplumun maddi ve manevi kültürü ile olan bağlılığının o dilin sözvarlığına yansımadır. Folklor da bu yansımanın en güzel göstergelerinden biridir. Folklor, halkın manevi kültürünün efsane, inançlar, halk felsefesi, halkın eğitim durumu, estetik bakış açısı, sanatsal zevkleri, ahlaki değer ve idealleri gibi kavramlarını kendi içerisinde barındırır (Maslova, 2004). Bazı araştırmacılar, folklor dilini lehçeler üzerine kurulmuş bir dil olarak tanımlamaktadırlar. Kimisine göre ise folklor da kullanılan dil lehçelerin edebi dilde kullanılma biçimidir. Bu tespitlerle, halk kültürü ve elit kültürün halk dili ve edebi dilin karşılıklı olarak birbirini etkilediği kesinlik kazanır.

Basit Halk Dili - Halk İçin Kültür

Konuşma dili, edebi ve edebi olmayan dil olarak ikiye ayrılır. Edebi konuşma dili kavramı Yu. S. Sorokin adlı bir dilbilimci tarafından öne sürülmüştür. Sade dil lehçe, jargon ve edebi olmayan konuşma dilinden oluşan dilin en alt katmanıdır (Maslova, 2004).

Konuşma dili, günlük yaşamda diğer insanlarla kurduğumuz iletişim sırasında kullandığımız sözvarlığından oluşur. Konuşma dili, doğaçlama yöntemlerle ortaya çıktığından, söylenen sözlerin kurallı bir yapıda olup olmadığına dikkat edilmemektedir. Bunun sonucunda, aynı dili konuşan topluluklarda dahi coğrafi bölgelerin farklılığından kaynaklı ifade değişiklikleri gözlemlenebilir. Bu değişiklikler, tarihsel süreç içerisinde ele alındığında ise o dilin kültürel değişimleri ve lehçeleri şekillenmektedir.

Konuşma kültürü, halkın dili kullanma şekliyle alakalı kültürünün en önemli parçasıdır. Her ulusun kendi iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için temel aldığı dili kullanım şekilleri vardır. Bu kullanım şekillerinin, Vitebsk bölgesindeki konuşma dili ve halk kültürü üzerindeki etkisini aşağıdaki başlıklarda belirtildiği üzere etkilediği ortaya çıkmıştır:

- a) Pasif ve öznesiz cümle yapıları yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Vaşı zamečaniya i predloženiya budut proanalizirovani pri neobhodimosti po nim budut priņyati sootvetstvuyuşçie meri (Ваши замечания и предложения будут проанализированы, при необходимости по ним будут приняты соответствующие меры) – Türkçe olarak karşılığı: “Uyarı ve teklifleriniz tahlil edilecek, ihtiyaç durumunda bunlara yönelik uygun önlemler alınacaktır” ifadesinde ve benzeri yapılarla öznenin kullanılmaması Rusçanın konuşma stiline dilde ekonomi ve eksilteli cümleler başlığı altında değerlendirilebilir³.

- b) Kelimelerin çoğul yapıda kullanımında artış görülmektedir.

Stalo jit nevmogotu (Стало жить невмоготу)= ‘yaşamak canına tak dedi’ kalıbında söz konusu kullanım tekil bir ifade iken *daje vodolyayem (даже Водоляем), vodolyey (водолей)* kova kelimesinden türetilmiş uydurma bir fiilin birinci çoğul şahıs çekiminde kullanılarak, aynı ifade yerine kullanılması görülmektedir.

³ Rusçanın konuşma stili üzerine daha ayrıntılı olarak “Rusçanın Konuşma Stiline Yapısal Özellikleri” başlıklı makale incelenebilir.

c) Çekimsiz isimlerin sayısı artmaktadır.

Ya odyela belo platye (Я одела бело платье). (Beyaz elbise giydim) Cümlesi kurallı ve çekimli biçimde *nadet što (надеть что) Ya nadela beloye platye (Я надела белое платье)* biçiminde kullanılmayı gerektirirken tamamen yanlış ifade edilmektedir.

Zamarayu vimoju (Замараю вымою). (Kirlertirsem yıkarım) Cümlesinde, kullanılması gereken şayet *yesli (если)* bağlacının eksikliği, yapısal olarak ifadenin anlamını belirsizleştirmektedir.

Otdayu podругu zamuj (Отдаю подругу замуж). (Kız arkadaşımı koca veriyorum) ifadesinin '*arkadaşımı kocaya veriyorum*' ya da '*arkadaşımı evlendiriyorum*' biçiminde kullanımı daha uygun olacaktır.

Samuyu lyubimuyu (Самую любимую). (Sevdiğim) ifadesinde ise, konuşmanın içeriğine uygun olarak sonuna eklenecek herhangi bir kelimenin, anlamı güçlendireceği aşıkardır. Ancak yazılı bir metinde, bu tanımlamanın neyi işaret ettiğini görebilmek açısından tamlamanın bir bütünlük göstermesi beklenmelidir.

d) Çekimli isimler çekimsiz gibi kullanılmaktadır.

İ proşu kayutu. (И прошу каюту). (kendim için ayrıca bir kabin rica ediyorum) ifadesinde öznenin eksikliği göze çarpmaktadır.

e) Yeni türetilmiş kelimelere daha çok yönelmektedirler.

Narkota (Наркота)- Uyuşturucu ilaçlar

Çernuha (Чернуха) - Kara kız

Grupovka (Групповка) – Grup ve benzeri kelimeler, genellikle gençler arasında ve yasal olmayan grup, uyuşturucu ilaç gibi kavramları işaret etmektedir.

f) Özel isimleri kısa formda kullanmaktadırlar.

İvan adını Van, Pyotr adının ise Pet şeklinde ifade biçimi.

g) Fonetik özellikleri yanlış ya da kısaltmalarla kullanmaktadırlar.

Vaanşçe (Вануше)= Voobşçe (вообуше) - genellikle, tamamen

Kada (Када)= Kogda (когда) - ne zaman

Tadı (Тады)= Togda (тогда) - o zaman ve benzeri kelimelerde kullanım biçimlerinde ses kaybı ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü kültür ya da halk kültürü için kitlesel karakter özellikleri belirleyici olmaktadır. Üçüncü kültür edebi dile özgü güçlü yapılara ciddi bir şekilde zarar verdiğiinden, konuşma dilinde alışık yapılardan etkilenmektedir. Bunun sonucunda da devrik cümle yapıları, normal olarak karşılanmaktadır.

Polyubila torğaşa (Полюбила торгаша). (Bir satıcıyı sevdim)

Na zemke yivo duşa (На земке ego душа). (Onun ruhu şatoda, sarayda)

Bu gibi kullanım bozukluklarının yanı sıra hırsız jargonunun edebi dile etkileri yoğun bir şekilde hissedilmektedir (Maslova, 2004).

Babki (Бабуки)= *nine* olarak da kullanılan bu kelime parayı,

Krışa (Крыша)= *dam, çatı* anlamındaki bu kelime hapishaneyi,

Kusok (Кусок)= *lokta, parça* anlamındaki bu kelime zorunlu asker ya da bin ruble para miktarını,

Legaviy (Легавый)= *av* anlamına gelen bu kelime polisi,

Musor (Мусор)= *çöp* anlamına gelen bu kelime ise polis veya güvenlik güçlerini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Bu gibi kelimeler, son yıllarda sadece suçluların değil toplumun da sıklıkla kullandığı kelimeler olmuştur. Üçüncü kültür için belirgin bir başka özellik ise lakapların sadece arkadaşlar için değil, önemli siyaset adamları için de kullanılmasıdır.

Beyaz Rusya Devlet Başkanı A. Lukaşenko için çingene anlamında kullanılan *tsigan (цыган)* benzetmesi. Benzer biçimde Rusya eski Devlet Başkanlarından Boris Yeltsin için *Elkin (Элькин)*, *Yelkin (Елкин)*, *garanti (гаранти)*, *BEN- Boris Eltsin Nikolayeviç* kısaltması (*БЭН*), *Benya (Беня)* Boris adının kısaltmasının daha sevimli versiyonu ve benzerleri gibi. Rusya RUSNANO Yönetim Kurulu Başkanı ve Siyasetçi Anatoliy Çubays için; Anatoliy adının kısaltması *Tolik* ve *kızıl* anlamında *rjaviy* kelimesinin birleşmesi ile *Kızıl Tolik (ржавый толик)*, sadece *kızıl* anlamında (*rjiy*), kupon anlamına gelen *vauçer (Ваучер)* veya şahsın güçlülüğünü öne çıkarmak için demir oduncu anlamına gelen *jeleznyy drovocek (Железный Дровосек)* benzeri farklı lakaplar kullanılmaktadır (Maslova, 2004).

Bu tarz takma isimler kültürel değerleri içerisinde barındırdığından, farklı bir ülkeden gelen herhangi biri o ülkenin dilini çok iyi bilse bile onun için pek de bir anlam ifade etmemesine karşın, aynı kültüre ait iki kişi konuşurken çok rahat bir şekilde ne demek istedikleri bu kodlar yardımı ile anlayacaklardır.

Dillerin anlam içerikleriyle parçası oldukları kültürlerin içerikleri arasında tam bir örtüşme ya da özdeşlik vardır. Bir bakıma şöyle de denilebilir: dil, kültür içeriğinin aynası, onun simgelerle yansıtılması, dile getirilmesidir. Dil ve kültürdeki değişimler doğal sayılabilir; ancak başka dillerden sözcük alırken kurallarını da alıp kendi dilinde kullanma o dilin yapı, sesbilim, anlambilim, sesletim, yazım- okuma kural ve geleneklerini bozar, dilde kargaşaya neden olduğu için de dilde yozlaşma başlar (Tosun, 2005).

Yabancı kelimelerin Rus diline girmesi ile özellikle İngilizceden kelimelerin etkisinin yoğun şekilde hissedilmesi, dili yabancılaştırır. Örneğin gençler memnuniyetsizlik duygularını ifade etmek için; İngilizce *sorun* anlamını ifade eden *trouble* kelimesini olduğu şekliyle Rusçaya aktararak *dikiy trabl (диковый трабл)* kalıbını; *altın* anlamına gelen *gold* kelimesini ise Rusça *altın zincir* kelimesinin karşılığı olan *zolataya tsep (золотая цепь)* yerine *golda (золда)* olarak; aynı şekilde İngilizce *yaşlı* anlamına gelen *old* ifadesini Rusçada tam karşılığı olan *starıy (старый)* kelimesi yerine *oldoviy (олдовый)* yerine sıklıkla kullanılmaktadır. Bu ve benzeri kelimeler sanki Rusça gibi doğal bir şekilde kullanılarak dilde ve kültürde bozulmaya neden olmaktadır. E. Sapir (1949), dil aktarımı ve kültürel etkileşim ile ilgili: “Bir dilin bir başka dil üzerindeki en yalın etkisi sözcük alış verişidir; ancak, bu genellikle tek yönlüdür. Eğer

kültür akışı varsa büyük olasılıkla sözcük akışı da kaçınılmaz olacaktır” ifadesini kullanır. Kültürlerin birbirini etkilemesi, değişimler göstermesi etkilenen ulusun kültürü için yozlaşmaya sebep olmadığı sürece kabul edilebilir.

Kültür değişmesi bir uyum göstergesidir, kültürler zaman içerisinde çevreye uyum sağlarlar. Koşullar değiştikçe yeni gereksinimler ortaya çıkar. Bunları karşılamak için yeni sorunları çözecek deneme, düzenleme ve düzeltmeler yapılır. Duruma göre yeni kurum ve kuruluşlar ortaya çıkarılır. Humboldt; “Bir ulus, dilini kuvvetle etkileyen devrimlerle karşılaşır, yeni olan şeyleri yeni biçim ve karşılıklarla ele almalıdır” der (Tosun, 2005).

Dilbilimci Maslova'nın Beyaz Rusya Vitebsk Bölgesinde yaptığı araştırmalardan yararlanarak buraya kadar anlatılanlarla, Rus dilindeki değişimler ve bozulmaların nelerden kaynaklandığı, lehçelerin ve dildeki yabancı kaynaklı değişikliklerin kültürü nasıl etkilediğinden söz edilir. Hızlı bir kültür değişiminin yaşandığı çağımızda ancak bu değişimlere bilinçli bir şekilde uyum sağlayabilen toplumların dilleri kendilerini koruyabilmektedir. Bu da o toplumda yaşayan insanların kültürlerine ilişkin eğilimleri ve bakış açıları ile ilgilidir. Diller ulusların kimlikleridir, toplumlar dillerini yitirirlerse kimliklerini de yitirmiş olacaktırlar. Dünya üzerinde tek bir dil yoktur ki, başka bir kültürün ya da dilin etkisi altında kalmasın. Ancak karşılıklı birbirini etkileyen bu değişimin, etki ettiği dilin yazım ve konuşma kurallarına uyum göstermesi gerekmektedir. Bu konuda dilbilimciler ortak bir bakış açısı ile farklı dillerden kelimelerin kendi dillerine girmesinin yanlış olmadığı, hatalı olanın ise o kelimelerin kuralları ile birlikte kendi dillerine geçmesinin olduğunu kabul etmiş olmalarıdır.

Apro - Alt Kültürler

Herhangi bir ülke ya da herhangi bir dilde, toplumun belirli bir grubunun farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu özel diller argo olarak tanımlanır. Jargon da bu gruba girer. Meslek gruplarının konuştuğu argolara jargon denir (Bayraktar, 2004). Özünde, genellikle toplumların alt katmanlarından bireylerin kullandığı argo, hemen hemen her ülkede, toplumun her katmanında tutunabilmekte, ayrıca bunlar arasında argonun değişik türleri de ortaya çıkmaktadır (Arslan, 2004).

Teknolojinin gösterdiği gelişmeye paralel olarak bilgisayar hayatımızın her alanında etkisini göstermektedir. Bununla birlikte, bilgisayarı yoğun bir şekilde kullanan genç nesil ona ait yeni bir dil geliştirmiştir. Örneğin; bilgisayarla uğraşmayan şahıslara sözlük anlamı *takas* olan *мені* (*мэны*), bilgisayarı yeni kullanmaya başlayanlara *çaylak* anlamına gelen *çayniki* (*чайники*), program hırsızlarına İngilizce *hacker* kelimesinden *hakery* (*хакеры*), sadece klavyeyle uğraşanlar *programcılar* anlamında *programmeri* (*программеры*), orijinal program üreticilerine ise *programcılar* *programmisti* (*программисты*) gibi isimler verilmektedir (Maslova, 2004).

Argo konuşulurken kullanılan günlük konuşma dili sözcüklerinin argo sayılabilmesi için; mutlaka günlük konuşma dilinin dışında mecazi bir anlam da taşıması gerekmektedir. Dilbilimci Maslova, Vitebsk Bölgesi'nin çok uluslu bir bölge olduğu için içerisinde birçok topluluğun kültürel kodlarını barındırdığını saptamış, bu farklı kodların konuşma kültürlerini de etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Ancak bu çok çeşitlilik tam bir ahenk içerisinde sorunsuz

devam ettirilmektedir. Rus dili ve Belarus dili bir düzen içerisinde kullanılmakta ve birbirini etkilemektedir.

Sonuç

İnsan topluluklarının basit eylemlerinde ve kullandığı dilde o toplumun kültürünün oluşturan temel eğilimler vardır. E. Sapir'e göre (1949); "Kültür, varlığımızın yapısını belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliğidir". Toplular, sosyal olarak sürekli etkileşim halinde bulduklarından, dilleri ve kültürleri üzerindeki değişimler kaçınılmaz olacaktır. Milli kültürel değerlerin korunabilmesi, dile ait kültürel öğelerin muhafaza edilmesi yönünde önlemlerle gerçekleşecektir. Öncelikle konuşma ve yazı dilinin, sanat, bilim, teknoloji ve medya alanındaki temsilcileri, dili kullanırken gereksiz yineleme, yabancı sözcük kullanımından kaçınarak dildeki deformasyonun önüne geçilmeye çalışmalıdır. Konuşma dilinin, basın, bilimsel ve sanatsal metinler üzerindeki etkisinin azaltılması yönünde hassasiyet gösterilmelidir. Lehçe ve ağızların bir dilin milli kültürel zenginliği olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, bu zenginliğin korunarak gelecek nesillere aktarılması konusunda gerekli önlemler alınmalıdır. Halkın dili kullanma biçimini yansıtan konuşma kültürünün, özellikle farklı bir kültürün tüm nüanslarını öğrenmede en etkili yol olduğu unutulmamalı, yabancı dillerdeki kültürel kodların işaretlerinden biri olarak bu yapıların detaylıca öğrenilmesi, aynı zamanda konuşma diline yabancı dillerden nüfuz eden kelimelerin, hedef dilde bozulmaya sebebiyet vermemesi için o dilin biçimsel özelliklerine uyum sağlayacak bir biçimde kullanılması gerekmektedir.

Kültür ve dil üzerindeki değişimler, yenilenen yapıları, yeni kullanımları ortaya çıkarmakla birlikte, bu değişim gelişme ve bozulma olarak iki farklı yönde karşımıza çıkabilir. Kültürel kodların saklı olduğu dillerin muhafaza edilmesi, toplumların tarihi ve manevi değerlerinin devam ettirebilmesi için en önemli koşuldur. Kültürel etkileşimlerin XXI. yüzyıl teknolojik gelişmeleri çerçevesinde önüne geçilmesi imkânsız, hatta geçmiş çağlara oranla çok daha ciddi oranlarda gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda dil ve kültürlerde ortaya çıkan yozlaşmanın minimum düzeyde tutulabilmesi o topluma ait tüm bireylerin ortak çalışması sonucunda gerçekleşebilir. Bunun sağlanabilmesi için dil ve kültür üzerine yapılan çalışmaların önem kazanması ve bu konuyu doğru bir şekilde inceleyecek bilim insanlarının yetiştirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Ahmetjanova, Z. K. (2014). *Ulusun Somut Kültürünün Dile Yansıması*. (S. Ertonga, Çev). O. Kozan (Editör). *Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar* içinde (s.113-123). Gazi Kitabevi.
- Aksan, D. (2003). *Dil, Şu Büyülü Düzen*. Bilgi Yayınevi.
- Arslan, M. (2004). *Argo Kitabı*. Kitabevi.
- Bayraktar, N. (2004). *Dil Bilimi*. Nobel Yayınevi.

- Burikin, A. A. (2002). O sootnoşenii ponyatii literaturniy yazık i pismenniy yazık. *Materiyalı konferentsii, posviyaşennoy 90-letiyu so dnya rojdeniya çlena korrespondenta RAN A.N. Desnitskoy, SP6*. (Erişim) <http://www.philology.ru/linguistics1/burykin-02.htm>.
- Janda, A. Laura, From Cognitive Linguistics To Cultural Linguistics, *For publication in Slovo a smysl/Word and Sense (ISSN1214-7915)*(Erişim) hum. uit. no/.../janda%20slovo%20a%20sm (20.08.2021).
- Jukov, V. P. (2007). *Slovar Russkih Poslovits i Pogovorok*. Russkiy Yazık Media.
- Mosiyenko, L. V. (2014). Kültürdilbilimde Özolguların Sınıflandırma Sorunu. (E. Uğurlutan, Çev). O. Kozan (Editör). *Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar* içinde (s.87-100). Gazi Kitabevi.
- Maslova, V. A. (1997). *Vvedeniye v Lingvokulturologiyu*. Naslediye.
- Maslova, V.A. (2004). *Lingvokulturologiya*. Akademiya.
- “Nazvaniye Krestyanskogo Jilişça”. (Erişim)<http://www.gramota.ru/book/village/map1.html> (19.07.2021).
- Özer, Z. B. (2004). *Rus Dilinin Gelişim Evreleri*. Çetin Ofset.
- Sapir, Edward (1949). *Selected Writings in Language, Culture and Society*. University Of California Pres.
- Tosun, C. (2005). Dil zenginliği, yozlaşma ve Türkçe. *Journal of Language and Linguistic Studies Vol.1. (2): 136-154*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlls/issue/9922/122801> (15.10.2021).
- Vinogradov, N. V. (2001). Komputurniy Sleng i Literaturniy Yazık; Problemi Konkurentsii. *İsledovaniye po slavyanskim yazıkam (6): 203-216*. (Erişim) <http://www.philology.ru/linguistics2/vinogradova-01.htm> (02.10.2021).
- Çatışma beyanı:** Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 5, Sayı: 1, 2022
	Vol: 5, Issue: 1, 2022
	Sayfa – Page: 51-62
	E-ISSN: 2667-4262
	

DOĞU-BATI EKSENİNDE ŞARKİYATÇI SÖYLEM ÇEVİRİLERİ: KURGUSAL FREMEN DİLİ ÖRNEĞİ

TRANSLATIONS OF THE ORIENTALIST DISCOURSE WITHIN THE EASTERN AND WESTERN PERSPECTIVES: THE CASE OF THE FICTIONAL FREMEN LANGUAGE

Murat ÖZCAN* & Fatma Ülkü KAVRUK**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 19.01.2022</p> <p>✓ Kabul: 28.03.2022</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Dune Serisi, Fremen Dili, Şarkiyatçı Söylem, Arapça, Kültürel Çeviri.</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Bu çalışma, Amerikalı yazar Herbert'in <i>Dune</i>, <i>Dune Messiah</i> ve <i>Children of Dune</i> eserlerinin Türkçe ve Almanca çevirilerini kültürel çeviri ve şarkiyatçı söylem kapsamında incelemekte ve erek kültürlerde çevirilerle yakalanan etkiyi Doğu-Batı perspektifiyle değerlendirmektedir. Kurgusal Fremen dilinde Fremen sosyal kimliğini betimleyen Arapça sözcükler, Herbert'in şarkiyatçı söyleminin en belirgin göstergesidir. Çalışmada kültürel işlevi bulunan Arapça sözcüklerin erek metinlere aktarım şekilleri, Newmark'ın "Kültürel Öge Çevirileri", Edward Said'in "Şarkiyatçı Söylem Analizi" ve Tajfel ile Turner'ın "Sosyal Kimlik Kuramı" doğrultusunda yorumlanarak ötekinin çevirisine yeni bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmektedir. Arapça sözcüklerin aktarımlarında sırasıyla %41'e %58, %75'e %22 ve %2'ye %95 oranlarıyla, en çok tercih edilen çeviri stratejileri, <i>Aktarım ve Doğallaştırma</i> olarak belirlenmiştir. Türkçe çeviri metinlerde Fremen dilindeki Arapça etkisi korunsa da yapılan fonetik uyarlamalar, Arapça sözcüklerin Fremen kurgusal dili ya da şarkiyatçı tavrın bir göstergesi olarak değil, Türkçenin kendi sözcük yapısı gereği bulunduğu izlenimini vermektedir. Almanca çevirilerde ise çoğu Fremen sözcüğünün olduğu gibi aktarılması Herbert'in şarkiyatçı söyleminin Alman okuyucuya tüm yabancılığıyla götürülmesini sağlamıştır.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 19.01.2022</p> <p>✓ Accepted: 28.03.2022</p> <hr/> <p>Keywords: Dune Series, Fremen language, Orientalist Discourse, Arabic, Cultural Translation.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>This study analyses the Turkish and German translations of Herbert's <i>Dune</i>, <i>Dune Messiah</i> and <i>Children of Dune</i> within the concept of cultural translation and orientalist discourse, and presents the Eastern and Western perspectives on the effects of the translations in the target cultures. The Arabic words in the fictional Fremen language are the most obvious indicators of Herbert's orientalist discourse in the novels. The way Turkish and German translators transfer these words is to be evaluated within Newmark's "Translation of Cultural Words", Edward Said's "Orientalist Discourse Analysis" and Tajfel and Turner's "Social Identity Theory", in order to bring a fresh perspective in the translation of the other. With the rates of 41% and 58%; 75% and 22% and 2% and 95%, the most common translation strategies used in the translations of the Arabic words have been <i>Transference</i> and <i>Naturalization</i>. In the Turkish translations, the Arabic words seem to exist, not as a part of a fictional language or an orientalist discourse, but due to the Turkish lexicology. On the other hand, the transference of Fremen words as in the source text has enabled Herbert's image of the Orient to affect the target readers with the intended foreignness in the German translations.</p>

* Sorumlu Yazar (Corresponding Author), Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim-Tercümanlık Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, E-mail: mozcan58@gmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7003-1505>.

** Öğr. Gör., Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara / Türkiye, E-mail: ulkugunes@gazi.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0534-6185>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Özcan, M. & Kavruk, F. Ü. (2022). Doğu-Batı Ekseninde Şarkiyatçı Söylem Çevirileri: Kurgusal Fremen Dili Örneği.

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD), 5 (1), s. 51-62. DOI:

<http://dx.doi.org/10.37999/udekad.1060285>.

Extended Abstract

This study analyses the Turkish and German translations of Herbert's *Dune*, *Dune Messiah* and *Children of Dune*, with a comparative point of view within the concept of cultural translation and Orientalism comparatively and thus, evaluates the translations of Orientalism within the Eastern and Western perspectives. Authors tend to create fictional languages in order to make their fictional worlds more believable and to draw attention to the social identities of "the other" in their stories. In *Dune* series, readers come across the Fremen language, spoken by the Fremen with the Zensunni ancestors who have fled away from the feudal system and settled in the Arrakis desert planet. Even though Herbert claims the source of the inspiration for the Fremen as an African tribe, the prominent Arabic culture in the Fremen culture and the Arabic words describing the Fremen social identity are the most obvious indicators of Herbert's orientalist discourse in the novels. These words of the Fremen lifestyle are of utmost importance to the source text due to not only their linguistic difference in a story written in English but also their cultural function in the source culture. These words transferred from Arabic with the Latin alphabet serve as a culture shock for the target readers whose mother tongue is English, which creates the perfect atmosphere for Herbert's orientalist discourse. The way Turkish and German translators transfer these words to their translations and the effect they could create in parallel to their social identities, are to be evaluated within Edward Said's "Orientalist Discourse Analysis" (1978) and Tajfel and Turner's "Social Identity Theory" (1982), in order to bring a fresh perspective in the translation of the other. Tajfel's concepts of in-group and out-group have been interpreted regarding the role of the Fremen language and culture to the Turkish and German readers. In the study, the translations of the Arabic words have been analysed within the translation strategies suggested by Newmark for the translation of cultural words (1988), and the effect the translators have created in the target texts as the "in-group" or "out-group" have been compared relatively. The most common translation strategies used in the translation of the Arabic-inspired Fremen words are *Transference* and *Naturalization*. In the Turkish translations of *Dune* Series; the rates of these translation strategies are 41% and 58%, while 75% and 22% in 2015. In German translations, these rates are 2% and 95%. Other strategies, though rare, are *Functional Equivalence* and *Deletion*. The Arabic words have been observed to be naturalized in the Turkish translations whereas in German translations, they have been transferred as they are, with articles and a capital letter. The Arabic words have been translated into Turkish not as a part of a fictional language, but like loan words from Arabic, which has led to the loss of the Fremen language in the Turkish translated texts. On the other hand, Fremen words have been transferred exactly the way they are into German, and Herbert's image of the Orient has reached the target readers with the intended foreignness within the target culture.

Giriş

Amerikalı yazar Frank Herbert, gazeteciyken Oregon çöl kumullarına yönelik bir proje için görevlendirilmesi ve yaptığı araştırmaların çöl ekolojisi hakkında derin bilgi birikimine dönüşmesiyle kendisine Nebula ve Hugo ödülleri kazandıran *Dune* serisini yazmaya başladığını belirtmektedir (3 Şubat, 1969). Seri, *Dune* (1965), *Dune Messiah* (1969), *Children of Dune* (1979), *God Emperor of Dune* (1981), *Heretics of Dune* (1984), *Chapterhouse: Dune* (1985), *Hunters of Dune* (2006) ve *Sandworms of Dune* (2007) olmak üzere sekiz kitaptan oluşmaktadır. Seri, bir Bene Gesserit projesi olarak dünyaya gelen Baş Rahibe Jessica ile Duke Leto'nun oğlu Paul Atreides'in Harkonnenler'den saklanmak için Arrakis çölüne kaçması, burada çöl halkı Fremenlerle tanışması, Fremen kültürünü benimsemesi, bir Fremen Mehdisine dönüşmesi ve Fremen halkıyla yaptıkları cihatla başlamaktadır (1965).

Feodal sistemden kaçarak Arrakis çöl gezegenine yerleşen *Zensunni Gezginlerinin* soyundan geldiği belirtilen Fremen halkı, isimlerinin işaret ettiği gibi, bir "caid" (قائد), bir lider olmaksızın "şiyeç" denen çöl mağaralarında yaşamakta ve çöl koşullarında suyun yok denecek derecede az olması ve suyu verimli kullanma hali Fremen sosyal kültürünün temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Fremen sosyal yaşamı; "stillsuit" (damıtıcı giysi), "stilltent"

(damıtıcı çadır), “filt-plug” (filtretikaç), “fremkit” (çöl kiti), “catchpocket” (tutcebi), “bourka” (burka) “jubba” (cübbe) ve “aba” (abâe) gibi su tutan çöl materyal kültürü etrafında dönmektedir (Herbert, 1965, 1969, 1979). Bu anlamda, seride siyeç içinde birisi öldüğünde bu kişinin vücudundaki suyun kabile suyuna aktarılması ve ölünün ardından ağlamanın ise hediye olarak değerlendirilmesi dikkat çekicidir. “Kumun iradesi” olarak anılan Fremenlerin “ölümsüz şey” olarak tanımladığı “Shai-Hulud” ya da “kumsolucanları” ve çetin çöl koşullarında hayatta kalabilmek için geliştirdikleri “thumpers” (gümler), “sandriders” (kumbinicileri), “glowglobes” (korküreleri), “hunterseeker” (avcımakineler), “thopters” (topterler) ve “sandsnorks” (kumşnorkeli) de Fremen kültürünün önemli bir parçasıdır (Herbert, 1965).

Fremenlerin tipik özelliği, çöl koşullarına paralel esmer tenleri, nem tutucu çöl giysileri, savaşçı nitelikleri ve “melanj” alımına bağlı tamamı maviye dönmüş gözleridir:

There are two general separations of the people—Fremen, they are one group, and the others are the people of the graben, the sink, and the pan...

Do you have pictures of them?” “I’ll see what I can get you. The most interesting feature, of course, is their eyes—totally blue, no whites in them.”

“Mutation?” “No; it’s linked to saturation of the blood with melange (Herbert, 1965, s. 38).

Gençleştirme, geleceği görmeyi sağlama ve uzay yolculuğunu mümkün kılma gibi mucizevi etkileri olan “melanj” ya da “baharat” ticaretini ele geçirme savaşı merkez güçleri karşı karşıya getirmiş ve Fremen halkını da bu güç savaşının ortasında bırakmıştır. Herbert, Arrakis çöl halkının esin kaynağının Kalahari kabileleri olduğunu belirtmektedir (3 Şubat 1969). Ancak serideki belirgin İslam kültürü ve elde edilmeye çalışılan melanj ile Bedevi Araplara daha yakın olan Fremen halkı, Herbert’ın Batılı bir yazar olarak “hayali” ve “öteki” Doğu temsilidir (Howard, 2012, s. 30).

Said, *Şarkiyatçılık: Batının Doğu Anlayışı* isimli çalışmasında geniş bir yazar kitlesini içine alan Batılı araştırmacıların “Doğu, Doğu halkı ve teamülleri, zihniyeti ile kaderine yönelik” her türlü tasvirini “Doğu ile Batı arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayırma dayalı bir düşünüş biçimini” başlangıç olarak kabul ettiğini belirtmektedir (Said, 1978, s. 5). Batının kendinden olmayanı ötekileştirdiği bu kasti ikili zıtlığı da “şarkiyatçı” olarak değerlendirmektedir:

Kültürel muhakeme, kültür dâhilinde mübadeleler yolu ile tedavül eden şey, gerçeğin kendisi değil, anlatılardır... Doğu hakkındaki yazılı bir beyanın değeri, etkinliği, gücü, görünürdeki şekli, içindeki Doğu’dan fazla şey almaz. Temel olarak ona dayalı olamaz. Tersine yazılı beyanın okuyucu için var olma şartı, onda “Doğu” adlı herhangi bir gerçek şeyin dışlanmış, yerinden oynatılmış, fazlalık addedilmiş olmasıdır. Böylelikle Oryantalizmin tümü Doğu’dan kopuk ve uzaktır (Said, 1978, s. 16).

Said’in etkisiyle; yazın metinlerinde Doğu imgeleri, bir zamanların üslup türünden yazarların politik, kültürel ve emperyalist amaçlarla kasıtlı bir tercihi olarak anılması ve şarkiyatçı söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmesiyle, şarkiyatçı yazarların kendilerinden olmayanı “ötekileştirici ve manipüle edici” tavırları fark edilmeye başlanmıştır (1978, s.17).

Kennedy, *Dune* serisini, Roma tarihi ile Yunan mitolojisinden gelme *Paul, Jessica, Leto, Atreides* gibi isimlerle kurulan “beyaz” Batı temsiline karşı; *Assan Tariq, Ishmael, Farrukh, Ghanima* gibi Doğu kökenli isimlerle “egzotik” Doğu imgesi olarak tanımlamakta ve belirgin

bir şarkiyatçı tavrın varlığından bahsetmektedir (2016, s.101). Jacob, Herbert'ın *Dune* serisi içinde yer verdiği "Arap" etkisinin kaynağının, E.T. Lawrence'ın Birinci Dünya savaşında Osmanlı İmparatorluğuna karşı İngiliz-Arap müttefikliğini konu alan *Seven Pillars of Wisdom* isimli, şarkiyatçı söylem barındıran bir başka eser olduğunu belirtmektedir (2022, s.62).

Herbert'ın şarkiyatçı söylemi; İslam kültürüyle belirgin benzerlikler gösteren Fremen inancı ve Fremen dilindeki Arapça etkisiyle kendini göstermektedir. Seride *Zensunni Gezginleri* soyundan geldiği belirtilen Fremenler, önceleri Zen Budizm'i ve Sünni İslam birleşimi bir dine inanmakta; Fremen halkının Paul'ü "mehdi" (مهدي) olarak seçmesi ve birlikte dış-dünyalılara karşı bir "cihad'a" (جهاد) baş koymalarıyla Fremenler yeni bir dine geçmektedir (1965, 1969, 1979). Kitap'ta "İslam" ya da "Müslüman" sözcüğü geçmese de Muad'Dib Paul'ün önderliğindeki yeni Fremen dininde belirgin İslami göstergeler yer almaktadır. *Dune* serisine yönelik yabancı kaynaklarda Fremenler "Arap" olarak betimlenmekte ve Batılı araştırmacılar bu şarkiyatçı söylemi açıkça ifade etmektedir (Carter, 1973; Jones, 2003; Csicsery-Ronay Jr, 2008; Kennedy, 2016).

Herbert'ın şarkiyatçı söyleminin en belirgin göstergelerinden biri Fremen kültürünün bir yansıması niteliğindeki kurgusal Fremen dilindeki baskın Arapça etkisidir. Yazarlar doğal bir dilde başladıkları bir hikayede kurgusal dünyalar ve halklarını daha da inandırıcı hale getirmek ve kültürel kurguyu sağlamlaştırmak için "kurgusal dil ya da diller" oluşturma eğilimindedir (Barnes & van Heerden, 2006; Destruel, 2016; Sáenz, 2020). *Dune* serisinde okuyucu *Galach*, *Bhotani Jib*, *Chakobsa*, *Fremen*, *Ilm*, *Fig* ve avcı dilleri gibi feodal gezegen sistemi içinde geçmişten şimdiye birçok kurgusal dil ismiyle karşılaşmakta, okuma deneyimi boyunca bu dillerden çöl halkı Fremenlerin konuştuğu *Fremen* diline ise aşına olmaktadır (1965, 1969, 1979).

Çalışma, Fremen halkı ve kültürüne yoğunlaşan *Dune*, *Dune Messiah* ve *Children of Dune* isimli serinin ilk üç kitabıyla sınırlıdır. *Dune* Serisinin ilk üç kitabı olan *Dune*, *Dune Messiah* ve *Children of Dune* sırasıyla 1965, 1969, 1979 yıllarında yayınlanmıştır. *Dune* ilk olarak iki seri halinde *Analog* bilim kurgu dergisinde, sonrasında ise Chilton Yayınları bünyesinde yayınlanırken *Dune Messiah* ve *Children of Dune*; Putnam Yayıncılık tarafından piyasaya çıkmıştır. *Dune*'un Türkçe çevirileri; Çöl Gezegeni *Dune*, *Dune Mesih*i ve *Dune Çocukları* isimleriyle 1997 yılında Deniz Vural ve Arzu Taşçıoğlu tarafından Sarmal Yayınları ve *Dune*, *Dune Mesih*i ve *Dune Çocukları* isimleriyle 2008 yılında Dost Körpe tarafından Kabalcı Yayınları ile aynı isimlerle aynı çevirmen tarafından 2015 yılında İthaki Yayınları tarafından yapılmıştır. Almancaya çevirileri ise *Der Wüstenplanet*, *Der Herr des Wüstenplaneten* ile *Die Kinder des Wüstenplaneten* isimleriyle ilk olarak 1967 yılında Wulf H. Bergner ve 1978 yılında Ronald M. Hahn tarafından Wilhelm Heyne Yayıncılık aracılığıyla çevrilmiştir. 2016 yılında ise Jacob Schmidt tarafından aynı yayıncı tarafından aynı isimlerle güncel çevirileri yayınlanmıştır. Bu çalışmada ise, Sarmal Yayınları Deniz Vural ve Arzu Taşçıoğlu çevirileri (1997a, 1997b, 1997c) ve İthaki Yayınları Dost Körpe çevirileri (2015a, 2015b, 2015c) ile Wilhelm Heyne Yayıncılık Ronald M. Hahn çevirileri (2001a, 2001b, 2001c) çalışma metinleri olarak belirlenmiştir.

Bu çeviri eleştirisinde; Türk ve Alman çevirmenlerin Arapça sözcükleri erek metinlere aktarım şekilleri Newmark'ın kültürel öge çevirileri için belirlediği çeviri stratejileri çerçevesinde (1988, ss. 88-92) incelenmekte, çevirmenlerin ve sosyal kimliklerinin doğal sonucu olarak erek kültür içinde yakaladıkları etki, Edward Said'in "Şarkiyatçı Söylem Analizi" ve Tajfel ile Turner'ın "Sosyal Kimlik Kuramı" çerçevesinde yorumlanmakta ve ötekinin çevirisine yeni bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmektedir.

Kurgusal Fremen Dili ve Arapça Etkisi

Dune serisinin ilk üç kitabı boyunca dil olgusu ön plandadır. Okuyucu, seri boyunca birçok kurgusal dilin varlığından haberdar olsa da seri boyunca öne çıkan kurgusal dil, eski Chakobsa dilinin bir lehçesi olan ve Fremen halkının konuştuğu Fremen dilidir (1965, 1969, 1979). Herbert'ın Fremen dilinin en belirgin özelliği şarkiyatçı söylemine paralel belirgin İslam kültürü ve baskın Arapça etkisidir: "But you are Paul-Muad'Dib, the Atreides Duke, and you are the Lisan al-Gaib, the Voice from the Outer World (Herbert, s.407),".

Seride Fremen halkı ile Paul Atreides'in çölde karşılaşmaları ve Stilgar'ın yönettiği *Tabr Siyeç*'inde yaşamaya başlayan Jessica ile Paul'ün Fremenlerce aralarına kabul edilmesi sürecinde Fremen halkı Caladanlı Paul'e "Muad'Dib" (مؤدب), "Usul" (أصول), "Lisan-al Gaib" (لسان الغائب) ve "Mahdi" (مهدي) gibi birçok isim vermiştir (1965; 1969). Arapça kökenli bu isimlerden Arapçada "öğretmen" anlamındaki "Muad'Dib" (مؤدب), Paul'ün ilk lakabıdır ve Arapçada eğitimci iken, Fremen dilinde "çöl koşullarına uyum sağlayan güçlü fare" anlamına gelmektedir. Paul; bir zaman sonra Fremenler'in sevgisini kazarak "hayatın temeli" anlamındaki "usul" unvanını kazanmış, sonrasında da melanjin etkisiyle geleceği görmeye başlayarak Fremen dilinde "dış dünyanın sesi" ve Arapçada "bilinmeyen ya da gaybın dili" anlamlarındaki "Lisan-al Gaib" (لسان الغائب) ismini almıştır. Fremenlerin Paul'ü "mehdi" ve "imparatorları" olarak kabul etmeleriyle tüm evreni kapsayacak bir "cihat" başlamıştır. Fremenler ve Muad'Dib Paul'ün ilk günden on iki yıllık cihatla evreni fethetmesine kadar yaşadığı bu süreç, İslam tarihini andırmaktadır. Akıncı; bu benzerlikleri, Arabistan bedevileri ve Arrakis Fremenleri, Mekke'den Medine'ye hicret ve Harkonnen'den Arrakis'e hicret, İslam'ı kabul eden Medine halkı ve Muad'Dib dinini benimseyen Fremen halkı, Hz. Muhammed'in sahabeleri ve Muad'Dib Paul'ün Fedaykinleri, Arap kabileleri ve Fremen siyeçleri ile Medine'ye hac ve Arrakis'e hac şeklinde özetlemektedir (2018).

Herbert, İslam kültürüyle kimi zaman dolaylı benzerlikler kurarken kimi zaman da "ayat" (آية/âyet), "jihad" (جهاد/cihat), "hijret" (هجرة/hicret), "hajj" (حج/Hac), "Ramadhan" (رمضان/Ramazan), "shaitan" (شياطين/şeytan), "sırat" (صراط/sırat), "taqwa" (تقوى/takva) gibi direk alıntılar da yapmaktadır (1965,1969, 1979). Durani; Fremen kitabı, Kitab-ul İkbar'daki (Kitâbu'l-İkbâr) "Surely we have put on their necks fetters up to the chin, so their heads are raised," (Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler) kısmının Herbert'ın AJ Arberry'nin 1955 yılı Kuran-ı Kerim meali, Yasin Sûresi'nin 8. Âyetinden alınma olduğunu belirtmektedir (1987).

"Muad'Dib" Paul'ün Fremen halkını "ehlen ve sehlen" (أهلا وسهلا/hoşgeldiniz, merhaba) olarak selamlamasından, "adab" (أدب/edeb), "bourka" (بورقة/burka), "jubba" (جبة/cübbe) ve "kiswa" (كسوة/kisve) gibi günlük sözcüklere; "cherem" (كرم/kerem), "caid" (قائد/kaid),

“sayyadina” (سیدنا / Seyyidinâ) gibi sosyal rollerden, “ayat” (آیة/âyet), “jihad”(جهاد/cihat), “hijret” (هجرة/hicret), “hajj” (حج/Hac), “Ramadhan” (رمضان/Ramazan) gibi İslami motiflere Fremen kurgusal dilinde birçok Arapça sözcük bulunmaktadır. Fremen yaşam tarzını yansıtan bu sözcükler sadece dilsel yabancılıklarıyla değil kültürel işleviyle de kaynak metin için büyük önem arz etmektedir. Herbert’ın Arapça’dan Latin harflerle aktardığı bu sözcüklerle, ana dili İngilizce olan okuyucu kitlesi bir kültür şoku yaşamakta ve bu durum, Herbert’ın yaratmak istediği şarkiyatçı söylem için mükemmel zemini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Fremen Dili Arapça Aktarma Sözcükler

Fremen Dili	Anlamı	Arapça	Anlamı
Aba	çöle uyum sağlayan fare	عباءة	abâe , çarşaf
Adab	edep	أدب	edep
Alam Al-Mithal	suretler dünyası	عالم المثل	Suretler Dünyası
al-lat	güneş	اللات	Lat, İslam öncesinde Kabe’de bulunan büyük put.
Amtal	sınav	أمثال	atasözü
Aql	akıl	عقل	akıl
Auliya	kadın	أولياء	veliler
Ayat	ayet	آية	ayet
Azharbook	elkitabı	أزهار	çiçekler
bakka	yas tutan kişi	بكاء	ağlayan
baklawa	baklava	بقلاوة	baklava
baraka	kutlu	بركة	bereket
bashar	lider	بشار	müjdecî
Bi-lal kaifa	nasıl olduğu bilinmeyen	بلا كيف	nasıl olduğu bilinmeyen
bourka	çöl giysisi	برقع	burka
burhan	kanıt	برهان	kanıt
caid	Fremen askeri rütbesi	قائد	lider
chouhada	savaşçı	الشهداء	şehitler
Dar Al-Hikman	Fremen çeviri okulu	دار الحكمة	bilgelik okulu
divan	divan	ديوان	divan
el-sayal	kum yağmuru	السيال	akıcı
fai	su vergisi	في	tarım vergisi
fedaykin	fedayi	فدائيين	fedayiler
fiqh	dini yasalar	فقه	fıkıh
ghafila	gaflet	غفلة	gaflet
Ghanima	ganimet	غنيمة	ganimet
ghola	Tleilaxu klonları	غول	cin
gom jabbar	düşman	جبار	zorba
hajj	Hac	حج	Hac
hajji	hacı	الحاج	hacı
hajra	Zensunni yolculuğu	هجرة	göç, hicret
ilm	Zensunni öğretisi	علم	ilim
Istislah	Fremen kuralları	استصلاح	reform
ibad	melanj etkisi	عباد	kullar
ijaz	mehdiye ait	إعجاز	eşsiz
Jihad	cihat	جهاد	cihat
jubba	pelelerin	جبة	cübbe
karama	mucize	كرامة	mucize, keramet
khala	şeytani ruh	خلاء	boş
kindjal	kılıç	خنجر	hançer
kiswa	Fremen mitolojisi	كسوة	giysi
kitab	kitap	كتاب	kitap
Kull wahad	Şaşkınlık ifadesi	كل واحد	her biri
liban	Melanj suyu	لبان	sakız

Lisan al-Gaib	Dış dünyanın sesi	لسا الغيب	bilinmeyenin dili, gayp dili
mahdi	mehdi	مهدي	Mehdi
maula	köle	مولى	kul
mellah	öngörü	ملاح	denizci
messiah	mesih	المسيح	Mesih
Mihna	Fremen gençlik sınavı	محنة	mihnet
mish mish	şeftali	مشمش	kayıtı
Misr	Zensunni	مصر	Mısır ülkesi
mu zein	Fremen düşmanları	مو زين	iyi değil
Muad'Dib	çöle uyum sağlayan fare	مؤدب	öğretmen, eğitimci
mudir	şeytani hükümdar	مدير	müdür
mushtamal	Bahçe	مشمتمل	kapsayıcı
Naib	Fremen temsilcileri	نايب	yardımcı
padishah	padişah	بادشاه	padişah
portyguls	portakal	برتقال	portakal
rabban	Fremen askeri rütbesi	ربان	kaptan
Ramadhan	Yeni dine göre oruç ayı	رمضان	Ramazan
Sabahul-Hayr	sabah selamı	صباح الخير	Hayırlı sabahlar
sarfa	dini terk eden	صرف	vazgeçmek, yüz çevirmek
sayyadina	Fremen dininde kat	سيدنا	Efendimiz
Shah-Nama	İlk Zensunni kitabı	شاه نامه	Fars krallarıyla ilgili kitap
Shai hulud	kumsolucanları	شيء خلود	ölümsüz şey
Shari-a	şeriat	شريعة	İslam hukuku, şeriat
sihaya	Fremen bahar festivali	سياحة	seyahat
sirat	köprü	صراط	Sirat köprüsü, yol
sunni	sünni	سني	sünni
tahaddi	nihai sınav	تحدي	meydan okumak
taqwa	özgürlüğün bedeli	تقوى	Takva, Allah korkusu
ulema	Fremen teologları	علماء	bilim adamları
umma	kardeşlik	أمة	millet
usul	temel	أصول	temel
wali	Fremen genci	ولي	dost,veli

Sosyal Kimlik ve Kültürel Çeviri

Kurgusal dillerde yer alan ve gerçek dünya için kurgusal, eserin dünyası için gerçek olan bir yaşam tarzını betimleyen her bir sözcüğün kaynak metin içinde dilsel yabancılığına ek kültürel bir işlevi bulunmaktadır. Bu sözcükler için Nida, “kültürel yabancı sözcükler” (1945), Newmark, “kültürel sözcükler” (1988), Oksaar, “kültürem” (1988), Robinson, “realia” (1997) ve Baker, “kültüre-özgü öğeler” (1998) kavramlarını kullanmaktadır. Newmark, kültürel işlevi olan bu sözcükleri “ekoloji, materyal kültür, sosyal kültür, organizasyonlar, gelenek ve görenekler, aktiviteler, kavramlar ve son olarak jestler ve alışkanlıklar gibi “başlıklara ayırmaktadır (1988, s.112). Bassnett ise kültür ile dilin birbirinden ayıramayacağını ve bu durumun çevirmene “kültürel işlevi olan sözcüklerin aktarımı” ile “ bu sözcüklerin erek okur üzerinde oluşturacağı etki” gibi konularda önemli sorumluluklar yüklediğini belirtmektedir (1991, ss. 13-14).

İngilizce devam eden hikâye akışında ve Amerikan kültürü içinde yetişmiş okuyucu kitlesi için Fremen halkı ve kültürü öteki konumundadır. Bu çalışma, Fremen halkında hissedilen Arap kültürü ve Fremen dilindeki Arapça kökenli Fremen sözcükleriyle kültür şoku yaşatılan ve şarkiyatçı söylemin ana hedefi olan okur kitlesini temel almaktadır. Tajfel’e göre, biz” ve “onlar” ayrımının temel kaynağı olan sosyal kimlik, “bireyin benlik algısının bir sosyal

gruba ya da gruplara üyeliği ve bu üyeliğe yüklediği değer ve duygusal anlamın toplamıdır.” (1982, s. 2). Birey, üyesi olduğu grubu “iç grup”, üyesi olmadığı grupları da “dış grup” olarak sınıflamakta ve kendi grubunun konumunu da bu sosyal karşılaştırma yoluyla belirlemektedir (Turner, 1975, s. 30). Benzer şekilde, çeviri metinlerde de Fremeni dili ve kültürü, yabancı olunmayan Arap dili ve kültürü sebebiyle Türk okur kitlesi için bir “iç grup” ve sosyal kimlikleri gereği Alman okuru içinse “dış grup” konumundadır. Çevirmenlerin bu sözcükleri aktarım şekilleri, kaynak metin okurunun deneyimlediği kültür şokunun erek metinlerde ne kadar gerçekleştirilebileceğini belirlemektedir.

Newmark, kültürel öge çevirileri için birçok çeviri stratejisi önermektedir: *Aktarım, Doğallaştırma, Kültürel Eşdeğerlik, İşlevsel Eşdeğerlik, Betimleyici Karşılık, Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri, Çeviri Yoluyla Aktarım, Silme, Birimsel Yaratım, Kabul Gören Çeviri ve Dionot* (1988, ss. 88-92). Bu çeviri stratejilerinden kültürel sözcüğün hiçbir değişiklik yapılmadan aktarılması ve erek dilin imkânları dâhilinde birtakım fonetik ve morfolojik özelliklerle aktarılması anlamlarındaki *Aktarım ve Doğallaştırma*, bu kültürel sözcüklerin erek metinlerde korunmasına yöneliktir (Newmark, s. 91). Erek dil karşılıkları ve dipnot gibi ek müdahalelerle diğer çeviri stratejileri ise, dil içinde dil, kültür içinde algısıyla tanımlı kurgusal dillerin kendi doğasına ters konumdadır. Çevirmenlerin hangi stratejiyi yoğunlukta kullandığı ve erek okur kitlelerinin kendi sosyal kimlikleri gereği yaşayacağı kurgusal deneyim, Herbert’ın şarkiyatçı söyleminin erek okurlara ne derecede ulaşabileceğini belirlemektedir.

Bu çalışmada kurgusal Fremeni dilinde yer alan Arapça kökenli kültürel sözcüklerin Türkçe ile Almanca metinlere aktarımları; Newmark’ın önerdiği çeviri stratejileri çerçevesinde ve çevirmenlerin kurgusal Fremeni kültürüyle “iç grup” ya da “dış grup” şeklinde yarattıkları etki açısından karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Şarkiyatçı Söylem Çevirileri

Dune (1965), *Dune Messiah* (1969) ve *Children of Dune* (1979) eserlerinde toplam 81 adet Arapça aktarma sözcük bulunmakta ve bu sözcükler 2051 kez tekrar etmektedir. Kaynak metinler ve Türkçe ile Almanca metinlere aktarımları incelendiğinde Newmark’ın önerdiği çeviri stratejileri arasında temelde çevirmenlerin izlediği dört aktarım stratejisinden bahsedilebilir: *Aktarım, Doğallaştırma, İşlevsel Karşılık ve Silme*. En çok tercih edilen çeviri stratejileri ve etkilerinin; kaynak metinden (KM) alınan örnek cümleler ve çeviri metinlerden (TM1, TM2, ALM) alınan örneklerle karşılaştırmalı ve söylem bütünlüğü içinde resmedilmesi hedeflenmektedir.

En çok tercih edilen çeviri stratejilerinden ilki olan *Aktarım*, Arapça sözcüklerin kaynak metinde bulunduğu haliyle aynen erek metinlere aktarılmasıdır (1988, s.88). Örneğin; kural anlamına gelen “amtal” sözcüğü Türkçe ve Almanca metinlerde Fremeni dilindeki hali korunarak aynen aktarılmıştır. Aktarım yoluyla çevrilen diğer örneklerden bazıları “auliya”, “burhan”, “istislah”, “Muad’Dib”, “umma” ve “sihaya” sözcükleridir.

Tablo 2. Arapça Aktarma Sözcükler ve Aktarım Örneği

KM	Here are the <u>ayat</u> and <u>burhan</u> of Life (Herbert, 1965, s. 196).
TM1	İşte Yaşam'ın <u>ayat</u> ve <u>burhanı</u> (Herbert, 1997, s. 286).
TM2	Burada hayatın <u>âyât</u> ve <u>burhanı</u> vardır (Herbert, 2015, s.16)

ALM	Hier findest du <u>den Ayat</u> und <u>Burhan</u> des Lebens (Herbert, 2001, s.320).
-----	--

Bir diğer yaklaşım da Arapça sözcüklerin erek dilin fonetik kurallarına uyarlanması ve dolayısıyla erek dil içinde doğallaştırılmasıdır. Almanca erek metinlerde Arapça sözcükler olduğu gibi, ancak Alman dilinin dilbilgisi kuralları gereği çoğunlukla “artikel” ve “baş harfleri büyük” olarak aktarılmıştır. Sadece kaynak metinde “divan” ve “cihad” sözcüğü, Almanca metinlere “Diwan” ve “Djihad” olarak aktarılmıştır. Türkçe metinlerde birçok Arapça sözcük, Türkçe fonetik kurallarına uyarlanarak ya da Türkçede hali hazırda bulunan Arapça sözcüklerle karşılanmıştır. Örneğin kaynak metinde geçen “aql” ifadesi iki Türkçe metine de “akıl” olarak aktarılmıştır (1997a, 2001a, 2015a).

Tablo 3. Arapça Aktarma Sözcükler ve Doğallaştırma Örneği

KM	The planet sheltered people who lived at the desert edge without <u>caid</u> or <u>bashar</u> to command them: will-o'-the-sand people called Fremen (Herbert, 1965, s. 5)
TM1	Gezegen, çölün kıyısında, kendilerine komuta edecek bir <u>kâid</u> ya da <u>başar</u> olmadan yaşayan insanları barındırıyordu (Herbert, 1997, s. 9).
TM2	O gezegen, çölün kıyısında yaşayan bir halkı barındırıyordu, başlarında onları yönetecek ne <u>kaid</u> ne <u>başar</u> vardı. Bu halka kumun iradesi, Fremen deniliyordu (Herbert, 2015, s. 16)
ALM	Der Planet war von Menschen bewohnt, die an den Rändern der Wüsten lebten, ohne daß sie von <u>Caid</u> s oder <u>Bashars</u> herumkommandiert wurden: das Sandvolk der Fremen (Herbert, 2001, s.10).

Serinin ilk kitabından alınan örnekte olduğu gibi kaynak metinde “basha” sözcüğü Türkçe erek metinlere aktarılırken Türkçe’nin fonetik özelliklerine uyarlanarak “başar” olarak aktarılmıştır. Benzer şekilde, “bakka” sözcüğü “bekka”, “fiqh” sözcüğü “fıkıh”, “gom jabbar” sözcüğü “gom cebbar”, “jihad” sözcüğü “cihat”, “kull wahad” ifadesi “kül vâhât”, “kitab” sözcüğü “kitap”, “mahdi” sözcüğü “mehdi”, “padishah” sözcüğü “padişah” ya da “shaitan” sözcüğü “şeytan” olarak erek metinlerde yerini almıştır. Körpe çevirilerinde yoğunlukla kaynak metinde bulunan ve herhangi bir uzatma ibaresi olmayan sözcüklerin Arap etkisini erek metinde sürdürmek için, şapkalı ünlü kullanımına gitmiştir. Kaynak metinde yer alan “alam” sözcüğü “âlem”, “ayat” sözcüğü “âyât”, “kull wahad” ifadesi “küll vâhât”, “mektub-ul mellah” sözcüğü “mektübü'l-milâh” ve “usul” sözcüğü ise “usûl” olarak aktarılmıştır (Herbert, 2015):

Tablo 4. Arapça Aktarma Sözcükler ve Fonetik Transfer Örneği

KM	"I should imagine that others less gifted as oracles have made that prediction," Scytale said. "For them, ' <u>mektub al mellah</u> ', as the Fremen say." (Herbert, 1969, s. 12)
TM1	"Bu kehaneti, kâhin olarak daha az yeteneğe sahip olan diğerlerinin ortaya attığını farz etmeliyim," dedi Scytale. "Fremenlerin deyişle <u>mektub al-mellah</u> ." (Herbert, 1997, s. 29).
TM2	"Sanırım kehanet yetenekleri daha zayıf olanların bir öngörüsü bu," dedi Scytale. Onlara göre, Fremenlerin dediği gibi, bu <u>mektübü'l milâh</u> " (Herbert, 2015, s. 32).
ALM1	»Ich könnte mir denken, daß selbst weniger Begabte zu dieser Voraussage gekommen sind«, sagte Scytale trocken. »Für sie, <u>mektub al mellah</u> , wie die Sandläufer sagen.« (Herbert, 2001, s. 25).

Arapça sözcüklerin aktarımlarında kullanılan diğer çeviri stratejileri ise *İşlevsel Karşılık* ve *Silme*’dir. Örneğin kaynak metinde “Azharbook” olarak geçen Fremen kitabı, Vural ve Taşçıoğlu tarafından “Azharkitabı” ve Hahn tarafından “AzharBuch” şeklinde Arapça kısmı aynen aktarılırken İngilizce kısmı erek dile çevrilmiştir (1997b, 2001b). Körpe ise “elkitabı” şeklinde işlevsel karşılığını tercih etmiştir (2015b). Vural ve Taşçıoğlu “divan”, Körpe “baraka” Hahn ise “liban” ve “maula” sözcüklerine erek metinlerde yer vermemiştir.

Çevirmenlerin Arapça sözcükleri çeviri tercihleri bütüncül olarak incelendiğinde, Türkçe metinlerde çoğunlukla Arapça sözcüklerin doğallaştırılarak aktarıldığı gözlenirken, Almanca

metinlerde Arapça sözcüklerin aynen, yalnızca metin içinde artikel ve çoğunlukla büyük harf kullanımıyla aktarıldığı gözlenmiştir. Vural ve Taşçıoğlu çevirilerinde Arapça aktarma sözcükleri doğallaştırma oranı %58 iken, aynen aktarma oranı % 41 şeklindedir (1997a, 1997c, 1997b). Doğallaştırılan sözcük daha fazla olmakla birlikte, arada çok büyük bir fark yoktur. Körpe çevirilerinde doğallaştırılan sözcük oranı %75 gibi bir orana sahiptir ve aynen aktarılan sözcük oranı %22'dir (2015b, 2015c, 2015a). Bu metinlerde Fremen dilinde Arapça aktarma sözcüklerinin çoğunun doğallaştırılarak Arapça sözcüklerin yoğunlukta bulunduğu erek dil içine gizlendiği gözlenmiştir. Almanca çevirilerde ise bu durumun tam tersi söz konusudur (2001b, 2001a, 2001c). Aynen aktarılma oranı % 95 iken doğallaştırma oranı % 2 şeklindedir. İşlevsel Karşılık ve Silme stratejileri ise pek tercih edilmemiş, bir iki sözcükle sınırlı kalmıştır. Bu anlamda Fremen dilinin leksikoloji analizi incelediğinde kaynak metinlerde yer alan Arapça sözcüklerin Türkçe metinlerde daha çok doğallaştırılarak ve Almanca metinlerde ise aynen bırakılarak ve yalın dilbilgisi uyarlamalarıyla korunduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

Yazarlar, kendi Doğu algılarını ya da imgelerini Doğu hakkında betimlemeler ile sosyolojik tasvirler ya da Doğu halklarının yerine koydukları roman karakterleri aracılığıyla resmetmekte ve dış grup olarak gördükleri kültürleri kendi sosyal kimlikleri gereği önyargılı bir tavır ile sergilemektedir. Arrakis gezegeninde Fremen halkı, Fremen kültürü ve Fremen dilindeki belirgin Arapça etkisi ve şarkiyatçı söylem çevirileri bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Fremen dilinde mevcut olan Arapça sözcüklerin aktarımları ve kullanılan çeviri stratejilerine yönelik elde edilen sayısal veriler, iç grup ve dış grup ya da Doğu ve Batı şeklinde ikili karşıtlığı temsil eden erek kültürler ve *Dune* çevirileriyle Fremen halkının yaratacağı etkiyi net şekilde resmetmektedir. Bu çalışma; şarkiyatçı söylem çevirilerini, hem kültürel hem dilbilimsel eşdeğer etki çerçevesinden değerlendirmekte ve erek kültürlerin sosyal kimlikleri gereği çeviri metinlerin erek kültürde farklı algılanabileceği gerçeğine dikkat çekmektedir.

Türkçe çevirilerde Fremen kurgusal dilinde kullanılan Arapça aktarma sözcükler Türkçe içinde doğallaştırılarak eritilmiş ve kurgusallık günlük hale getirilmiştir. Fremen dilindeki Arapça etkisi korunsa da çeviri metinlerde yer alan Arapça sözcükler Fremen kurgusal dilinden ya da şarkiyatçı tavrın bir göstergesi olarak değil, Türkçe'nin kendi leksikolojisi gereği bulunduğu izlenimini vermektedir. Türkçe çeviri metinlerde Arapça sözcüklerin çoğunlukla Türkçeye kurgusal bir dilin parçası gibi değil de Arapça halleriyle aktarılma hali, genel Arapça etkisi korunsa da Venuti'nin "kültürel ötekinin fark edilebilir, hatta alışılmış hale getirilmesi" (1995, s. 18) stratejisini akla getirmekte ve doğallaştırılarak kaybedilen bir Fremen dili gözlenmektedir. Fremen dilinin Türkçeye çevirilerinde, erek dilde bulunan yadsınamaz derecede fazla Arapça sözcük sayısı düşünüldüğünde, çeviride diller arası yapısal farklılıkların doğal bir sonucu olarak kayıpların yaşandığının söylemek de yanlış olmaz. Bu tercihlerle, ne okur, yazara götürülebilmemiş, ne de yazar, okura götürülmüştür; yalnızca okuyucuyu yazara yaklaştırılmıştır denilebilir. Çevirilerde işlevsel karşılıklarıyla tamamen kaybedilmeyen, ama fonetik eklemelerle doğallaştırılarak gölgelenen bir yabancılik bulunmaktadır. Okuyucuya kurgusal Arrakis gezegeninin biraz da olsa yabancılığını hissettirebilmek ve Arapça izlenimli Fremen sözcüklerinin Türkçe çeviri metinlerde eriyip gitmesine izin vermemek adına, bu

sözcüklerin aktarım yoluyla çevrilmesi tam bir ötekilik sağlamasa da örtük bir tanıdıklık, ya da hafif bir yabancılık hissi yaratabilmek adına bir alternatif olabilir. Fremen dili Arapça aktarma sözcüklerinin Türkçede hali hazırda bulunan Arapça sözcüklerle karıştırılmaması ya da kurgusallığın kurgu olmaktan çıkmaması adına bu sözcükler için yabancı fonetik harflerin kullanılması da bir başka yöntem olacaktır. Ere kitle, sözcükleri kendi ana dilleri gereği anlamlandırıp çevrilemezlik engeline takılsa da çeviri kurgunun dışına çıkmamış olacaktır.

Buna karşın hali hazırda kültürel yabancılık içinde olan Almanca çevirilerde kaynak metinle aynı fonetikle ancak birkaç dilbilgisi uyarlamasıyla aktarılan Arapça Fremen sözcükleri hedeflenen kültür şokunu ve öteki algısını yakalayabilmiş, erek kitle yazara götürülmüştür denilebilir. Alman erek kültür için dilbilimsel yabancılıktan kaynaklı Fremen kültürünün dış grup algısı oluşturması sebebiyle, çoğu Fremen sözcüğünü olduğu gibi aktarılması, Herbert'ın hayali doğu algısının Alman okuyucuya tüm yabancılığıyla götürülmesini sağlamış ve çeviri metinlerde eşdeğer kültürel etkiyi yakalamıştır.

Kaynakça

- Akıncı, O. (5 Ocak 2018). Dune: iyi bilimkurgu iyi edebiyattır. <https://kayiprihtim.com/dosya/dune-iyi-bilimkurgu-iyi-edebiyattir/>
- Baker, M. (1998). Translation studies. *Routledge encyclopedia of translation studies* (ss. 277-280). Routledge.
- Barnes, L. & van Heerden, C. (2006). Virtual languages in science fiction and fantasy literature. *Language Matters*, 37(1), 102-117. <https://doi.org/10.1080/10228190608566254>
- Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. Routledge.
- Carter, L. (1973). *Imaginary worlds: The art of fantasy*. Ballantine Books.
- Csicsery-Ronay Jr, I. (2008). *The seven beauties of science fiction*. Wesleyan University Press.
- Destruel, M. (2016). *Reality in fantasy: linguistic analysis of fictional languages* (Doktora Tezi). Boston College. <http://hdl.handle.net/2345/bc-ir:107144>.
- Durrani, H. (4 Haziran 2021). Reading children of Dune, entry 1: Qur'anic passages; race & Fremen customs; tradition & change. <https://hdernity.medium.com/reading-children-of-dune-entry-1-quranic-references-race-fremen-customs-tradition-change-b677bdd2ea1b>
- Herbert, F. (1965). *Dune*. Chilton Books.
- Herbert, F. (1969). *Dune messiah*. Putnam.
- Herbert, F. (1979). *Children of Dune*. Gollancz.
- Herbert, F. (1997a). *Çöl gezegeni Dune*. Çev. D. Vural & A. Taşçıoğlu. Sarmal Yayınları.
- Herbert, F. (1997b). *Dune'un çocukları*. Çev. D. Vural & A. Taşçıoğlu. Sarmal Yayınları.
- Herbert, F. (1997c). *Dune mesihi*. Çev. D. Vural & A. Taşçıoğlu. Sarmal Yayınları.
- Herbert, F. (2001a). *Der Herr des Wüstenplaneten*. Çev. R. M. Hahn. Wilhelm Heyne Verlag.
- Herbert, F. (2001b). *Der Wüstenplaneten*. Çev. R. M. Hahn Wilhelm Heyne Verlag.

- Herbert, F. (2001c). *Die Kinder des Wüstenplaneten*. Çev. R. M. Hahn. Wilhelm Heyne Verlag.
- Herbert, F. (2015a). *Dune'un çocukları*. Çev. D. Körpe. İthaki Yayınları.
- Herbert, F. (2015b). *Dune*. Çev. D. Körpe. İthaki Yayınları.
- Herbert, F. (2015c). *Dune mesihi*. Çev. D. Körpe. İthaki Yayınları.
- Howard, K. T. (2012). Religious violence in Frank Herbert's "Dune" series (Yüksek Lisans Tezi). Florida Atlantic University. Florida Atlantic University Online Library (820353086).
- Jacob, F. (2022). Jihad in outer space: The orientalist semiotics of Frank Herbert's Dune and the image of Lawrence of Arabia. In *War in film* (ss. 51–94). Büchner.
- Jones, G. (2003). *The icons of science fiction*. In Edward, J. & F. Mendlesohn (Eds.), *The Cambridge companion to science fiction: Vol. Jones, Gwy* (ss. 163–173). Cambridge University Press.
- Kennedy, K. (2016). Epic world-building: Names and cultures in Dune. *Names*, 64 (June), 99-108.
- Lawrence Venuti. (1995). *The Translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
- Nida, E. (1945). Linguistics and ethnology in translation-problems. *Word*, 1(2), 194-208. <https://doi.org/10.1080/00437956.1945.11659254>
- Oksaar, E. (1988). *Kultüremtheorie: Ein beitrage zur sprachverwendungsforschung*. Ruprecht.
- Robinson, D. (1997). *Western translation theory from Herodotus to Nietzsche*. St. Jerome Publishing.
- Sáenz, A. E. (2020). (Re)translation and reception of neologisms in science fiction: A methodological proposal. *International Journal of Translation and Interpreting*, 4, 39-58.
- Said, E. (1978). *Orientalism: western perceptions of the orient*. Routledge. Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ	Cilt:5, Sayı: 1, 2022
UDEKAD	Vol: 5, Issue: 1, 2022
INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES	Sayfa – Page: 63-74
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	E-ISSN: 2667-4262
	SCREENED BY iThenticate Professional Plagiarism Prevention

ÖMER SEYFETTİN'İN “PİÇ” ADLI ÖYKÜSÜNDE BENLİK VE KİMLİK SORUNSALI

THE ISSUES OF SELFNESS AND IDENTITY IN THE STORY “PİÇ” BY ÖMER SEYFETTİN

Fatma TOPDAŞ ÇELİK*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 07.02.2022</p> <p> Kabul: 14.06.2022</p> <p>Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, Benlik, Kimlik, Birey, Toplum.</p> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Türk edebiyatında “Yeni Lisan” hareketinin temsilcilerinden ve bu sebeple de Millî Edebiyat Dönemi'nin kurucularından biri olarak kabul edilen Ömer Seyfettin'in öyküleri, milliyetçilik fikri doğrultusunda verdiği düşünsel ve eylemsel çabanın ürünüdür. Bu açıdan milliyetçiliğe bağlı olarak gelişen kimlik verilerini yeniden diriltme amacı taşıyan Ömer Seyfettin'in öykülerinde toplumsal bir görev üstlendiğini söylemek mümkündür. Bu çalışmada, Ömer Seyfettin'in millî benlik/kimlik, aidiyet bilinci, kültürel değerlere tutunma gibi ana etimolar üzerine temellendirdiği öykülerinden olan “Piç” adlı öyküsü, benlik ve kimlik sorunsalı bağlamında ele alınmaktadır. Öyküde yazar, fiziksel ve kültürel alanda yapılan saldırılar karşısında insanı koruyan ve köklerini geleceğe aktaran benlik ve kimlik verilerini temel anlamlarına uygun bir şekilde kullanarak Türk milletinin varlığını bireysel ve millî benlik/kimlik bilincinin korunmasına bağlı kılar. Diğer taraftan bu bilince sahip olmadıkları için bireysel ve toplumsal varlık alanını ötekini saldırısına açık hale getirerek öz niteliklerini değersizleştiren insanların yabancılaşmış yönelimlerini ahlaki ve vicdani bulmayan yazar, benlik ve kimliklerin korunamamasını sert bir dille eleştirir. Öyküde bu eleştirel söylemle birlikte uyarıcı ve yol gösterici söylemi de benimseyen yazarın aktarıma kazandırdığı zenginliğin yanında içeriği psikolojik, sosyolojik ve tarihsel verilerle desteklemesi öyküyü çok sesli bir anlatıma dönüştürür.</p>
ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 07.02.2022</p> <p> Accepted: 14.06.2022</p> <p>Keywords: Ömer Seyfettin, Selfness, Identity, Individual, Society.</p> <p>Research Article</p>	<p>The stories of Ömer Seyfettin, who is considered one of the founders of the National Literature, are the product of his intellectual and practical efforts in line with the idea of nationalism. In this study, the story “Piç” by Ömer Seyfettin, which is among the stories that he builds upon main etyma such as national self/identity, sense of belonging, and clinging to cultural values, is discussed in the context of the issues of selfness and identity. In the story, the writer describes the existence of the Turkish nation as a concept that is dependent on the protection of a sense of individual and national selfness/identity by using selfness and identity information that protects the person against attacks in the physical and cultural fields and transfers their roots to the future. On the other hand, he criticizes those who do not have this awareness with harsh language. The story transforms into a polyphonic form of narration with the support of the writer, who adopts a cautionary and guiding discourse in addition to this critical discourse, for the content with psychological, sociological, and historical information, as well as the richness he contributes to the narrative.</p>

* Arş. Gör. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ardahan / Türkiye, E-mail: fatma_topdas@hotmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1002-0465>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Topdaş Çelik, F. (2022). Ömer Seyfettin'in “Piç” Adlı Öyküsünde Benlik ve Kimlik Sorunsalı. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 63-74. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.1069232>.

Extended Abstract

Ömer Seyfettin, one of the prominent story writers of Turkish literature, is one of the advocates of the Turkism movement among the philosophical movements that are put forward to prevent the dissolution of the Ottoman Empire. The writer, who also bases his narratives upon the main elements constituting this view that he adopts, supports national struggles sometimes with action and sometimes in the emotional and philosophical sense. While Ömer Seyfettin, who maintains his emotional and philosophical support mostly with his newspaper articles and stories, does not hesitate to advocate his experiences and feelings not only in social but also in individual spheres through what he writes, his objective is to have people embrace national consciousness and carry this consciousness to the future. Hence, in his works, he primarily includes the question of selfness and identity that constitutes the individual and social realms of existence, the unity of lineage-language-religion, sense of belonging, and cultural existence. These themes are clearly observed especially in the stories that he writes between 1908 and 1920.

The purpose of this study is to analyze the story by Ömer Seyfettin named "Piç" published in the magazine "Türk Yurdu" in 1913 with the mediation of Ali Canip Yöntem when Seyfettin is imprisoned in the city of Nafplion in Greece in the contexts of the concepts of selfness and identity. In the study, firstly, the psychological, and sociological meanings of the concepts of selfness and identity that determine each other and their interrelationships are presented, and then, it is aimed to explain how these concepts are discussed by the writer by providing quotes from the story.

The writer associates the struggle of a nation to exist with the emotional, philosophical, and actual contracts of people who protect their individual and national identity. The writer, who thinks that the existence of a nation will be sustained within the context of the unity of lineage, language, religion, and culture, firstly discusses the consciousness of selfness and identity that the individual who is the messenger of this existence, should have. He emphasizes that the uncertainty and complexity in the individual, social, and political sphere will be eliminated by the settlement of consciousness of identity and belonging, and he occasionally increases the strength of the ideological discourse with the words "bastard" and "snob" that he uses to describe individuals who lack this consciousness. In this context, it may be stated that he prioritizes what is "national" in the individual and social areas in terms of not only the plot but also the style of narration in the story which resonates with these meanings. Such that, according to the writer, the Turkish nation that has taken on an all-out struggle can only stand by protecting and defending its national values. In this sense, the writer fictionalizes characters that are in conflict on both the individual and conceptual planes in the study and highlights how the values of the selfness and identity should be established and protected in line with lineage, language, religion, and a common lifestyle. Otherwise, it will be inevitable for the selfness and the identity that are not established and protected with essential values to be transformed. In the story, it is seen that the change that first starts in clothing styles and lifestyles also creates transformations in the areas of emotion and philosophy in time. While whether or not the character of the narrative that represents this unfavorable transformation on the character plane is Turkish is revealed, on the other hand, persons who are experiencing alienation and marginalization despite being Turkish are also subjected to criticism. This way, in addition to the question of selfness and identity, the problem of alienation and marginalization that is experienced on a societal level is also pointed out.

Consequently, according to the writer who has the objective of reanimating the spirit of being a nation in the story, the values that protect the physical and cultural existence of the person against the other and transfer this existence to the future are their selfness and identity. Keeping his nationalistic discourse and attitude alive in the story, the writer harshly criticizes individuals who guide and/or transform the national identity that is unchangeable due to being transferred through biological inheritance based on various acquisitions of selfness in relation to qualities that are sometimes material and put elements that make this national identity a whole such as language, religion, and culture in a position that is open to the exploitation of the other.

Giriş

Bir sanat eseri; sanatçının kimliği, aile yaşamı, eğitimi, içinde bulunduğu coğrafi, siyasi ve dönemseller şartlar doğrultusunda gelişen/değişen duygusal ve düşünsel niteliklerinden

etkilenecek bireysel/psikolojik ve sosyolojik göndergeler üzerine kurulur. Bu sebeple bir sanat eserini sanatçıdan ve sanatçının arka plan kültüründen/koşullarından soyutlamak mümkün değildir. Bu çerçevede Ömer Seyfettin'in yaşamı ve edebî anlayışı arasında var olan ilişkiye bakıldığında eserlerinin bireysel izlenimler taşıdığı kadar yazıldığı dönemin tarihî ve sosyolojik gerçekliklerini somutlaştırdığı da görülmektedir.

1884'te Gönen'de asker bir babanın oğlu olarak dünyaya gelen Ömer Seyfettin, önce Askerî İdadi'deki daha sonra ise Harbiye mektebindeki eğitimini tamamlayarak teğmen olarak mezun olur (Nayır, 1952, s. 3). Aldığı eğitim ve sahip olduğu meslek gereği 31 Mart Olayı ve Trablusgarp Savaşı'nda aktif bir rol benimseyen Ömer Seyfettin'in yazın dünyası daha çok benimsediği bu rolün gerektirdikleri doğrultusunda şekillenir. Hatta denilebilir ki Ömer Seyfettin, milletin var olma sürecini bir asker kimliğiyle cephede eylem bakımından desteklerken kendi ülküsünü belirten yazılarıyla da bu mücadele sürecini duygusal ve düşünsel açıdan destekler. Nitekim savaşın devam ettiği dönemde halkın ve askerinin mücadele azmini arttırmak, maneviyatını yükseltmek ve onlara yeni ufuklar kazandırmak (Argunşah, 2000, s. 8) onun eserlerinin temel hareket noktasıdır. Ömer Seyfettin'in düşman güçleri ile yakın temaslarda bulunması ve katıldığı Balkan Savaşları'ndan sonra 1913'te Yanya Kalesi'nin savunulması esnasında Yunanlılara esir düşmesi, öykülerinin şekillenmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir (Cunbur, 1992, s. 12). Ömer Seyfettin'in öykülerindeki dil-kimlik-aidiyet bilincinin bu dönemde gördüğü, yaşadığı ve hissettiği duygu/durumlar neticesinde geliştiğini söylemek mümkündür. Nitekim Nafliyon Kasabası'nda yaklaşık bir yıl esir olarak kalan Ömer Seyfettin, bu süreçte yazdığı ve Ali Canib aracılığıyla "Türk Yurdu"nda çıkan "Piç" adlı öyküsünde (Cunbur, 1992, s. 12) de bireysel ve toplumsal anlamda tanımlayıcı bir kavram olan "benlik" ve "kimlik" sorunsalının sözcülüğünü yapar.

Öyküde arkadaşı ile birlikte Bingazi'yi savunmak üzere savaşıma giden anlatıcı karakter, arkadaşının hastalanması üzerine Mısır'da beklemek zorunda kalırlar. Bu süre boyunca Mısır'ın da işgal altında olmasına üzülen anlatıcı karakter, karamsar ve ümitsiz olduğu bir gün çocukluk arkadaşı Ahmet Nihat'la karşılaşır. Anlatıcı karakter, Ahmet Nihat'ın kendi milletin varlığını tehdit eden işgalci güçler gibi giyindiğini görünce Türk ve Müslüman olan bir kişinin millî kimliğine ait verilerden uzaklaşmaması gerektiğini dile getirir. Ancak Ahmet Nihat'ın kendisini Türk ve Müslüman olarak tanımlamaması karşısında, annesi ve babası Türk olan ve İstanbul'da doğmuş birinin Türk ve Müslüman kimliklerini reddedemeyeceğini ifade eden anlatıcı karakter, Ahmet Nihat'ın bu söylemlerini kabul etmez. Ahmet Nihat, söylemlerinin doğruluğunu ispatlamak için hayat hikâyesini anlatmaya başlar. Babası bildiği adamın çocuğunun olmamasından dolayı ettiği eziyetler sebebiyle hastalanan annesinin Dubois adındaki Fransız bir doktor tarafından iyileştirildiğini, sonrasında annesi ile Dubois arasında bir gönül ilişkisi yaşandığını ve kendisinin dünyaya geldiğini söyler. Hayatına ait bu bilgileri annesi ölüm döşeğindeyken öğrenen Ahmet Nihat, zaten o yaşına kadar Türklükten nefret eden ve hep bir Fransız olma arzusu duyan biri olduğu için babasının bir Fransız oluşunu da büyük bir sevinçle karşılar, sonrasında dinini ve adını da değiştirerek asıl kimliğine döner. Ahmet Nihat, bu şekilde cereyan eden hayat hikâyesine dayanarak bir Fransız olduğunu ispatladığını düşünürken anlatıcı karakter onu "piç" olarak niteler. Anlatıcı karakter, Ahmet Nihat'ın hayat hikâyesinden hareketle belirli bir millî kimliğe sahip olan insanların başka kimlikleri duygusal,

düşünsel, davranışsal ve fiziksel alanda taklit etmelerini eleştirir ve kimliklerine yabancılaşan insanların ancak Ahmet Nihat'ın gibi bir yaşam hikâyesine sahip olmaları gerektiğini ileri sürer.

Kurgusal çerçevede daha çok milliyetçi söylemin etkin olduğu öyküde, bireysel, toplumsal ve siyasi alandaki belirsizlik ve karmaşanın kimlik-aidiyet bilincinin yerleşmesi ile giderileceğini imleyen yazar, bu bilince sahip olmayan kişileri nitелеmek için kullandığı "piç" kelimesi ile ideolojik söylemin şiddetini artırır. Bu bağlamda anlam yüklü olan öykünün gerek kurgu gerekse aktarım tarzı bakımından bireysel ve toplumsal alanda "millî" olanı öncelediğini söylemek mümkündür.

Bu çalışmada ise benlik ve kimlik kavramları üzerine temellendirilen öyküde savunulan ya da karşı olunan durum ve niteliklerin anlaşılabilirliği arttırmak için öncelikle benlik ve kimlik kavramları üzerinde durulmuş, daha sonra bu bilgilerden hareketle metin merkezli bir çözümleme yapılmıştır.

Ömer Seyfettin'in "Piç" Adlı Öyküsünde Benlik ve Kimlik Sorunsalı

Bireyi kendine özgü nitelikler ile kuran benlik kavramı, "*kişinin kendini başka herkesten ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak hissetmesi, bunun bilincinde olması ve bu şekilde bilincinde oluşan tümel varlık şekli(dir)*" (Budak, 2003, s. 123). Bu bağlamda bireyin benlik algısına sahip olduğunu belirten en önemli edim, kendi/lik bilincine varması sonucunda kendisi ile ötekiler arasında benzerlik ve ayrımlar olduğunu fark etmesidir. Bu fark ediş aynı zamanda bireyin kendilik değerleri ve nitelikleri üzerine inşa ettiği benliğini zamanla bir kimlik algısına dönüştürür. Psikolojideki kullanımlarıyla birlikte daha çok sosyolojik anlamlar içeren ve bu bağlamda toplumsal alanda da inşa edilebilen bir kazanım olan kimlik, ayrıştırıcı ve birleştirici unsurlara sahiptir. Bu ayrıştırıcı ve birleştirici unsurlar; soy, dil, din/inanış, kültür, yaşanan coğrafya, cinsiyet, sosyal ve ekonomik durum gibi genel ve özel nitelikler sonucunda belirir. İnsanın kendini tanı/tması ve kim olduğuna dair çeşitli cevaplar üretmesi hususunda etkin olan bu nitelikler, aynı zamanda insanı içinde bulunduğu toplum ile bütünleştiren ve aidiyet hissini geliştiren değerlerdir. Bu noktada toplumsal ya da millî kimlik kurgusundan bahsetmek gerekir. Kimlik kurgusuna bu açıdan yaklaşıldığında toplumsal bir varlık olan insanın kendini tanımlaması ve konumlandırmasında salt bir benlik/bireysel kimlik algısının varlığından bahsetmenin mümkün olmadığı görülür. Çünkü insan öncelikle içinde bulunduğu toplumun kodları ve normları içerisinde gelişir, yetişir. Bu sebeple içinde bulunulan topluma göre şekillenen ve toplumun her bir ferdi soy, dil, din gibi ortak kazanımların paydasında birleştiren toplumsal/millî kimlik, bireysel kimliğin kolektif değerler dizgesi içerisinde yeniden anlam kazanması olarak tanımlanabilir.

Ömer Seyfettin "Piç" adlı öyküsünde bir milletin var olma mücadelesini, bireysel ve millî kimliğini koruyan insanların duygusal, düşünsel ve eylemsel akdine bağlar. Bir milletin varlığının soy, dil, din ve kültür birliği çerçevesinde daim olacağını düşünen yazar, öncelikle bu varlığın aktarıcısı olan insanın sahip olması gereken benlik bilincine değinir. Benlik her ne kadar "*kişinin zihinsel ve fiziksel özelliklerinin toplamı ve kişinin sahip olduğu bütün bu özelliklere ilişkin kendini değerlendirmesi*" (Akt. Sarıçam, 2013, s. 224) edimine dayandırılrsa da yazar için bireysel benlik, öncelikle "*genetik yapı itibarıyla, daha önceki nesillerden*

devralınan (biyolojik verâset) fizyolojik ve psişik özellikler” (Tural, 1992, s. 63) üzerine kurulur. Öyküde, bireysel benliğin inşası ve bu doğrultuda gelişen kimlik bilinci öncelikle anlatıcı karakter ile Ahmet Nihat’ın genetik yollarla aktarılan fiziksel ve duygusal/düşünsel nitelikleri üzerinden verilir. Türk milletinin varlık alanına yönelik fiziksel ve kültürel tehditler karşısında mücadeleye girişen anlatıcı karakter, kimlik bilincini soy, vatan, dil-din ve ülkü birliği ile kurulan fiziksel ve ruhsal bağlara dayandırır. Nitekim bir Türk olan anlatıcı karakterin gözlemlediği kişilerin fiziksel/görünen niteliklerine dayanarak Türk kimliğinden uzaklaştıkları fikrine sahip olması, millî kimliğin gerek toplumsal gerekse bireysel hayatta bir yaşam üslubu olarak dışavurumu ile ilgilidir. Bu durum aynı zamanda insanın farklı benlik kurgusuna sahip olmasından da kaynaklanır. Ancak öyküde yazarın, benliğin daha çok bireyin millî kimliğini belirleyen temel referanslarla kurulması gerektiğine öncelik vermesi “benlik” kavramının yapısal ve anlamsal alanına yönelik bir sınırlandırma getirir. Oysa benliğin kavramsal açılımına bakıldığında çok yönlü bir yapılanmaya sahip olduğu görülmektedir. Bu çok yönlü yapılanma ise “maddesel benlik”, “sosyal benlik” ve “ruhsal benlik” olmak üzere farklı kategorilerin birleşiminden meydana gelir. “Maddesel benlik”, kişinin fiziksel varlığını ve giyecek, aile, mal-mülk gibi kendine ait olan unsurları karşılarken “sosyal benlik”, kişinin diğerleri tarafından nasıl algılandığıyla ilgilidir. “Ruhsal benlik”le ise kişinin bilişsel ve psikolojik durumunu belirten kişisel özellikleri, istekleri ve amaçları kastedilmektedir (Akt. Aslan Yılmaz, 2016, s. 80). Buradan hareketle bireyin fiziksel ve ruhsal özellikleri, istekleri, yönelimleri, sahip olduğu maddi ve manevi değerleri ile birlikte ailevi ve sosyal yapılanmaların da benlik kuran birer faktör olduğunu söylemek mümkündür. Öyküde ise öykü kişileri benlik ve kimlik algısı bakımından bütüncül bir yapılanmaya değil, kimi zaman fiziksel göstergeler veya nesnel aracılığıyla kurulan maddesel benliği, kimi zaman ise toplumsal değerlerin ön planda tutulduğu sosyal benliği işaret eden tek yönlü bir benlik ve kimlik kurgusuna sahiptirler.

Öyküde maddesel benliğin imlerini özellikle öykü kişisi Ahmet Nihat’ın kimlik ve yaşam üslubundan okumak mümkündür. Kurgusal zaman olarak Trablusgarp Savaşı’ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun kaybettiği yerlerden olan Bingazi’nin savunulduğu dönem¹ üzerine temellendirilen öyküde anlatıcı karakter, Bingazi’ye gitmek üzere uğradığı Mısır’da mektep arkadaşı Ahmet Nihat ile karşılaşır ve Ahmet Nihat’ta dikkat ettiği ilk şey onun fiziksel görünüşüdür:

“ *Beni tanımadınız mı?*”

“ *Afedersiniz, fakat hatırlayamıyorum.*”

“ *Ben Ahmet Nihat’ım...*”

Şapkanın altında yabancı ve şarklı duran gözlerini hemen tanıdım. Bu benim mektep arkadaşımды. Fakat hali birdenbire bende fena bir tesir yaptı. (...) Mısır gibi hiç olmazsa isimce Müslüman sayılan bir memlekette bir Türk’ün şapka giymesinde ne vardı?” (s. 240).

Anlatıcı karakter ile Ahmet Nihat arasında geçen konuşmada, Ahmet Nihat’ın fesi kullanmayıp şapkayı tercih etmesi, anlatıcı karakter tarafından şaşkınlıkla karşılanır. Çünkü şapka işgalci güçleri, fes ise hem millî hem de dinî unsurlar bakımından Osmanlı’yı daha genel anlamda ise Şark’ı temsil eden maddesel benlik belirteci olmakla birlikte daha çok millî/dinî kimliğe işaret eder. Dolayısıyla toplumsal bir varlık olan insanın kendi toplumunun yaşam

¹ Bu dönem öyküde Osmanlı-İtalyan Savaşı (1912) olarak belirtilmiştir (s.238).

üslubundan vazgeçip başka bir milletin kimliğine işaret eden giyim nesnelere tercih etmesi, anlatıcı karakterin algısında insanın bütün tarihsel verilerini, dayanak noktalarını kaybettiği anlamına gelir. Oysa tarihsel birikimleri kapsayan toplumsal yaşayış tarzları birbiriyle bağımsız, rastgele konulmuş uygulamalar değil kimi zaman din, kimi zaman ise ortak değer yargıları doğrultusunda oluşan ve insanları birbirine bağlayan bir bütünlük olarak kabul edilir. Bu açıdan anlamlı ve önemli olan yaşam pratiklerinin ortak kimliği işaret eden bir değere dönüştüğünü söylemek mümkündür. Zira gerek milliyetçilik akımının etkisinin görüldüğü 19. yüzyılda gerekse pre-nasyonalist dönemde toplumların, kültürel, lengüistik ve dinsel açıdan belirli kimlik profilleri çizdiği görülmektedir (Koyuncu, 2004, s. 201). Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'na bakıldığında özellikle din olgusunun bu ortak kimliği kuran temel nitelik olduğu söylenebilir. Hatta "Osmanlı insanının kimliği yüzyıllar boyunca *"İslam kimliği"* olarak yaşanmış ve uzun süre Batı'da doğan milliyetçi akımlardan etkilenmemiştir" (Timur, 2010, s. 164). Öyküde ise Osmanlı İmparatorluğu'nun benimsediği resmi ideolojiye bağlı olarak kurulan kimlik, anlatıcının Mısırlıları "din kardeşlerimiz" şeklinde tanımlaması ile anlam bulur. Türk ve Arap toplumları arasında dine bağlı olarak gelişen ülküsel birlik, Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda karşı karşıya kaldığı toprak kayıpları sebebiyle mevcut olan varlığı korumak için ileri sürülen ideolojinin bir yansımasıdır. İttihad-İslam/İslamcılık adı altında yürütülen bu siyasi ideolojide *"imparatorluğun temsil ettiği hilafet kurumu ile İslâmiyetin bünyesinde bulunan birlik ve kardeşlik gibi mefhumları öne çıkarma"* (Gür, 2007, s. 376) fikri esastır. Ancak öyküde din merkezli kurulan bu üst kimliğin etki alanındaki zayıflığı hem Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü kaybetmesi hem de imparatorluğun var ettiği kimliklere ait çeşitli uygulamaların ötelenmesi ile ifade edilir. Ahmet Nihat'ın fes yerine şapkayı tercih etmesi, bu kültürel uygulamaların terk edildiğinin en açık örneğidir. Aynı zamanda Ahmet Nihat'ın bu yönelimi, onun kimliğinin sorgulanmasına ve kendisinin kimlik bağlamında tanımlanmasına da sebeptir. Zira maddesel benlik belirteçleri olarak kabul edilen giyim-kuşam nesnelere, anlatıcıya göre insanın kimliğini görünür kılan değerlerdir. Bu açıdan bakıldığında öyküde Türk, Osmanlı veya Müslüman oluşu sosyo-kültürel düzeyde temsil eden fesin kullanılmaması bu kimliklerin kabul edilmediğini gösterir. Bu durum insanın mensubu olduğu toplum ile kurduğu ve kendini daha çok duygu, düşünce ve günlük yaşam pratikleri/tarzında gösteren *"kollektif ayniyet(in)"* (Smith, 2009, s. 17) bölündüğünü ve geçerliliğini yitirdiğini gösterir.

Bireyin üst kimlik verilerini uygulamaması diğer taraftan ailevi, ülküsel, sınıfsal, etnik ve cinsel kimlik ve rolleri kapsayan çoklu kimlik tasarımının bireysel yönelim ve istekler çerçevesinde değiştirilebilecek nitelikte olduğunu örnekler (Smith, 2009, s. 17). Ancak insanın bireysel tercihlerinin ve hükümlerinin zamanla aile, çevre ve toplum gibi çeşitli faktörler doğrultusunda değişip dönüşmesi ve sonrasında toplum tarafından kabul görececek bir sosyo-kültürel kimlik kazanması beklenirken değerlerin bireysel yönelimlere çok fazla maruz kalması ile kimlik düzeyinde bir yabancılaşma durumu meydana gelir. Çünkü yabancılaşma, *"özgün anlamı içinde, bir şeyi ya da kimseyi başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, başka bir şeye ya da kimseye yabancı hale getiren eylem ya da gelişme(dir)"* (Cevizci, 2000, s. 1099). Ahmet Nihat'ın öncelikle maddi nitelikler üzerinden okunan bu aykırılığının, uzaklığının zamanla düşünsel boyuta yansıdığı görülmektedir. Nitekim Ahmet Nihat'ın yok edilmek

istenen Türk milletinin kendi varlık alanını koruması için verdiği mücadelenin gereksizliğini dile getirmesi üzerine anlatıcı karakterin “*Şapka giyen Türkler öyle sanırlar...*” (s. 240) şeklinde tepki göstermesi, maddesel benlikte meydana gelen değişikliklerin zamanla manevi/ruhsal benlik üzerinde olumsuz bir dönüşüm gerçekleştirdiğini vurgulamak içindir. Çünkü öncelikle fiziksel alanda başlayan ötekine benzer olma halinin duygusal-düşünsel alanda da bir özden kopuş, ortaklıktan uzaklaşma hali yaratması kaçınılmazdır. Ayrıca Ahmet Nihat’ın fiziksel anlamda bir Türk olduğunu belirgin kılan niteliklerden sıyrıldığı sözleri ve düşünceleriyle de desteklenir. Türk olmadığını bununla birlikte Osmanlı ve Müslüman kimliğini de kabul etmediğini söyleyen Ahmet Nihat, Katolik ve Fransız olduğunu belirtir. Ahmet Nihat’ın kendini kimlik bağlamında tanımlaması karşısında kendi kimlik algısını dile getiren anlatıcı karaktere göre kimlik, insanın doğduğunda hazır olarak bulunduğu ve kendisinden önceki nesillerden devraldığı fizyolojik, psikolojik, sosyolojik ve dinî nitelikler bütünlüğüdür. Dolayısıyla anne babası Türk olan ve Türkçe konuşulan bir evde dünyaya gelen bir kişi millî kimlik bakımından yeterli niteliklere sahiptir ve bu nitelikler nesilden nesile aktarılan, değiştirilemeyen nitelikler olup bireysel kabul ve retlerden uzaktır. Öyküde anlatıcı karakterin, Ahmet Nihat’ın kendi isteğiyle millî kimliğini değiştirme ediminde bulunamayacağını dile getirirken kültürel ve dinî değerlerden vazgeçmenin bireysel tercihlere indirgenmesini de yabancılaşmış insanların yönelimi olarak kabul eder ve Ahmet Nihat’ı da bu bağlamda değerlendirir:

“Tanıdığım Ahmet Nihat Katolik olabilir. Akidesini esvap gibi değiştirebilen, vicdanını adı bir eşya gibi satan insanlar bu dünyada az değildir. Lâkin İstanbul’da doğan, anası Türk, babası Türk olan Türkçe konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ahmet milliyetini değiştiremez. Fransız olamaz, yalnız kendini aldatır...” (s. 241).

Biyolojik veraset yoluyla kazanılan millî kimliği bırakıp başka bir millî kimliği benimsemenin imkânsız olması hususuna değinen ve bunu “*fenne ve tabiata muhalif bir durum*” (s. 241) olarak değerlendiren anlatıcı karakterin bu söyleminin ispat edilebilmesi için Ahmet Nihat’ın yaşam hikâyesi açığa çıkarılır:

“Hatırlayınız. Siz Türkler, bana ‘Frenk Nihat’ derdiniz ve hakkınız da vardı. Ben son moda esvap giyer, tırnaklarımı uzatır, dinsizliğimi meydana vurur, Türklüğe dair ne varsa tahkir eder, Türkçe konuşmayacak kadar nefretimde taassup gösterirdim. Hep Fransızca konuşur, tatil zamanlarımı Beyoğlu’nda geçirirdim. Türk ve Türklüğe benzer her şeyden tiksindir, öğrenirdim. (...) Geceleri Avrupa ve garp şehirleri rüyama girer, daima odama kapanır, bağırarak millî parçalar, operalar söyler, kalkar bazı da yapayalnız oynardım” (s. 242).

İçinde bulunduğu Türk toplumuna aykırı olan Ahmet Nihat’ın bu aykırılığının temelinde öncelikle ruhların ve meyillerin ayrılığı vardır ki bu ayrılık, ortaklık/aitlik duygusuna erişememenin en büyük sebebidir. Onun aidiyet bilinci Fransız kimliğinin ve kültürünün verileri -dil, din, kıyafet- ile desteklenir. İnanıldığı ve benimsediği değerleri bu veriler aracılığıyla benliğinde ve yaşam üslubunda görünür kılan Ahmet Nihat’ın bu aykırılığı nihayetinde onu maddi ve manevi benliği ile yöneldiği Fransız kimliğine yaklaştırır. Nitekim o, dilini, dinini ve değerlerini benimsediği Fransız topraklarında kendini bulduğunu ve tamamıyla bir Fransız’a dönüştüğünü dile getirerek benimsediği değerler ile kimlik tanımlamasını örtüştürdüğünü ve Osmanlı topraklarında yaşadığı kimlik krizini sonlandırdığını

ifade eder. Ancak öncelikle maddesel benlik niteliklerindeki değişiklikler ile başlayan ve sonrasında dil, din ve kültürel alandaki öz ve ortak değerlerden uzaklaşmaya dönüşen kimlik yitiminin nedeni sadece bu maddi değişiklikler değildir. Çünkü görünürde Türk anne ve babaya sahip olan Ahmet Nihat'ın Türk kimliğini benimse/ye/memesi onun Türk olmaması ile ilgilidir. Ahmet Nihat, annesinin Fransız bir doktorla Beyoğlu'nda yaşadığı gayrimeşru ilişkiden sonra doğmuştur. Dolayısıyla Ahmet Nihat'ın, babasının bir Fransız olduğunu bilmeden geçirdiği dönemlerde dahi Türk'e ve Türklüğe karşı olması benlik, kimlik ve kültürel değerlerin genetik kodlarla aktarıldığı tezini doğrular niteliktedir. Ancak Ahmet Nihat'ın hayatının gerçekliğini bilmeden farklı yaşam üsluplarına yönelmesi bir kimlik problemi, yabancılaşma meselesidir.

Maddi ve manevi anlamda Türk kimliğinin hâkim olduğu bir yaşam alanında doğan ancak bir Fransız olarak doğmadığı için kendini şanssız addeden Ahmet Nihat'ın yabancılığı, Türk kimliğinin tüm verilerine yöneliktir. Türk dili, Türk coğrafyası/vatan ve Türk inancı/din gibi mefhumların karşısına Fransız kimliğini önemseyen bir algı yerleştiren Ahmet Nihat, bu algısına söylem ve edimleri ile belirginlik kazandırır. Nitekim ona göre fes, kendisini kırmızı başlı duygusuz bir şampanya şişesine benzeteceğini düşündüğü maddi kimlik belirteciyken İstanbul ise nefret ve hiddetinden öleceğini sandığı (s. 243) bir mekândır. Ahmet Nihat'ın Türk kimliğine ve Türk vatanına yönelik hakir söylemlerinin babası zannettiği kişinin karakter niteliklerinden de etkilendiğini söylemek mümkündür. Zira bu kişinin eşine -Ahmet Nihat'ın annesine- eziyet etmesi, sevgiden, ilgiden ve anlayıştan yoksun bir aile ortamının kurulmasındaki en büyük etkendir. Bu sebeple iri vücudu, geniş omuzları, kuvvetli kolları, ablak çehresi ve kalın dudaklarıyla tıpkı budala bir Türk pehlivanına benzettiği ve bütün hareketlerini adi, kaba ve bayağı bulduğu babasının (s. 242) Ahmet Nihat'ın algısındaki Türk kimliğinin olumsuzluğunu arttırdığı açıktır. Ahmet Nihat'ın babası hakkında kullandığı niteleyici sıfatlar, Türk kimliğini yüzyıllar boyunca "kaba, köylü, cahil, medeniyetsiz" şeklinde tanımlayan Batılıların (Durmuş, 2014, s. 88) algısal yaklaşımının bir yansımasıdır. Ahmet Nihat'ın böylesine olumsuz bir yaklaşımla çizdiği Türk kimlik ve kültürü karşısında hissettiği sıkışmışlık, esasında aslına olan uzaklıktan kaynaklanmaktadır. Bu uzaklığın algısal anlamda kırıldığı yer Beyoğlu'dur. Özellikle Tanzimat'tan sonra modernleşme adı altında Batılı hayat tarzının sosyo-kültürel hayata taşınması ile çeşitli mekânların zihniyet ve yaşam tarzını yönlendirmeye başladığı görülür. Beyoğlu'nun ise benlik ve kimlik bilincinin oluşum süreci ile bu süreçte meydana gelen kültürel gelişmeler üzerinde önemli bir etkisi vardır. İmparatorluk döneminde birçok milletten insanı barındırmasıyla kozmopolit bir mekân olan Beyoğlu'nda Türk edilgen, yabancı/öteki olan ise etkin konumdadır (Çoruk, 1993, s. 227). Bu açıdan daha çok levant kültürünün hâkim olduğu Beyoğlu'nda bu kültürün niteliklerini benimseyen ve aktaran belirli bir toplumsal kesim oluşur. Öyküde ise yazar, aslını yitirmiş, taklit peşinde koşan bu toplumsal kesimin yaşadığı trajik durumu Ahmet Nihat'ın varlığı ile aktarır (Tuncer, 1999, s. 105). Beyoğlu'nun dışında Ahmet Nihat'ın asıl benliğini ve kimliğini bulunduğu yer ise Paris'tir. Hukuk eğitimi için gittiği Paris'te benlik ve kimlik niteliklerini uyuma kavuşturarak tamamıyla Fransızlaştığını düşünen Ahmet Nihat, babasının bir Fransız olduğunu öğrendikten sonra adını ve dinini değiştirir, böylelikle benlik ve kimlik kurgusunu tamamlamış olur.

Öyküde Fransız kimliğini ispatlamış olduğunu düşünen Ahmet Nihat'ın anlattığı hayat hikâyesinden hareketle Türk aile yapısının mahremiyetinin ve kutsiyetinin yozlaşmış kişiler

tarafından sarsıldığını, ötekinin mütecaviz hareketlerine maruz bırakıldığını gören anlatıcı karakter, böylesi bir ilişki sonrasında dünyaya gelen Ahmet Nihat'ı, kendini ve kimliğini bulan bir insan değil “piç” olarak niteler. Oysa anlatıcı karakterin Ahmet Nihat'ın milli kimliğini kabul etmeyerek onun varlığını piçlikle hiçleştirilmesi, yazarın öykü boyunca ileri sürdüğü tez ile çatışmaktadır. Çünkü “piç” kelimesi, “anne ve baba arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk, babası belli olmayan çocuk” (Türkçe Sözlük, 2005, s. 1605) anlamında kullanıldığı için genel olarak ahlaki anlamda yozlaşma durumunu işaret etmektedir. Dolayısıyla anlatıcı karakterin kullandığı bu tanımlayıcı söz, milli kimliğin olmadığı anlamına gelmez; toplumun, ahlak kaidelerinin eksikliği üzerine inşa ettiği sosyo-kültürel bir kimliği ifade eder. Bu durum aynı zamanda ahlaki kimliğe de işaret eder. Zira insanı “ahlaki davranışlara motive eden bir çeşit kendini düzenleme mekanizması olarak tanımlan(an)” (Akt. Onat Kocabıyık, 2014, s. 264) ahlaki kimlikte esas, benliğin ahlaki değerler ile yapılandırılmasıdır. Öyküde ise Ahmet Nihat'ın benliği ahlaki değerler ile yapılandırılmadığı için onun ahlaki bir kimliğe sahip olduğu da söylenemez. Ahmet Nihat'ın ahlaki değerlerinin ve kimliğinin zedelendiği kendisine “piç” şeklinde hitap eden arkadaşı ile konuşmaya devam etmek istemesinden ve ayrıca kendisini menfaatine düşkün bir karakter olarak tanımlamasından anlaşılır.

Öyküde anlatıcı karakter Ahmet Nihat'ın hayat hikâyesini dinledikten sonra bireysel ve millî kimliğini diğer millet ve kültürlerin tahakkümü karşısında koruyamayan ve gerek fiziksel gerekse düşünsel alanda herhangi bir mücadeleye geçemeyen kişilerin varlık alanını, kimlik algılarını sorgulamaya yönelir. Bu sorgulama sürecinde Türk kimliğini inkâr edip hakir görmekle kendi öz kimliklerini kaybeden ve böylelikle kendi kimliklerine yabancılaşan kişilerin bu yönelimini açıklanabilir bulmaz. Çünkü ona göre millî kimlik sonradan kazanılan bir değer değil biyolojik veraset yoluyla aktarılabilen bir değerdir. Bu sebeple anlatıcı karakter, bir kişinin kendisini anne babasının kimliği dışında var olan farklı bir millî kimlik ile tanımlamasını mümkün görmemekle birlikte böyle bir tanımlama edimine girişen kişilerin geçmişini Ahmet Nihat'ın hikâyesi ile örtüştürerek onları “piç” olarak niteler. Anlatıcı karakterin bu tavrını, yazarın algısı ile bağdaştırmak mümkündür. Nitekim Ömer Seyfettin'de vatanın içinde bulunduğu olumsuz şartlar sebebiyle oluşan gerilim ve hırs duygularının özellikle yaşadığı esaretten sonra şiddetini arttırdığı görülür (Işık, 2020, s. 247). Dolayısıyla öyküdeki anlatıcı karakterin öteki kimliğin varlığını kabul etmemesi, ötekinin Türk kimliğine yönelik tehditkâr, saldırgan yaklaşımından kaynaklanır:

“Otelde, yatağımda hep o gece sabaha kadar hemen hiç uyumadım. Hep Ahmet Nihat'ın mektepteki tatsız, biçimsiz hâllerini ve soğuk reveranslarını, garip vaziyetlerini düşünüyorum ve sonra İstanbul'da Türklüğünü inkâr eden, Türklükten nefret eden, Türklüğü hakir görüp bütün varlıklarıyla Avrupalılaşımağa çalışan uzun tırnaklı, son moda esvaplı, tek gözlüklü züppeleri hatırlıyor, içimden “Acaba bunların da hepsi piç mi? Hepsinin anneleri Beyoğlu'nda mı gebe kaldı?” diyor; korkunç kâbuslar arasında yırtılmış al ve harap hilâller içinde yükselen tunç ve ateş renginde büyük, siyah ve kanlı haçlar görüyordum.” (s. 247).

Öyküde yazarın sözcüsü olan anlatıcı karakter, kişinin aidiyetini ve kimliğini değiştirme eğilimini her ne kadar Ahmet Nihat'ın hikâyesi ile açıklamaya çalışsa da bu durumun bireysel ve toplumsal düzeyde yaşanan yabancılaşma sorunu olduğuna işaret eder. Çünkü “Bir kimsenin bir şeye veya bir topluluğa uyumsuzluğu şeklinde açıklanan yabancılaşma, geniş anlamda

ferdin, topluma, kültüre ve tabiata olan uyumun azalması, mensubu olduğu topluma karşı olması(dır)" (Akt. Balcı, 2003, s. 88). Bu bağlamda öyküye bakıldığında kendi öz değerlerini değiştiren ya da yok eden bireylerin farklı kimlik verilerini benimseyerek toplumdan nitelik bakımından uzaklaştıkları ve bu doğrultuda yapay benlik/kimlik geliştirdikleri görülür. Öyküde yapay benlik/kimlik tasarımını örneklendiren kişiler, uzun tırnaklı, son moda esvaplı, tek gözlüklü şeklinde tasvir edilirken bu kişilerin amaçlarının da bütün varlıkları ile Avrupalılaşıma olduğu belirtilir.

Bu durum Tanzimat'tan beri süregelen Batılılaşma algısının yanlış yorumlanması ve hayata geçirilmesi ile ilgilidir. Nitekim öyküde yazarın eleştirdiği asıl nokta da Batı'ya olan biçimsel benzerlik sebebiyle zamanla kimlik kuran öz değerlerin değiştirilmesi ve yok edilmesidir. Fiziksel alanda yapılan savaşlar, saldırılar ve kültürel alanda ise uygulanan çeşitli uygulamalar ile varlığı yok edilmek istenen Türk milletinin mücadele etmesini, bilinçlenmesini isteyen Ömer Seyfettin yüklendiği bu misyon ile öncelikle bilinç düzeyinde bir uyanışın gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yapar. Nitekim "*Birey ve toplumsal alanda meydana gelen uyanış, milletin kendilik değerlerine dönmesi ve dönüşmesiyle milleti içinde bulunan felaketten kurtar(acak)*" (Şahin, 2016, s. 122) yaratıcı nüveyi barındırır. Öyküde ise bu uyanışın gerçekleşmesinin sözcülüğünü yapan anlatıcı karakter, gerek fiziksel gerekse kültürel alanda Batı'nın tahakkümü altında kalmakla kendi benliğini ve kimliğini kavramaktan uzaklaştırılan bireyleri uyanışa davet ederek ötekinin yıkıcı gücünü kırmaya çalışır.

Sonuç

Millî Edebiyat Dönemi'nin öncü sanatçılarından olan Ömer Seyfettin'in öykülerini kuran temel değer millî bilinçtir. Bu değeri çoğu zaman birbirini determine eden bireysel ve toplumsal göndermeli benlik ve kimlik kavramları üzerinden aktaran yazar, "Piç" adlı öyküsünde de bu kavramları öykünün temel izleğini oluşturabilecek düzeyde kurgular. Öyküde millet olma ruhunu diriltme amacıyla olan yazara göre insanın fiziksel ve kültürel varlığını öteki karşısında koruyan ve geleceğe aktaran değer, sahip oldukları benlik ve kimlikleridir. Benlik ve kimlik kavramlarını ırk, dil, vatan, din ve kültürel yaşayış tarzına bağlı kılarak epistemik alanı genişleten yazar bu tavrı ile özellikle millî varlık alanına göndermede bulunur ki bu varlık alanını kuran temel nitelik ise soy, başka bir deyişle millî kimliktir. Öyküde milliyetçi söylemini canlı tutan yazar, biyolojik veraset yolu ile aktarılması sebebiyle değiştirilemez olan millî kimliği, kimi zaman maddi niteliklere dayalı çeşitli benlik kazanımları ile yönlendiren ve/ya dönüştüren kimi zaman ise dil, din, kültür gibi millî kimliği bütünleyen unsurları ötekinin istismarına açık bir konuma düşüren bireyleri sert bir dille eleştirir. Millî bilinç oluşturmak için kurguladığı öyküde benlik ve kimlik çözülmesine karşı çıkan yazar, millî dokudan ayrı bir benlik ve kimlik olamayacağı gerçeğini dile getirirken ötekinin yaşamını kuran nitelikleri ödünçleyerek kendilerini var eden öz değerlere yabancılaşan bireyleri de millî amacın karşısında duran bir tehdit unsuru olarak kabul eder. Böylelikle hem fiziksel hem de kültürel alanda yapılan saldırıların karşısında durabilmek için benlik ve kimlik verilerinin dayanak olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulayan yazar, uyarıcı ve yol gösterici söylemini eleştirel tavrı ile tepkisel bir tutuma dönüştürür.

Kaynakça

- Argunşah, H. (2000). *Ömer Seyfettin bütün eserleri*. Dergâh Yayınları.
- Aslan-Yılmaz, H. (2016). Bir derleme: Benlik kavramına ilişkin bazı yaklaşımlar ve tanımlamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 79-89.
- Balcı, Y. (2012). Tanzimat romanında modernleşme tarzı olarak kahramanın “yabancılaşma”sı meselesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 30, 87-96.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Cunbur, M. (1992). Ömer Seyfettin’in hayatı ve eserleri. *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin* içinde (ss. 1-18). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çoruk, A. Ş. (1993). *Cumhuriyet devri Türk romanında Beyoğlu* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Durmuş, M. (2014). *Ömer Seyfettin’in anlatılarında kendilik bilinci ve öteki*. Karadeniz Dergi Yayınları.
- Gür, A. (2007). II. Meşrutiyet döneminde İslamcılık ve bu düşüncenin edebiyata yansması. Prof. Dr. İsmail Çetişli, Prof. Dr. Nurullah Çetin, Prof. Dr. Abide Doğan, Doç. Dr. Alim Gür, Şenol Demir, Cengiz Karataş (Haz.), *II. Meşrutiyet dönemi Türk edebiyatı* içinde (s. 373-424). Akçağ Yayınları.
- Işık, M. (2020). *Ömer Seyfettin hikâyelerinde milliyetçi söylem ve özne* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Koyuncu, A. (2004). Osmanlı kimliği üzerine bazı düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1, 203-212.
- Nayır, Y. N. (1952). *Ömer Seyfettin hayatı, sanatı, eserleri*. Varlık Yayınevi.
- Onat Kocabıyık, O. (2014). Benlik ve ahlaki kimlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27) , 261-280.
- Sarıçam, H. (2013). Benlik kurgusu (Self-Constual). A. Akın (Ed.), *Güncel Psikolojik Kavramlar 2/Benlik* içinde (s. 224-236). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Seyfettin, Ö. (2015). *Bütün hikâyeleri*. Nâzım Hikmet Polat (Ed.). Yapı Kredi Yayınları.
- Smith, Anthony D. (2009). *Millî kimlik*. İletişim Yayınları.
- Şahin, V. (2016). Mehmet Emin Yurdakul’un şiirlerinde kimlik kurgusu ve benlik algısı. *Littera turca*, 2 (4), 117-134.
- Timur, T. (2010). *Osmanlı kimliği*. İmge Kitabevi.
- Tuncer, H. (1999). Edebiyat sosyolojisi açısından Ömer Seyfettin’in “Piç-Hürriyet Bayrakları” ve “Mehdi” hikâyelerine kısa bir bakış. *Edebiyat Araştırmaları ve İncelemeleri* içinde (ss. 103-108). Akademi Kitabevi.

Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ecdâd Yayım-Pazarlama.

Türk Dil Kurumu (2005). Türkçe sözlük.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 5, Sayı: 1, 2022
	Vol: 5, Issue: 1, 2022
	Sayfa – Page: 75-87
	E-ISSN: 2667-4262
	

YOK(SUL)LUĞUN KISKACINDA BİR ÖYKÜ: NEVZAT ÜSTÜN'ÜN “AKREP ÜRETİM ÇİFTLİĞİ” ÜZERİNE

A STORY IN THE GRIP OF POVERTY: ON NEVZAT ÜSTÜN'S “AKREP ÜRETİM ÇİFTLİĞİ”

Funda BULUT*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 06.03.2022</p> <p>✓ Kabul: 25.05.2022</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Öykü, Nevzat Üstün, “Akrep Üretim Çiftliği”, Yoksulluk.</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Toplumsal problemlerin bazılarının hem kaynağı hem de sonucu olan yoksulluk, tarihten günümüze gündemden -çoğu zaman- düşmeyen; iktisadi, sosyal, siyasi ve kültürel zemine dayalı evrensel bir olgudur. Yoksulluğun edebiyatla görünür kılınabileceği düşüncesinden yola çıkan birçok yazar ve şair, bu evrensel meseleye farklı bakış açılarıyla dikkat çekmek ister. Türk edebiyatında ciddi bir köy edebiyatı külliyatıyla ön plana çıkan yoksulluk, literatürde çok fazla inceleme alanı bulmamış bir konudur. Eserlerinde yer alan temler ve yaklaşımların yanı sıra siyasi fikirleri sebebiyle de toplumcu gerçekçi yazar değerlendirilmesi yapılan Nevzat Üstün, 1960 sonrası Türk öykücülüğünde yer alan isimler arasındadır. Köşe yazılarında, işsizlik, göç kadın ve çocuk hakları... gibi birçok sorunu gündeme getiren Nevzat Üstün, açlık/ yoksulluk temasını da şiir ve öykülerine taşır. Öykülerinde insanı, yaşam koşullarıyla birlikte kimi zaman eleştirel kimi zaman gözlemci bir tutumla işleyen Üstün, sadece kendi ülkesinin sorunlarına değil; dünya milletlerinin sorunlarına büyük bir özenle ve ciddiyetle yaklaşır. Bu çalışmada Nevzat Üstün'ün yoksulluğu merkeze alarak geçim sıkıntısı içindeki halkın yaşamını anlattığı “Akrep Üretim Çiftliği” adlı öyküsü değerlendirilecektir.</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 06.03.2022</p> <p>✓ Accepted: 25.05.2022</p> <hr/> <p>Keywords: Story, Nevzat Üstün, “Akrep Üretim Çiftliği”, Poverty.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>Poverty, which is both the source and the result of some of the social problems, has not fallen from the agenda from the past to the present; It is a universal phenomenon based on economic, social, political, and cultural grounds. Starting from the idea that poverty can be made visible through literature, many writers and poets want to draw attention to this universal issue from different perspectives. Poverty, which has emerged with a serious corpus of village literature in Turkish literature, is a subject that has not found many fields of study in the literature. Nevzat Üstün, who has been evaluated as a socialist realist writer due to his political ideas as well as the themes and approaches in his works, is among the names in Turkish storytelling after 1960. Nevzat Üstün brings up many issues such as unemployment, migration, women's and children's rights in his columns, and carries the hunger/poverty theme to his poems and stories with a critical eye. In his stories, the Superior, who works with a critical and sometimes observant attitude along with his living conditions, approaches not only the problems of his own country but also the problems of the nations of the world with great care and seriousness. In this study, Nevzat Üstün's story "Akrep Üretim Çiftliği" in which he tells the life of the people who are in poverty, will be evaluated.</p>

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. Kastamonu / Türkiye. E-mail: fbulut@kastamonu.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7101-3496>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Bulut, F. (2022). Yok(sul)luğun Kiskacında Bir Öykü: Nevzat Üstün'ün “Akrep Üretim Çiftliği” Üzerine. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1), s. 75-87. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1083587>.

Extended Abstract

Poverty, which means a lack of basic needs, is the maintenance of life below the minimum standards necessary for the maintenance of human life. Many writers and poets, starting from the idea that poverty can be made visible through literature, think about the perception of poverty and want to draw attention to the issue by expressing the suffering and hardships experienced by the poor. The theme of poverty, which is an important fact of human life in the literature, is a topic that has not found much scope for studying. Comprehensive studies on this topic, especially in the genre of short stories, will fill an important gap in the literature. Üstün, who was made seem less important in Turkish storytelling after 1960, is one of the authors who includes the theme of poverty in his poems and stories.

In this study, Nevzat Üstün's story "Akrep Üretim Çiftliği", in which he tells the life of the people who are in poverty, will be evaluated. The study is one of the qualitative research methods, in the scanning model. The data were obtained using the document analysis technique, and the data obtained were interpreted using descriptive analysis. Nevzat Üstün, who raises many issues such as unemployment, migration, women's and children's rights ... as well as hunger / poverty in his columns, creates his main audience by addressing the similar question(s) in his stories and brings many stories to the literary world.. The writer, who mostly features people from the lower class in his stories, often chooses the drama, the food fight, and the competition for existence about what he has been in, observed, and witnessed.

In his articles, in which he claims that one of the problems of the society that needs to be solved urgently is poverty, he points out the economic imbalances as one of the main reasons for this. The author, who is disturbed by the ignorance of this problem, which concerns not only his own country but the whole world, also complains that no action has been taken in this regard. It is a feature seen in Nevzat Üstün's stories that some writers consciously benefit from their own observations with the idea of enlightening the public, which is at the core of socialist realism. However, his path is to observe from the outside the class he does not belong to economically, like that of critical realist writers.

His story "Akrep Üretim Çiftliği", for which he also gave his name to the storybook, is an impressive example of how the poor people's livelihood and the palliative decisions made by the rulers make life difficult. In addition, the story, which tells the reader about plain and ordinary lives with its plain fiction, is important in terms of making the author think about social problems with his careful observations. The critical side of the story is that some administrators, who think about their own interests, ignore the life of the people instead of producing permanent solutions in the face of a serious problem, as people risk their lives to earn money through the lives of Ali, Mustafa's wife, other unnamed people and children in the story. Nevzat Üstün, who associates people's poverty with corruption, made the social disintegration, moral corruption and exploitation felt intensely in his story, and he did not go down to the source of the problems alone.

For this reason, the story did not include people who seek solutions to problems, orient the public correctly, or raise awareness. The author tries to explain the struggle for survival through the life struggle of people who do not even have the freedom to choose, instead of those who aim to change society by criticizing them. Because the invisibility of the poor is one of the multidimensional issues highlighted in the story as much as poverty. Along with the processes that reveal poverty, the solution to poverty is not included in the story, and the awareness of the connection of the problem with the state, bureaucracy, law, capitalism, and other variables is not mentioned. More importantly, the source of many contradictions in the story is economic.

Üstün, who has a socialist worldview, displays a passive attitude rather than carrying an active resistance in the essence of socialism in his work in this story. The life struggles, livelihoods, abandonment, and feelings of the story characters are briefly described, and the criticism of the distorted order is shown through the events.

Giriş

“Açsa çıplaksa
Büyüyüp gidiyorsa bir çılglık
Sömürülüyorsa çıplak ayakların çektiği
Sen de onlarla büyüdün
Vurma!”
N. Üstün

Birbirinden farklı bazı toplumsal problemlerin hem kaynağı hem de sonucu olan yoksulluk, tarihten günümüze çözülmek için çabalanan; iktisadi, sosyal, siyasi ve kültürel zemine dayandırılabilen çok yönlü evrensel bir olgudur. Temel ihtiyaçlardan yoksun olmak anlamına gelen yoksulluk, insanoğlunun hayatını idame ettirilebilmesi için gerekli olan asgari standartların altında bir yaşam sürdürmesidir. “En basitinden şöyledir: sefalet ve yoksulluk kesinlikle küçük düşürücüdür ve insanoğlunun doğası üzerinde öyle bir felç etkisi yaratır ki hiçbir sınıf acı çektiğinin farkına bile varmaz” (Wilde, 2013, s. 12). Yoksulluğun edebiyatla görünür kılınabileceği düşüncesinden yola çıkan birçok yazar ve şair, yoksulluk algısı üzerine düşünür ve yoksul kesimin çektiği acıları ve sıkıntıları dile getirerek meseleye dikkat çekmek ister. Yoksulluk hem dünya edebiyatında hem de Türk edebiyatında birçok esere konu olan önemli bir olgudur. “Türk edebiyatında yoksulluk, Cumhuriyet’in ilk yıllarından önce karşımıza, kente pek vurgu yapmayan ama devletin yoksulluk algısını andıran ciddi bir köy edebiyatı külliyatıyla çıkar” (Türkeş, 2001, s. 143). Türk edebiyatında toplumsal meseleleri ele alan, yoksulluğu tema olarak işleyen türler arasında romanlar ilk akla gelenlerdir. Yoksulluğun görünür görünmez farklı hâllerini kurguya taşıyan Toplumcu Türk romancıları iki farklı cihette yoksulluğu anlatır. “Bir taraftan Cumhuriyet’in ilk yıllarında kırsal yoksulluk; ağalık sistemi adı altında ezilen köylülerin sömürüleri ve direniş biçimleri, köylünün geçim yollarıyla aktarılırken diğer taraftan kentsel yoksulluk kentlerdeki güvencesiz çalışma koşulları, sömürüler, sosyal haklardan yoksunluk, ücretlerdeki düşüklük ve hayat pahalılığı gibi sorunlar üzerinden verilir. 1950’lere gelindiğinde tarımda makineleşme ve göçün getirdiği aksaklıklar yanında Demokrat Parti hükümetinin politikaları neticesinde şehre gelen göçmen köylü işçilerin sefaletleri, çalışma koşulları, barınakları, gündelikleri, hem kendi sınıfı ile hem de kapitalist sınıf ile girdikleri mücadeleler toplumcu gerçekçi romanların ana çerçevesini oluşturur” (Alyemiş, 2018, s. 143). “Özellikle Anadolu/ taşra/ kasaba/ köy, tüm sorunlarıyla, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel hayat tarzıyla, feodal düzeniyle, ağa-ırgat, yönetici- köylü, mütegalibe- köylü, ezen- ezilen yanında varsıllık-yoksulluk kutupluluğuna dayalı bir çizgide köy konulu romanlar kaleme alan Türk romancısı, 70’li yıllara kadar bu tavrını sürdürür” (Gündüz, 2016, s. 787). Literatürde insan yaşamının önemli bir gerçeği olan yoksulluk teması, çok fazla inceleme alanı bulmamış bir konudur.¹ Özellikle öykü türünde bu konu ile ilgili yapılacak kapsamlı çalışmalar, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır.

¹ “Alyemiş, H. (2018). *1923- 1960 yılları arasında Türk Romanında yoksulluk*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. YÖK Tez Merkezi. (Erişim Numarası: 505218).”, “Oğurel, Ç. (2020). *Suat Derviş’in romanlarında kadınlar ve yoksulluk*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.”, “Akbulut, S. (2019). *Emir Kalkan’ın hikâyelerinde şehir ve yoksulluk temaları üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.”, “Arslan O. (2019). *Cevdet Kudret Solok’un öykü ve romanlarında yoksulluk ve İkinci Dünya Savaşı’nın etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis: Bitlis Eren Üniversitesi.”, “Payam, Y. (2021). *Yoksulları edebiyatla görünür kılmak: Sait Faik Abasıyanık öykülerinde (1936- 1954) yoksulluk ve kentsel*

1960 sonrası Türk öykücülüğünde ikinci plana atılan isimler arasında yer alan Üstün, şiir ve öykülerinde yoksulluk temasına yer veren yazarlardandır. Köşe yazılarında, işsizlik, göç kadın ve çocuk hakları... gibi birçok sorunun yanında açlık/ yoksulluğu gündeme getiren Nevzat Üstün², öykülerinde de benzer soru(n)ları ele alarak temel izleklerini oluşturur ve edebiyat dünyasına birçok öykü kazandırır.³ Yaşamını yazmak üzerine kuran ve yazmak dışında bir mesleği olmadığını belirten yazarın öykülerini topladığı kitaplarından ilki, 1964 yılında yayımlanan *Yaşama Duvarı*'dır. *Yaşama Duvarı* (1964a) başta olmak üzere *Almanya Almanya* (1965), *Çıplak* (1966), *Akrep Üretim Çiftliği* (1968) adlı kitaplarında Anadolu insanını merkeze alan Üstün, sanatçı kimliğinin de etkisiyle çevresine ve içinde bulunduğu topluma karşı oldukça duyarlı bir insandır. Sadece kendi ülkesinin sorunlarına değil; dünya milletlerinin sorunlarına büyük bir özenle ve ciddiyetle yaklaşır. Öykülerinde insanı, yaşam koşullarıyla birlikte kimi zaman eleştirel kimi zaman gözlemci bir tutumla işler. Şiirlerinde insanların siyaset, eğitim, çalışma şartları, işçi hakları, kadın hakları, yoksulluk, özgürlük ve eşitlik gibi sorunlar üzerine geniş bir yelpazede düşünen yazar, öykülerinde de benzer sorunlara değinir. Üstün'e göre "Öykü: Anlatmaktır. Bir öykü yazmanın yazabilmenin bütün özelliği anlatabilmektir" (Üstün, 2008, s. 154). Gerçeği anlatmak üzerine kurulu öykü anlayışında Üstün, öykünün gerçeklik sınırını ise şu sözleriyle aktarır:

Gerçek belli bir tanımın sınırları içine girer mi? Çünkü 'olay'ın kendisi kadar, 'olay'ın yorumlanması da bir gerçektir. Özellikle izlemiştir; savaşla ilgili şiirler, romanlar, öyküler anlattıkları savaşta başka gerçeklere varmışlardır. Ortak noktaları; savaşın tarihi ve yeri gibi yalın şeylerdir. Ondan ötesi mi, ondan ötesi 'anlatan'a göre değişmiştir hep... (Üstün, 2008, s. 154).

Yazara esneklik tanınması gerektiğini düşünen Üstün, gerçekliğin yazarın bakış açısına göre şekillendiğini ve anlatıcı kimliğinde yeniden kurgulandığını altını çizer. Eserlerinde kendi yaşamından izlere rastlanan yazarın özellikle öykülerinde yaptığı yurtiçi geziler ve bu gezilerden kazandığı izlenimler de bulunmaktadır. Üstün, özellikle öykülerinin tür sınıflandırmasını yaparken zorluk çekecektir. *Yaşama Duvarı* adlı kitabının "Başlangıç" adını verdiği ön sözünde kitabın yazılış amacından söz ederken kitaptaki öykülerine "olay-öykü" adını verir ve bu öykülerin gezi notları olarak da adlandırılabilceğini söyler (Üstün, 1964a, s. 6). Çoğunlukla başından geçen olayları yazdığı öykülerinde şu konulara değinir:

Çocukluğunun geçtiği Develi yöresinden, Güneydoğu Anadolu'dan hareketle Anadolu insanının yaşayışından kesitler verir. Bu öykülerinde gelenek ve görenekler, bunlara bağlı yaşayış, köylü kadınların evin geçimiyle birlikte doğumlarına kadar her şeyi kendi başlarına yapmak zorunda oluşları, yoksulluk, Anadolu'da kadına verilen değer, bağ bahçe

yoksulluk temsilleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.", Kalkay D. (2018) *Türk Romanında yoksulluk teması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi." adlı tezlerle araştırmacıların bilimsel/ yarı bilimsel dergilerde yayınladıkları münferit bazı yazılar dışında edebiyatımızda yoksulluk üzerine bir çalışma yapılmamıştır.

² 1951 yılında Edip Cansever'le birlikte *Nokta* dergisini çıkaran Üstün, aynı zamanda 8 sayı çıkan derginin yazı işleri sorumluluğunu da üstlenmiştir. 1961'de *Tanin*, 1962'de *Ekspres*, 1963'te *Vatan*, 1964'te de *İkdam* ve *Yeni Tanin* gazetelerinde fıkra yazarlığı yapmıştır. Üstün'ün şiir, öykü, gezi, inceleme türünde eserleri bulunmaktadır; bu eserleri içinde öykülerinin birçoğu Rusça, Çekçe ve Bulgarca'ya çevrilirken şiirleri de Rusça'ya çevrilmiştir (Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi [TBEA], 2001, s.881).

³Yazarın basılan öykü kitaplarını yayımlanış tarihine göre şöyle sıralayabiliriz: *Yaşama Duvarı* (1964), *Almanya Almanya* (1965), *Akrep Üretim Çiftliği* (1968), *Çıplak* (1970), *Boğaların Ölümü* (1975).

sahiplerinin çalıştırdıkları işçinin haklarını vermeyenleri özellikle Doğu Anadolu'da kendi kaderine bırakılmış geçen trenin sesinden başka ses duyulmayan yerlerin durumu gibi karşılaşırlar (Önertoy, 1984, s. 302).

Öykülerinde çoğunlukla toplumun en alt tabakasından seçtiği kişilere yer veren yazar, çoğu zaman da içinde bulunduğu, gözlemediği, tanıdığı olduğu kişilerin dramını, ekmek kavgasını, toplumda var olma mücadelesini anlatma yolunu seçer. Toplum ve insan arasındaki ilişki üzerine düşünen Üstün, toplumsal yapının şekillenmesinde ekonomik dengelerin ve gelir dağılımının yerini ve önemini sorgular:

Toplumla insan yapısı arasında ayrımlar vardır. Toplum; insanların teker teker bir araya gelmesinden ortaya çıkar. Ne var ki toplumlar da hastalık dışı birtakım salgınlara uğrarlar(...) Bir toplumun salgına uğrayıp uğramadığını anlamak için toplumun yaşama düzenindeki çarkların iyi işleyip işlemediğine bakılır. Yoksulluk artmış mı?, İşsizlik ortalığı kasıp kavuruyor mu?, İnsanlığın saygı duyduğu kavramları, şerefini, gururunu, namusunu, düşüncelerini para uğruna satıyor mu?, Bilime, sanata, düşünceye saygı kalmış mı?, İnsanların içinden bir sürü ötekileri sömürüyor mu? (Üstün, 1961, s. 6)

Toplum sorunları üzerine düşünen, araştıran çözümler üretmeye çalışan Üstün, yazarın topluma karşı sorumluluğunu hatırlatarak okurlarına şu soruyu sorar: “Yazacak şey olmaz olur mu? Var. Elbette, var. Ama. Anadolu'da İstanbul'da, Trakya'da yüzbinlerce de yoksul var. Bütün bu varlardan nasıl bir 'yok' çıkarılabilir?” (Üstün, 1961, s. 2). Toplumun acil çözüme kavuşturulması gereken sorunlarından birinin yoksulluk olduğunu ileri sürdüğü yazılarında bunun temel nedenlerinden biri olarak ekonomik dengesizlikleri işaret eder. Sadece kendi ülkesi değil tüm dünyayı ilgilendiren bu sorunun görmezden gelinmesinden rahatsızlık duyan yazar, bu konuda herhangi bir girişimde bulunulmamasından da şikâyetçidir. Daha önceden de belirttiğimiz gibi gazetede köşelerinde bu konuyu gündeme taşıyan yazar, gazete haberlerinden örnekler sunarak iddialarını belgelemeye çalışarak durumun ciddiyetine dikkat çeker. Vatan gazetesi köşesinde kaleme aldığı “Açlık” başlıklı yazısında hem açlığın boyutlarını hem de insanlığın sorunlar karşısındaki vurdumduymaz tavrını şöyle anlatır:

İki bin yılında dünya nüfusunun yarısı açlıktan yok olacaktı. Bilir misiniz ki, haberler ne olursa olsun artık aldırıyoruz Dünya gün geçtikçe değişiyor, umursamaz oluyor. Ne atom ne hidrojen ne de açlık tehlikesi insanların kılını bile kıpırdatmıyor. Günü gününe yaşayan varlıklar oluyoruz gitgide (Üstün, 1963, s. 2).

Açlık ve yoksulluk sorunu üzerine düşündürürken çözüm yolları da bulmaya çalışan Üstün, dünyada silah yapımında harcanan paranın açlık ve yoksulluğu bitirmek için harcanabileceğini ileri sürer: “İnsanın aklına ilk gelen şey, toptan nükleer denemelerine kadar bütün silahların yapılmasını durdurmak. Bu durdurma sonucu elde edilecek milyarları insanlığın uygarlığın hizmetinde kullanmak. Açlığın, bilgisizliğin, doktorsuzluğun önüne ancak böyle geçilir” (Üstün, 1963, s. 2). *Türkiyedeki Amerika* adlı kitabında da aynı konuya yer veren Üstün, “Türkiye'de Açlık” başlıklı yazısında ülkenin açlık ve yoksulluk sorununu şöyle dile getirir: “Türkiye yıllar yılı, gizli bir açlıkla savaşmaktadır. Besin sorunumuz hep kıl ipliğine bağlıdır. Köylü açtır, işçiler iyi gıda alamazlar, çocukların çok büyük bir bölümü açlıkla ikiz kardeş gibi yan yana yürürler, Anadolu'daki çocuk ölümünün büyük bir yüzdesi besin yüzündendir” (Üstün, 1969, s. 167). Yazılarında farklı açılardan yoksulluk sorununa eğilen Üstün, yazarlık sorumluluğu gereği bundan kaçma şansının olmadığını altını çizer. Eserlerinde

devlet-halk ilişkisini sıklıkla ele alırken devletle bütünleştiği devlet görevlilerinin yanlış tutumlarını, devleti temsil etmekten uzak kişilerin aldıkları kararlarla kendi halklarına eziyet etmesini eleştirir. *Alamanya Beyleri ile Portekiz'in Bahçeleri* adlı kitabında bu noktaya açıklık getiren Üstün, Anadolu'nun zaman zaman devleti yanlış yönetenlerin ekonomik ve politik baskıları nedeniyle ezildiğini söylemektedir:

Tarih boyunca, özellikle gerileme döneminde Türk halkı ezilmiştir. Yenilgiler çoğaldıkça ekonomik ve politik baskılar da çoğalmış, Anadolu, Devleti'nin getirdiği eziklik duygusunun altında bir bakıma çökmüştür. Candarma dayağı, karakol olayları, vergi görevlileri... Üstünlüğünü korumasına izin verilen tek yeri, evi olmuştur. (...) Yokluğun, yoksulluğun, ezilmişliğin acısını kadından çıkarır bir duruma düşmüştür(Üstün, 1975, s. 83).

Geçim sıkıntısı ve yoksulluğu merkeze aldığı öykülerinde gözlemlerini paylaşırken sorunun nedenleri ve sonuçları üzerine ayrıntılı durmak yerine bir tablo hâlinde durumun vehametini göstermeye çalışır. Moran'ın (2005, s. 39-40) belirttiği gibi çağdaş toplumu konu edinen toplumcu gerçekçiler, masalvari olan, uzak diyarların çekiciliğinden medet ummak yerine kendi gözlemlerine dayanarak her günkü alelade yaşamı işliyorlardı. Yalnız Lukacs'ın toplumcu gerçekçi yazarla eleştirel gerçekçi yazar ayrımındaki noktayı burada hatırlatmak gerekir. Onun teorisine göre toplumcu gerçekçi yazarlar, işçi sınıfından olmaları cihetiyle işçileri içeriden yansıtabilirken eleştirel gerçekçi yazarlar işçi sınıfından olmadıkları için işçilerin sorunlarını dışarıdan yansıtacaklardır (Lukacs, 1979, s. 108). Toplumcu gerçekçiliğin özünde yer alan halkı aydınlatmak düşüncesiyle bazı yazarların bilinçli olarak kendi gözlemlerinden faydalanması Nevzat Üstün'ün de öykülerinde görülen bir özelliktir. Yalnız onun izlediği yol, eleştirel gerçekçi yazarlarındaki gibi ekonomik anlamda mensubu olmadığı sınıfı dışarıdan gözlemlemektir.

Nevzat Üstün'ün "Akrep Üretim Çiftliği"⁴ öyküsünün çözümlenmesi

Öyküsüne okurun ilgisini ve dikkatini çeken bir isim seçen Üstün, Akrep Üretim Çiftliği⁵ adıyla "üretim" sözcüğüne ironik bir yorum getirirken öyküsünü de akrepler üzerinden anlatacağı yoksulluk üzerine kurgular. "Yoksulluk, halk ve devlet" ilişkisi üçgeninde geçim sıkıntısının işlendiği öyküde insanın geçim derdinden kurtulmak ve rahat yaşamak adına akrep üretecek seviyeye gelmesine dikkat çekilir. Öykünün daha ilk sayfasında yer alan "Değerlendirilmemiş olan ürün bolluk getireceği yerde yoksulluk getiriyordu" (AÜÇ, s. 55) cümlesi, okuyucuya öykünün yoksulluk üzerine kurulduğunu söylemektedir. Yazar, *Üçüncü Bir Dünya* adlı eserinde yoksulluğu tanımlamaya çalışırken aslında bu kavramın bir tanımı olmadığına şu sözlerle dikkat çeker:

"Yoksullar hep kendi aralarında yaşarlar, önüne geçilmez bir yasadır bu!.. Zenginlerin onlara acımaları bile bir yabancılaşma içinde gelişir. Bir bakıma yoksulluğun tanımı yoktur. Tek başına yaşanan bir var olma durumudur, yoksulluk. Yapay bir durum. Başkaları tarafından yaratılmış bir yaşam biçimi" (Üstün, 1964b, s. 58).

⁴ Üstün N. (1968). *Akrep Üretim Çiftliği*. Akrep Üretim Çiftliği. (s. 55-68), Varlık Yay. Öykü tahlil edilirken eserin bu baskısı kullanılmıştır ve öykünün adı makalede "AÜÇ" olarak kısaltılmıştır.

⁵ *Akrep Üretim Çiftliği*, Nevzat Üstün'ün 1968 yılında yayınladığı öykü kitabı olmakla birlikte ayrıca kitaba adını veren öyküdür. Üstün'ün "Sabri Esat Siyavuşgil"e ithaf ettiği bu kitapta toplam altı öykü bulunmaktadır.

Öyküde de bu noktaya değinen yazar, farklı bir bakışla okuyucuya yoksulluğun her zaman yokluktan kaynaklanmadığını, sermayenin değerlendirilemediği bir ortamda bolluk içindeki insanın trajedisini anlatarak aktarır. Ekonomik teori üzerine oturtulmuş bir tarih felsefesi olarak değerlendirilebilen Marksizm'in izlerinin hissedildiği bu bölümde toplumun ekonomik yapısını oluşturan üretim güçleri ile üretim araçları arasındaki ilişkilerin sorgulaması yapılır. Yine öykünün ilk sayfasında geçen şu cümle, bunu kanıtlar niteliktedir: “Bahçe sahipleri küfürler ederek kabakları ve her türlü para etmeyen sebze hayvanların önüne döküyorlar, bol ürün veren yağmura ve toprağa lanet okuyorlardı” (AÜÇ, s. 55). Burada dikkati çeken bir diğer nokta da bahçe sahiplerinin küfür etmesi ve toprağa lanet okumasıdır. Kutsal olarak kabul edilen ve saygı duyulan toprağa karşı ekmeğini topraktan kazanan insanların sergilediği bu tavır, Türk toplumunun gelenek ve göreneklerinde yer almayan kültürel ve ahlaki açıdan bozulmuş - günümüzde de tesadüf edilen- üzücü bir davranış biçimidir.

Öykü, sömüren-sömürülen çatışmasının ironik bir dille eleştirildiği yalın kurguyla oluşturulmuş bir olay öyküsüdür. Öyküde ekonomiye bağlı olarak ortaya çıkan sömürü, yoksulluk, çatışma sosyal hayattaki gerçekler ve çarpıklıklar saptanarak işlenmiştir. Üç bölümden meydana gelen ve yalın kurguyla oluşturulmuş bir olay öyküsünün birinci bölümünde, yağmurdan sonra akreplerin sayıca artarak insan yaşamı için bir tehlike oluşturması ve sorunun ortadan kaldırılması için devletin bu işe el koyması anlatılır. “Çoğalan yalnız sıkıntılar, sinekler, sebzeler, meyvalar değildi. Akrepler de çoğalıyordu.”(AÜÇ, s. 56) cümlesiyle anlatıcı, sıkıntı ve akrep arasında paralellik kurarak okuyucuyu akışta olacaklar için hazırlar. Böylelikle Üstün, akreplerle birlikte öyküde çözülmesi gereken yoksulluk sorununu açılar. Sorunun ortaya konduğu bu ilk bölümde, anlatıcının insan yaşamına bakışını ve yaşamın değerini de görmek mümkündür: “Yaşamak bir kavga değil, bir çağrıydı burada. İnsanlar Yeryüzü'ne çağrıldıkları için yaşayıp gidiyorlardı” (AÜÇ, s. 56) ifadesiyle insanın belli bir zaman için dünyaya gönderildiği ve yaşamının bir önemini olmadığı vurgulanmaktadır. Günün birinde insanın başına gelecek ölüm için ölümün nasıl ve hangi yolla geldiğinin de bir önemi yoktur. Yaşarken önemli olmayan hayatlar, ölümle de bir değer kazanmayacaktır. Öyküde, insan yaşamına değer verilmeyen bir zihniyete dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

Ölümden ve akreplerin artmasından halk ürkmese de yazarın belirttiği gibi “Güneydoğunun bu ünlü kentinde Devlet'in yüksek görevlileri halk gibi düşünmediği” (AÜÇ, s. 56) için devletin görevlileri bu durumdan ürkmektedir. Halkın güvenliğini ve sağlığını korumak için artan akrep sorununa çözüm yolları arayan devlet yetkilileri ve halk arasındaki durumlara bakış açısının farklı olduğuna vurgu yapılan bu bölümde çatışma, bilinç-bilinçsizlik üzerinden sağlanır. Öyküde devleti temsil eden önemli görevlere sahip insanların artan akrep tehlikesine çözüm yolları araması, on iki sayfalık bu öyküde üç sayfa gibi geniş bir yer kaplamaktadır. Anlatıcı, özellikle akrep sorununa çözüm başlıklı bu toplantıyı ayrıntılı tasvir eder.

“Vali, General, Belediye Başkanı ve daha bir sürü iri rütbeli kişi bir araya gelerek bu konuyu tartışmaya başladı” (AÜÇ, s. 56) cümlesinden sonra mekânın ve kişilerin tasvirine geçilen öyküde toplantı salonu, vali, general tasvir edilir. Yönetimdeki kişilerin çıkarları, hesapları gözler önüne serilirken devlet görevlilerinin kişisel beklentileri ve ilişkileri eleştirel

bir dille değerlendirilir. Anlatıcı tarafından eleştirilen kişiler ve onların -çıkarcı ilişkilerinden kaynaklanan- ilişkileri şu sözlerle dile getirilir:

Vali -Günün birinde İstanbul Valisi olmayı kafasına koymuştu. Bu neden yüzünden her gelen hükümetle hoş geçinmeye çalışırdı. Bu günlerde askerler güçlü olduğu için sağ yanında oturan Generale olağandışı bir ilgi ve saygı gösteriyordu(AÜÇ, s. 57).

İlin ileri gelen zenginleri- Vali de General de onlar için gelip geçici yaratıklardı. Ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar valilerden generallerden kendilerine bir hayır olmayacağını bilirlerdi(AÜÇ, s. 57).

Her gelen Vali ya da General onlara hemşehrim derdi. Önceleri sevindikleri bu sözcük gitgide onlara gülünç gelmeye başlamıştı (AÜÇ, s. 58).

Anlatıcının devletin görevlilerine bu olumsuz ve eleştirel bakışı, devlet makamlarını temsil eden kişilerin kişisel çıkarlarını, görev ve sorumluluklarından üstün tutmasından kaynaklanır. Çizilen bu bürokratik tabloda herkesin gizli hesaplarla bencilce hareket etmesi, iş ahlakından yoksun, görev bilincinden uzak, devlet ve millete karşı sorumsuz davranışı devletin yanlış temsil edildiğinin de bir resmidir. En büyük tepkiyi toplantı sonucunda alınan karara gösteren anlatıcı, öyküyü de akreplerin halk tarafından toplanması ve topladıkları akrep kadar ücret alması kararının eleştirisi üzerine inşa eder. Burada egemen gücü temsil eden üst yapı ile emekçi kesimi temsil eden alt yapının arasındaki çatışma, üretim güçlerinin yoksullaştırılmasına dayandırılır. Marx'ın (Lunn, 2011) belirttiği gibi toplumsal ilişkileri belirleyen üretim ilişkileri, öyküde üretimi gerçekleştiren alt sınıfın gerçek ihtiyaçlarının ve temel sorunlarının görmezden gelinmesi üzerine kurgulanır. Devlet görevlilerinin bulunduğu bu ilginç çözüm, öyküde yoksul halk tarafından bir geçim yolu hâline getirilir ve paraya ihtiyacı olan herkes, -çoluk çocuk demeden- akrep toplama işine girer. Yazarın yoksulluk ve politika üzerinden vermek istediği mesaj, Oscar Wilde'nin *Sosyalizm ve İnsan Ruhunu* eserindeki sorun ve çözüm denklemiyle birebir örtüşür:

Örneğin; yoksulluk sorununu, yoksul insanların hayatta kalmasını sağlayarak ya da daha ileri bir ekolün yaptığı gibi yoksulları oyalayarak çözmeye çalışıyorlar. Ama bu soruna bir çözüm getirmiyor; aksine sorunu daha da fazla körüklüyor. Asıl çözüm, toplumu, yoksulluğun ortadan kalkacağı bir temel üzerine inşa etmekten geçiyor (Wilde, 2013, s. 6).

"Akrep Üretim Çiftliği" öyküsünde devlet görevlilerinin insanların hile yapmasını engellemek amacıyla koyduğu tek kural ise akreplerin canlı olmasıdır; böylelikle akrep toplamakla başlayan tehlike, adaletin sağlanması için konulan canlı akrep kuralıyla artarak ikiye katlanır. Anlatıcı, akrep toplama işinde savunmasız çocukların kullanılmasına dikkat çekerek hem eleştirinin dozunu artırmaya hem de durumun trajik yönünü vurgulamaya çalışmaktadır. Yoksulluk konusunun çocuk işçilerle görünür kılındığı bu bölümde savunmasız ve korumaya muhtaç olan kesimin üzerinden insan hakları ihlaline ve toplumsal adaletsizliğe de vurgu yapılır. Geçici çözümlerle yoksulların oyalanması ve yoksulluğu ortadan kaldıracak bir toplum düzeni kurulmaması da üstü kapalı eleştirilen diğer başlıklardır.

İnsanların akrep toplama işinde belli yöntem ve kurallar geliştirecek kadar bu işi ciddiye aldığına dikkat çekilen öyküde şu cümlelerle insanların bu eylemden vazgeçmeyeceği de belirtilmektedir: "Akrep yakalamak uğruna iki tane kız çocuğu öldü. Bu ilk günlerin kayıplarıydı. Beş on kişi ölümden zor kurtuldular. Bütün bu olup bitenlere karşın akreple savaş

durmadı” (AÜÇ, s. 59); “Ne ölüm, ne zehir, ne sıcak yoksul sokaklarını akrep avcılığından önleyemiyordu” (AÜÇ, s. 60). Yoksul halkın akrep toplama işinden kazandığı para, insanları kamçulamakta ve daha çok para kazanma hırsı insanların, bu işi anlamsız bir yarışa döndürmesine neden olmaktadır. Burada da sistemdeki yanlışlıkların bedelini en acı şekilde ödeyen her zaman olduğu gibi yoksul ve masum çocuklardır. Durumun vehametini göremeyen anneler çocuklarına “Asiye’nin kızından ibret al, canı çıkasınca. Dün otuz dene götürmüş üç bankonot almış, almış almış da evleri et yüzü görmüş, mintan bile alacaklarmış” (AÜÇ, s. 60) gibi benzer ifadelerle diğer çocukları örnek göstererek onları daha çok akrep toplamaya teşvik etmektedir. Rekabet ortamının iyice artmasıyla, aileler arasında akrep yüzünden korkunç kavgalar çıkmakta ve aileler birbirlerine bıçak ve tabanca ile saldırmaktadır.

Üstün, öyküde tempoyu arttırarak okuyucusunu öykünün ikinci bölümüne hazırlar. Öyküde krizin doruk noktası, akrep sayısının azaldığı sırada Belediye’ye yüz altmış akrep götüren Ali adında birinin ortaya çıkmasıdır. Yazar, bunu akrep-para denklemiyle okuyucuya sunar. Ali’nin akrepleri teslim ettikten sonra avucunda parayı sımsıkı tutarak Belediye sarayından çıkması yoksulların ona gıpta ile bakmasına az kazananların da onu kıskanmasına neden olur. Öyküde Ali’nin kıskançlık uyandıracak hızla yükselişini daha da belirginleştirmek için Ali’nin komşusu Mustafagiller’in yoksulluğu ve çektiği sıkıntılar tasvir edilir: “Mustafagillerin evindeki korkunç yoksulluk sürüp gidiyordu. Her gün üç dört akrep ancak yakalayabiliyorlardı. Aç karnına kavun karpuz yiye yiye hemen bütün ev halkı ishal olmuşlardı”(AÜÇ, s. 63). Her gün yüz elliden aşağıya düşmeyen akrep sayısına paralel olarak elde edilen yüksek gelir ve Belediye Başkanı’nın övgüsüyle Ali’nin kendisini iş adamı gibi görmesi, gerilimi daha da arttırır.

Öykünün düğüm noktası olan bu ikinci bölümde yazar, Ali’nin bu kadar akrebi nereden, nasıl bulup getirdiğini anlatmaz; okuyucuya sezdirerek meseleyi onun çözmesini ister. Akrep sayısının her gün üç yüz, dört yüze çıkması da Ali’nin komşularını ve çevresini harekete geçirir. Ali’nin bu kadar akrep yakalaması merak ve kıskançlık konusu olur. Akrepleri teslim ettiği belediye görevlileriyle para konusunda pazarlık yapma seviyesine gelen Ali, veznedarın kıskançlığından da nasibini alır. Öyküde geçen “İnşaata ne zaman başlayacaksın ulan Ali?..” (AÜÇ, s. 62) cümlesi, veznedara aitmiş gibi görünse de anlatıcının Ali’nin kazandığı paranın çokluğuna dikkat çekmek ve okuyucuyu uyarmak amacıyla sorduğu bir sorudur. İmkânsızlıklar içinde ürettiklerinin karşılığını alamayan, canları pahasına akrep toplayan yoksul isimsiz kimlikler, emek-sermaye arasındaki çatışmanın en somut örneğidir. Yanlış da olsa kazanç uğruna çarpık sistemin bir parçası olma yolunu seçen Ali, emeği ve ezilen sınıfı temsil ederken, veznedar da ezen sınıfın maşası rolündedir. Ezilen sınıfı merkeze alan toplumcu gerçekçi edebiyatta emeğin-sömürünün yarattığı çarpık düzen, bu ironik alışverişle eleştirilir.

Öyküde bu işin altında bir gariplik olduğunu düşünen komşuların olayın aslını araştırmaya karar vermesi de çözümün yaklaştığının bir göstergesidir. Ali’nin günden güne artan geliri ve yaşam refahı, önceden Ali’yle aynı kaderi paylaşan yoksul komşusu Mustafa’nın eşini rahatsız etmektedir. Ali’nin çevresini oluşturan kişilerin tutumları da bu çarpık düzen içerisinde ezen-ezilen çatışmasını kuvvetlendirir. Bu rahatsızlığın temelinde para-parasızlık karşıtlığının yanında karşılıksız yaşanan gizli aşklar yatmaktadır. “Alinin karısının gözü aslında Mustafa’daydı. Bunun tam tersine Mustafa’nın karısı da Ali’yi seviyordu” (AÜÇ, s. 63)

cümlesi, aynı sokağın kızları olan ve birbirinin kocasını seven iki kadının kaderi ve öyküdeki çatışmanın bir başka yönüdür. Ali'nin karısı Nuriye'nin, Mustafa'nın karısını sürekli kışkırtmaya çalışması, elinde iki kiloluk vita kutusu ile komşuya görünme çabası, rekabetin gözle görülen yanı ve karşı tarafı kışkırtan noktasıdır. Ayrıca vita kutusu dönemin ekonomik standartlarına göre yoksul kesimin gözünde bir zenginlik göstergesidir. Anlatıcının öykü boyunca adını zikretmediği Mustafa'nın karısı; ilk fırsatta hırs, tahrik ve kıskançlık gibi yoğun duygularla merak uyandıran Ali'nin evine girer. Evde ilk girdiği yer, içindeki karmaşık duyguların da etkisiyle Ali'yle Nuriye'nin yattığı odadır. Yerde gördüğü dağınık yatak karşısında iç dünyasına dönen Mustafa'nın karısında artık hırs duygusunun yerini kıskançlık alır. Bu ayrıntılı tasvirde Mustafa'nın karısının bilinçaltına itmiş olduğu bazı duyguların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan noktalar gizlidir. Anlatıcı, dağınık yatak tasvirini cinsellik ile bütünleştirerek kadının iç dünyasına göndermelerde bulunur; kadının zihninin boşluklarında dolaşır. Bu içsel yolculukta cinselliğin günahla birleştirildiği bir zihniyetin kendiyi hesaplaşmasına tanıklık edilir. Burada olduğu gibi Üstün, hem öykülerinde hem de şiirlerinde "cinsellik" konusuna yer vererek bu konunun hem insandaki hem de toplumdaki yerini ve önemini bulmaya çalışır.

Daha iyi beslenme, daha iyi sağlıklı bakım, daha iyi yaşam koşulları birer gereksinme iseler yaşamı yaşam yapan şeylerse, cinsellik de öyledir ve ilk üç koşuldan biridir. Küçümsemek, gereksiz baskılarla yok etmeye ya da diplere itmeye kalkışmak bir işçinin emeğini, ürettiğini sömürmekten daha aşağı bir suç değildir (Üstün, 1975, s. 66).

Yazılarında özellikle toplum sorunlarında cinselliğin önemli bir rolü olduğunun altını çizen yazar, cinselliğin doğal bir ihtiyaç olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir. Yazar, bu öyküde kapalı ve içe dönük bir toplumun cinselliğe bakışını yasak ve günah kavramıyla yetiştirilmiş bir kadın üzerinden okuyucuya aktarır. Mustafa'nın karısının karmaşık ruh dünyasını harekete geçiren bu mekândan uzaklaşırken son anda gördüğü kapalı ahır kapısı, olayın çözümünde en büyük ipucudur: "Sımsıkı kapalıydı kapı. Kocaman da bir asma kilit vardı üstünde. Üstelik bu kapı her zaman yarı aralık dururdu. İçine odun modun korlardı bulurlarsa" (AÜÇ, s. 66). Öykünün bu bölümünde yer alan tasvirler, yoksulluğu eşyalar ve nesnelere üzerinden görünür kılarken yoksul kesimin yaşam standartları üzerine düşündürecek niteliktedir.

Öykünün son bölümü, kadının hırsıyla kapıya yönelmesiyle başlar. Kapının açılması, mecaz anlamda da olayın aydınlığa kavuşmasıdır. Kapıyı açan ve olayı çözüme kavuşmasını sağlayan aynı kişidir: "Mustafa'nın karısı." "Kapıyı usul usul itti. Önce gözleri karanlıktan hiçbir şey göremedi. Ahırın tepesindeki küçük pencereden süzülen ışığın bulunduğu yere gözleri takılınca korkuyla geri sıçradı. Ahırın içi akreple doluydu... Birden her şeyi anladı. Aligiller akrep üretiyorlardı" (AÜÇ, s. 66). Gördüğü manzara karşısında korkup kaçması beklenen kadının akreplerin çokluğundan etkilenmesi ve bu durumdan faydalanmak istemesi, öykünün henüz sona ermediğini ve yazarın vermek istediği başka mesajlar olduğunun da bir kanıtıdır. Ali'nin aklına gelen akrep üretme fikrini de takdir etmeyi ihmal etmeyen Mustafa'nın karısı, hırsına yenik düşer ve toplayabildiği kadar akrep toplamaya başlar. Yerdeki binlerce akrep içinden bulduğu tenekeyi, kürek ve süpürge ile doldurmaya çalışan kadını önce ayağından bir akrep sokar. Yanlış yerde olmanın cezası olarak düşünülebilecek bu eylemden sonra elinden

de sokulan kadın, kendisine ait olmayan yasak bir şeye dokunmanın cezasına da çarptırılır. Can derdine düşen ve kaçmak isteyen kadının ayağına bu seferde hırsın bir göstergesi olan gaz tenekesi dolandır. “Kalkmaya savaşıırken ellerinde ve ayaklarında ateş değiyormuş gibi bir yığın yanma oldu. Dirseklerinin üstüne dayanmak istedi olmadı. Her yeri bütün bedeni yanmaya başlamıştı. Korkunç bir çığlık attı. En son ensesindeki acıyı duydu ve katıldı kaldı” (AÜÇ, s. 67). Öykünün sonunda Üstün, hırslı ve kıskanç komşuyu, akrep çalarken öldürerek birçok yanlışın altını çizer. Anlatıcı okuyucuya kontrolden çıkan bireysel hırsların kötü sonunu, yetkililerin aldığı geçici çözüm üreten kararların topluma zararını, hile ve yalanın gizli kalmayacağını, insan hayatının ucuza alındığını anlatarak ders vermek istemektedir. Öyküde yoksul insanın geçim sıkıntısı içinde neler yapabileceği anlatılarak da toplumsal sorunlara dikkat çekilmeye ve toplumsal duyarlılık harekete geçirilmeye çalışılmıştır, diyebiliriz.

Bir olaya bağlılığı nedeniyle “Akrep Üretim Çiftliği” adlı öykü, tek halkalı olay örgüsüdür. Öyküyü anlatan kişi, gözlemci anlatıcıdır. Şahıs kadrosunun kalabalık olmadığı bu öyküde Üstün, öykü kişilerinin sıradanlığını vurgulamak adına ayrıntılı kişi tasviri yoluna gitmemiştir. Öykünün merkez kişisi olan Ali’nin fiziksel görünüşü hakkında öyküde tek cümleye rastlanmaz. Ali, öyküde diğer kişiler tarafından “ekmeğini taştan çıkararak, akıllı, pratik zekâlı, işini bilen, uyanık” biri olarak görünse de gerçekte “işin kolayına kaçan, hilekâr ve hırslı” bir kişidir. Yazar, öykünün merkezine oturttuğu Ali üzerinden diğer kişileri anlatmaktadır. Alinin komşusu Mustafagiller, Mustafa’nın karısı, Ali’nin karısı Nuriye ve Ali’nin anası öyküde yer alan diğer kişilerdir. Olayın çözümünde okuyucu karşına çıkan ve Ali’ye olan duyguları nedeniyle aynı zamanda öyküde çatışma unsurunu sağlayan diğer önemli kişi, Mustafa’nın karısıdır. Anlatıcı, öykü boyunca kadının ismini söylemeyerek yoksul insanların hayatlarının da ismi anılmayacak kadar önemli olmadığını altını çizmektedir.

Olayların oluş sırasına göre kronolojik bir zaman takip eden yazarın olay merkezli öyküsünde zaman, yoksulluğun ve akreplerin ortaya çıkışının kesişim anıdır. Öykü, “Korkunç bir sıcak ortalığı kasıp kavuruyordu.” (AÜÇ, s. 55) cümlesiyle başlar ve “İlk yazda yağan yağmurlar...” (AÜÇ, s. 55) cümlesiyle devam eder. Bu cümleden öykünün zamanı hakkında bilgi edinilebilir. Öyküdeki “Bu günlerde asker güçlü olduğu için...” (AÜÇ, s. 57) ve “General oldukça genç bir adamdı. İhtilâlde, ihtilâlcilere büyük yardımı dokunmuştu. Bu yüzden ordudan atılmamış, üstelik general olmuştu.” (AÜÇ, s. 57) cümleleri de öykünün ihtilal sonrası bir dönemi anlattığının en önemli ipuçlarıdır. Öykü kitabının yazılış tarihinin 1968 olduğu göz önünde bulundurulduğunda bahsi geçen ihtilalin 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşmiş ilk askerî darbe olan 27 Mayıs Askerî Müdahalesi ya da diğer adıyla 27 Mayıs İhtilali olduğu söylenebilir.

Bu öyküde mekân, güneydoğuda bir ildir. Öyküde özel isim kullanmayan yazar, “Güneydoğu’nun bu ünlü kentinde” (AÜÇ, s. 56) diye başladığı olay aktarımında mekânı, okuyucunun çağrışımına bırakır. Ayrıntılı mekân tasvirinden uzak duran Üstün, olayın geçtiği Ali’nin evini ve akreplerin üretildiği ahır ana mekân olarak ele alır.

Toplumcu gerçekçi anlayış, özünde bir fikir verme amacına dayandığı için eserlerde sanatlı ifadeler yerine günlük konuşma dilini tercih eder. Toplumcu gerçekçilerin fikri doğrudan açıkça verme özelliğini gösteren Üstün, kişileri ait oldukları sınıfın ya da topluluğun dil özelliklerine

göre konuşturur. Bu bakış açısıyla kişilerin konuşmalarında kültür seviyelerine göre argo ve yerel dil kullanımı dikkat çeker. Ayrıca Nevzat Üstün'ün üçüncü tekil kişi ağzından anlattığı bu öyküde yazım yanlışlarının bulunması ve dil üzerinde fazla hassasiyetle durmaması dikkat çekmektedir. "De" lerin yanlış yazılması, kesme işaretinin kullanılmaması, büyük harf kullanımına uyulmaması... gibi yazım yanlışları ilk okuyuşta fark edilenlerdir. Öyküde canlılık yaratmak ve gerçekçiliği vurgulamak adına yazar, az da olsa diyaloglardan yararlanır. En önemlisi öyküde yoksul ve geri kalmış bir topluluğu anlattığını göstermek amacıyla aslına uygun olarak kullandığı dille okuyucunun mekânla ve olayla bütünleşmesi sağlanır. Öyküde kişilerin dili, yoksul ve geri kalmış bir topluluğu anlattığını göstermek, okuyucuyu mekânla ve olayla bütünleştirmek amacıyla aslına uygun verilmeye çalışılır.

Sonuç

1964 yılında "Yaşama Duvarı" adlı kitabıyla öykü yazmaya başlayan Nevzat Üstün, 1960 sonrası Türk öykücülüğünde yer alan yazarlardan biridir. Yoksul insanın acılarını, sıkıntılarını, yaşam savaşını ve ayakta kalma mücadelesini anlatan Üstün, hem öykülerinde hem de şiirlerinde Anadolu'ya yer verir. Şiirlerinde siyaset, eğitim, çalışma şartları, işçi hakları, kadın hakları, yoksulluk, özgürlük ve eşitlik gibi sorunları ele alan yazar, benzer konulara değindiği öykülerinde insanın yaşam koşullarını kimi zaman eleştirel kimi zaman gözlemci bir tutumla işlemiştir. Gerçekliğin yazarın bakış açısına göre şekillendiğinin ve anlatıcı kimliğinde yeniden kurgulandığının altını çizen Üstün, kendi yaşamından izlere rastlanan öykülerinde yurtiçi gezilere ve bu gezilerden kazandığı izlenimlere de yer vermiştir. Yoksul halkın sesi olmaya çalışan yazar, sıcak, içten ve eleştirel diliyle okuyucusuyla bütünleşmeye çalışır.

Aynı zamanda öykü kitabına da adını verdiği "Akrep Üretim Çiftliği" adlı öyküsü, yoksulluk içindeki halkın geçim sıkıntısının, yöneticilerin aldığı palyatif kararların hayatı nasıl zorlaştırdığının etkileyici bir örneğidir. Ayrıca sade kurgusuyla okuyucusuna yalın ve sıradan hayatları anlatan öykü, yazarın dikkatli gözlemleriyle toplum sorunları üzerine düşündürmesi açısından önemlidir. Öyküde yer alan Ali, Mustafa'nın karısı, ismi verilmeyen diğer kişi ve çocukların hayatları üzerinden insanoğlunun para kazanmak için yaşamını tehlikeye atmasıyla birlikte kendi çıkarlarını düşünen bazı yöneticilerin ciddi bir sorun karşısında kalıcı çözümler üretmek yerine, halkın hayatını hiçe sayması öykünün eleştirel tarafını oluşturur. Kişilerin fakirliğini yozlaşmalarla ilişkilendiren Nevzat Üstün, öyküsünde toplumsal yapıdaki çözülmeyi, ahlaki yozlaşmayı, sömürüyü yoğun olarak hissettirmiş, yalnız sorunların kaynağına inmemiştir. Bu nedenle de sorunlara çözüm yolu arayan, halkı doğru yönlendiren ya da bilinçlendirme yoluna giden kişilere de yer vermemiştir. Yazar, toplumu eleştirerek değiştirmeyi amaçlayan kişiler yerine seçme özgürlüğü bile olmayan kişilerin maddi sıkıntılar nedeniyle verdiği yaşam savaşı üzerinden hayatta kalma mücadelesini anlatma gayretindedir. Zira yoksulun görünmezliği de en az yoksulluk kadar öyküde ön plana çıkarılan çok boyutlu meselelerden biridir. Yoksulluğu ortaya çıkaran süreçlerle birlikte yoksulluğun çözümü de öyküde yer almadığı gibi sorunun devletle, bürokrasiyle, hukukla, kapitalizmle ve diğer değişkenlerle olan bağının farkındalığına da değinilmez. Öyküdeki eleştirilerin daha da önemlisi birçok çelişkinin kaynağı ekonomik nedenlidir.

Sosyalist dünya görüşüne sahip olan Üstün, bu öyküsünde sosyalizmin özündeki aktif bir direnişi eserine taşımaktan çok pasif bir tutum sergiler. Öykü kişilerinin de yaşam mücadeleleri, geçim derdleri, kaderlerine terk edilişleri ve duyguları özetle içinde buldukları hâl betimlenir ve çarpık düzenin eleştirisi olaylar üzerinden gösterilir.

Kaynakça

- Alyemiş, H. (2018). 1923- 1960 yılları arasında Türk romanında yoksulluk. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. YÖK Tez Merkezi.(Erişim Numarası: 505218).
- Gündüz, O. (2016). Çağdaş Türk romanının sorunları ve romanda yeni açılımlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), s. 784-800.
- Lukács, G. (2013). *Çağdaş gerçekçiliğin anlamı*. Çev. C. Çapan. Sözcükler Yayınları.
- Lunn, E. (2011). *Marksizm ve modernizm. Lukacs, Brecht, Benjamin ve Adorno üzerine tarihsel bir inceleme*. Çev. Y. Alogan. Dipnot Yayınları.
- Moran, B. (2005). *Edebiyat kuramları ve eleştirisi*. İletişim Yayınları.
- Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk roman ve öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (2001). *Nevzat Üstün*. M. Yalçın (Ed.) (2, s. 1092-1093).Yapı Kredi Yayınları.
- Türkeş, A. Ö. (2001). Romanın zenginleşen dünyası. *Toplum ve Bilim*, 89, s.132-160.
- Üstün, N. (11.09.1961). Yazarlığın güç yanı. *Tanin Gazetesi*. s.2.
- Üstün, N. (18.11.1961). Şerlerin en kötüsü ehveni şerdir. *Tanin Gazetesi*. s.2.
- Üstün, N. (27.03.1963). Açlık. *Vatan Gazetesi*. s.2.
- Üstün, N. (1964a). *Yaşama duvarı*. Ataç Kitabevi.
- Üstün, N. (1964b). *Üçüncü bir dünya*. Ataç Kitabevi.
- Üstün, N. (1968). *Akrep üretim çiftliği*. Varlık Yayınları.
- Üstün, N. (1969). *Türkiye'deki Amerika*. Var Yayınları.
- Üstün, N. (1975). *Alamany beyleri ile Portekiz'in bahçeleri*. Çağdaş Yayınları.
- Üstün, N. (2008). *Türk öykücülüğü özel sayısı*. TDK Yayınları.
- Üstün, N. (2009). *Ak yeşil kavak ağaçları*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wilde, O. (2013). *Sosyalizm ve insan ruhu*. Çev. F. Sevimay. Aylakadam Yayınları.
- Çatışma beyanı:** Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ	<i>Cilt: 5, Sayı: 1, 2022</i>
UDEKAD	<i>Vol: 5, Issue: 1, 2022</i>
INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES	<i>Sayfa – Page: 88-103</i>
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ	<i>E-ISSN: 2667-4262</i>
	

GERÇEKÇİ BİR SÖYLEMİN ANALİZİ: BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE

ANALYSIS OF A REALISTIC DISCOURSE: BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE

Yusuf GÖKKAPLAN*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p> Geliş: 19.05.2022</p> <p> Kabul: 21.06.2022</p> <hr/> <p>Anahtar Kelimeler: Söylem, Söylem analizi, Orhan Kemal, Bereketli Topraklar Üzerinde.</p> <hr/> <p>Araştırma Makalesi</p>	<p>Roman bir sanat eseri olmasının yanında okuyucuyla buluştuğu anda iletişim aracına dönüşür. Bu bağlamda roman, içinde bulunduğu toplumun dünya görüşü, ideolojisi, yaşam biçimi, kültürü, insan ilişkileri açısından çarpıcı bilgiler verir. Özellikle siyasi, kültürel, ideolojik ve ekonomik kırılmaların yaşandığı dönemlerde romanlar içinde buldukları dönemlere dair yansımalar içerirler. Roman türünün bu işlevlerini ön plana çıkarmak amacıyla kaleme alınan, Türk edebiyatına yön veren ve yazıldığı dönemde yankılar uyandıran birçok romanın varlığından söz edilebilir. Bu çalışmayı döneminde yazılan romanlardan ayıran en önemli özellik ise kurgusunun dayandığı gerçeklik kurgusudur. Bu tür eserlerin eleştirel bir yaklaşımla, disiplinler arası bir bakış açısı ile değerlendirilmesi günümüz toplum kurgusunun anlaşılmasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Dilbilim çağı olarak adlandırılan 21. yüzyılda, romanların dilbilimin farklı disiplinleri ile ele alınması onların dil, ideoloji ve sosyoloji zenginliğinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır. Birer söylem olarak ele alabileceğimiz romanların söylem çözümlemesi gibi güncel yöntem ve teknikler içeren bir disiplinle incelenmesi romanların sadece yazınsal bir tür olmadığının göstergesi olacaktır. Bu çalışmada, yazıldığı dönemde ve sonrasında büyük yankı uyandıran <i>Bereketli Topraklar Üzerinde</i> adlı romanın James Paul Gee'nin söylem kuramı ve söylem çözümleme yöntemine göre analizi yapılacaktır. Bu çalışma ile araştırmacılara çoklu bakış açıları, farklı yorumlamalar ve daha fazla yaratıcılık imkânı sağlanacağı düşünülmektedir.</p>
ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p> Received: 19.05.2022</p> <p> Accepted: .06.2022</p> <hr/> <p>Keywords: Discourse, discourse analysis, Orhan Kemal, Bereketli Topraklar Üzerinde.</p> <hr/> <p>Research Article</p>	<p>The novel, besides being a work of art, turns into a communication tool as soon as it meets the reader. In this context, the novel provides striking information in terms of the society's worldview, ideology, lifestyle, culture, and human relations. It can be mentioned that there are many novels that have been written to bring these functions of the novel genre to the forefront, that shape Turkish literature and that arouse repercussions at the time they were written. Evaluation of such studies with a critical approach and an interdisciplinary perspective plays a very important role in understanding today's society. In the 21st century the handling of novels with different disciplines of linguistics contributes to revealing their language, ideology, and sociology richness. Examining the novels, which we can consider as a discourse, with a discipline that includes contemporary methods and techniques, such as discourse analysis, will be a sign that novels are not just a literary genre. In this study, the novel titled <i>Bereketli Topraklar Üzerinde</i>, will be analyzed according to James Paul Gee's discourse theory and discourse analysis method. It is thought that this study will provide researchers with multiple perspectives, more creativity opportunities.</p>

*Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir / Türkiye, E-mail: yusuf.gokkaplan@kapadokya.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6515-4762>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Gökkaplan, Y. (2022). Gerçekçi Bir Söylemin Analizi: Bereketli Topraklar Üzerinde. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 5 (1): 88-103. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1118609>.

Extended Abstract

Recently, it has gained importance to handle a work of art with interdisciplinary approaches, no matter how it is performed. Literary texts can also be considered as a rich source that should be handled in this way. The evaluation of literary texts as a social communication tool is an important point in understanding the message values of these works. The fact that literary works performed orally or in writing are fed from the social environment and context in which they are performed and providing information about these sources lead them to be evaluated as a social communication tool.

Among the literary works, one of the richest areas that can be considered in this respect is the novel. The novel can also be considered as a genre that is formed by shaping the author's perceptions and observations within the framework of a fiction. The handling of this genre, which is expressed in writing, with an interdisciplinary approach is of great importance in understanding the dynamics of the period. In addition to language and literature studies, the novels, which we can deal with in collaboration with fields such as sociology, psychology, and cultural studies, provide important information thanks to their social content.

One of the fields that can be used in the content analysis of novels is discourse analysis. Discourse analysis is the analysis of speech products at a higher level by going beyond the boundaries of sentences (Vardar, 2022, p. 179). Discourse analysis studies originating from speech studies, which are accepted as the opposite of language, show a great variety today. While some researchers examine the signified, that is, the content, others deal with the signs in broad contexts. Especially focusing on the sentences produced by the speaking individuals or the community they are directed to, the word as a product and the word perceived as a production or action are separated from each other. In addition to distributional linguistics and generative-transformational grammar, semantics and semiotics are also widely used in research (Vardar, 2022, p. 180).

In this study, the discourse analysis of the novel Bereketli Topraklar Üzerinde will be made. Since there are differences in the application of discourse analysis, only one theory and method will be used in this study. In the analysis of the novel, the discourse theory and discourse analysis method drawn by James Paul Gee in his book *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method* (2005) will be used. In this theory, it has been stated that a discourse should be analyzed within the framework of twenty-seven sub-headings to be analyzed correctly. Since the handling of all these titles in our study will increase the volume of the study, the titles that can be applied to the novel genre have been selected. These titles are Title/Subject, Why did he say so, Actions, Connections, Cohesion, Politics, Discourses, Intertextuality, Words, Indicators, Intonation, Emphasis/Importance, Signs, Social languages and Positional meaning.

In line with these titles, it has been seen that the discourse in the novel is at the center of the "village-urban" conflict, in the discourse analyzes made in the novel Bereketli Topraklar Üzerinde. He thought that the title of his novel Bereketli Topraklar Üzerinde could be evaluated as an elliptical structure and that this subtraction could be filled with negativities that would overshadow the fertility of the soil. Throughout the novel, it is seen that concubines, journeymen, laborers, subcontractors, and landlords make concessions from humanity for their interests. In previous studies on the discourse of the novel, it has been determined that politics or political discourses should be handled at a higher level around the issue of humanity. Because the emphasis that interests are more important than people's lives, bodies and honor is clearly seen in all discourses.

It is thought that this study will present an interdisciplinary approach to the studies on the novel. It is thought that the methods and theories that will be used in the analysis of novel discourses will be an example for future studies.

Giriş

İnsanoğlu dış dünya gerçekliğini farklı şekillerde yorumlamak ve bu gerçekliğin farkına varılmasını sağlamak için çeşitli türlerde üretimler yapar. Bu üretimler sanat, mimari, müzik ve yazın gibi türlerde gerçekleşebilir. Duygu, düşünce ve isteklerin sanatsal bir şekilde ifade edilmesi bu unsurları sıradanlıktan çıkarmakta ve çarpıcı bir hâle getirmektedir. Bu doğrultuda

yapılan üretimlerin belki de en sık tercih edildiği alan edebiyat alanıdır. Edebiyat alanı insanların duygu, düşünce, ideoloji, dünya görüşü, serzeniş ve isteklerini etkin bir biçimde ifade edebileceği geniş bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu alanın gelişen teknoloji ve büyüyen iletişim ağı ile mevcut sınırlarının da ötesinde iletişim ve bildirişim aracı olarak kullanıldığı söylenebilir. Dünya savaşları, sanayi devrimi gibi insanlığa yön veren küresel olaylardan haberdar olma, bu konular hakkında bilgilendirme yapma gibi düşüncelerin yazın türündeki eserler ile verildiği görülmektedir. Özellikle politika ve sosyoloji, yazarın ve şairin kimliğinden ziyade; onların eserlerinde de etkisini gösterdiği için, edebiyatla daima ilişkili olagelmıştır (Solak, 2011, s.2).

Bir milletin sanat ve edebiyat alanındaki dinamiklerinin doğru tespit edilebilmesi, o milletle ilgili sosyolojik, politik ve kültürel kırılmaların ve değişimlerin net bir şekilde anlaşılmasına, toplumsal düzenin ve insanın sağlam bir zemine dayandırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle sanat ve edebiyatın dönemlere ayrılması ve bu dönemlerin söz konusu dinamiklere göre ele alınması gerekmektedir. İnsan hayatında derin izler bırakan ve köklü değişiklikler yapan bu tür olayların edebiyat alanına tesiri de kaçınılmazdır. Bu nedenle roman, içerisinde sosyallik barındıran bir tür olarak ele alınmalıdır. 1839 Fermanı'yla önemli gelişmelerin ve büyük değişikliklerin yaşandığı dönemde gazete, politika ile edebiyatın bir arada bulunduğu bir platform olarak değerlendirilirken; romanın, düşünce iklimine katkısı ile edebiyatı sosyopolitiğe yaklaştıran bir tür olarak değerlendirilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Solak, 2011, s. 1). Romanın günümüzde de popüler bir yazın türü olması, içeriklerinin insan hayatına dokunan konu ve durumlardan seçilmesi onları sadece bir yazın türü olarak değil etkisi geniş olan bir tür kitle iletişim aracı olarak değerlendirmemize de olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmada, daha çok toplumsal konu ve durumların ele alındığı, bir fikir veya ideolojinin aktarımında da etkin bir araç olarak kullanılan toplumcu gerçekçi roman örneği olan Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* adlı eserinin söylem çözümlemesi yapılacaktır. Eser, kelime ve cümle bağlamından daha çok metne yazar söylemi açısından bakılarak analiz edilecektir. Yazar söz konusu eserini oluştururken metin ardında neler anlatmak istemiştir, burada verilmek istenen mesaj nedir, bu mesajla hangi söylemi ifade etmek istemiştir gibi sorulara yanıtlar aranacaktır. Çünkü yazınsal bir metin üzerine yapılacak söylem analizi, metni sözdizimi ve semantik gibi sınırları gramer ile çizilmiş bir alanın ötesinde yapı sökümü uğratarak, metni kurgulayanın niyetinin ne olduğunu tespit etme çabasıdır.

Amaç

Disiplinler arası bir çalışma alanı olan söylem çözümlemesi yoluyla Orhan Kemal'in hayat felsefesinin, sosyal ve siyasî olaylara bakış açısının, ideolojisinin eserde dil ve söylem aracılığı ile nasıl estetize edildiğinin, bu unsurların *Bereketli Topraklar Üzerinde*'de nasıl bir söylem ile ifade edilmeye çalışıldığının incelenmesi çalışmanın başlıca amacıdır.

Kapsam

Bu çalışmanın kapsamı, Orhan Kemal'in tarafından kaleme alınan *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanı ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanının Everest Yayınları tarafından 2018 yılında yayınlanan 45. baskısı kullanılmıştır.

Yöntem

Söylem çözümlemesi ve uygulamaları konusunda birçok farklı yaklaşım söz konusudur. Bu çalışmada James Paul Gee'nin *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method* (2005) çalışmasında sınırlarını çizdiği söylem kuramı ve söylem çözümleme yöntemi işletecektir. Söz konusu kuram Tahir Gür tarafından hazırlanan doktora tezinde (2011) Türkçeye aktarılmıştır. Bu çalışmada hem söylem üzerine hem de söylem analizi üzerine kuramsal ve kavramsal bilgiler verilmiş ve Türkçede söylem analizinin uygulanması hususuna pratik bir katkı sağlanmıştır.

Söylem ve Söylem Çözümlemesi: Söylem konusunda çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Hem tanımları hem de anlamları konusunda farklılıklar görülebilecek söylem; bakış ve bakış açısı, retorik tarzı, kişilerin ya da toplumların karakteristik özellikler taşıyan öğretileri, ideoloji, sözlü ya da yazılı metinler, üslup, dil, tez ve önermeler olarak tanımlanabilir (Kocaman, 2009, s. 5). *Söylemin Güncel Türkçe Sözlük*'teki karşılığı ise 1. Söyleyiş, söyleniş, sesletim, telaffuz. 2. Kalıplaşmış, klişeleşmiş söz, ifade. 3. Bir veya birçok cümleden oluşan, başı ve sonu olan bildiri (e-GTS), tez olarak verilmektedir. Söylemi sosyolojik bir unsur olarak ele almak ve söylem aracılığı ile aktarılan duygu ve düşünceleri bilgi verici birer çıktı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bir birey söylemleriyle; bir topluluğa ya da kapalı bir gruba üye olabilir, bu topluluklarla ilişki içerisinde olabilir ve yakınlık kurabilir ya da tüm bunlara karşı durabilir ve tüm bu şekillerde kendini bir yere konumlandırabilir (Gee, 2005, s. 32,33).

Söylem çözümlemesi; birer toplumsal çıktı olarak değerlendirilebilecek düşünce ve ideolojilerin üretim süreçleri, devamlılığı ve toplum tarafından nasıl algılandığı gibi konularla ilgilenir. Diğer bir ifade ile birçok nitel araştırma yöntemi sosyal gerçekliği tanımlamaya, sınırlarını çizmeye ve verilerini değerlendirmeye çalışırken söylem çözümlemesi tüm bunların nasıl gerçekleştiğini, nasıl korunduğunu belirlemeye çalışır. (Gür, 2011, s. 20). Söylem çözümlemesi disiplinler arası bir yaklaşım alanı olduğundan, konulara yüzeysel değil derinlemesine ve yenilikçi bir bakış açısı ile yaklaştığından birçok geleneksel inceleme yönteminin önüne geçmiştir.

Bu çalışmada, Gür tarafından Türkçeye aktarılan James Paul Gee'nin söylem çözümlemesi yöntemi işletecektir. Bu çözümlemeye ilişkin detaylı bilgiler Tahir Gür tarafından 2011 yılında hazırlanan doktora tezinden edinilebilir (Gür, 2011, s. 39). Uslu ise, burada verilen ölçütleri sınıflandırmış ve Gee'nin söylem analizini *Edebî Eserin Söylem Çözümlemesi* tablosunda üç başlık altında toplamıştır (Uslu, 2016, s. 406). Çalışmada işletecek olan yönteme ait analiz başlıkları Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo-1

Biçim Analizi	Anlam Analizi	Dil Analizi
1) Başlık/Konu	1) Eylemler	1) Kelimeler
2) İzlek	2) Sadece söyleme değil yapma	2) Göstergeler
3) Konular zinciri	3) Kimlikler	3) Tonlama
4) Bölümleme	4) Yabancılaşma	4) Vurgu/Önem
5) Birleştirme	5) Bağlantılar	5) İşaretler
6) Bağlam ve yansıtırlılık	6) Bağdaşıklık	6) Doldurma
7) Neden böyle söylemiş	7) İlişkiler	7) Sosyal diller
8) Çerçeve	8) Politika	8) Konumsal anlam
	9) Söylemler	
	10) Metinlerarasılık	
	11) Kurmaca dünya	

Metnin söylem analizinin tabloda verilen tüm başlıklar çerçevesinde ele alınması çalışmanın hacmini fazlasıyla artıracığından gruplandırılan ölçütlerin söyleme derinlik katan başlıkları ele alınacaktır. Bu doğrultuda ele alınan başlıklar çalışmanın bulgu kısmında verilmiştir.

Bulgu

Çalışmamızda elde edilen bulgular, Tablo-1’de gruplandırılan ölçütler dikkate alınarak incelenecektir. Bulguların incelenmesi de yine başlıklar altında detaylandırılacak ve örneklendirilecektir.

Biçim Analizi

Başlık/Konu: *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanı Orhan Kemal tarafından üretilen bir söylem olarak değerlendirildiğinde eserin adı söz konusu söylemin başlığı olarak değerlendirilmelidir. Bu söylemi gerçekleştiren birinin bu başlığı neden seçtiği irdelenmelidir. Söylemi gerçekleştiren yazar, bereketli topraklar üzerinde bereketsizliklerin yani olumsuzlukların yaşandığı bir söylem ifade etmek istemiştir. Burada, insanlar haklarını, umutlarını, kişiliklerini, hayallerini, namuslarını ve hatta hayatlarını kaybederler ve o muhteşem toprağın bereketine gölge düşürürler.

Başlık, ilk bakışta eksilteli bir cümle olarak ele alınabilir. *Bereketli Topraklar Üzerinde...* gibi de yorumlanabilecek bu başlık aslında söz konusu söylemin konusudur da. Bereketli topraklar üzerinde yaşanan olumsuzluklar, toprağın bereketinin olumlu çağrışımına karşılık ironik bir söylemdir. Bereketli topraklar üzerinde yaşananlar, toprağın bereketine gölge düşüren

ve hatta zaman zaman onun bereketinden istifade edilmesini engelleyen bir söylem ile ifade edilir. Harman'ın yakılması, toprağın kan ile sulanması, topraklar üzerinde yalan, riya, haksızlıkların ve ölümlerin yaşanması seçilen başlığın eksiltili kısmını dolduran bereketsiz yani olumsuz unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Neden böyle söylenmiş: Bu başlıkta yazarın söyleminin oluşturulma süreci ve bu söylemi yapma neden/leri incelenir. Neden başka şekillerde değil de bu şekilde söylendiği incelenir. Bu seçimlerin nasıl yapıldığı tanımlanmaya çalışılır (Gür, 2011, s. 40). Bu doğrultuda eserdeki söylemin köylü ile şehirli arasındaki ilişkiyi vurguladığı tespit edilmiştir.

Eserde “şehir” sözcüğü altmış üç kez, “şehirli” sözcüğü ise otuz bir kez yinelenmiştir. Buna karşılık “köy” sözcüğü yüz kırk kez, “köylü” sözcüğü ise otuz bir kez yinelenmiştir. Bu köy-şehir, köylü-şehirli zıtlığının net bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Köy ve köylü sözcükleri “tozlu köy yolu”, “bozuk köy yolu” dışında olumsuz bir ifade ile verilmemiştir. Köy genellikle dönülmesi gereken bir yer olarak ifade edilmiştir. Köylü ise orada yaşayan ve şehre gidenlerin dönüşlerini bekleyen bir topluluk gibi düşünülebilir. Şehirli söylemi ise “cin” sözcüğü ile vasıflandırılmıştır. “Cin gözlü şehirli”, “şehirli bir cin adamı çarpar”, “şehir uşağı cin” gibi söylemler saf bir köylünün karşısında şehirli algısını gösteren bir söylemdir. Trende Yunus'un “şehir uşakları ile imtihan oldum ben” (Kemal, 2018, s. 28) söylemini birkaç kez yinelemesi de aslında köylü ile şehirli arasındaki ilişkinin başka bir söylemi olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle şehir x köy, şehirli x köylü çatışması eserin genelinde bulunan bir söylem olarak görülmektedir.

Anlam Analizi

Eylemler: Bu başlık altında söylemde kullanılan dil ile ne gibi eylemlerin gerçekleştirildiği incelenir. Bu bağlamda dilin sosyal gerçeklik oluşturmadaki işlevlerinden yararlanır. *Bereketli Topraklar Üzerinde*'nin içeriğindeki çarpıcı gerçeklik eseri ön plana çıkaran önemli özelliklerden biridir. Eserin söylemini, ortaya çıktığı sosyal çevrenin gerçeklerini yansıtan bir unsur olarak değerlendirmek gerekmektedir. Burada ifade edilen söylem sadece içerik olarak değil, kim tarafından, neden, kime söylendi gibi sorular etrafında sınırları belirli bir zaman diliminde belirli bir topluluk içerisinde öne sürülen fikirleri kapsamaktadır (Uluşahin 2018, s. 18). Söylem, nesnel bir çerçeveden uzak öznel bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Çünkü söylem bir kimsenin yaşamla ilişkisi sonucunda ortaya çıkar, her bireyin hem kendisi hem de yaşamı farklı olduğundan bu bireyler tarafından üretilen söylemler de farklıdır. (Uluşahin 2018, s. 18). Bu bağlamda eserde öne çıkan söylemler, eserin genel söylemi hakkında bilgi vermesi açısından önem arz ederler. İflahsızın Yusuf'un emminin söylemleri eserdeki şehir ve şehirli kurgusunun anlaşılmasında dikkat çekicidir. “Emmim derdi ki, uşaklar derdi, gurbete düştünüz mü, siz siz olun, sılayı içinizden atın derdi. Atamadınız mı yandınız derdi.” (Kemal, 2018, s. 8), “Emmim derdi ki, siz siz olun şehirliye engin yerinizi vermeyin derdi.” (Kemal, 2018, s. 38), “Fukara emmim. Şehirliye beleş beleşine yaralı parmağa işemezler derdi...” (Kemal, 2018, s. 39), “Emmim derdi ki, siz siz olun şehirlinin suyuna göre gidin, şehirli ak derse siz kara demeyin derdi.” (Kemal, 2018, s. 41), “Emmim derdi ki, siz siz olun, şehirliye yeyimi eksik etmeyin derdi.” (Kemal, 2018, s. 43), “Emmim derdi ki, gurbete düştünüz mü, işinizi sağlamlayana kadar harçlığınıza kördüğüm atın derdi.

Sabredenin koyununu kurt yemezmiş!” (Kemal, 2018, s. 45), “Emmim ne derdi unuttun mu? Şehir yerinde siz siz olun avrat kısmına kulak asmayın demez miydi?” (Kemal, 2018, s. 139), “Emmim derdi ki, şehir yerine vardınız mı siz siz olun, şehirlinin ayartmasına kanmayın derdi, şehir uşağı cin derdi bir cin.” (Kemal, 2018, s. 145), “Emmim derdi ki, siz siz olun, şehirlinin sakalına göre tarak vurun derdi. Şehirlinin merakı, partal atmak. Siz siz olun şehirlie yeyimi eksile etmeyin, bir. İkincisi de sakalına göre tarak vurun.” (Kemal, 2018, s. 367). Bu söylemler bir köylünün, şehirde karşısına çıkacak tehlikeler karşısındaki tutum, davranış ve düşüncelerini şekillendirmek için kullanılmaktadır. Eserdeki “emmi” tipi şehir hayatını deneyimleyen, şehir ve şehirliliği gibi iki tehlikeli unsur karşısında amacından sapmayan ve neticesinde köye dönebilen bir karakter olarak da değerlendirilebilir. Buradaki telkin ve düşüncelerin eyleme dökülmesi emmi tipinin geçtiği başarılı yolun tekrar edilmesi, aynı tavır ve düşüncenin gerçekleştirilmesi ile mümkün olmuştur. Bu süreçteki tek başarılı kişi ise İflahsızın Yusuf’tur. O, tüm telkin, tavsiye ve önerileri dikkate almış ve çok kısa bir sürede usta olmuştur.

Sadece söyleme değil yapma: Bu başlıkta söylemdeki dil ile yapılan bildirim ötesinde, başka eylemlerin nasıl gerçekleştiği ele alınır. Bu noktada dikkate değer konu Orhan Kemal düşünce dünyasıdır. Orhan Kemal Türk romancılığında işçi sınıfının ilk büyük temsilcilerindendir, roman ve hikâyelerinde sınıf farklılığı, sınıf bilinci, kendi kültürüne yabancılaşma, insanların sömürülmesi gibi kavramları farklı karakterler ve olaylar üzerinden eleştirmektedir (Bilgin, 2017, s. 236). Bu eserde önemli olan başka bir konu ise sadece Orhan Kemal’in düşünceleri değil, bir işçi olarak da uzun süre çalışmış ve bu yaşantıyı deneyimlemiş olmasıdır. Bu durum onun olayların içinde ve katılımcı bir şekilde yer almasını, Türkiye’deki işçileri gerçekçi bir şekilde gözlemlemesini mümkün hale getirmiştir; hikâyelerindeki ve romanlarındaki gerçekçilik ve kurgudaki sağlamlık köklerini bu deneyim ve gözlemden almıştır (Bilgin, 2017, s. 236). Bu bağlamda Orhan Kemal’in bunları söylem öncesinde veya sonrasında yaşadığı, bu düşüncelerini ezilen taraftan yana da kullandığı ifade edilebilir.

Bağlantılar: Bu başlıkta, eserin konusuyla, eserdeki kişilerin ve eserde verilen bilgilerin ifadesinde kullanılan dille ne gibi bağlantılar kurulduğu ele alınacaktır. Söylemde anılan şeylerin birbiriyle nasıl ilişkilendirildiği ya da hangilerinin göz ardı edildiği incelenir. *Bereketli Topraklar Üzerinde* işçi sınıfının sorunlarını gerçekçi bir biçimde yansıtmayı başaran bir eser olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Orhan Kemal, romanlarını emek-sermaye sisteminin düzeni olarak değil de “kır-kent” karşıtlığı üzerinden okuma eğilimi de yaygındır. Berna Moran da (2006) *Bereketli Topraklar Üzerinde*’yi bu temelde okuyup yorumlamıştır (Bilgin, 2017, s. 238).

Eserdeki söylemde bu karşıtlık üzerine kurulmuşken insanların bireysel çabalarının da bu doğrultuda keskinleştiği görülür. Moran, kokuşmuş Çukurova dünyasında kadının ve erkeğin para ve cinsellik peşinde olduğunu vurgulamış ve para için kadınların kendilerini sattıklarını, fakir ırgatların arkadaşını gammazladıklarını, bir diğerrinin adam boğduğunu ifade ederek bu durumları örneklendirmiştir. Yusuf ile Ali’nin kardeşten de öte arkadaşları hasta Hasan’ı ölüme terk etmesi de bunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Moran, 2006, s. 53). Romanın genelindeki söylem de bu temel üzerinde şekillenir. Burada göz ardı edilen şey ise insanlıktır. İşçilerin iş bulma aşamasındaki rezil ve kötü durumları iş bulduktan sonra da devam eder.

Burada söz konusu edilen göz ardı etme durumu sadece işverenin işçiyi sömürmesi olarak daraltılamaz. Köse Hasan'ın gurbette kardeş olan arkadaşları tarafından kaderine terk edilmesi ve ölmesi, İflahsızın Yusuf'un arkadaşlarını kaybettiğini öğrendiğinde köye dönerken vicdanını rahatlatmak için sözlerini ve değerlerini hiçe sayması gibi söylemler de burada göz ardı edilen değerlerin vurgulanması açısından önemlidir.

Bağdaşıklık: Bu başlıkta bağdaşıklık öğelerinin kullanılma şekilleri ve bunların işlevleri bağdaşıklık bağlamında araştırılır. Eserde bağdaşıklık gösteren en net kurgu insanların mücadelesi ve bu mücadelede yaşadığı kayıplardır. İyilerin kaybetmesi, hak edilenlerin alı konulması, emeklerin karşılığının verilmesi yerine daha ucuza çalışan kimselerin tercih edilmesi neredeyse standart bir işleyiş gösterir. Söz gelimi, Köse Hasan'ın hastalığından dolayı fabrikada gözden çıkarılması, ustalık yevmiyesinin fazla olmasından dolayı Kılıç Usta'nın gönderilmesi ve yerine ucuz iş yapacak olan İflahsızın Yusuf'un geçirilmesi, Bilal'in Fatma'ya yakın olabilmek için işini iyi yapmasına rağmen Pehlivan Ali'yi harmana göndermesi, Kürt Zeynel ve Halo Şamdin'e hak veren patoz ustasının gönderilmesi, haklarını arayan ve işçilere de bunu aktarmaya çalışan Kürt Zeynel ve Halo Şamdin'in işten çıkarılması ve onlara oyun oynanması, onların yerine koltukçuluk görevine Pehlivan Ali ve Hidayetin oğlu Mıstık'ın daha ucuz ücretle geçirilmesi.

Bağdaşıklık gösteren bir başka unsur da kadınların durumudur. Fatma, şoförün karısı Hayriye, Aptal Kızı, genelevde çalışan Selvi, İflahsızın Yusuf'un emmisinin karısı gibi kadınlar eserdeki tüm söylemlerde diğer karakterler tarafından sadece cinsel bir obje gibi algılanırlar. Bu karakterlerin kadınlıkları karşı cinsi cinsel noktada tatmin etmesi ile değerlendirilir.

Diğer bir bağdaşıklık da işveren ve işçi arasındaki kimselerin tutumlarıdır. Aslında *Bereketli Topraklar Üzerinde* yaşanan bereketsizliklerin müsebbibi olarak bu karakterler değerlendirilebilir. İşçilerden haraç alan, onlara esrar verip kumar oynatan, patrona onların talep ve şikayetlerini iletmeyen, tüm her ne varsa yolunda gösteren bu karakterler de eserde bağdaşıklık gösterir.

Politika: Bu başlıkta söylemdeki sosyal faydaların üretilmesi ve dağıtılması süreçleri ele alınır. Buradaki sosyal faydaların; söylemdeki kişilere, dinleyicilere, okuyuculara ve üçüncü kişilere göre nasıl üretildiği ve dağıtıldığı incelenir. Gee'nin eserlerindeki politika kavramı ile kastedilen anlam, sosyal menfaatlerin nasıl düşünüldüğü, menfaatler uğruna nasıl mücadele verildiği ve menfaatlerin nasıl paylaşıldığıdır. Söz konusu sosyal fayda unsurları toplum içinde güç kaynağı olarak görülen teknoloji, bilgi, akıl, güzellik, para, yaş, ahlak gibi kavramlardır (aktaran Gür, 2011, s. 31).

Toplumcu gerçekçi romanlarda genellikle sömürü eleştirisinin yanında makineleşmeyle ve okullaşmayla köylünün hayatında meydana gelen değişimleri, köylerdeki ekonomik, toplumsal ve kültürel yapılarıdaki gelişmeleri ele alınmıştır (Ünsler, 2021, s. 713). *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanındaki politikalar da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Romanın genelindeki fayda unsuru "para"dır. Köyden şehre çalışmaya gelen herkesin yegâne amacı para kazanmak ve hayatlarını idame ettirebilmektir. Para kazanmak için verilen mücadelenin bedeli bazen can, bazen de beden ile ödenmektedir. Köse Hasan ve Pehlivan Ali hem kişisel zaaflarından hem de düzenin yozluğundan ötürü canlarını kaybederler. Güzellik politikası

altında ele alınabilecek Fatma ve Selvi ise hayatta kalabilmek, daha iyi şartlarda yaşayabilmek için kadınlıklarını kullanırlar. Çarpık düzen birini geneleve diğerini ise farklı kollara sürükler. Romandaki akıl politikası ustalar tarafından yürütülür. Ustalar okumuş kimseler olarak aktarılır. Trende karşılaşılan Yunus'un okuma yazma bilmesi, kursu üçüncülükle bitirmesi gibi yönleri topluluktan ayrı bir profil ortaya koyar. Romanın son bölümlerinde İlahsızın Yusuf'un okumayı öğrenme çabası da bu düşünceyi destekler.

Para politikasında dikkat çeken unsur "ağalık sistemi" olarak görülmektedir. *Bereketli Topraklar Üzerinde* hakkında yapılan çalışmaların genelinde ağalık rejiminin insanları sömürmesi ele alınır. Fakat ağalardan ziyade "elci" adı verilen ustabaşı veya ırgatbaşılardan bu sömürüyü yürüttüğü görülür. Söz gelimi, "Çok haksız. Para günü oldu mu, ağadan ırgatın parasını alır, bir de liste çıkarır yayar... On beş, yirmi mi hak ettin? İki buçuk, üçünü mutlaka keser." (Kemal, 2018, s. 18), "İçini çekti. Yıkıncı kız dışkının üstüne ama, ağa iyi ağaydı. Hiçbir ırgatın santimine tenezzül etmez... O etmezdi evet ya, ırgatbaşı?" (Kemal, 2018, s. 31) söylemlerinde ağalardan ziyade ağa ile işçi arasında olan elcilerin bu süreci kendi menfaatlerine uygun şekilde yürüttükleri anlaşılır. Fabrika veya toprak sahiplerinin büyük çoğunluğunun bu durumdan haberi bile olmayabilir. Burada sadece çiftlikteki Küçük Ağa'nın sömürücü tavır sergilediği görülür. Bu da onun hırslı yapısı ile örtüşür. Eserdeki ilk fabrika sahibinde ise böyle bir durum söz konusu değildir. "Fabrika sahibi güldü. Onları hemen çevreye veren meraklı kalabalığa karşı piyasa'nın bozulmasından korkmasa lafı uzatır, yıllardır kendini sıkı sıkı konuştuğu şehirciden sıyrılır, şunlarla tıpkı onların köyüyle konuşurdu. Hatta Pehlivan Ali'yle de güreşe tutuşabilirdi. Pek severdi güreşi. Tutuşup da gerçekten değil, şakacıktan bir el ense çeker, ellerini şaplatırdı." (Kemal, 2018, s. 53).

Ağaların veya fabrika sahiplerinin eserdeki konumları yaş, bilgi ve teknoloji politikaları ile açıklanabilir. İmkanları ve bilgileri dâhilinde Çukurova'nın bereketli topraklarında dönemin koşullarına uygun üretim yapmak, bu süreçte makine ve sanayi devriminin olanaklarından istifade etmek onların bilgi ve teknoloji politikası olarak değerlendirilebilir. Birçoğunun hesaba katmadığı şey makinenin insanı değil, insanın insanı sömürebileceği anlayışının hâkim olmasıdır.

Söylemler: Bu başlıkta, sosyal gerçekliğin inşasında söylemin nasıl kullanıldığı ele alınacaktır. Burada, oluşturulan sosyal bir kimlikte ya da gerçekleştirilen sosyal bir eylemde dille beraber dil dışı öğelerin de kullanımıyla ortaya çıkarılan söylem süreci ele alınır. Bu bağlamda sadece yazarın içinde bulunduğu sosyal çevre, eğitim durumu gibi faktörler değerlendirilebilir. Bu durumda yazarın içinde bulunduğu siyasi çevre dikkate alınabilir.

Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir gibi ana akım toplumcu gerçekçi yazarlar için köy, öncelikle siyasi söylemlerini doğrulamak için bir araç, aktarılmak istenen tezi sergileyen bir sahne olarak kullanılmıştır. Köyü şematik toplumcu gerçekçi bakış açısıyla değerlendirmiş olan bu yazarlardan farklı olarak Enstitülü yazarların eserlerinde köyün rahatsız edici gerçekleri gözler önüne serilerek Türk köyünün ve köylüsünün sefalet ve cehaletine dikkat çekilmiş, köy ideolojik araç veya sahne olmaktan çıkmış, ele alınmak istenen olgunun kendisi hâline dönüşmüştür (Ünsler, 2021, s. 719).

Metinlerarasılık: Bu başlıkta söylemdeki metinlerarasılık öğeleri incelenir. Başkalarının yazı ya da sözlerinden yapılan alıntılar, onlara gönderimler ve imalar incelenir.

Metinde başka bir metinden alıntı sayılabilecek tek kullanım, eserin sonunda da vurgulanan ve Pehlivan Ali'nin sıklıkla söylediği türkü dizeleridir:

Enginli yüksekli kayalarımız

Gamınan yoğruldu binalarımız

Doğurmaz olaydı analarımız

Türkünün repertuardaki tam adı *Enginli Yüksek Kayalarımız* olarak geçmektedir ve Konya yöresinden derlenen bir gurbet türküsüdür. Aslında bu türkü ile Pehlivan Ali nezdinde gurbetteki tüm insanların durumu anlatılmaktadır.

Metinlerarasılık konusunda dikkat çeken bir diğer önemli unsur da ideolojik söylemlerde görülen benzerlik ve ortaklıktır. Söz gelimi, Yaşar Kemal'in karakterleri genellikle Çukurovalı köylüler, aşiret beyleri ve eşraf içinden seçilmiştir. Bu eserlerde köylü sorunları, köylü-ağa çatışması, ekonomik sömürü ve baskılar karşısında sessiz kalamayan çaresiz köylüler anlatılmıştır. Orhan Kemal'in karakterleri ise aynı yörenin fabrika işçileri ve ırgatları arasından seçilmiş ve tarlalarda ağır şartlar altında çalıştırılan ırgatların, fabrikalardaki işçilerin, köyden kente göç eden insanların hikâyeleri anlatılmıştır (Ünser, 2021, s. 128-129). Burada kalıp söylemlerden ziyade bir ideolojinin farklı bir söylemde ifade edilmesi metinlerarasılık olarak yorumlanabilir. Bu bakımdan aynı kültür ve coğrafyadan beslenen yazarların benzer konuları ele alması ve söyleme dönüştürmesi dikkate değerdir.

Dil İncelemesi

Kelimeler: Bu başlıkta söylemde kullanılan kelimeler, kelime sayısı, hangi kelime türlerinin çok kullanıldığı gibi sayısal bilgiler incelenir. Burada eserdeki tüm sözcüklerin incelenmesi ve sayılarının çıkarılması çalışmanın kapsamına dâhil olmadığından toplumcu gerçekçi bir roman söylemi yaratmada kullanılan “köylü”, “şehirli” ve “işçi sınıfı” gibi daha özel alandaki sözcük kullanımına yer verilecektir. Bu bağlamda eserde “köy” sözcüğü yüz yetmiş kez kullanılmıştır. Köy sözcüğünden sonra kullanılan “yer” sözcüğü ise isim grubu oluşturarak otuz iki kez kullanılmıştır. Köy yeri eserde şehirde yapılacak herhangi bir yanlışın çokça konuşulacağı, orada bu yanlışı yapan veya bu yanlışa karışılan kimselerin eleştirileceği yer olarak nitelendirilmiştir. Bununla beraber “köylü” sözcüğü ise otuz bir kez yinelenmiştir.

“Şehir” sözcüğü ise doksan dört kez yinelenmiştir. Şehir sözcüğü “yer” sözcüğü ile altı kez bir isim grubu oluşturarak kullanılmıştır. Bu kullanımlar İflahsızın Yusuf'un emmisi tarafından verilen telkin cümlelerinde görülür. Yani “köy” veya “şehir” sözcüklerini “yer” sözcüğü ile kullananlar genellikle köylülerdir. “Şehirli” sözcüğü de “köylü” sözcüğü gibi otuz bir kez yinelenmiştir. “Şehirli” kavramı şehirde doğsun veya doğmasın şehirde yaşayan kimseler için kullanılmıştır. Bu kavram “şehirli olmak” kavramını da çağrıştırmaktadır.

*Bereketli Topraklar Üzerinded*e “haftalık” bir nevi bir insanın emeğinin nasıl algılandığının göstergesidir. Haftalıklarda ya kesintiler olur ya da çok düşüktür. Buradaki söylem “haftalık” sözcüğünün kullanımına da paraleldir. Bu sözcük tüm eserde on yedi kez

kullanılmıştır. Buna karşılık “para” sözcüğü yüz seksen beş kez yinelenmiştir. “Para” kazanması çok zor ama kaybetmesi, yemesi çok kolay olan bir kavram alanı ile verilmiştir. Eserde bunu başarabilen belki de tek karakter İflahsızın Yusuf’tur.

Roman genelinde “hak, adalet, özgürlük, eşitlik” gibi propaganda söylemleri çok sık kullanılmamıştır. Bu söylemlerin seyrekliği sözcüklere de yansımıştır. “Hak” sözcüğü otuz iki kez, “adalet” sözcüğü üç kez kullanılmış, “eşitlik” ve “özgürlük” ise sözcükleri hiç kullanılmamıştır.

Sosyal statü göstergesi olarak kullanılan sınıf sözcüklerinin kullanımı da dikkate değerdir. “İşçi” sözcüğü otuz beş, “ırgat” sözcüğü yüz elli yedi kez kullanılmıştır. Bu iki sözcük arasındaki işleklik farkı ırgatların birer işçi statüsünde görülmediğinin net bir göstergesidir. Roman genelinde tüm olay ve durumların baş kahramanı olan “ırgatbaşı” sözcüğü üç yüz seksen bir kez kullanılmıştır. Bununla beraber en çok kullanılan başka bir sözcük ise “ağa” sözcüğüdür. “Ağa” sözcüğü romanda üç yüz seksen sekiz kez yinelenmiştir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir husus “ağa” sözcüğünün kim için kullanıldığıdır. Roman genelinde Küçük Ağa haricinde hiçbir ağa ön planda değildir. “Küçük Ağa” roman genelinde altmış bir kez kullanılmıştır. Bunun dışında kullanılan üç yüz yirmi yedi “ağa” sözcüğü de yine ırgatbaşılara, bakkala, katiplere hitap etmek için kullanılmıştır. Ağa ve ırgatbaşı sözcüğüne paralel bir kullanımda “taşeron” sözcüğünde görülür. Bu sözcük seksen bir kez kullanılmıştır. Usta sözcüğü iki yüz yetmiş bir kez, kâtip sözcüğü ise otuz kez kullanılmıştır.

Bu kullanımlar, romanda işçiler ile onları işe alan ırgatbaşı, taşeron, ağa gibi iki sosyal grubun ilişkilerinin gerçekçi bir biçimde anlatıldığına bir başka göstergesidir. Eleştirilen ağalık rejimi sadece küçük ağanın davranışlarında görülebilir. Bu da zengin, şımarık bir üniversite öğrencisinin bencil tavırlarından öteye geçmeyecek bir ifadenin söylemidir. Ağadan çok ağa olanlar ise eserde çokça zikredilmiştir.

Bir başka sık kullanım da “gazocağı” sözcüğünde görülür. Gazocağı romanın genelinde kırk bir kez kullanılmıştır. Gaz ocağı, sınıf atlamak için bir basamak gibi algıladığından gösterge değeri taşır. Bu sözcük, ağa, ırgatbaşı ve ırgat sözcükleri ile gösterge başlığı altında da ele alınacaktır.

Göstergeler: Bu başlıkta, dil ve dilsel araçların kullanımında, kullanıcıların ve bağlamın belirtildiği özel işaretler ya da yapıların kullanılıp kullanılmadığı araştırılır. Burada ifade edilen özel işaretler, farklı dillerden giren kelimeler, jargon ya da argo kullanımlarıdır. Roman genelinde farklı gösterge değerlerine hitap eden birçok kullanım görülmektedir. Bu çalışmada bu kullanımların hepsini örneklendirmek mümkün olmadığı için çoklukla kullanılan göstergeler incelenecektir.

Romandaki en önemli iki gösterge işçi ve ağa/ırgatbaşı olarak ele alınabilir. İşçi göstergesi, aslında sanayi devriminin insanları nasıl yozlaştırdığının dışı vurumu olarak değerlendirilebilir. İşçi, Anadolu insanının saf ve temiz oluşunun bir göstergesidir. Bu gösterge değeri, şehir ve şehirlî karşısında en çok zarar gören ve çabuk yok olabilen bir değer olarak verilir. Zarar gören ve bozulan bu gösterge değeri ağa/ırgatbaşında net bir şekilde

görülmektedir. Onlar, aynı toprakta yetiştikleri insanların haklarını yiyerek, onlara eziyet ederek, onları kullanarak yozlaşmış bir insan göstergesidirler.

Eserde, işçiler arasında sıkça kullanılan bazı sözcükler de gösterge değeri taşır. Bunlardan ilki eserin başından sonuna kadar gösterge değeri olan “gazocağı”dır. “Gazocağı”, eserin başında elde edilmesi zor; fakat elde edildiğinde ise bir tür şehirli olma göstergesi taşır. Ona “yılan sedası vermesi” gibi bir özellik yüklenir. “Gazocağı” aynı zamanda köye dönen veya dönebilen biri için de başarı göstergesi olarak ele alınabilir. Gazocağını bilmek cehaleti gideren bir göstergedir: “O zaman amma da cahildi ha! Ne otomobili biliyordun ne gazocağını ne de biri ölünce nereye atılacağını...” (Kemal, 2018, s. 199). Buradaki söylemden hareketle aynı durumun “otomobil” sözcüğü için de geçerli olduğu düşünülebilir. “...Bilmez öyleyse. Otomobilin bujisi var, direksiyonu var. Marşına bastın mı, kendi kendine işler. Bir işler ki, kancık ayı gibi!” (Kemal, 2018, s. 19). Burada otomobil bir şehir, şehirli ve statü göstergesidir. Köse Hasan, İflahsızın Yusuf ve Pehlivan Ali, fabrika sahibini siyah bir arabanın içinde ilk gördüklerinde onu vali zannetmeleri de bu algıdan ötürüdür. “Siyah otomobil hızla geldi, yavaşladı, fabrika kapısından ağır ağır girerken, kapıcı yerlere kadar eğilerek ağasını selamladı. Üç arkadaş, top ağacın altında ayağa kalkmış, kasketlerini çıkarmışlardı. Otomobil içeri girip gözden kaybolduktan sonra, Yusuf, "Valiydi!" dedi. Pehlivan Ali aval baktı: ‘Vali ne ki?’ Yusuf da bilmiyordu ne olduğunu, duymuştu. Gene de ‘Sen bilmezsin.’ dedi.” (Kemal, 2018, s. 45). Bu söylemde otomobil aynı zamanda belirli statüye ait bir gösterge olarak da yorumlanabilir. Otomobil parçalarının ne işe yaradığının bilinmesi de bilgili olma göstergesi olarak ifade edilebilir.

Tonlama: Bu başlık ile söylemin genel tonlaması bulunmaya çalışılır. Yazarın hangi bilgi ve ifadeleri vurgulayarak aktardığı incelenir. Bu bağlamda metnin duygusal tonlaması ile hangi bilgiler ya da noktalar daha çok vurgulanmış ve hangileri daha az vurgulanmış tespit edilmeye çalışılır. Bu doğrultuda önemli bir tonlama “Siz siz olun!” tembihidir. Bu tembih roman genelinde on bir kez yinelenmiştir. Buradaki tonlamanın sebebi, Anadolu insanının şehirdeki tehlikelere karşı dikkatli olmalarını vurgulamaktır.

Diğer bir tonlama da “ibne!” sözcüğünde görülür. Sözcük romanın bu baskısının genelinde sansürlenerek “i...ne!” olarak kullanılmıştır. Aslında bu tonlama roman genelinde silik karakterleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Sözlükte “ünlem, kaba konuşmada hakaret yollu; kızgınlıkla söylenen bir söz.” (e-GTS 2022) anlamı ile verilen bu sözcüğün eserdeki tonlaması da aynı doğrultudadır. Sadece işçi veya ırgatlara hitaben söylenmesi ise söz konusu tonlamanın belirli sınıfa ait olduğunu göstermektedir. Eserdeki genel tonlama ırgatın ezilmesi ve aşağılanmasındaki söylemlerde görülür. Irgatın üzerinde statü sahibi olan kimselerin tavırları ve ezici bir üslup kullanmaları da bu durumu desteklemektedir.

Vurgu/Önem: Bu başlık altında söylemde nelere önem verildiği, nelerin öneminin azaltıldığı ya da artırıldığı incelenir ve bu değerlendirmelerin sebepleri araştırılır. Orhan Kemal roman genelinde bereketli toprakların üzerinde yaşanan olumsuzluklara değinmiştir. Romanda toprağın üzerinde bereketin elde edilmesine aracı olanların önemsenmediğine vurgu yapılır. Bu vurgu; “Çukurova'nın bereketli topraklarında şehre karıncalar gibi çekilen ırgatlar, oraya, Taşköprü'nün oradaki ırgat pazarına birikmek için canlarını dışlerine takmışlardı.” (Kemal,

2018, s. 278), “‘Arabası pisenir diye herifi arabasına almıyor!’ Terli, yorgun ırgatlarda bir homurtu, bir derlenip toplanma oldu: ‘Neee??? Almıyor mu?’ ‘Arabası pisenir diye mi?’ ‘Ulan kimin işinde oldu bu?’ Kaim, gür bir ses emretti adeta: ‘Parçalayın kerhanecinin malını!’” (Kemal, 2018, s. 357). Söylemlerinde net bir şekilde görülmektedir. *Bereketli Topraklar Üzerinde* erkeğin bedeni iş gücü, kadının bedeni ise cinsel bir meta olarak vurgulanır. Bu insanların varlığı geçici olduğundan ve yerine yeni biri ırgatın bulunabilmesi kolay olduğundan insan olarak önemsiz görülürler. Asıl önemli olan ve vurgulanan toprağın bereketinin her ne koşulda olursa olsun ortaya çıkarılmasıdır.

İşaretler: Bu başlıkta söylemdeki dilin taşıdığı özelliklerden hareketle dinleyici ya da okuyucunun neleri bildiği, bu bilgilerle ve bağlamla nasıl ilişkiler kurulduğu araştırılır. İşaret sıfatları, zamirler, edatlar vb. sözcük türleri bu konuda yararlanılabilecek dilsel öğelerdir. Roman genelinde birçok sözcük türü kullanılmıştır. Bu çalışmada bu tür sözcüklerin tamamının incelenmesi mümkün olmadığından sadece belirli sözcük türleri ele alınacaktır. Burada işaret sıfatlarının kullanımı değerlendirilebilir, “bu” işaret sıfatı iki yüz doksan beş, “şu” işaret sıfatı yetmiş dört kez kullanılmıştır. Bu işaret sıfatları genellikle köylülerin küçük görüldüğü durumlarda küçümseme ifadesi ile kullanılmıştır. “Bu millete, bu itoğlu it millete iyilik yaramaz! (Kemal, 2018, s. 222), “Sonra, bu Zeynel gibi bir i.e girdi içlerine, üç günde baştan çıkardı herifleri...” (Kemal, 2018, s. 239), “Kafasına fena takılmıştı şu kerhane kızları. Fatma'dan nasıl güzel olabilirlerdi?” (Kemal, 2018, s. 302).

Sosyal diller: Bu başlıkta eserdeki bir bağlamın etkisiyle ortaya çıkan sosyal diller ve bu sosyal dillerin birbiriyle olan ilişkisi ve aralarındaki geçişler incelenir. Romanda ortaya çıkan sosyal diller “ırgat dili” olarak değerlendirilebilir. Fakat bu dil Anadolu insanının kullandığı bir dildir. Yazar genellikle söyleyiş ve aksana bağlı kalarak söylemleri olduğu gibi vermeye çalışmıştır. Bu da aslında Anadolu insanının yalın dil kullanımının bir özelliğidir. “Ne bu/su arkadaş? Beni ne gösteriyorsun? Açıkla da ne dediğini belliyek!” (Kemal, 2018, s. 229), “Ağamız gibi yok. Mavi tomofiline de yazık ağamızın...” (Kemal, 2018, s. 305) gibi söylemlerde yalın dil kullanımı görülmektedir. Yabancı sözcüklerin kullanımında Anadolu insanının ağız özellikleri görülmektedir.

Konumsal anlam: Bu başlıkta söylemde bağlamla beraber değişen anlamlar, kelimeler ya da diğer dilsel öğeler araştırılır. Burada ele alınacak dikkat çekici bir söylem “fort atmak” kullanımınıdır. “Fort atmak” Anadolu’da Tunceli Hozat bölgesinde palavra atmak, yalan atmak anlamlarında kullanılan bir deyimdir. Bu söylem romanda yalan ve palavra anlamında değil de “hava atmak, böbürlenmek” manalarında kullanılmıştır. “‘Yarın köy yerine vardı mı, dinle gayri. Usta oldum diye fort atar gezer!’ Birden sinirlendi: ‘Fort atsın da bak!’ ‘Ne yaparsın?’ ‘Ne fort atıyon lan, derim. Benimle güreşebilir misin? Marifet usta olmak değil, güreşmekte.’” (Kemal, 2018, s. 317), “Duvar ustası oldum diye fort atsın da bak... Ben de koltukçu oldum. Usta sayılırım. Gazocağı da alacağım ...” (Kemal, 2018, s. 337) söylemlerinde de Anadolu ağızlarındaki anlamının dışında kullanıldığı görülecektir.

Sonuç

Bereketli Topraklar Üzerinde dış dünya gerçekliğinin kurgusal bir evrende gerçekçi bir söylemle ifade edildiği bir roman olarak değerlendirilebilir. Bir Anadolu köyünden para

kazanma ümidi ile Çukurova'nın bereketli topraklarına gelen üç arkadaşın ortak çizgilerinin yol ayrımları, çarpıcı ifadeler ve olaylar zinciri ile sürükleyici bir söylem geliştirilir. Bu söylemde önemli olan unsur, bu çarpıcı olay örgüsünün toplumsal gerçeklik ile kurduğu bağıdır.

Romanda iş bulup para kazanma ümidi ile Çukurova'nın bereketli topraklarına gelen insanların serüveni *Bereketli Topraklar Üzerinde* olarak adlandırılır. Bereketli topraklar üzerinde yaşanan olumsuzluklar da toprağın bereketine paralel bir şekilde bereketlidir. Gerçekçi bir kurgu ve söylem olarak ele alınabilecek eserin söylem analizine genel olarak bakıldığında:

- Romanın adı *Bereketli Topraklar Üzerinde* eksilteli bir yapı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda eksilteli yapı, roman okuyucusunun zihninde roman kurgusu oluştuktan sonra canlanabilecektir. Çünkü romanda kurgulanan dünya bereketli topraklar üzerinde yaşanan olumsuzlukları içermektedir. Yazar, bu başlıkla eserde verilen mesajı okurun tamamlamasını ister gibidir.
- Bu nedenle eserin biçimsel söylem analizi başlık merkezli değerlendirilmelidir. Bereketli topraklara yolculuk, bereketli topraklara varış, bereketli topraklar üzerinde yaşananlar ve bereketli topraklardan dönüş gibi bir izlek oluşturulması mümkündür.
- Biçimsel analizdeki olay örgüsü ve kurgusu da başlık paralelinde değerlendirilebilir.
- Eserin söylemindeki anlam analizine bakıldığında sosyalist veya komünist bir söylemin görülmediği ifade edilebilir. Toplumcu gerçekçi roman anlayışı ile yazılan romanda harman yerinde Kürt Zeynel ve Halo Şamdin'in haklarını araması ve eşitlik istemesi söylemleri bu romanı komünist veya sosyalist bir roman yapmaya yetmeyecektir.
- Romanda ağa nitelikleri taşıyan üç tip vardır. Bunlar çırçır fabrikasını sahibi, çiftliğin sahibi ve inşaatın sahibidir. Fakat çırçır fabrikası ve çiftlik sahibinin kısa diyaloglarına yer verilir. İnşaat sahibi ise hiç görünmez. Küçük Ağa ve Taşeron ise olumsuz birer tipoloji olarak dikkat çeker. Aslında bu ikisinin ırgatbaşılardan çok da farkı yoktur. Dolayısıyla bu iki ara insan veya ara sınıfın tavır ve davranışları konusunda bir genelleme yapmak doğru olmayabilir.
- İşçilerin haftalık almak için düştükleri yol tasviri, her fabrika, inşaat ve çiftlikte benzer olayların yaşandığını içeren bir söylem olarak değerlendirilebilir.
- Eserin anlam analizinde toplumsal yozlaşmanın sınıflar arasındaki haksızlık, rekabet ve sömürü merkezinde geliştiği görülür. Bu bağlamda işçi sınıfının başka bir ara sınıf tarafından kullanıldığı ve sömürüldüğü net olarak görülmektedir.
- Romanın anlam kurgusunun bir başka çarpıcı özelliği ise köy ve şehir karşıtlığıdır. Öğüt, telkin ve tembihlerle de vurgulanan bu kurgu, romanın başından sonuna dek devam eder. Şehir veya şehirli bir cin olarak tasvir edilir.
- Romanın, okuyucuya trajik gelen en çarpıcı tarafları şehrin acımasızlığı, insanların riyakârlığı, şehir insanın duyarsız ve menfaatçi olduğu anlardır.
- Romanın söylemini oluşturan dil analizine bakıldığında, Anadolu ağzının söyleyişlerinin mümkün mertebe esere yansıtılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu tasarrufun da köy-şehir karşıtlığının bir yansıması ve gerçeklik dokusunu kuvvetlendirme isteği olduğu ifade edilebilir.

- Köyden gelen insanların üslup ve tavırları çoğu zaman şehirdeki insanların hışmı ve kızgınlığı ile sonuçlanmaktadır. Buna benzer başka bir durum da soyadı kullanımının henüz köy yerinde yaygın olmamasından dolayı soyadını bilmeyen bir ırgata hakaretler edilmesinde görülür.
- Sözcük seçimi, vurgu, tonlama ırgat ile onu sömüren veya kullanan kimselere arasındaki negatif ilişkinin net bir söylemi olarak değerlendirilmelidir.
- Romanda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise bir sınıfın varlığının başka bir sınıfın oluşumunun önünde engel oluşudur. Irgatbaşı, kapıcı, patoz ustası, taşeron, duvar ustası gibi işçi sınıflarının “ırgat” sınıfından üstün olması, Anadolu’dan çalışıp para kazanma ümidi ile gelen kimselerin asla “işçi” olarak değerlendirilemeyeceğinin de açık bir söylemidir. Bu romanda ezilen işçi sınıfının da kendi arasında fraksiyonlara ayrıldığı ve Çukurova’nın bereketli topraklarında ırgatların işçi sınıfında değil, kendisini işçi sınıfına konumlandıran kimselerin kölesi olarak kullanıldığının açık bir göstergesidir.

Bu bağlamda roman genelinde sorgulanması gereken asıl sorunun “insanlık” meselesi olması gerekmektedir. Bir babanın kızlarının genelevde çalışmasına duyarsızlığı, insanların çalışma koşullarını sorgulamasının önüne esrar ve kumar ile geçilmek istenmesi, kadının toplumda sadece beden arzuları için kullanılması, işçi bile olamayacak olan ırgatların insandan daha aşağı bir surette görülmesi ve “insan kılığında hayvan” yakıştırması ile anılması sadece ideoloji ile açıklanamamalıdır. Bu durum, insanların birbirine, başka insanlara bakış açısı ile yani insanlık kavramı ile açıklanabilir.

Kaynakça

- Bilgin, O. (2017). Bereketli Topraklar Üzerinde işçi sınıfının oluşum sorunları ve Orhan Kemal. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52(1), 231-247. <http://dx.doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.17.05.686>
- Gee, J. P. (2005). *An introduction to discourse analysis: Theory and method (2nd Ed.)*. Routledge.
- Güncel Türkçe Sözlük, *Türk dil kurumu sözlükleri*. 28 Nisan 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Gür, T. (2011). *Türkçe öğretmeni adaylarının dil tutumları ve dil kullanımlarının söylem çözümlemesi yöntemi ile betimlenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kemal, O. (2018). *Bereketli topraklar üzerinde*. Everest Yayıncılık.
- Kocaman, A. (2009). *Söylem üzerine*. ODTÜ Yayıncılık.
- Moran, B. (2006). *Türk romanına eleştirel bir bakış 2*. İletişim Yayınları.
- Solak, Ö. (2011). Küçük Ağa romanının eleştirel söylem analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, 26, 1-14.

- Uluşahin, E. (2018). Orhan Kemal'in bereketli topraklar üzerinde, müfettişler müfettişi, üçkağıtçı adlı yapıtlarında kültürel unsurların çevirisi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Humanitas*, 6(11), 11-31. <https://doi.org/10.20304/humanitas.297616>
- Uslu, A. (2016). Cahit Zarifoğlu'nun "Savaş Ritimleri" Romanının Söylem Çözümlemesi Metoduyla İnceleme Denemesi. *International Journal of Social Science*. 49, 403-417. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3629>
- Ünser, H. İ. (2021). Enstitü çıkışlı yazarların köy gerçeğine yaklaşımları (1950–1960). *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61(2), 709-722. <https://doi.org/10.26650/TUDED2021-913548>
- Ünser, H. İ. (2021). Toplumcu gerçekçi Türk romanında komünist propaganda (1950-1960). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 13(25), 117-142. <https://doi.org/10.26517/ytea.468>

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

